

İZMİR YENİ KENT MERKEZİ:

TARİH, PLANLAMA, YAŞAM PRATİKLERİ

Bu kitap, 12 ve 19 Nisan 2025 tarihlerinde düzenlenen “İzmir Yeni Kent Merkezi: Tarihsel Dönüşüm ve Planlama Öyküsü” ve “İzmir Yeni Kent Merkezi: Değişen Yaşam Pratikleri ve Bellek” panellerinin kayıtlarının redaksiyonlarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

İzmir Yeni Kent Merkezi Panelleri Düzenleme Kurulu: **Ali Cem Doğan, Ayşegül Altınörs Çırak, Ayşegül Yarış, Berna Küçük, Burkay Pasin, Çağlayan Deniz Kaplan, Deniz Özkut, Erkan Serçe, Fevzi Arslan, Hakan Kara, Hasan Topal, Ilgaz Su Aktaş, Ilgın Külekçi, İsmet Aktaş, Mehmet Şakir Örs, Mustafa Rebil Dirin, Ömer Selvi, Pervin Şenol, S. Burçak Çıkıkcı, Sezai Göksu, Şakir Çakmak, Tamer Yetişir, Uğur Yıldırım, Utku Çakır, Zafer Mutluer**

Yayına hazırlayan: **Pervin Şenol, Ilgın Külekçi, Ayşegül Altınörs Çırak, Ayşegül Yarış, Fevzi Arslan**

Kapak görseli: **Ilgaz Su Aktaş**

Grafik Tasarım/Uygulama: **Güler Ertan**

E-ISBN **978-605-01-1764-6**

Yayımlayan: TMMOB Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi

TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi

Baskı: Lemon Company

Adres: Atatürk, 202/42. Sk NO:4/A, 35390 Buca/İzmir

Telefon: (0232) 267 00 07

Kaynak gösterilerek yapılacak alıntılar dışında, yayıncının izni olmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi ve TMMOB Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi

Yönetim Kurulları 4

1.BÖLÜM: İZMİR YENİ KENT MERKEZİ: TARİHSEL DÖNÜŞÜM VE PLANLAMA ÖYKÜSÜ

Giriş Ayşegül Altınörs Çırak 12

1. ALANIN TARİHİ VE KORUMA DEĞERLERİ

1.1.1 Tuzlaburnu'ndan Halkapınar'a İzmir Sanayi Bölgesinin Oluşumu Erkan Serçe 14

1.1.2 Alsancak Limanı Gerisindeki Taşınmaz Kültür Varlıklarının Tescil Süreci Şakir Çakmak 26

1.1.3 İzmir Endüstri Mirasının Korun(ama)ması: Yansımalar-Deneyimler Deniz Özkut 32

1.1.4 Tartışma 44

2. PLANLAMA SÜREÇLERİ

Giriş Pervin Şenol 52

1.2.1 Bir Yarışma ve Planlama Öyküsü: İzmir Yeni Kent Merkezi Hasan Topal 54

1.2.2 Akdeniz'in Yıldızından Planlamanın Yıldızına Sezai Göksu 64

1.2.3 Yeni Kent Merkezine Tarihselci Bir Bakış ve Kentsel Siyaset Süzgecine Takılanlar Utku Çakır 70

1.2.4 Tartışma 90

2.BÖLÜM: İZMİR YENİ KENT MERKEZİ: DEĞİŞEN YAŞAM PRATİKLERİ VE BELLEK

Giriş Zafer Mutluer 108

1. GEÇMİŞ YAŞAM PRATİKLERİ VE DÖNÜŞEN BELLEK

2.1.1 İzmir'in Emek ve Üretim Tarihinden Anılar... Mehmet Şakir Örs 110

2.1.2 İşçi Sınıfının Mücadele Geleneğinde Tarih Direnişi İsmet Aktaş 114

2.1.3 Bölgenin İzmir Sanayi Sektörünün Gelişimi Açısından Önemi Mustafa Rebil Dirin 122

2.1.4 Tartışma 126

2. MEVCUT YAŞAM PRATİKLERİ VE BELLEK

Giriş Burkey Pasin 136

2.2.1 Darağaç Kolektifi'nin Birliktelik Süreci Darağaç Kolektifi 140

2.2.2 Roman Vatandaşların Kentsel Dönüşüm Süreci Hakan Kara 146

2.2.3 Ege Mahallesi'nde Kentsel Dönüşüm, Tarihi Çöküş ve Yaşam Mücadelesi Tamer Yetişir 152

2.2.4 Tartışma 156

ÖZGEÇMİŞLER 168

ÖNSÖZ

“İzmir Yeni Kent Merkezi” alanı olarak planlama karar ve uygulamalarının geliştiği bölge, Geç Osmanlı-Erken Cumhuriyet Dönemi’ne tarihlenen, Türkiye’nin öncü nitelikteki endüstri miras alanlarının yer aldığı bir bölgedir. İzmir Körfezinde Alsancak Liman arkası - Halkapınar - Bayraklı - Salhane - Turan bölgelerini kapsayan bu alan, erken dönem sanayi yapıları ve liman arkası işlevleri gibi konut dışı kullanım alanlarının dışında, konut alanları ve yönetim yapıları gibi farklı mekân kullanımlarını barındırmaktadır. Özellikle, 2000’li yıllarda başlayan “İzmir Yeni Kent Merkezi” planlama kararlarının da etkisiyle, yüksek yoğunluklu konut ve ticaret bölgelerine dönüşümün hızlandığı günümüzde, bölgedeki değişim ve dönüşümün kapsamlı olarak ele alınması önem taşımaktadır. Bu dönüşüm sürecinde, bir yandan bölgede yer alan endüstri miras alanları ve bu alanların temsil ettiği toplumsal-mekânsal bellek yitirilirken, bir yandan da toplumsal yapıda geri dönüştürülemez bir dönüşüm ortaya çıkmakta, yaratılan yeni kent merkezi yetersiz teknik-sosyal altyapı, çözümlenmemiş ulaşım sistemi ve kamusal alanların değişen nitelikleri açısından yeni sorunlar ile hızla yapılaşma sürecine sahne olmaktadır.

Günümüzde karma kullanımları bir arada barındıran yüksek katlı yapıların hızla yükseldiği endüstri mirası alanı olan “Yeni Kent Merkezi”nin planlama geçmişi 2001 yılında bölgenin yenilenmesi ve yeni bir kent merkezi oluşturulması amacıyla hazırlanan uluslararası fikir ve tasarım yarışmasına dayanmaktadır. İlk olarak 2003 yılında onaylanan “İzmir Yeni Kent Merkezi” planları yıllar içerisinde revizyon ve değişiklikler ile ana plan kararları ve hedefleri değiştirilerek 2011 yılında son halini almış olup günümüzde hâlâ yürürlüktedir.

Planlama karar ve uygulamalarının üç farklı ilçe belediyesi (Konak, Bornova, Bayraklı) tarafından gerçekleştirilmekte olduğu alanda, sadece plan uygulama süreçlerinin değil, dönüşüm süreci öncesindeki toplumsal-mekânsal yapısının, günümüzde yaşanmakta

olan değişim sürecinin çok yönlü, çok aktörlü, çok disiplinli olarak, tüm toplumsal - ekonomik - kültürel dinamikleri ile ele alınması, bölgenin farklılıkları ve özgünlükleriyle birlikte değerlendirilebilmesi amacıyla, uzun soluklu bir tartışma platformu oluşturmak amaçlanmıştır.

Bu yayın TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi ve TMMOB Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi olarak ortak düzenlenen “Yeni Kent Merkezi Tarihsel Dönüşüm Süreci” başlıklı paneller serisi doğrultusunda hazırlanmıştır.

Bölgenin tarihsel dönüşüm sürecini kentin gündemine taşıyabilmek ve hızla ilerleyen dönüşüm süreçleri karşısında, kentsel belleği canlı tutarak alanın sorunlarını tartışabilmek üzere serinin kurgulanan ilk etkinlikleri olarak “Tarihsel Dönüşüm ve Planlama Öyküsü” başlıklı panel 12 Nisan 2025 tarihinde, “Değişen Yaşam Pratikleri ve Bellek” başlıklı panel 19 Nisan 2025 tarihinde İzmir Mimarlık Merkezi’nde gerçekleşmiştir. İlk adım olarak düzenlenen bu paneller, uzun dönemde sürecin aktörlerini, uygulamalarını ve dönüşümlerini kapsayıcı olarak değerlendirebilmek üzere alanında uzman konuşmacıları, meslektaşlarımızı, kent sakinlerini bir araya getirmiştir. Hep birlikte “İzmir Yeni Kent Merkezi” dönüşüm sürecini anlamak, değerlendirmek dileğiyle...

TMMOB Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi

TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi

İZMİR YENİ KENT MERKEZİ: TARİHSEL DÖNÜŞÜM VE PLANLAMA ÖYKÜSÜ

DÜZENLEME KURULU

Doç. Dr. Ayşegül ALTINÖRS ÇIRAK, Şehir Plancısı
Ayşegül YARIŞ, Şehir Plancısı
Berna KÜÇÜK, Mimar
Dr. Çağlayan Deniz KAPLAN, Mimar, Restorasyon Uzmanı
Prof. Dr. Deniz ÖZKUT, Mimar, Restorasyon Uzmanı
Dr. Erkan SERÇE, Tarihçi
Fevzi ARSLAN, Şehir Plancısı
Hasan TOPAL, Mimar
İlgaz Su AKTAŞ, Şehir Plancısı
İlgın KÜLEKÇİ, Y. Mimar
Dr. Pervin ŞENOL, Şehir Plancısı
S. Burçak ÇIKIKÇI, Y. Mimar, Restorasyon Uzmanı
Prof. Dr. Sezai GÖKSÜ, Şehir Plancısı
Doç. Dr. Şakir ÇAKMAK, Sanat Tarihçisi
Uğur YILDIRIM, Mimar
Utku ÇAKIR, Şehir Plancısı

SEKRETARYA

TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi
TMMOB Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi

13.00 - 15.15

**1. OTURUM:
ALANIN TARİHİ
VE KORUMA
DEĞERLERİ**

MODERATÖR

AYŞEGÜL ALTINÖRS ÇIRAK

Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Şehir ve Bölge
Planlama Bölümü

TUZLABURNU'NDAN HALKAPINAR'A
İZMİR SANAYİ BÖLGESİNİN
OLUŞUMU

ALSANCAK LİMANI GERİSİNDEKİ
TAŞINMAZ KÜLTÜR VARLIKLARININ
TESCİL SÜRECİ

İZMİR ENDÜSTRİ MİRASININ
KORUN(AMA)MASI: YANSIMALAR-
DENEYİMLER

ERKAN SERÇE

Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkçe ve
Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Tarih Eğitimi
Anabilim Dalı

ŞAKİR ÇAKMAK

Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Sanat
Tarihi Bölümü, Türk ve İslam Sanatları Anabilim Dalı

DENİZ ÖZKUT

Prof. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Türk-İslam
Arkeolojisi Bölümü, Türk İslam Arkeolojisi Anabilim
Dalı

2. OTURUM: 15:45 - 18.00

**PLANLAMA
SÜREÇLERİ**

MODERATÖR

PERVİN ŞENOL

Doç. Dr. Şehir Plancısı

BİR YARIŞMA VE PLANLAMA
ÖYKÜSÜ: İZMİR YENİ KENT MERKEZİ

AKDENİZ'İN YILDIZINDAN
PLANLAMANIN YILDIZINA

YENİ KENT MERKEZİNE TARİHSELÇİ
BİR BAKIŞ
VE KENTSEL SİYASET SÜZGEÇİNE
TAKILANLAR

HASAN TOPAL

Mimar,
TMMOB Mimarlar Odası
İzmir Şubesi

SEZAI GÖKSÜ

Emekli Öğretim Üyesi, Prof. Dr., Dokuz Eylül
Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
Şehircilik Anabilim Dalı

UTKU ÇAKIR

Şehir Plancısı,
TMMOB Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi

TMMOB Mimarlar Odası
İzmir Şubesi 47. Dönem
Yönetim Kurulu adına,
ÇAĞLAYAN DENİZ KAPLAN
Mimar

Değerli katılımcılar, meslektaşlarımız, kent paydaşları ve panelimizin değerli konuşmacıları, hepiniz hoş geldiniz. Bugün burada TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi ve Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi'nin ortak çabasıyla başlattığımız “Yeni Kent Merkezi Tarihsel Dönüşüm Süreci” etkinlikler serisinin ilk adımında sizlerle birlikte olmaktan büyük memnuniyet duyuyoruz.

“Kentsel dönüşüm” dendiğinde sadece fiziksel bir dönüşümden değil; toplumsal hafızanın yeniden şekillenışı, mekânsal adaletin sorgulanışı ve planlama süreçlerinin yönetsel niteliğiyle doğrudan ilişkili, çok katmanlı bir değişim sürecinden bahsediyoruz. Bu panel serisinin çıkış noktası da tam olarak bu. İzmir'in belki de en tartışmalı ve aynı zamanda en stratejik alanlarından biri olan Yeni Kent Merkezinin tarihsel sürekliliği ve güncel dönüşümünü disiplinler arası bir perspektifle ele almak için bugün burada toplandık. Yeni Kent Merkezi, bildiğimiz üzere, Geç Osmanlı-Erken Cumhuriyet Dönemi'nden bugüne kadar uzanan süreçte liman işlevleri, sanayi yapıları, yönetim ve konut alanlarıyla karmaşık bir mekânsal yapı oluşturdu. Alsancak liman arkasının hinterlandı diyebileceğimiz Halkapınar, Bayraklı, Salhane ve Turan'a kadar uzanan bu bölge, bugün hem planlama hem de uygulama düzeyinde yüksek yoğunluklu bir yapılaşmanın baskısı altında. Burada belli başlı problemler bulunuyor. Bunlardan biri, endüstri mirasının korunamaması ve işlevsel olarak bütünleşik bir biçimde geleceğe aktarılamaması. Bir diğeri, sosyo-mekânsal ayrışmanın hızla artması ve yerinden edilme risklerinin gerçek bir kentsel sorun olarak karşımızda durması, altyapı ve ulaşım sistemlerinin planlanan nüfus yoğunluğuna cevap verebilecek ölçekte ve bütünlükte tasarlanmamış olması ve son olarak da kamusal alanların niteliğinin bozulması, erişilebilirliğinin azalması. Bugün gerçekleştireceğimiz ilk panel, az önce de belirttiğim gibi, bu konuyu ele alacağımız etkinlikler dizisinin ilkinin oluşturuyor. Bugün “Tarihsel Dönüşüm ve Planlama Öyküsü”

başlığı altında bu bölgedeki kentsel morfolojinin nasıl oluştuğunu ve dönüştüğünü, plan kararlarının zaman içindeki evrimini ve üç belediyenin sorumlu olduğu bu alanda süregelen uygulamaları ve bunların sorunlarını ele alacağız. 19 Nisan 2025 tarihindeki ikinci panelde ise bu dönüşümün toplumsal boyutuna, yani “Değişen Yaşam Pratikleri ve Bellek” bağlamında kullanıcı deneyimlerine, toplumsal hafıza kaybına ve sosyal sürdürülebilirlik eksenindeki dönüşüme odaklanacağız. Bu paneller serisini yalnızca bir bilgi aktarım platformu olarak değil, aynı zamanda disiplinler arası etkileşimi teşvik eden bir ortam oluşturmak üzere ele aldık. Akademisyenler, meslek odaları, yerel yönetimler ve sivil toplum ile birlikte kolektif bir tartışma zemini oluşturmayı amaçlıyoruz. Katılımınız için ve emeğiniz için şimdiden çok teşekkür ediyorum. Alanın tarihi ve koruma değerleri üzerine ilk oturumumuza başlayalım.

1. GÜN 1. OTURUM

ALANIN TARİHİ VE KORUMA DEĞERLERİ

#1
PANEL

YENİ KENT MERKEZİ
TARİHSEL DÖNÜŞÜM
SÜRECİ

tmmob
mimarlar
odası
İzmir Şubesi

TMMOB
Şehir Plancıları Odası
İzmir Şubesi

TARİHSEL DÖNÜŞÜM VE PLANLAMA ÖYKÜSÜ

12.04.2025 | 13.00 - 15:15 | İzmir Mimarlık Merkezi

1. OTURUM:

ALANIN TARİHİ VE KORUMA DEĞERLERİ

MODERATÖR

AYŞEGÜL ALTINÖRS
ÇIRAK

Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Şehir
ve Bölge Planlama Bölümü

TUZLABURNU'NDAN
HALKAPINAR'A İZMİR
SANAYİ BÖLGESİNİN
OLUŞUMU

ALSANCAK LİMANI
GERİSİNDEKİ TAŞINMAZ
KÜLTÜR VARLIKLARININ
TESCİL SÜRECİ

İZMİR ENDÜSTRİ
MİRASININ
KORUN(AMA)MASI:
YANSIMALAR-
DENEYİMLER

ERKAN SERÇE

Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi,
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
Bölümü, Tarih Eğitimi Anabilim Dalı

ŞAKİR ÇAKMAK

Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Sanat
Tarihi Bölümü, Türk ve İslam Sanatları
Anabilim Dalı

DENİZ ÖZKUT

Prof. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi,
Türk-İslam Arkeolojisi Bölümü, Türk
İslam Arkeolojisi Anabilim Dalı

AYŞEGÜL ALTINÖRS ÇIRAK, Doç Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

İzmir'in 17. yüzyıldan itibaren uluslararası liman kenti olarak ön plana çıkmasıyla başlayan süreç, 19. yüzyılda Alsancak Bölgesi'nin liman ticareti ekseninde gelişimini beraberinde getirmiştir. Anadolu topraklarının ilk demiryolu olan İzmir Aydın demiryolu hattı ve Alsancak Garı'nın inşa edilmesiyle, bölgede konut ve ticaret alanlarının yanı sıra depolama ve endüstri alanları da oluşmaya başlamıştır. Geç Osmanlı Dönemi'ne tarihlenen bu alanlar aynı zamanda Anadolu'nun ilk sanayi bölgelerinden birisini oluşturmuştur. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde de kentin sanayisi Alsancak ve çevresinde yer seçmeye devam etmiştir. Erken Cumhuriyet'in sosyo-ekonomik ideoloji ve politikalarının bizatihi göstergesi olan TARIŞ, TEKEL, Sümerbank gibi kurumlar bu bölgede işletmeye açılmıştır. Bu süreçte; liman arkası, Darağaç, Salhane ve Turan bölgelerinden oluşan "liman art alanı"nda, kamu ve özel sektör yatırımı endüstri alanları birlikte özelleşen bir kentsel karakter ve yaşam pratiği yaratmıştır. Üretim ve depolama tesisleri, işçi konutları ve demiryollarının karakterize ettiği bölge, değişen teknolojiler, sanayi alanlarına ilişkin desantralizasyon politikaları ve kamu destekli kuruluşların tasfiye ve özelleştirilmesi süreçleri sonucunda giderek işlevini yitirmeye ve atıl kalmaya başlamıştır. Nitekim 1973 yılı İzmir Metropolitan Bölge Nazım İmar Planı, bölgenin sanayi niteliğinin değişmesini önermiş ve bölgeyi kent merkezinin gelişme alanı olarak planlamıştır. 1973 planı sonrasında yürürlüğe giren üst ölçekli planlarda da alan kent merkezi olarak tarif edilmiş ancak bu kararın yaşama geçmesi 2000'li yıllara dek beklemiştir.

Bölgenin tarihsel niteliği ilk kez 1990'lı yıllarda gerçekleştirilen tespit ve tescil çalışmalarıyla tanınmış, bu dönemde endüstri, depolama ve konut alanlarının bir kısmı için tescil kararı alınmıştır. Bununla birlikte tescil çalışmalarında önemli eksikler bulunduğu, kimi zaman geri adımlar atıldığı ve alana ilişkin bütüncül bir koruma yaklaşımının geliştirilememiş olduğu görülmektedir. Endüstri mirası kavramının henüz gündemde olmadığı 1970'li yıllara tarihlenen plan kararları 2000'li yıllarda yaşama geçirilirken, bölgenin İzmir'in tarihi liman kenti kimliğinin önemli bir birleşeni olma niteliğinin ve kültürel miras değerinin büyük ölçüde göz ardı edildiği anlaşılmaktadır. Yine bölgenin Türkiye emek ve işçi sınıfı tarihi açısından taşıdığı önemin, alanda yer alan tarihi nitelik taşıyan işçi konutlarının, bölge kimliği ile özdeşleşen tarihi Ege Roman Mahallesi yaşayanlarının, alanda yer seçen küçük üreticilerin durum ve gereksinimlerinin de planlama süreçlerinde yeterince dikkate alınmamış olduğunu ifade etmek olanaklıdır.

Yakın geçmişe kadar Ege Roman Mahallesi, Darağaç işçi konutları bölgesi, küçük ve büyük ölçekli üretim ve depolama alanlarıyla yaşamını sürdüren bölge günümüzde "yeni kent merkezi" olarak ciddi bir dönüşüm süreci geçirmektedir. Bölgede gerçekleşen bu hızlı karakter dönüşümünün; alanın tarihsel bağlam ve değerlerine, kent belleğine, kentin kamu ve kamusal alanlarına, alanda yaşayan farklı gruplara olan etkileri, bölgedeki

sosyal ve teknik altyapı yeterlilikleri, afet riskleri gibi sorunların ortaya konulması ve tartışılması kamu yararı adına bir gereklilik durumuna gelmiştir. TMMOB Mimarlar ve Şehir Plancıları Odaları konunun farklı perspektiflerden tartışılması amacıyla bölge üzerine ortak bir paneller serisi düzenlenmeyi planlamıştır. Bu panellerin ilki, alanın tarihsel gelişimi ve kültürel önemine odaklanmıştır. Amacı bölgenin tarihsel karakterini anlamak ve koruma sorunlarını tartışmak olan panelin ilk konuşmacısı tarihçi Dr. Erkan Serçe, alanın tarihi gelişim sürecini aktararak, tarihsel endüstri bölgesinin nasıl oluştuğunu harita ve belgelerle açıklamıştır. İkinci konuşmacı sanat tarihçisi Doç. Dr. Şakir Çakmak alanın tarihsel değerlerinin korunması üzere tespit tescil süreçlerinin nasıl geliştiğini, bu süreçte açılan davalar ve atılan geri adımları da aktararak ortaya koymuştur. Oturumun son konuşmacısı koruma uzmanı mimar Prof. Dr. Deniz Özkut ise alanın miras değerlerini uluslararası koruma yaklaşımları çerçevesinde tanımlamış ve koruma çalışmalarının yetersizliğine vurgu yapmıştır. İlk oturum bütünsel olarak değerlendirildiğinde alanın tarihi önem ve değeri, bu değerlerin ülkemiz mevzuatınca koruma altına alınma/alınamama süreçleri ve bölgenin korunmasına yönelik strateji ve yaklaşımların neler olması gerektiği çerçevesinde ilerleyen ve birbiriyle ilişkilenen sunuşlardan oluşmaktadır. Alanın hem koruma değerlerinin hem de koruma sorunlarının ve yaşanan kayıpların tartışıldığı oturum, bölgede gerçekleşen dönüşümün tarihsel bağlamla uyumsuz ve yıkıcı yüzünü ortaya koymaktadır.

Dr. Erkan Serçe'nin sunumu

Tuzlaburnu'ndan Halkapınar'a İzmir Sanayi Bölgesinin Oluşumu

ERKAN SERÇE, Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi,
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Tarih Eğitimi
Anabilim Dalı

Herkese iyi günler. Tatil gününüzü bu konuyu takip etmek için geldiniz, şimdiden teşekkür ederim. Sunumumda birkaç noktayı ele almayı amaçlıyorum. Bunlardan birincisi; başlıktan da anlaşılacağı gibi, “İzmir Sanayi Bölgesi” olarak adlandırılan, eski ismiyle Tuzlaburnu, günümüzdeki ismiyle Alsancak’tan Halkapınar’a kadar uzanan bölgenin geçirdiği değişimi ana başlıklarıyla ortaya koymak. İkincisi; Tuzlaburnu’nun daha sonra nasıl Punta, Alsancak, Darağaç, Halkapınar isimlerine sahip olduğu hakkında kısa bir bilgi vermek. Üçüncüsü ise; ilk sanayi tesislerinden ve İzmir’in sanayi tarihindeki yerinden söz etmek. Tüm yapıları ele almak mümkün olamayacağı için birkaç önemli örnekle yetineceğim.

Söz konusu bölge çok sayıda bahçe, bataklık alanı ve bir tuzla tesisini barındırırken daha sonra sanayi, depolama ve buna bağlı hizmetlerin verildiği ve çeperlerinin bu tesislerde çalışanların yerleşim alanına dönüştüğü bir süreçten geçti. Karşımıza çıkan ilk alan Tuzlaburnu. İsmi nereden geldiği hemen anlaşılıyor. Bu bölgede, en erken 1476 yılına ait bir defterde tespit ettiğimiz üzere, bir tuzla işletmesi var. Osmanlı’da tuzla işletmeleri son derece önemsenen ve devletin denetiminde tutularak önemli bir gelir kaynağı oluşturan alanlardı. İzmir Çamaltı Tuzlası, Foça Tuzlası, Karaburun Tuzlası gibi farklı tuzlaların merkezi olması bakımından bu gelirlerin toplandığı önemli bir kent olarak öne çıkıyordu. 1618 tarihli bir haritada (*Esmirna*)-ki zaten İzmir’in

Görsel 1 Esmirna 1618; Tuzla (Mernlaha), 1476

gelişimi 1610'larda görünür hale geliyor-, bu tuzlanın yeri işaretlenmiş (Görsel 1). Bu haritada görülen iz, belki batıya doğru biraz daha genişletilebilir. Daha sonraki bütün haritalarda gösterilen tuzlalar bu haritadan esinlenilerek üretilmiş. Bu alanların bir tuzla emini tarafından işletildiğini söyleyebiliriz. Ayrıca hem kentin yakın çevresine hem de İstanbul ve hatta yurt dışına ihracat yoluyla tuz gönderildiğini biliyoruz. 1707 tarihli haritada (*Golfo delle Smirne*) tuzla bölgesinin açıkça işaretlendiğini görüyoruz. Bugün kıyı dolgusu nedeniyle fiziksel yapısı değişmiş olsa da Alsancak'tan başlayan ve Darağaç'a kadar uzanan çok geniş bir alanı kapsadığı anlaşıyor.

Halkapınar ise antik dönemden yerleşim izleri barındıran, Osmanlı döneminde ise 16. yüzyılın başında Evliya Çelebi'nin aktarımlarına göre önemli bir mesire yerine sahip bir bölge (Görsel 2). 1520 tarihli Piri Reis haritasında "Kalkalu" Suyu olarak işaretlenmiş. Evliya Çelebi burayı şöyle tarif ediyor: "Bu Halkalı Pınar bir tatlı sudur. Bir kayadan çıkar. Dört tarafı yeşillik, gülistan, lalezar ve bülbüllerin sesleri duyulur, gölgeli ağaçlarla dolu geniş dinlenme ve gezinti yeridir. Kaynağında çeşitli balıklar yüzerler" (1671). 1767 yılına ait bir arşiv kaydı, bölgenin sadece bir mesire alanı olarak kullanılmadığını, aynı zamanda suyun varlığı nedeniyle pre-modern dönemin en önemli sanayi tesisleri diye tanımlayabileceğimiz değirmenlere ev sahipliği yaptığını gösteriyor: "...İzmir haricinde Halkapınarı değirmeni iki yüz seneden beri vakıf tarafından bila niza tasarruf edilmekte iken..." (C. BLD.68/3365, H.29 C. evvel 1181-28 Eylül 1767). "İki yüz seneden beri" dendiğine göre 16. yüzyılın ortalarından itibaren burada değirmenlerin bulunduğundan söz edilebilir.

1687 yılına ait bir çizimde (*Golphe de Smirne*) bölgenin tamamen boş olduğunu ve

Görsel 2 20. yüzyıl başında Halkapınar

bataklık haline gelmiş alanların bulunduğunu tespit ediyoruz (Görsel 3). Tek tük işaretlenmiş kır evleri de mevcut; fakat esas olarak bataklık öne çıkıyor.

Coiseul Gouffier, 1776 yılına ait gravürde, Evliya Çelebi'nin yaklaşık bir yüzyıl önce yazdıklarını teyit ediyor. Bu alanın bir mesire olarak yoğunlukla kullanılmaya devam ettiğini anlıyoruz. Nitekim İzmir'in ilk ölçekli planı diyebileceğimiz 1829 yılına ait plan, bölgede sadece mesire alanı olarak kullanılan boş yerleri değil, aynı zamanda bahçeleri de gösteriyor. İki yıl sonra, 1831 yılında gerçekleştirilen ilk düzenli nüfus sayımında, bu bölgede bahçelerde çalışan çok sayıda kişinin kayıtlarını bulabiliyoruz. Bu bahçeleri özellikle belirtmemin nedeni, bunların birer vergi kaydı oluşturmasıdır. Osmanlı Devleti bu alanlardan öşür vergisi alıyor. Bu bahçelerin sonraki dönemlerde arsalarla çevrilerek nasıl bir evrim geçirdiğini ortaya çıkarmak için de bize önemli kayıtlar sunuyor. Örneğin, bir bahçeyi dönüştürürken bu arsada hangi işlevi gerçekleştirmek üzere nasıl bir tesis kurulacağını çizimleriyle birlikte Osmanlı Devleti'ne yazışmayla ortaya koymak zorundaydı. Bu sayede 1850'lerden itibaren bu bölgedeki tesislerin niteliklerini bu yazışmaları takip ve deşifre ederek belirleyebiliriz. Yoğun bir çaba gerektiren bu çalışmalardan bazı örnekler vermeye çalışacağım.

Leon Laborde'un 1828 yılına ait, farklı bir perspektiften (muhtemelen Yamanlar Dağı civarından) yaptığı çizimde Tuzlaburnu ve gerisindeki alanın boş olduğunu ve bahçelerin kentin bittiği yerden itibaren başladığını görebiliyoruz (Görsel 4). Luigi Storari'nin 1854 tarihli planında ise hem yerleşim düzeni hem de planlama konusunda birtakım kaygıların başladığı görülüyor. Storari aslında Kemeraltı'nın yangın bölgesi planını hazırlıyor; ancak bu haritanın da kendisine hazırlatılması, bu bölgenin de

Görsel 3 Golphe de Smirne, 1687

planının hazırlanmasının önemsendiğini gösteriyor. Bundan 20 yıl sonra ise, Lamec Saad'ın 1876 tarihli haritada bölgenin dolmaya başladığı, fabrika, depolar ve demiryolu tesislerinin ortaya çıktığı görülüyor. Lejantta tüm detaylar belirtilmemişse de daha geç dönemlere ait planlarla karşılaştırarak bir saptama yapmak mümkün oluyor. 1950'li yılların sonuna tarihlenen bir hava fotoğrafı ise alanı bir “sanayi bölgesi” olarak açık bir şekilde gösteriyor.

Darağaç Mahallesi ise, tuzlanın bir uzantısı gibi görünen alanda yer alıyor. Şehir efsanelerinde bir katipzadenin, idamları burada gerçekleştirdiği ve bu nedenle burasının Darağaç ismini aldığı söyleniyor. Bunun dışında, bu bölgenin gemi ve teknelerin tamir yeri olduğu biliniyor. Farsça kökenli “dar” kelimesi, ağaç anlamına geliyor; fakat buradaki anlamının idam edilen yer olduğu açık. Ayrıca bu kelime, fiziksel olarak bir yeri işaret etme anlamında, o bölgede gemilerin havaya kaldırılmasını sağlayan bir palamarla da ilişkilendirilebilir. Nitekim 1775 yılına ait bir belgede, “Tuzlaburnu’nda Hüsnü Paşa evkafından Darağacı mukataası. Kayıkçılar ve Reisler Kethüdalığı’nın intizamı ve kalafatlar için gerekli zift ve katran gibi levazımın Darağacı emini marifetiyle satılması”ndan bahsediliyor. Bu ifadeden bölgedeki işlerden sorumlu bir darağacı emini olduğunu öğreniyoruz. Storari’nin planında da Laborde’un çiziminde de bölgedeki çıkıntının aslında insan yapımı bir tesise dönüştürüldüğü fark edilebiliyor. Bu bölge neden “sanayi bölgesi” olarak nitelendiriliyor?

Tespit edilebilen büyük yapılar arasında kronolojik olarak öncelikle Halkapınar’da Düzoğlu Agop tarafından kurulan İzmir Kâğıt Fabrikası geliyor. Düzoğulları İstanbul’da devlet hazinesinin sarrafiye işlerini yürüten son derece önemli bir aile. II. Mahmut döneminde aile sürgün ve müsadere cezası almasına rağmen daha sonra affedilerek İstanbul’a dönmüş ve sarrafiye işlerini ellerinde tutmuşlardır. Düzoğlu Agop’a 1843 yılında burada bir fabrika kurma izni veriliyor (Görsel 5). Philibert Rubellin’in muhtemelen fabrika kapandıktan sonra çektiği bir fotoğrafının altına şöyle bir not düşülmüş: “Smyrna’dan kısa bir mesafede, sonsuz sayıda kaynak tarafından beslenen bir havza hem bir kâğıt fabrikasına hem de bir değirmene hareket gücü sağlar. Havza

Görsel 4 Leon Laborde (yaklaşık 1828)

“Diana Hamamları” olarak bilinir. Orada bir zamanlar bir tapınak olduğunu düşündüren her türlü parçayla birlikte bir Diana heykeli bulunmuştur.” Edhem Eldem, İstanbul Arkeoloji Müzeleri’nde sergilenen ve “Midilli heykeli” olarak bilinen heykelin İzmir’deki bu fabrikanın temelleri kazılırken çıkarıldığını belirtmektedir¹. Storari de Türkçeye çevrilen kitabı İzmir Rehberi’nde bu heykelin nasıl çıkarıldığını anlatıyor: “Burada, büyük bir havzanın ortasında, kristal berraklığındaki sularının ortasında, gölgede ünlü Diana tapınağının kalıntıları, birkaç heykel ve diğer mermerler görülebilir. Sonsuz sayıda yerel kaynak tarafından beslenen bu havza, pitoresk bir kanal aracılığıyla bir kâğıt fabrikasına ve birkaç değirmen taşına sahip bir değirmene hareket verir; bunlar görkemli bir binada birleşerek Avrupa’nın en güzeliyle karşılaştırılabilecek bir tesis oluşturur.”² Ayrıca 1890’larda varlığını bugün de ana hatlarıyla koruyan İzmir Su Fabrikası Belçikalılar tarafından inşa ediliyor. Sonrasında bu fabrika belediye tarafından satın alınmış ve ESHOT’un S’sini temsil etmiş, 1973 yılına kadar kentin su ihtiyacının karşılanmasında önemli kaynaklardan birini oluşturmuştur. Bugün yapı, varlığını sürdürmekle birlikte mevcut durumunu belediye yetkililerinden öğrenmek mümkündür.

Modern dönem sanayisinin bu bölgedeki ilk tesisi 1850’de kurulan İzmir Punta Vapur Değirmeni, yani buharlı un fabrikasıdır. Değirmeni buhar gücüyle un üreten bir işletme, sadece çalıştığı kısa süre içinde değil, sonrasında da Osmanlı’nın İzmir üzerindeki iktisadi tartışmalarının önemli bir virgülünü oluşturmuştur. 1854’teki Storari ve 1876’daki Saad planlarında bu yapıyı görmek mümkündür (Görsel 6 ve 7). Bugün kıyı dolgusu ve Kordon’un şekillenmesiyle iç kesimde kalmıştır. Tesisin kurulumu için ilk izinler 1847’de alınmış ve ünlü Levanten ailelerden Maltass’ların müdürlüğünde çok ortaklı

¹ Eldem, E. (2017). Et si Diane n’était pas lesbienne?: Biographie critique d’une statue(tte) d’Artemis du Musée archéologique d’Istanbul. *Bulletin de Correspondance Hellénique*, 141(1), 389-448. <https://journals.openedition.org/bch/554?lang=en>

² Storari, L. (1857). *Guida con cenni storici di Smirne scritta dall’ingegnere Luigi Storari nell’occasione in cui pubblicava la pianta di quelle città da esso rilevata nell’anno 1854*. s.53.

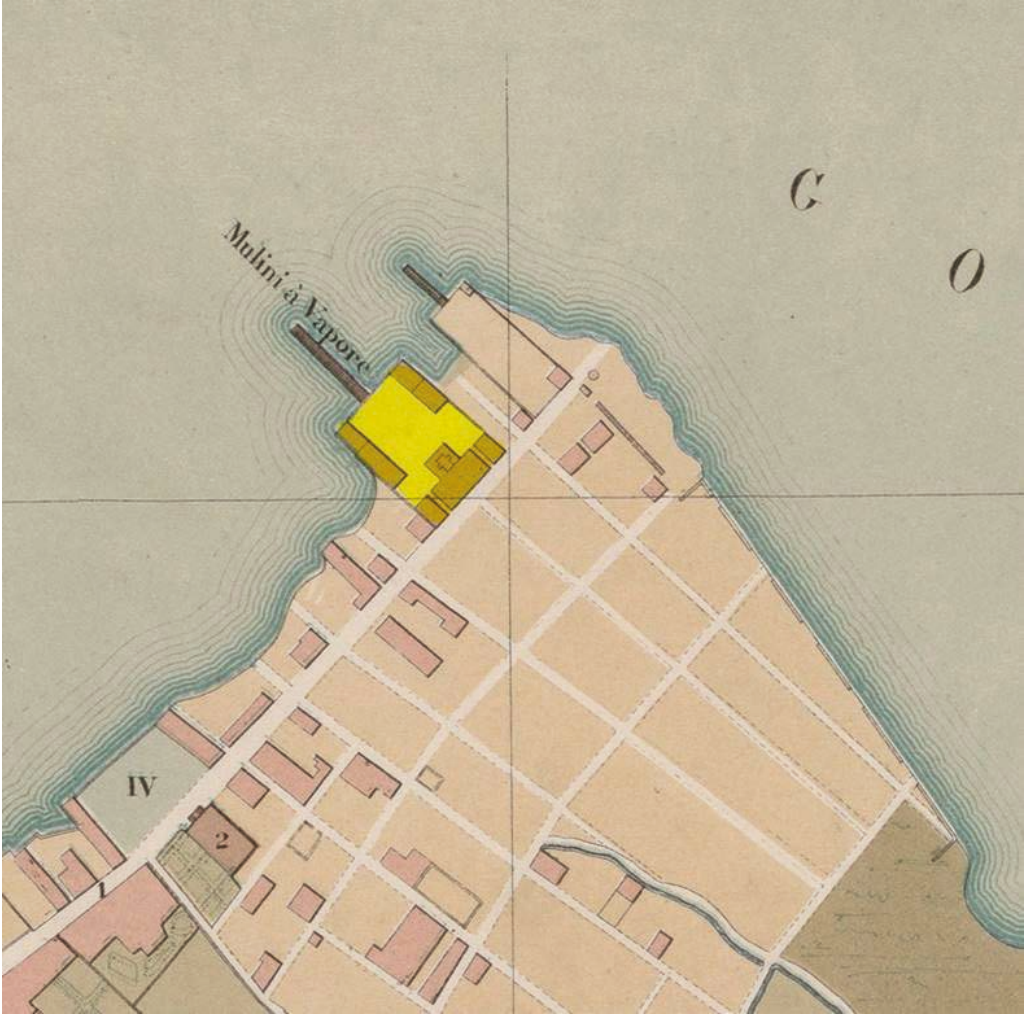
No. 334. Apan de bitance de Smyrne, un bassin alimenté par une infinité de sources fournit l'eau à tous les jets
motrice à une forge de fer et à un moulin. Le bassin est désigné sous le nom de "Bassin de Diane". On y a
posé une statue de Diane, des fragments de tentes antiques, qui font supposer que là s'élevait un temple.

Görsel 5 İzmir Kağıt Fabrikası (1843-1863)

bir şirket olarak kurulmuştur. Şirket kısa süre sonra iflas etse de bulunduğu konumun değeri ve fabrika alanına gelen talepler nedeniyle sonraki 50 yıl boyunca yazışmalara konu olmuştur. İzmir'de Arap harfleriyle basılan ilk kitap bu fabrikanın nizamname metnidir. Sonraki dönemde, 1889'da bu yapı, bölgenin kadastro planlarında yine buharlı değirmen olarak geçiyor. 1923 tarihli Pervititch haritasında ise buranın artık Kordon'daki tramvayların atölyesi haline geldiğini görüyoruz.

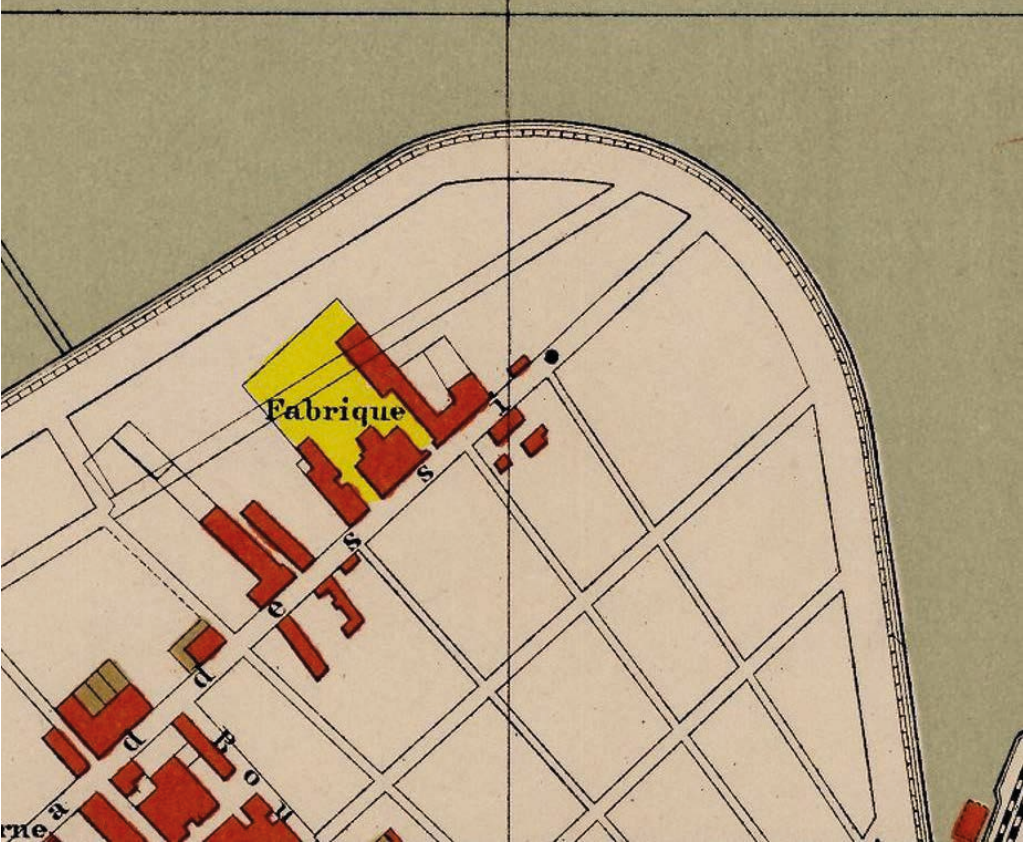
Bölgeyi etkileyen en önemli değişimlerden biri Aydın Demiryolunun inşası olmuştur. Demiryolunun ilk hattı 1856'da, İzmir-Torbalı hattı 28 Aralık 1860 tarihinde açılıyor (Görsel 8). Demiryolu bölgeye ulaşım kolaylığı sağlamasının yanında başlı başına bir sanayi tesisi olarak ortaya çıkıyor. Trenlerin, lokomotiflerin bakımı, rayların onarımı vb. işler demiryolu tesislerine ait birbirinden farklı alanlarda gerçekleşiyor. 1913 tarihli Ernest Bon planlarında atölyeler görülebiliyor. Diğer sanayi tesisleri de doğal olarak demiryoluna yakın olmayı hedefliyor; çünkü o dönemde ulaşım ve taşıma kolaylığı çok büyük değer kazandırıyor.

Havagazı Fabrikası hem soğutma için gerekli deniz suyunun elde edilmesi hem de

Görsel 6 Punta vapur değirmeni, 1850 (Luigi Storari, 1854)

boş bir arazi olması nedeniyle istasyonun arka tarafına inşa edilmiştir. İzmir şehrinin gaz fenerleriyle aydınlatılması imtiyazı 14 Mayıs 1859 tarihli sözleşmeyle A. Edwards adlı bir İngiliz'e verilmiştir. Şubat 1865'te İzmir'in önemli sokakları 126 gaz lambasıyla aydınlatılmaya başlanmıştır. Modern öncesi dönemde İzmir'de sanayi tesisi olarak adlandırabileceğimiz işletmeler vardı. Bunların arasında önümüze çıkan en önemli yer, Basmane. 18. yüzyılın ikinci yarısında bu alanda basma fabrikaları kurulmaya başlanmış, 19. yüzyılın son çeyreğinde ise Kasaba demiryolunun inşaatı sırasında satın alınarak ortadan kaldırılmış. Bugün "Kemeraltı Çarşısı" olarak adlandırdığımız çarşılar bütünü olan alanda da çok sayıda modern öncesi sanayi tesisi bulunmaktaydı. Bugünkü Cumhuriyet Meydanı'nın arka tarafında, eski Fasula tarafına yakın yerde varilcilerin kümелendiğini biliyoruz. Konumuz bugün "yeni kent merkezi" ile sınırlı; ancak 1850'lerden itibaren Karataş, Aya Triada, Turan-Alaybey arasındaki bölgede, Mersinli, Bayraklı'da da bu döneme tarihlenen sanayi tesisleri bulunuyor.

Görsel 7 Punta vapur değirmeni, 1850 (Lamec Saad, 1876)

Bölgedeki Fabrikalar

Demisthenis Issigonis Fabrikası: Demiryolunun gelişimine bağlı olarak bölgedeki ihtiyacı karşılamaya yönelik küçük sanayi ortaya çıkmıştır. Bunların arasında en ünlü olanı 1854'te kurulan Demisthenis Issigonis Fabrikası'dır (Görsel 9). 13 Eylül 1898 tarihli Ahenk gazetesinde "Memalik-i Osmaniye'de mevcut fabrikaların en eskisi ve mükemmeli" olarak tanımlanır. Gerçekten de Anadolu'nun en önemli sanayi kuruluşlarından biri olduğu anlaşılmaktadır. Buhar kazanları, hidrolik pompalar, her türlü madeni araç-gereç üretilmekte ve 200 civarında işçi çalışmaktaydı. Aydın Demiryolu Şirketi'nin ihtiyacı olan madeni parçaların üretimini gerçekleştirmekteydi. 1923 yılına ait Pervititch haritasında konumu görülebilir: Bugünkü Kıbrıs Şehitleri Caddesi (o dönemin Mesudiye Caddesi) üzerinde çok geniş bir alan üzerinde konumlanır. Arka cephesinden ünlü Prokopp Bira Bahçesiyle komşudur.

Bu bölgede çok sayıda fabrika mevcuttur: Issigonis'in bir diğer komşusu ve aynı zamanda rakibi Rankin&Demas Fabrikası, İzmir iktisadi bölgesinin (Ayvalık'tan Isparta'ya, doğuda Uşak'a kadar) ihtiyaçlarını karşılar. Eski pub fabrikalarının 19. yüzyılda isim değiştirmesiyle oluşan Rice kardeşlerin (Rice Frères) imalathaneleri de bu bölgede yer alır. ABD'nin İzmir konsolosu Lane, İzmir'deki makine tezgâhları

Görsel 8 İzmir-Aydın demiryolu üzerindeki ilk hat İzmir-Torbalı hattı 28 Aralık 1860 tarihinde açıldı.

ve ekipmanları hakkında hazırladığı raporda, 1904 yılında Punta'da Aydın Demiryolu ve Basmane'de Kasaba Demiryolunun tamir atölyelerini öne çıkarmaktadır. Gaz Şirketi ve Hamidiye Vapur Şirketinin tamirhanelerine de değinmekte ve sonrasında dökümhane ve atölye başlığı altında Rankin&Demas, Issigonis ve Rice kardeşlerin adlarını vermektedir.

Tütün Fabrikası: Fabrique de la Régie des Tabacs, tütün fabrikası, 1884'te kuruluyor, 1925'te ise satın alınarak özel bir kanunla işletilmeye devam etmektedir (Görsel 10). 1930'dan 2004'e kadar ise Tekel adıyla faaliyet göstermiştir. Bugün binaları oldukça işlevsel bir kültür merkezine dönüştürülmüş halde ziyarete açıktır.

Un fabrikaları: Burası aynı zamanda çok sayıda un fabrikasının toplandığı bir bölgedir. En temel tüketim maddelerinden birini oluşturduğu için yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bu fabrikaların yazışmaları arşivlerden izlenebilir. Pervititch haritasında Punta'dan Darağaç'a kadar yan yana çok sayıda un fabrikası olduğu görülür. Günümüzde ayakta kalanlardan Tuzakoğlu Un Fabrikası, İzmirliilerin zihninde yer edinmiştir. Belediye tarafından satın alındıktan sonra yine un/ekmek fabrikası, ardından 12 Eylül döneminde Devlet Güvenlik Mahkemesi binası olarak kullanılmış, sonrasında İzmir Kent Kolejine dönüşmüştür. Nihayetinde yeniden belediye tarafından sahiplenilerek bugün Büyükşehir Belediyesi Meslek Fabrikası olarak kullanılmaktadır. 1913 ve 1915 istatistiklerinde listelenen 31 fabrika ve değirmenden dokuzunun İzmir'de bulunduğu görülmektedir. Bunların altı tanesi Darağaç'tadır: Stefanidis ve P. Milakopidis, Stimatyadi Kostaki ve Yakovos, Çinçini, Tuzakoğlu Yuanaki, Magnifiku Alfons. 1923 tarihli Pervititch haritalarında ise Hacı Andoni, Karmanyola, Cousinery, Tzintzini, Yoghala, Boscovitch, Faipea, Stefanidhi

Görsel 9 Demosthenis Issigonis Fabrikası, 1854

fabrikaları bulunur. Burada Çınar Atay'ın çalışmalarını da anmak isterim, yakın zamanda kitabının daha ayrıntılı bir baskısı da gerçekleşti. 1923 sonrasındaki planlara bakınca 1923 yılındaki kayıtlarda ismi geçen fabrikaların el değiştirdiği anlaşılmaktadır. Kimin hangi fabrikayı aldığını tespit etmek böylece mümkün olabiliyor. Örneğin Hacı Andoni'nin fabrikası Tariş Üzüm ve İncir işletmelerinin bir parçasına dönüşmüştür. Karmanyola Un Fabrikası'nın yerinde ise bugün bir lojistik firması vardır.

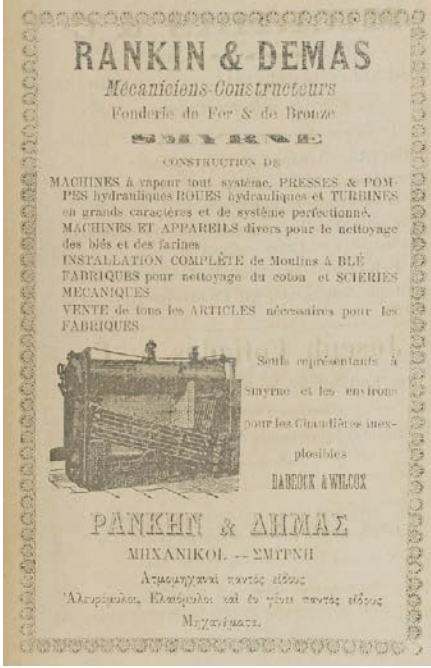
Şark Sanayi Türk Anonim Şirketi: 1891'de Charles Cousinery iplik fabrikası olarak kurulan şirket, 1915'te "Compagnie Industrielle de Filature et de Tissage du Levant" adını almış, 1925'te Charles Verbeke tarafından 500 bin lira sermayeli bir anonim şirket haline getirilmiş, 1976'da Maurice Verbeke'nin vefatı ile birlikte ise tasfiye edilmiştir (Görsel 11). Fabrikanın bulunduğu alan üzerine 1980'li yıllarda Belediye'nin hazırladığı imar planında korunması gereken kısımlar işaretlenmiştir. Son 40 yıldaki koruma zihniyetini izlemek için ilginç bir örnek teşkil etmektedir. İlgilenenler Salt Araştırma'nın arşivinde inceleyebilir.

İzmir Pamuk İmalatı Türk Anonim Şirketi: Giraud ailesine ait ve yakın zamana kadar varlığını sürdüren tesis, 1930'lu yıllarda yalnızca bu bölgenin değil, ülkenin pamuk ihtiyacını karşılamakta etkili olmuştur. Bu fabrikalar aynı zamanda çalışanlarının grevleriyle birlikte sosyal/politik tarih ve sosyoloji alanının da konusu haline gelmişlerdir. 1908 yılında İzmir'deki ilk örgütlü grevler bu ve diğer iplik fabrikalarında, ardından Demiryolu civarında meydana gelmiştir. Bugün Türkiye işçi sınıfının tarihinde önemli bir yerleri vardır.

Sümerbank İzmir Basma Fabrikası: Halkapınar'daki fabrika Devlet Bakanı Celal Yardımcı ve İşletmeler Bakanı Sıtkı Yırcalı, milletvekilleri, İzmir Valisi Osman Sabri Adal'ın hazır bulunduğu törenle 5 Kasım 1953'te resmi olarak açılmıştır. Bu fabrika da işçi hareketlerine ev sahipliği yapmıştır.

Şark Halı Kumpanyası: İzmir'de kurulan ve kısa süre içinde tekel oluşturarak bölgedeki halı fabrikalarının büyük bir kısmını ortadan kaldıran büyük bir şirkettir. Tebriz'den Hindistan'a uzanan bölgede bir halı tekeli oluşturmuştur.

Aydın Bomonti Bira Fabrikası: Bugün yüksek katlı yapılar ve gökdelenler arasında kalmış, yakın zamanda restore edilmiş olsa da henüz işlevlendirmesi tamamlanmamış bir yapıdır. İstanbul'daki Bomonti Bira Fabrikası'nın bir uzantısı olarak inşa edilmiştir.

Görsel 10 Rankin&Demas Fabrikası

Görsel 11 Şark Sanayi

Görsel 12 İzmir Elektrik Fabrikası

Bölge ihtiyacına hizmet eden bir fabrikadır.

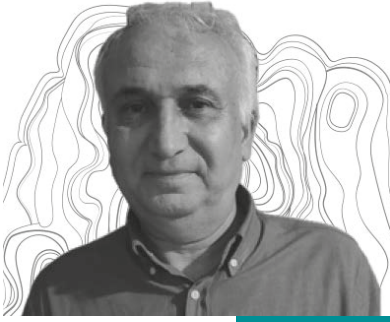
İzmir Buz Fabrikası: 160 bin dolar sermaye ile ABD vatandaşı C. Missir tarafından Darağaç'ta kurulmuş; ancak günde 70 ton kristal buz üreten fabrika, kurulduktan iki yıl sonra buz tekelinin başkasında olması gerekçesiyle kapatılmıştır. Fransız Konsolosluğu'nun hemen yanında Kordon'daki ünlü İzmir tiyatrosunun işletme sahibi de aynı kişidir. En önemli özelliği, Amerikan sermayesinin Batı Anadolu'daki ilk tesisi olmasıdır. 19. yüzyılın sonundan itibaren varlığını uzun süre devam ettiren en az üç-dört farklı girişim de mevcuttur.

İzmir Elektrik Fabrikası: Hakkındaki tartışmalar bugün de devam ettiği için Elektrik Fabrikası'nı son söz olarak gündeme getirmek istedim. 1928 yılında kurulumu tamamlanarak elektrik üretmeye başlamış ve 1989'a kadar kentin önemli bir bölümünün elektriğini sağlamaya devam etmiştir (Görsel 12). Belçikalı kurucularından Belediye'ye, Belediye'den Türkiye Elektrik Kurumu'na (TEK) aktarılan, sonrasında özelleştirilen, ardından yeniden Belediye tarafından satın alınan, ancak bugün merkezi yönetimle aralarındaki anlaşmazlık nedeniyle ihale işlemi iptal edilen, çürümeye terk edilmiş yapı bugün kentin ortasında hala önemli bir hafıza mekânı olarak durmaktadır. Gördüğümüz son haberlere göre çok katlı bir yapılaşmaya açılması hedefleniyor.

Bu sunumda bahsettiğim fabrikalar kentteki endüstri yapılarının sadece bir kısmını oluşturuyor. Bugün de içinde bulunduğumuz tütün deposu gibi diğer depo alanlarından söz etmedim. Bunların bir kısmı restore edilip yeniden işlevlendirilerek kullanıma sokuldu, bir kısmı ise gitgide yok oluyor, gelecekleri meçhul. Umarım bu toplantı kentin endüstri mirası üzerine yeniden düşünmemiz için veriler sunar. Hepinize teşekkür ederim.

Doç. Dr. Şakir Çakmak'ın sunumu

Alsancak Limanı Gerisindeki Taşınmaz Kültür Varlıklarının Tescil Süreci

ŞAKİR ÇAKMAK, Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Sanat
Tarihi Bölümü, Türk ve İslam Sanatları Anabilim Dalı

Erkan hoca sağ olsun çoğu günümüze ulaşamayan endüstri yapılarını bizlerle paylaştı. Şimdi ben de onun anlattıklarından geriye kalanları, günümüze gelebilenleri ve onların koruma sürecini paylaşmak istiyorum.

Benim bu konuyla ilişkim nedir? Başlangıçta ilk koruma sürecinin dışındaydım, sonrasında dâhil oldum. “Liman arkası” olarak tanımladığımız Şehitler Caddesi ile sınırlanan üçgen alanda, bugüne kısmen korunarak gelmekle birlikte, çoğu korunamayan, ne yazık ki bir anlamda ölüme terk edilen yapılar Şehitler Caddesi’nin yeni şehitleri. Burada Sümerbank, Elektrik Fabrikası, Şark Sanayi gibi yapılar var. Ayrıca Meles Çayının, daha doğrusu Kaleon Deresinin hemen doğusunda, az önce Erkan Hoca’nın da söz ettiği, Tuzakoğlu Un Fabrikası, gerisinde Bomonti Bira Fabrikası bulunuyor. Bu iki yapı ilginç bir şekilde taşınmaz kültür varlığı olarak 1985 yılında tescillenmiş. Fakat endüstri yapılarının bulunduğu bu üçgen alan ne yazık ki 1990’lı yılların sonuna kadar koruma sürecinden uzak kalmış.

Koruma Kurulu Kararı

Burada ilk çalışmalar 1990’ların sonunda “yeni kent merkezi” kavramının ortaya çıkması, imar planı çalışmalarının başlaması, biraz da yaşanan panikle ve tabii Mimarlar

Odası'nın girişimleriyle birlikte başlar. Mimarlar Odası'nın girişimlerinden, yani bu tehlikenin farkına varılmasından sonra İzmir I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, 8 Ocak 1998 gün 7003 sayılı kararı almıştır. Bu önemli karar şöyledir:

"(...) İzmir İli, Konak İlçesi, Umurbey Mahallesi'nde Alsancak Limanı gerisinde (Devlet Demiryolları ile Şaraphane Kavşağı arasında) kalan; geçen asırdan bu yana eski İzmir yerleşmesi bütünü'nün bir parçasını oluşturan ve "Darağacı" adı ile anılan bölgede - eski Punta Mahallesi"-Alsancak'ı Melez Çayı üzerinden Bornova ve Karşıyaka'ya bağlayarak Anadolu'yla sahilinden ulaşımı sağlayan "tek yol" olma özelliğine sahip iken; Milli mücadelenin noktalandığı 9 Eylül 1922 sabahında Türk ordusunun Halkapınar'dan İzmir'e girişi sırasında tuzağa düşürülen Türk askerlerinin, taşları üzerinde can vermesi nedeniyle Şehitler adını alan caddenin her iki yanında listelerde belirtilen sokak ve kapı numaralarında yer alan; tapunun 280, 281, 281/2, 283, 284, 285, 286, 287 ve 288 paftalarında, listelerde belirtilen ada ve parsellerinde kayıtlı; aralarında Eski Havagazı Fabrikası (1860), Eski Elektrik Fabrikası (1928), Eski Şark Sanayii (1885) vb bulunduğu "Sanayi Yapıları" ile bunlara bütünlük teşekkül eden, bu sektörde çalışan nüfusun (işçilerin) barınması amacıyla inşa edildikleri anlaşılan aynı dönemden günümüze ulaşabilen "Konut Yapıları"ndan oluşan Sivil Mimarlık Örneği taşınmazların; yine aynı bölgede bazı taşınmazlar üzerinde bulunan "Tek ve Grup Ağaçlarla" birlikte Korunması gerekli Kültür ve Tabiat Varlığı olarak tescillenmelerinin 2863 sayılı yasanın 6. madde "a" ve "b" fıkraları gereğince uygun olduğuna (...)"

"(...) 19. yüzyıl ikinci yarısından itibaren pek çoğu tek ya da çok uluslu yabancı şirketler tarafından inşa edilerek faaliyete geçirilen, makine sanayiindeki gelişmeler paralelinde bu bölgede giderek yoğunlaşması sonucunda; asırlarca Anadolu'nun bir antreposu olarak sadece güçlü bir ticaret + liman şehri görünümünü sürdüren İzmir'de ve Ege Bölgesi'nde sanayinin gelişmesinde çok önemli rol oynadığı görülen; ancak bugün işlevini yitirmiş; çok maksatlı yeni kullanımlara son derece müsait, büyük ve tek mekânlı açıklıkları ahşap konstrüksiyon oturtma veya asma çatı bağlama sistemle geçilen, genellikle iki satırlı, Marsilya kiremit örtülü çatılı; bir veya çok katlı olarak moloz taş +tuğla malzemeli "yığma" ya da döneminin ilk örneklerinden "betonarme karkas" sistemde inşa edilmiş söz konusu sanayi yapılarıyla; onlara ölçek veren vazgeçilmez bileşenleri durumundaki: bitişik nizamda bazıları avlulu olarak; tek, bodrum+zemin ya da iki katlı, çoğunlukla tuğla malzemeli "yığma sistemde inşa edilmiş, bazıları cumbalı, merdivenle ulaşılan niş içerisine yerleştirilen demir kanatlı, taş söveli kapı açıklığı ile demir ya da ahşap kepenkli, taş söveli pencere açıklıklarına sahip, iki veya çok satırlı üzeri Marsilya kiremit örtülü ahşap konstrüksiyon çatılı konut yapılarından oluşan Liste I'de yer alan sivil mimarlık örneklerinin "mimari", "sanayi", "ticaret" tarihiyle "yaşam biçimi", "sosyal yapı", "yerleşme", "teknik düzey" ve "konut gelişimi" açısından önemi olan tarihi bir süreci yansıtmaları nedeniyle TARİHİ BELGE NİTELİĞİ; "üslup ve tipolojik gelişim" açısından önemi nedeniyle SANAT TARİHİ DEĞERİ; döneminin üstün nitelikli yapım özelliği ile strüktür düzenine sahip ve sağlam olmaları nedeniyle TEKNİK ÖNEMİ göz önünde tutulduğunda, gelecek kuşaklara iletilmesi gerekli "kent ve çevre kimliğine katkıda bulunan, giderek yok olan geleneksel ve yöresel yaşam biçimini yansıtan 2. Grup yapılardan olduğuna; aynı liste 31 ve 45 no.lu envanter no.lu "Çeşme" ile "Aydınlatma Direği"nin ise "Toplumsal maddi tarihini oluşturan kültür verileri içinde tarihi, simgesel, anı ve estetik nitelikleri ile korunması zorunlu" 1. Grup Yapı olduğuna;

(...)”.

Bu karar, uzmanların yaptığı çalışmalar ve tespitlerden sonra bu alanda alınan ilk koruma kararıdır. Eski Havagazı Fabrikası, Elektrik Fabrikası, Şark Sanayi gibi asal yapıların yanı sıra çok sayıda endüstri yapısı, mağaza, depo türü yapılar ve bunlarla bütünlük arz eden çok sayıda konutun tesciline ilişkin bir karardır. Oy çokluğuyla alınan karar, açık ve kapsamlı bir şekilde bu yapıların neden korunması gerektiği konusunda detaylar sunar. Yapıların yanı sıra bazı ağaç grupları da koruma altına alınır.

İdari Yargı Süreci

Sonrasında, o dönemin yerel yönetimi, 1998 yılında Koruma Kurulu’nun aldığı bu kararı idari yargıya taşımıştır. Kararda 30’a yakın konut, bir çeşme, bir aydınlatma direği, eski kiremit fabrikası, Tariş alkol fabrikası, un fabrikaları, Şark Sanayi, Elektrik Fabrikası gibi çok sayıda yapı koruma altına alınmıştır. Bunun üzerine idari yargı bir bilirkişi heyeti tayin etmiş, heyet, 09.10.1998 tarihli raporunda Havagazı Fabrikası, Elektrik Fabrikası, Eski Şark Sanayii ile birlikte listede 14 no.da yer alan mağaza ve 27 no.da yer alan konut ve dükkanın korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı niteliği taşıdığını, Şark Sanayii duvarında yer alan Piyer Verbek Çeşmesi’nin her ne kadar nitelikli bir yapı olmasa da üzerinde yer aldığı duvarla birlikte korunabileceğini, Elektrik direğinin de mutlaka korunması gerekiyorsa başka bir yere taşınabileceğini belirten bir rapor sunmuştur. Bu rapor özetle, dört-beş yapı dışında diğer yapıların, özellikle de konutların hiçbirinin korumaya değer nitelikte olmadığını ifade eden bir rapordur.

Danıştay Altıncı Dairesi’nin Kararı

Yerel İdare Mahkemesi’nin söz konusu rapora göre karar üretmesinin ardından başlayan temyiz süreci sonunda Danıştay Altıncı Dairesi’nin 18.01.2001 tarihli kararında “bölgedeki yapılar, inşaa teknikleri, cephe hareketleri, çatı istemleri, sanat değerleri ve endüstri arkeolojisini yansıtmaları ve ağaçların da görsel arkeolojik ve rekreasyonel katkı ve nitelikleriyle dava konusu işlemlerle tek tek tescil edilmesine karşın bu alanın İzmir’in ilk sanayi bölgesi olarak yapı ve ağaçlarla birlikte bir bütünsellik oluşturduğu için korumaya alındığı gözetildiğinde, parçacı bir yaklaşımla belli bazı yapıların korunması gerekli nitelikte bulunmadığı sonucuna ulaşılması bu bütünlüğün bozulmasına yol açacağından kamu yararına ve koruma amacına aykırı düşecektir. Bu durumda bölgedeki tüm yapılarla ağaç ve bitki örtüsünün bir bütün halinde birlikte değerlendirilmesi suretiyle korunması gerekli nitelikte olup olmadığının kamu yararı da dikkate alınarak saptanması gerektiğinden yerinde yeni bir bilirkişi incelemesi yaptırılıp sonucuna göre uyumsuzluk hakkında karar verilmesi gerektiği” belirtilmiştir.

Görüldüğü üzere, Danıştay Altıncı Dairesi çok korumacı bir yaklaşımla, Koruma Kurulu’nun kararının bütüncül bir yaklaşım olduğunu, konuya doku ölçeğinde bakıldığını, ancak bilirkişi raporunda yapıların tek yapı ölçeğinde değerlendirildiğini belirtir ve yaklaşımın bütüncül olması gerektiğini vurgulayarak adeta bu alanın bir kentsel sit alanı olmasını önerir, yeni bir bilirkişi incelemesinin yapılmasını ister. Bunun üzerine yeni bir heyet oluşturulur.

Yeni Bilirkişi Heyeti

Benim süreçle ilişkim bu yeni bilirkişi heyetinde yer almamla başladı. İki sanat tarihçisi ve bir peyzaj mimarından oluşan heyetle alanda yapılan keşifler sonrasında hazırlanan 23.11.2001 tarihli raporda, Elektrik Fabrikası, Havagazı Fabrikası ve Eski Şark Sanayi gibi döneminin büyük ölçekli sanayi yapıları ile aynı bölgede yer alan ticari nitelikli depolar, mağazalar, konutlar, aydınlatma direği ve çeşmeden oluşan dokunun İzmir'in 19. yüzyıl ortalarından 20. yüzyıl ortalarına kadar uzanan zaman dilimindeki sanayi ve ticaret hayatı ile kentsel kültürü hakkında ipuçları sunan önemli bir alan olduğu ve bu nedenle İzmir I No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 08.1.1998 gün ve 7003 sayılı kararının yerinde olduğu ifade edildi. Yerel mahkeme de bilirkişi raporunu uygun bularak alandaki yapıların korunmasına yönelik bir karar aldı.

1985 yılında Bomonti Bira Fabrikası ve Tuzakoğlu Un Fabrikası'nın 1998 yılında ise diğer yapıların tescillendiği kararlarda Sümerbank yoktu. Sümerbank ancak 2001 yılında tescillenebildi ve tescil kararında Koruma Kurulu, yapının bir müzeye dönüşmesi konusunda temennilerde bulundu. Sümerbank'ın bir dönemin sanayi hamlelerinin göstergesi olan önemli mekânsal verilerden biri olarak toplumsal hafızadaki yerinin korunması amacıyla 2. grup korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescillendiği 29.03.2001 tarih ve 9212 sayılı kararda, yapının imalat sürecini (iplik dokuma, boyama, baskı ve hazır giyim) yansıtmak teknoloji ve müzecilik anlayışına uygun olacak şekilde, yeterli miktardaki üretim aracının basma işletme binası içinde oluşturulacak endüstri müzesinde değerlendirilmek üzere korunması önerildi.

Peki, bu yapılar korunabildi mi? Hayır. 2003 yılında bir proje yarışması ortaya çıktı. Yarışma sonrasında "yeni kent merkezi" kavramına bağlı olarak "gökdelenler", "emsal"ler, "yençok"ların havada uçuştığı bir süreç başladı. 1998'den günümüze geçen yaklaşık 30 yılda yapılar maalesef bugünkü hallerine geldiler.

Bugün

Kentin en önemli endüstri yapılarından biri olan Şark Sanayi adeta ölüme terk edildi. Buradaki yapıların korunması, sadece o alan için verilecek emsallere, gabarilere, yençoklara bağlandı. Aksi halde koruma söz konusu değildi. Nitekim Elektrik Fabrikası hurda fiyatına satılmıştı, söküm başladı ve sonrasında bir müdahale ile durduruldu. Bugün tamamen terk edilmiş durumda. Sümerbank 25 yıl içinde bugünkü haline geldi. 25 yılda bir tesisin neredeyse tümüyle yok olmasını açıklamak mümkün değil.

Bilirkişi incelemesi sırasında alana gittiğimizde Sümerbank'ta sadece ağaçlar tescillenmişti, yapılar tamamen ayaktaıydı. Elektrik Fabrikası hurda fiyatına satılırken kısmen ayaktaıydı. Şark Sanayi'de bazı binaların içinde tezgahlar dahi duruyordu. Bugün ise hepsi yok olmuş durumda.

Tuzakoğlu Un Fabrikası şanslı yapılardan. Hemen yanında Halkapınar Şehitliği var, biraz da onun sayesinde korunmuş. Erkan Hocamın da bahsettiği gibi, bir ara DGM binası olarak kullanıldı, şu anda Meslek Fabrikası olarak kullanılıyor. Caddeye ismini veren şehitlik, adını fabrikadan ateş açılması ve şehit düşen askerlerin anısınadır. Ne yazık ki bugün Sümerbank, Şark Sanayi, Elektrik Fabrikası bu bölgenin yeni şehitleri. Yükselen yeni kütleler de adeta onların mezar taşları.

Birazdan Deniz Hocam bölgenin korun(ama)ma öyküsünü anlatacak. Ona bir altlık hazırlamış olduğumu umuyorum. Bu bölgede böyle bir koruma süreci yaşandı ama maalesef koruyamadık. Çünkü tek yapı bazında yapılan tescillerde alanın korunması mümkün olmadı. Daha kararlı bir şekilde, kentsel sit ölçeğinde bir koruma kararı çok daha yerinde olabilirdi ama İzmir bu fırsatı kaçırdı. Çok teşekkür ederim.

Prof. Dr. Deniz Özkut'un sunumu

İzmir Endüstri Mirasının Korun(ama)ması: Yansımalar-Deneyimler

DENİZ ÖZKUT, Prof. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi,
SBBF, Türk-İslam Arkeolojisi Bölümü

Kent belleği ve kültürel mirasın korunması, çok katmanlı ve dinamik bir süreçtir. Bu bağlamda, günümüzde karşı karşıya kaldığımız temel sorun, koruma kararlarının varlığına rağmen pratikteki “koru(ya)mama” olgusudur. Bu çelişki, özellikle kentin ekonomik dinamikleri ile kültürel kimliği arasında sıkışan endüstri mirası açısından da bir tezat yaratmaktadır... Vurgulandığı üzere, İzmir’in en önemli endüstriyel yapılarından biri olan Sümerbank Basma Sanayii Fabrikası, bu paradoksun en çarpıcı örneklerinden biridir. Fabrikanın kapatılmasından hemen sonra, üretim makinelerinde kumaşların hala durduğu anıtsal üretim alanını görme fırsatı bulan bir uzman olarak, bu yapının maruz kaldığı hukuki ve planlama çelişkisini bizzat gözlemledim. Yerleşkenin bütüncül kimliği göz ardı edilerek yapı ölçeğinde sadece yönetim bloğu ile birkaç yapının tescili¹, Mimarlar Odası gibi meslek örgütlerinin tüm çabalarına rağmen, yerleşkenin büyük bir bölümünün yok olmasına zemin hazırlamıştır. Son günlerde yerleşke alanına büyük

¹ “...Erken Cumhuriyet Dönemi’nin fiziksel izlerinin yok edilmemesi için 8 Ocak 1998 tarihinde fabrika peyzajındaki dut, çam, palmye ve okaliptüs ağaçları tescillenmiştir. Endüstri yerleşkesinde bulunan basma işletme binası, sosyal tesisler, buhar santrali ve su deposu 29 Mart 2001 tarihinde 2863 ve 3386 sayılı yasalar kapsamında “Korunması Gerekli Kültür Varlığı” olarak tescillenmiştir. Aynı kararda İzmir Sümerbank Basma Sanayi imalat sürecini yansıtan üretim teçhizatının da endüstri müzesine dönüşüm amaçlı korunması gerekliliği belirtilmiştir...” İzmir Kalkınma Ajansı (2012). İzmir Endüstriyel Miras Envanteri. İzmir. s.62.

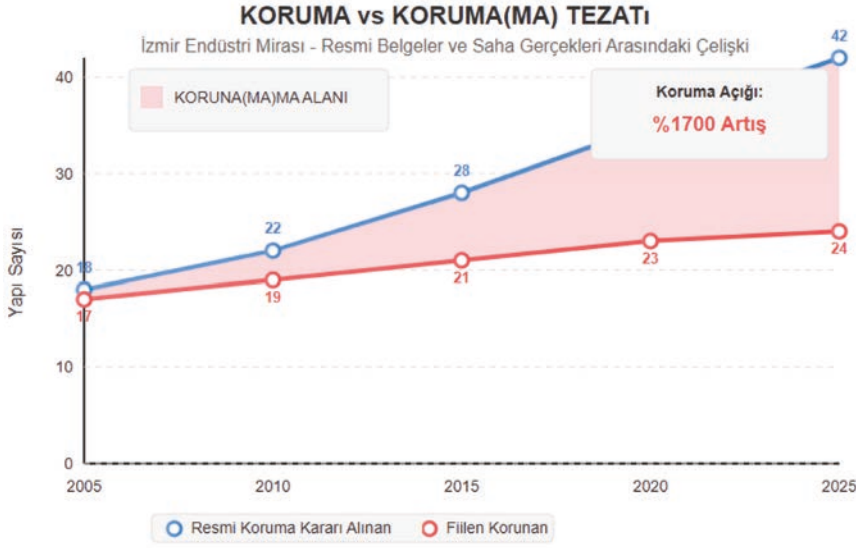
kütleli bir kamu binası inşa edileceği söylenmektedir. Biz hep koruma ve koruyamama arasında sıkışıp kalıyoruz... Bu durum, endüstri mirasının giderek artan bir biçimde “koruma” ve “yok olma” arasındaki bu ciddi gerilimin bir parçası haline geldiğini göstermektedir. Bir kentli olarak, söz konusu paradoksu, İzmir’in endüstri mirası üzerinden yeniden düşünmeyi ve çok boyutlu olarak tartışmayı hedefliyorum. Endüstri mirasının da giderek daha fazla bu paradoksun bir parçası olması son dönemde kültür varlıklarının bütünü içinde gündemimizi kaplayan önemli bir konu.

Son yıllarda, kentsel dinamiklerin getirdiği radikal değişimler ve dönüşümler, kentlerin mekânsal ve kültürel yapısını derinden etkilemektedir. 2001 İzmir Liman Bölgesi Uluslararası Kentsel Tasarım Fikir Projesi Yarışması ile gündeme gelen “yeni kent merkezi” vizyonu, yüksek yapılaşma baskısı, kontrol edemediğimiz kentsel dönüşüm süreçleri ve yoğun göç hareketleri gibi unsurlar, kentliler ve kent dokusu üzerinde ciddi bir baskı oluşturmuştur. Diğer taraftan bu sıkışma hali, İzmir’deki endüstri mirasının değerlerinin (yeniden) fark edilmesini sağlamıştır.

Koruma Alanının Dinamik Yapısı

Söz konusu farkındalık, iki zıt sonuç doğurabilir: Ya korunması gereken bir değer olarak benimsenir ya da yeni bir kentsel projenin önündeki bir engel olarak görülerek yıkımı hedeflenir. Bu bağlamda, koruma eylemi, statik bir müdahaleden ziyade, her iki durumu da kapsayacak şekilde kendini sürekli olarak yeniden tanımlayan ve üreten dinamik bir süreçtir. Bu açıdan bakıldığında, koruma çalışmalarına başlamadan önce korunacak kültür varlığının niteliğini tekrar tekrar tanımlama ihtiyacı doğmaktadır. 2013 yılında ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi’nde endüstri mirası şöyle tanımlanır: “Endüstriyel üretim süreçlerinin içinde yer aldığı ve/veya endüstri devrimi teknolojisiyle üretilmiş yapılardır. Artık kullanım dışı kalmış yapılar, üretim donatıları, yapı aksamaları ve yerleşimler ile içinde bulundukları doğa ve kent peyzajları endüstri mirasını oluşturur.” Bu tanımlama, geleneksel mekân formlarından farklılaşan, kendine özgü bir değere işaret eder. Bu tanımın kabul görmesine rağmen, Şakir Çakmak Hoca’nın da konuşmasında vurguladığı gibi, mevzuattaki eksiklikler koruma kararlarını ve uygulamalarını zora sokmaktadır. Oysa 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, genel çerçeveyi çok iyi oturtan bir yasa; ayrıca bunu destekleyen ilke kararlarımız da bulunuyor. Ancak endüstri mirası ve 20. yüzyıl mirası üzerine hâlihazırda mevzuatın uygulayıcılara ve karar vericilere net bir alan tanımlı yaptığını da söyleyemeyiz.

2011 yılında Dublin İlkeleri’nde (ICOMOS-TICCIH ortak ilkeleri) açıklanan “Endüstri mirası sitleri” kavramının öncesinde, endüstri mirasının kuramsal ve pratik alanda görünürlük kazanması, 1973 yılında Uluslararası Endüstri Mirasını Koruma Komitesi (TICCIH)’nin kurulması ve 1978 yılında Wieliczka Tuz Madenlerinin UNESCO Dünya Mirası Listesi’ne dâhil edilmesi gibi uluslararası gelişmelerle ivme kazanmıştır. Bu durum, “insanlık tarihindeki önemli bir aşamayı tasvir eden mimari ya da teknolojik parçalar bütünü ya da peyzajının sıra dışı bir örneği olmak” gibi kavramlarla bu yapı ve alanlara yeni bir değer atfedilmesini sağlamıştır. 1990 yılında ise Avrupa’daki Endüstriyel, Teknik ve İnşaat Mühendisliği Mirasının Korunması ve Muhafazası Hakkındaki Tavsiye Kararı ile tanımlar ve koruma yöntemleri gündeme geldi. Böylece “endüstri anıtları”

Tablo 1 Koruma vs Korumama tezati

ifadesi “endüstri mirası”na dönüştü. Bu dönemden itibaren artık anıtların dışında başka yapıların ve bileşenlerin de önemli olduğu ve korunması gerektiği fark ediliyor ya da yüksek sesle söyleniyor. 1998 yılında bu alanda yapılan tescillerin arka planına baktığımızda, sadece endüstri anıtlarını algılamak ve bunları öne çıkarmakla ilgili bir endişe olduğunu söyleyebiliriz. Günümüzde ise, “endüstri mirası”ndan daha kapsamlı bir terim olan “endüstriyel peyzaj alanları” ifadesi tercih edilmektedir. Bu kavram, fiziksel yapısal kabuğun ötesinde, mekânı şekillendiren yaşam pratiklerini, alışkanlıkları, peyzaj düzenlemeleri ile hafıza mekânlarını oluşturmakta, hatta işçi sınıfının gündelik hareketlerini, sendikaları, grevlerini ve kolektif belleğini de içine almaktadır. Bu kapsayıcı yaklaşım, endüstriyel mirasın sadece fiziksel bir nesne değil, aynı zamanda kentin ortak belleğinde kalıcılığına gereken kültürel bir değerler bütünü olduğunu vurguluyor, sonraki kuşaklara aktarılması gereken değerleri temsil ediyor. Ancak bu bütüncül yaklaşımın kentliye ve kamuoyuna yeterince yayılması, koruma politikalarının başarısı için kritik öneme sahiptir. Tam bu noktada, koruma eyleminin salt tekil anıtsal yapılardan ziyade daha geniş bir bağlamı kapsadığını ortaya koymuştur.

Koruma Eyleminin Riskleri ve “Koruyamama” Paradoksu

‘Koruma-korumama-koruyamama’ sorunsalı, koruma sürecinin başında öngörülebilir ve/veya kontrol dışı kalan risklerle doğrudan ilişkilidir. Bu riskler, koruma çabalarının önündeki en büyük kısıtlardan ya da meydan okumalarındandır. Koruma adına iyi niyetli yaklaşımlar olduğu kabul edilse bile, fiilen yaşanan “koruyamama” hali, bu risklerin etkili bir şekilde yönetilemediğini açıkça göstermektedir. Bu riskleri tanımlayabildiğimiz ölçüde koruma sürecini de başarıyla tamamlayabiliyoruz. Bu “koruyamama” durumunun ardında, ağırlıklı olarak kentsel rant baskısı yer almakla birlikte, koruma politikalarının oluşturulmasındaki çelişkiler de önemli bir rol oynamaktadır.

Koruma-koruyamama tezati aşağıdaki tabloda görülüyor (Tablo 1): Resmi olarak alınan

(Kaynak: İzmir Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu, TMMOB Mimarlar Odası 2023 Raporu)

Yıl	Toplam Yapı	Kaybedilen (%)	Dönüşen (%)	Direnen (%)
2005	42	%18 (8)	%28 (12)	%54 (23)
2010	38	%32 (12)	%34 (13)	%34 (13)
2015	49	%37 (18)	%39 (19)	%24 (12)
2020	52	%44 (23)	%40 (21)	%16 (8)
2023	47	%51 (24)	%41 (19)	%8 (4)

Tablo 2 2005-2023 yılları arasında kaybedilen, dönüşen ve direnen endüstri mirası alanları (İzmir Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu, TMMOB Mimarlar Odası 2023 Raporu).

koruma kararları (mavi çizgi), fiilen korunan alanlardan (kırmızı çizgi) büyük ölçüde farklılaşmaktadır. Aradaki pembe taralı alan ise koruma ile koruyamama arasında açılan farkı tanımlıyor. Diğer bir deyişle, yasal ve bürokratik süreçler ile gerçek dünya uygulamaları arasındaki derin uçurumu ortaya koymaktadır. Bu durum, endüstri mirası özelinde, sadece yapıların fiziksel varlığını değil, aynı zamanda taşıdıkları değer sistemlerini ve kentsel belleği de yok olma riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Bu nedenle, endüstri mirasının korunması, risk yönetimi ve bütüncül politika üretimi gerektiren karmaşık bir süreç olarak ele alınmalıdır.

Endüstriyel Mirasın Kaybına İlişkin İstatistiksel Bir Analiz

Bu fark genişledikçe, endüstri mirası da dâhil olmak üzere kültürel varlıkların kaybı kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu durum, endüstri mirası bağlamında, yapıların ve alanların yaşadığı farklı sonuçları temel alan bir kuramsal tartışmayı zorunlu kılmaktadır: “İzmir’in endüstriyel belleğindeki kırılmaları anlatırken, aslında bir kentin kendisiyle yüzleşme hikâyesine tanıklık ediyoruz. İzmir özelinde, yapıların maruz kaldığı süreçlere göre **“kaybedilenler”**, **“dönüşenler”** ve bu çelişkili sisteme **“direnenler”** olmak üzere üç ana başlık altında tanımlanabilir.

Kurum raporları esas alınarak, 2005 ile 2023 yılları arası için, kaybedilen, dönüşen ve direnen “endüstri mirası” alanlarındaki değişim aşağıdaki tabloda görülebiliyor (Tablo 2).

“Koruma-korumama” tezatinin en somut yansıması, endüstriyel mirasın maruz kaldığı hızlı kayıp oranlarında görülmektedir. 2005-2023 yılları arasındaki veri analizi, kaybedilen yapı sayısında belirgin bir artış olduğunu ortaya koymaktadır. 2023 yılına gelindiğinde kayıtlı endüstri mirası envanterinin yarısı yok olmuştur. Dönüşen yapılar kategorisinde ise veriler, uyarlanabilir yeniden işlevlendirmenin yapıların fiziksel varlığını sürdürmesine rağmen, kültürel ve özgün değerlerinin büyük oranda erozyona uğradığını göstermektedir. Bu gruptaki yapıların %70’i özgün işlevini kaybetmişken, yalnızca %5’i anıtsal değerini koruyabilmiştir. Toplumsal sahiplenmenin ve farkındalığın bir göstergesi olan aktivist desteği de benzer bir düşüş sergilemektedir. 2005 yılında

İzmir Endüstri Mirası Üzerine Zaman Çizelgesi

Tablo 3 2005-2023 yılları arasında İzmir endüstri mirası üzerine zaman çizelgesi.

Görsel 1 İzmir'in "dönüşen" endüstri miras alanlarına örnek Alsancak Tekel Fabrikası.

23 yapı aktivistlerin desteğini alırken, 2023'te bu sayı sadece dörde düşmüştür. Bu istatistikler, koruma kararları ile fiili koruma performansı arasındaki derin uçurumun, endüstriyel mirasın geleceği için ciddi bir tehdit oluşturduğunu kanıtlamaktadır.

Bu sınıflamaya birkaç örnek şöyle verilebilir:

"Kaybedilenler"/Yıkılanlar:

Basmane Deri Fabrikası (1890-2021): Endüstri arkeolojisi bağlamında tuğla-endüstri mimarisinin İzmir'deki son örneklerindendi. 1890'da Osmanlı'nın son döneminde inşa edildi; erken sanayileşme simgesi olarak İzmir'in ilk organize deri üretim tesislerinden biriydi. Balkan göçmenleri tarafından işletildi; kentte etnik ekonomik ağların izlerini taşıyordu. 1950-1980 arası 200'den fazla işçi çalıştı; Deri-İş Sendikası'nın ilk şubelerinden olduğu için kolektif hafıza bağlamında sosyo-kültürel olarak önemlidir. Mekânsal olarak dönüşebilme potansiyeli bulunuyordu.

"Dönüşenler"/İşlev değiştirenler:

Alsancak Tekel Fabrikası (1884-2009): Osmanlı'nın son döneminden Cumhuriyet'e uzanan bir sanayi mirası, Cumhuriyet döneminde Tekel bünyesine alınarak ulusal ekonomiye katkı sağladı. Endüstriyel tuğla mimarisinin İzmir'deki en görkemli örneklerinden, tasarımıyla döneminin ileri teknolojisini yansıtıyordu.

ŞARK SANAYİ FABRİKASI

3. DİRENERLER: MÜCADELE EDENLER

Geçmişteki Durumu: 1924'te faaliyete geçen fabrika, Cumhuriyet'in ilk yıllarında tekstil üretiminin önemli merkezlerindendi. Yüzlerce işçinin çalıştığı, kendi sosyal yaşam alanını oluşturmuş kapalı bir üretim alanıydı.

Bugünkü Durumu: Tam anlamıyla bütüncül bir koruma ve dönüşüm gerçekleştirilememiştir.

İlişki Değişimi: Endüstriyel kimliğini büyük ölçüde kaybeden yapı, kent belleğindeki önemini de yitirme riski taşımaktadır. Parçalı dönüşüm, kentlinin bu alanla kurduğu ilişkiyi zayıflatmıştır.

Şark Sanayi, Osmanlı Dönemi ve Erken Cumhuriyet Dönemi izlerini taşıyan özgün üretim mekânları ve geniş bir peyzaja sahiptir.

Görsel 2 İzmir'in "direnen" endüstri miras alanlarına örnek Şark Sanayi Fabrikası.

Bacaları ve büyük üretim salonları, 19. yüzyıl endüstri mimarisinin tipik özelliklerini taşıyordu. İşçi hareketleri ve sendikalarının güçlendiği ve kent kimliği için sembolik değer taşıyor, sosyoekonomik dokusunu şekillendirdi. İç mekândaki tütün işleme makineleri ve orijinal doku kaldırıldı.

"Direnenler"/Mücadele edenler:

Şark Sanayi Fabrikası (1924-): 1924'te faaliyete geçen fabrika, Cumhuriyet'in ilk yıllarında tekstil üretiminin önemli merkezlerindendi. Yüzlerce işçinin çalıştığı, kendi sosyal yaşam alanını oluşturmuş kapalı bir üretim alanıydı. Bugün tam anlamıyla bütüncül bir koruma ve dönüşüm gerçekleştirilememiştir. Endüstriyel kimliğini büyük ölçüde kaybeden yapı, kent belleğindeki önemini de yitirme riski taşımaktadır. Parçalı dönüşüm, kentlinin bu alanla kurduğu ilişkiyi zayıflatmıştır. Osmanlı Dönemi ve Erken Cumhuriyet Dönemi izlerini taşıyan özgün üretim mekânları ve geniş bir peyzaja sahiptir.

Özetle, 18 yılda direnen yapıların oranı %54'ten %8'e düşmüş. 2023 yılında her iki endüstri yapısından biri yok olmuş, dönüşenlerin ise sadece üçte biri kültürel değerini koruyor. Bu çok sert bir düşüş ve hızlı bir kayıp. Dolayısıyla bu değişimi kontrol edemediğimizi ve -özeleştirir yapmak gerekirse-tek başına tescillenmiş yapılar kendi kaderine terk edildiğinde kontrolü tamamen kaybettiğimizi görüyoruz. Bu şekilde koruma eylemi gerçekleşmiyor, başka yöntemlere ihtiyacımız olduğunu düşünüyorum.

Kurumsal ve Sivil İnisiyatiflerin Çatışan Dinamikleri

Çocukluğumdan beri aşına olduğum ve üniversite eğitimimi de Darağaç'ta tamamladığım için bu bölgenin dinamiklerini yakından gözlemleme fırsatı buldum. Buradaki süreci yakından takip ediyorum. Örneğin, **Sümerbank, Şark Sanayi direnmiyor mu direnmiyor mu, yoksa kaybettiklerimizden mi oldular?** Bu yapılar, kent belleği için hâlâ büyük önem taşısa da karar alma süreçlerine müdahale edilememesi, kentin geleceğini de etkileyecek bir belirsizliğe neden olmaktadır.

Bu belirsizliğe karşın, Direnen yapılar bize ümit veriyor, dönüştürülenlerden de umutluyuz. Ancak, bu dönüşümlerin "yerin ruhu" (*genius loci*) olarak tanımlanan

1. KAYBEDİLENLER: YIKILANLAR**-ALSANCAK DEMİRYOLU YERLEŞKESİ**

1. Eski Lokomotif Atölyeleri
Yıkım Tarihi: 2010'lar
Kayıp: 19. yüzyıla ait buharlı lokomotif tamir atölyeleri, tarihi vinç sistemleri.
Yerine Gelen: Yeni ofis binaları ve otopark.
2. Tarihi Su Kulesi-2015'te yıkıldı.

- BASMANE DERİ FABRİKASI (1890-2021)

• Osmanlı dönemi yığma tuğla yapı
• **Yıkım Gerekçesi:** "Deprem riski." Yıkım sırasında tarihi tuğlalar çalındı

- BUCA DOKUMA FABRİKASI (1923-2022)

• İlk dokuma fabrikalarından.
• Erken Cumhuriyet dönemi endüstri mimarisi (pamuklu dokuma üretimi)- 2018'de tescillendi
• **Yıkım Sekli:** Gece operasyonu

2. DÖNÜŞENLER: İŞLEV DEĞİŞTİRENLER**- ALSANCAK TEKEL FABRİKASI**

• **Orijinal İşlev:** Tütün işleme (1884-2009)
• **Dönüşüm Projesi:** "Kültür Merkezi"
• **Kayıp:** Bacaların yıkılması, iç mekan dokusunun tamamen değişmesi

-ESKİ UN FABRİKASI – Yaşar Üniversitesi

• Yapı tuğla ve taş dokusunun birlikte kullanıldığı özgün bir mimariye sahiptir.
• İzmir'in ilk endüstriyel gıda tesislerinden
• 1998'de tescilli, 2002'de restorasyon projesi onaylanmıştır. 1996'dan itibaren eğitim yapısıdır.

-TUZAKOĞLU UN FABRİKASI (19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başı)
• İlk buharlı un fabrikası olduğu düşünülür.

3. DİRENENLER: MÜCADELE EDENLER**-TARİHİ ALSANCAK GARI ANA BİNASI**

Tehdit: Yeni projelerle çevrenleme riski.
• Raylar ve Tarihi Demiryolu Hattı
• **Risk:** Yeni tramvay projeleriyle kaldırılma tehlikesi.

- DARAĞAÇ HAVAGAZI FABRİKASI (1862-)

• **Tehdit:** 2019'da otel projesi için yıkım kararı
• **Direnış:** Mimarlar Odası'nın açtığı dava (2020)
• **Şu An:** "Geçici koruma" statüsünde
• **Aktivist Slogan:** "Gaz değil, kültür üretiyoruz!"

- ESHOT ATÖLYELERİ (1950-)

• **Tehdit:** Tramvay projesi için yıkım planı
• **Alternatif Öneri:** Gençlerin "Endüstri Müzesi" projesi
• **Kritik Gelişme:** UNESCO'nun ilgi göstermesi
• **Destekçiler:** Yerel sanatçıların duvar resimleri

Görsel 3 Kaybedilen, dönüşen ve direnen endüstri miras alanları.

kültürel bütünlüğe ya da korumanın bütüncül bakış açısına ne kadar sadık kaldığı, akademinin tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Örneğin, kurumsal bir yaklaşımla dönüşüm süreci tamamlanan Kültür Sanat Fabrikası'nı kentli çok sahiplenmiş olsa da orası bir endüstriyel üretim alanıyken kültürel bir üretim alanına dönüştü. Kavramsal olarak doğru bir yaklaşım; fakat nihayetinde sadece oradaki bacalar mı bize buranın bir endüstriyel miras alanı olduğunu hatırlatıyor? Bu yeni endüstriyel/ kamusal alan, endüstriyel üretimden kültürel üretime geçişi temsil eden doğru bir kavramsal dönüşüm sunsa da dönüşüm sonrası yapıda yalnızca bacaların endüstriyel kimliği çağrıştırması (ya da çağrıştıracığının düşünülmesi), korumanın dekoratif unsurlarla sağlanamayacağını anlatamadığımızı gösterir. Bu durum, mirası bütüncül bir yaklaşımla ele almanın önemini vurgular ve fiziksel unsurların ötesinde, yapının tarihini ve bağlamını yansıtan daha derin katmanların da korunması gerektiğini gözler önüne seriyor. Demek ki başka bir şeyler daha koymak gerekiyor. Bu kurumsal dönüşüm modellerine karşılık, Darağaç bölgesinde sivil inisiyatiflerin öncülüğünde gelişen bir hareket gözlenmektedir. Bu hareket, geleneksel, kurumsal olarak planlanan ve projelendirilen projelerin aksine, dönüşüm sürecini zorlayan, daha organik ve katılımcı bir yaklaşım sergilemektedir. Ancak, İstanbul'daki Karaköy örneğinde olduğu gibi, sivil inisiyatifle başlayan naif, herkese farklı ve hoş gelen bir hareketin kontrolsüz bir şekilde soylulaştırma hareketine dönüşebileceğini unutmamak gerekir. Eskişehir'deki planlı sanayi yerleşkeleri de bu konuda dikkat çekici bir örnektir. Erken Cumhuriyet Dönemi'nin planlı bahçe-ev tipolojisiyle oluşan bu doku, koruma planının iptal edilmesinin ardından kontrolsüz bir dönüşüm sürecine girmiş, İzmir'dekilere benzer sorunlarla yüzleşmiştir. O nedenle, bu iki model arasında bir uzlaş köprüsü kurulması gereklidir; çünkü endüstri mirasındaki dönüşüm süreçlerinin, dinamik bir şekilde

3. DİRENENLER: MÜCADELE EDENLER

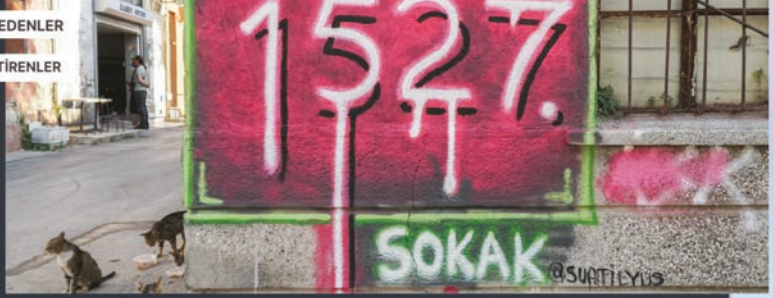
2. DÖNÜŞENLER: İŞLEV DEĞİŞTİRENLER

Tarihi Darağaç Bölgesi

Geçmişteki Durumu: Çeşitli fabrikaların, atölyelerin ve depoların yer aldığı bu bölge, 20. yüzyıl başlarında İzmir'in en önemli üretim merkezlerinden biriydi. Kentin kenarında konumlanmış, çalışanların yaşam alanlarıyla çevrili, kendine özgü sosyal dokusu olan bir bölgeydi.

Bugünkü Durumu: Son yıllarda sanatçıların, tasarımcıların ve yaratıcı endüstrilerin ilgi odağı haline gelmiş, bazı yapılar stüdyo, galeri ve atölyelere dönüştürülmüştür. "Darağaç Kolektifi" gibi oluşumlar bölgenin canlandırılmasında önemli rol oynamaktadır.

İlişki Değişimi: Endüstriyel üretimden kültürel üretime geçiş yapan bu bölge, alternatif sanat ve kültür pratiklerinin geliştiği bir alana dönüşmüştür. Kentlinin farklı kesimlerini bir araya getiren, katılımcı kültürel pratiklere imkân sağlayan bir ilişki biçimi gelişmiştir.

Tarihi Darağaç Bölgesi - Grafiti ve Mural sanatı uygulama alanı

Sanat olduğu yönünde tartışmalar halen devam etmekte olsa da olumsuz mekan görüntüleri ilgi çekici bir hale dönüşmesi hatta buraları sadece bu uygulamaları görmeye gelenler ile ayrı bir turizm faaliyeti olabilir. Sadece Grafitileri görmek için bile Umurbey Mahallesi (Darağacı) gidilesi bir yerdir.

<https://erolasmaz.com/?oku=2039>

Görsel 4 Direnen ve dönüşen bir endüstri miras alanı olarak Darağaç.

Görsel 5 Direnen ve dönüşen bir endüstri miras alanı olarak Darağaç mahallesinden manzaralar.

yönetilmesi ve Süreçlerin katılımcı politikalarla yürütülmesi daha faydalı ve başarılı olacaktır.

Tüm bu zorluklara rağmen, Darağaç'taki mural ve grafiti gibi sanatsal uygulamalar, genç sanatçılara yeni alanlar açarak ve farklı kesimleri bir araya getirerek heyecan verici ve umut veren bir potansiyel sunmaktadır. Ancak bu durum, aynı zamanda kritik bir kırılma noktasıdır. Bundan sonrasını iyi yönetmek ve gerekli koruma önlemlerini almak önemlidir. Alanın dejenere olmasını önlemek için, katılımcı politikalarla tüm paydaşların

sürece dâhil edilmesi ve alanın değerlerinin bütüncül bir biçimde devamlılığının sağlanması şarttır. İzmir'in güçlü ve köklü geçmişi olan sivil inisiyatiflerinin, yerel yönetimler ve akademiyle iş birliği yaparak bu süreci yönetmesi, endüstri mirasının geleceği için en büyük umut kaynağıdır.

Bu sunumun en önemli vurgusu, endüstri mirası ve endüstriyel peyzaj alanlarına yüklediğimiz değer olmalıdır. Endüstri mirasının korunmasındaki temel motivasyon, onun taşıdığı çok katmanlı değerlerdir. Nizhny Tagil Tüzüğü (2003), "Endüstri mirası, tarihi, teknolojik, sosyal, mimari veya bilimsel değere sahip endüstriyel izlerinden/kalıntılarından oluşur" diye tanımlayarak endüstri mirasının salt mimari veya tarihi değeriyle sınırlı olmadığını, karmaşık bir değerler bütünü taşıdığını vurgular. Ayrıca 1998 yılındaki ilk değerlerin koruma kararlarına baktığımızda "endüstri anıtı" olma haline gönderme yapıyor. Zaman içinde koruma alanlarını genişletmiş olsak da daha fazlasına ihtiyaç duyuluyor. Bu bağlamda, İzmir'in endüstri mirası da bu çok boyutlu değer sistemleriyle anlam kazanır: Endüstri mirası mimarisi, tasarımı veya planlamasının kalitesi açısından estetik değere; işçi sınıfının yaşam pratiklerini şekillendirdiği için toplumsal değere; yaşamlarının kaydının bir parçası olarak sosyal değere; bununla bağlantılı olarak kent kimliğine katkısı ve kentin geçmişine dair hikâyeleri nedeniyle kolektif bellek değerine; sanayileşmenin çekirdeğini oluşturduğu için sosyoekonomik değere; yeniden işlevlendirilerek kullanılabilmesi, sürdürülebilir kentsel gelişime katkıda bulunduğu için ekonomik değere; endüstriyel gelişimi ve sanayi dönüşümünü yansıttığı için belge değerine; kendine özgü işlevsel mekân nitelikleri nedeniyle özgünlük değerine; belli bir dönemi temsil ettiği için simge değerine sahiptir. Bu değer sistemleri, endüstri mirasının korunmasının sadece bir yapısal koruma eylemi değil, aynı zamanda kentlinin geçmişle bağını güçlendiren, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliğe katkı sağlayan stratejik bir eylem olduğunu göstermektedir.

Tüm bu değerler pek çok potansiyeli de beraberinde getiriyor. Ancak beğendiğimiz dönüşümü ne kadar sürekli ve sürdürülebilir kılıyoruz, kamuoyuna ve kullanıcıya bunun ne kadarını aktarabiliyoruz, bunu mutlaka tartışmalıyız. Koruma, sadece fiziksel olanı koruyup onu kayıt altına almak ve sağlamlaştırmaktan ibaret değildir. Tam tersine, tasarım, koruma sürecinin çok önemli bir bileşenidir. Koruma gerekçeleri ve tasarımın girdileri de yukarıda saydığımız değerlerden oluşuyor. Bir yapıyı fiziksel ve yapısal olarak nasıl onarmamız, nasıl müdahale etmemiz gerektiğini biliyoruz, olası teknik uzmanlık sorunlarını halledebiliriz. Ancak yasal-yönetimsel ve ekonomik sorunlarla baş etmemiz, bunları kendi içimizde çözebilmemiz mümkün değil. Koruma, birbirinden farklı disiplinlerin birlikte çalışmasını gerektiren bir alandır. Bu bağlamda her alan için özel bir süreç tasarlanarak ekipler genişletilmeli, katılımcı koruma politikalarına önem verilmelidir. Özellikle ekonomi/finans yönetimi ile katılımcı ve kalkındırmaya yönelik bir model geliştirilmesi için konunun uzmanlarının, yasal-yönetimsel süreçler için merkezi yönetim veya yerel yönetimden uzmanların ekiplerde yer alması gerekir.

Endüstri mirasının korunmasındaki sorunların üstesinden gelmek için, sahip olduğu değerlerin sürekliliğini sağlayacak yeni yaklaşımlar ve potansiyeller bulunmaktadır:

Bütüncül Planlama Yaklaşımları: Endüstriyel mirasın tekil yapılar yerine, çevresi ve kentsel bağlamıyla birlikte bir "endüstriyel peyzaj" olarak ele alınması, değerlerin bütünsel olarak korunmasını sağlar.

Endüstri mirasının sahip olduğu değerlerin sürekliliğini sağlayacak POTANSİYELLER

Kültürel ve Sanatsal Potansiyeller

Kültür-Sanat Merkezi Olma
Yaratıcı Endüstriler Merkezi Olma
Endüstriyel Estetik

Kentsel ve Mekânsal Potansiyeller

Kent Kimliğinin Güçlendirilmesi:
Nitelikli Kamusal Alan Yaratma:
Kentsel Bağlantılar Kurma:

Teknolojik ve Dijital Potansiyeller

Dijital Dönüşüm Merkezleri:
Teknoloji Girişimcilik Ekosistemi:
Dijital Arşiv ve Belgeleme:

Ekonomik Potansiyeller

Yenilikçi Üretim Çekim Noktası
Endüstri mirası turizm alanları
Yeniden işlevlendirme sonrası yerel
istihdama katkı sağlama

Sosyal ve Toplumsal Potansiyeller

Toplumsal Belleğin Korunması:
Sosyal İnovasyon Merkezleri:
İşbirliği ve Dayanışma Ağları:

Eğitim ve Araştırma Potansiyelleri

Deneyimsel Öğrenme Alanları:
Bilgi ve Bellek Merkezi:

Görsel 6 Endüstri mirasının sahip olduğu değerlerin sürekliliğini sağlayacak potansiyeller.

Yenilikçi Finansman Modelleri: Kamu-özel sektör ortaklıkları ve hibe fonları gibi alternatif finansman kaynakları, atıl kalmış yapıların restorasyon ve dönüşüm süreçlerini mümkün kılabilir.

Katılımcı Yönetim Süreçleri: Yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının, üniversitelerin ve kentlilerin koruma süreçlerine aktif katılımı, toplumsal sahiplenmeyi ve bilinç seviyesini artırır.

Kültürel ve Sosyal Entegrasyon: Endüstriyel yapıların yeni işlevleri, kültürel, sanatsal ve eğitim faaliyetlerini barındırarak kent yaşamına entegre edilmeli ve birer kültürel çekim merkezi haline gelmelidir.

Yukarıda belirtilen potansiyellerin hayata geçirilememesi, İzmir'deki endüstri mirasının korunmasında karşılaşılan temel sorunları ortaya koymaktadır:

Yasal ve Yönetmelik Yetki Karmaşası: Koruma kararlarının alınmasında ve uygulanmasında yaşanan yetki ve sorumluluk belirsizliği, süreçleri yavaşlatmaktadır.

Kent Planlaması ve Rant Baskısı: Endüstriyel miras alanları, merkezi konumları nedeniyle yüksek rant potansiyeli taşımakta ve bu durum, koruma çabalarını zora sokmaktadır.

Farkındalık ve Koruma Bilinci Eksikliği: Kent halkının ve karar vericilerin endüstri mirasının kültürel değerlerine dair farkındalıklarının düşük olması, koruma kararlarına yeterli destek sağlanmasını engellemektedir.

Finansman Sorunları: Restorasyon ve dönüşüm projelerinin yüksek maliyeti, potansiyel yatırımcıları ve kamu kurumlarını bu süreçlerden uzak tutmaktadır.

Koruma, kültürel ve toplumsal sürekliliğimizi sağlayan, belleğimizi oluşturan, bağlamı iyi anlayan, değer ölçütlerini ortaya koyabilen, gelişme ve kalkınmaya içerik ve ivme

kazandıran, eski ile yenin birbirene karşıt olmadığı bütünleyici bir süreçtir. Aksi takdirde koruma eyleminin başarıya ulaşması çok zordur. Özellikle endüstriyel peyzaj alanlarında bu bakış açısının sürdürecektir, özgünlük ve bütünlük değerlerini dirençli kılan, sahip olduğu değerlerin yok olmaması için işlevsel dönüşümün itici gücünü de işin içine katacak modeller geliştirmek gerekmektedir. Bu noktada *adaptive reuse* (uyarlanabilir işlev) temasına değinmeliyiz. Çünkü kamuoyunda potansiyel endüstri miras yapıları yeniden dönüştürülebilir ve istediğimiz işlevi yükleyebiliriz gibi bir bakış açısı var. “Uyarlanabilir işlev” dediğimizde aslında tam da özgün değerlerin ve bütüncül koruma yaklaşımının gözetildiği, bunun kullanım senaryolarıyla bütünleştirildiği modelleri kastediyoruz. Burada kullanıcıdan ziyaretçiye, turizm uzmanlarından uygulayıcı ve karar vericilere kadar bütün katılımcılar ve paydaşlar işin içinde. Dolayısıyla “uyarlanabilir işlevlendirme”den çıkıp bütüncül ve özgün değerleri koruyan çok katmanlı bir koruma politikası üretmenin asıl kaygımız olması gerektiğini düşünüyorum. Özellikle bu alanlarda sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanması için yapılacak çalışmaların bu modele entegre edilmesi gerekiyor.

Son söz olarak,

Bütüncül bir koruma yaklaşımını benimseyen bir bakış açısı ile,

İşlevsel Dönüşümün bu alanlardaki itici gücünü dikkate alan ve sürdürülebilir doğru işlevleri öncelikleyen,

Özgünlük ve Bütünlük değerlerini dirençli kılan,

Rant baskısı karşısında varlığını sürdürebilen,

Endüstriyel kimlik ile kültürel kimliği bütünleştirerek değer ve potansiyellerin sürekliliğini sağlayan,

Endüstriyel geçmişin izleri korunarak kentsel belleğin sürdürülmesini önemseyen,

Kentin bütünü ile ilişkilenecek erişilebilir ortak bir zemin kuran,

Sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliği gözetken,

Yenilikçi finansman modelleri ve bütüncül planlama yaklaşımlarının geliştirildiği,

Katılımcı süreçleri ve yönetim modellerini olası kılan stratejiler gereklidir.

Dinlediğiniz için teşekkür ederim!

1. Oturum sonrası tartışma ve katkılar

TARTIŞMA VE KATKILAR

Emel Göksu: Merhabalar, hocalarımıza çok teşekkür ederim. Gerçekten üçünden de çok feyz alıcı şeyler dinledik. Deniz'in anlattığı Sümerbank ile ilgili kısmı biraz açmak isterim. Tescil kararı sırasında ben de Koruma Kurulu üyesi olarak görev yapıyordum. Çok büyük mücadeleler vermek zorunda kaldığımızın kayda geçmesini istiyorum. Koruma Kurulu üyesi olarak beş yıl görev yaptım ama bunun neredeyse iki-üç yılı diğer kurul üyeleriyle gırtlak gırtlığa gelerek bu alanın tescillenmesi gerektiğine onları ikna etmekle geçti. Bunu başarmış olmaktan ve altında imzam olmasından gurur duyuyorum. Bu vesileyle şunu söylemek isterim. Sümerbank'ın mekânsal yapısı dönemin modernist-Fordist üretim biçiminin tam karşılığıdır. Biliyorsunuz, Fordist üretim bir bant üretimidir. Ürün hammadde olarak girer, bantın sonunda mamul madde olarak çıkar. Sümerbank'ın kendi yazdığı kurul kararında bunu özellikle vurgulamıştım. Sümerbank'ın binaları üç aşamalıdır: İlk binada pamuk girer, iplik çıkar; ikincide iplik girer, kumaş çıkar; diğerinde de kumaş girer, konfeksiyon çıkar. Dolayısıyla bant üretimi burada bina dizilimi olarak hayata geçmiştir. Deniz'in “uyarlanabilir fonksiyon” ile anlattığı gibi, ileride herhangi bir fonksiyon belirlenmesi durumunda yapıların bu kavramsal bütünlüğünü bozmayacak ve bunun mekâna yansımaları aynen taşıyacak şekilde öneriler geliştirilmesi gerektiğini hatırlatmak, kayda geçirmek için söz aldım. Hocalarımıza güzel sunuşları için teşekkür ediyorum.

Deniz Özkut: Teşekkür ederim hatırlatmanız için. Sizin nasıl bir kurul üyesi olduğunuzu birlikte de çalıştığımız için yakinen biliyorum, emeğinize sağlık. Tabii ki burada biz uzmanlar kendi aramızda konuşurken ne söylemek istediğimizi çok iyi anlıyoruz. Fakat bir de yasada “gerektiği kadar yapının korunması” diye bir şey vardır. Bu “gerektiği kadar”ın ne olduğunu biz biliyoruz ama hiçbir zaman, özellikle de bugünkü kurul üyelerinin profillerine baktığımızda, bizim düşündüğümüzle aynı anlamı taşımıyor. Terminoloji kamuoyunda farklı çalışıyor. Endüstri alanlarındaki bu “uyarlanabilir işlev” meselesinin içinin boşaldığını ve bizim anladığımız yönüyle doldurulması gerektiğini vurgulamak için bundan söz etmiştim, katkılarınız için çok teşekkürler.

Senih Özay: Sunumlarda hiç hukuk, yargı organları ya da yargıçların refleksinden söz edilmedi. Acaba avukatlar hakimler kaçtılar mı, korktular mı? Bu dile getirdiğiniz süreçlerde nasıl tartıştılar? Bu süreçlerde hukuk konuşulmadı mı?

Ayşegül Altınörs Çırak: Çok haklısınız, aslında Şakir Hocamızın anlatımında ağırlıklı olarak hukuki süreçler ve Danıştay kararları vardı. Elbette alanın planlama sürecinde yakın tarihte açılan davalar ve bu davalarda alınan kararlar söz konusu. Aslında uygulama ve plan iptal davaları süreçlerini konu alan bir başka oturum düzenlemeyi planlıyoruz. Bu kadar büyük ve çok mülkiyetli bir alanda yargı süreçlerinin olmaması, dediğiniz gibi imkânsız. Elbette yargı süreçleri bu alanın şekillenmesinde önemli bir parametre olmuştur. Bugünkü tartışmaları konuya bir giriş gibi düşünebiliriz. Burada alan kullanımı çok parametrelili ve çok fonksiyonlu. Biz de düzenleme kurulu olarak içine girdikçe konunun derinliğinin ve zorluğunun farkına varıyoruz. Bu anlamda bazı konuları gündeme getirmede yetersiz kalmış olabiliriz, haklısınız.

Hüseyin Buğra Küçükkoğlu: Merhaba, ben Dokuz Eylül Üniversitesi’nden Hüseyin Buğra Küçükkoğlu. Darağaç Mahallesi ve yakın çevresi doktora çalışma alanımın bir parçası, panele bu nedenle katılmak istedim. Her üç konuşmacıya da sunumları için teşekkür ederim. Halihazırda hem yasal süreçlerden hem de bugünkü dönüşüm süreçlerinin çok paydaşlı olmasından kaynaklanan fiziksel/mekânsal problemler ortada dururken yakın zamanda İzmir Kalkınma Ajansı’nın öncülüğünde 2024-2028 Bölge Planı’nın lansmanı yapıldı. Bu alanın üst ölçekli mekânsal gelişim şemalarında Alsancak limanı ve yakın çevresi “yaratıcılık merkezi” ve “küresel odak” temalarıyla ilişkilendirilmiş. Bölge planının getireceği kararlarda liman kapasitesinin yükseltilmesi, limanın lojistik bağlantılarının güçlendirilmesi, yakın çevresindeki kullanımların ofis ve iş merkezlerine dönüşümünün artırılması gibi kararlar var. Öyle görünüyor ki, bunlar uygulanacak. Böyle problemler yaşıyorken, özellikle Darağaç ile başlayan tabandan yukarıya doğru dönüşümün uzun soluklu olacağını düşünmüyorum. Sizin de fikirlerinizi merak ediyorum, teşekkürler.

Deniz Özkut: Teşekkür ederim, evet, önemli bir nokta bu. Koruma politikalarının tek bir yönden tek bir hareketle uygulanabilir olması çok gerçekçi değil. Çünkü kent çok dinamik, çok hızlı değişiyor ve büyüyor, kontrol edemiyoruz. Fakat yasal/yönetmelik süreçler de bunun tam tersine çok yavaş ilerliyor. Kurul aşamaları, karar mekanizmaları kentin hızına yetişemez durumda. Dolayısıyla bir kararı bekleyip, ondan sonra yukarıdan

aşağıya bir koruma uygulaması yapmaya çalıştığınız zaman uygulama aşamasında bunun eskimiş olduğunu görüyorsunuz. Sokaktan ya da tabandan gelen hareket, eğer doğru bir şekilde örgütlenirse, tüm paydaşlar yerinde katılım sağlarsa, buradan birlikte bir politika üretilebilirse o zaman orta vadede çarpıcı sonuçlar alınabilir. Fakat bunu sürekli kılmak için mutlaka bir alan yönetim planı oluşturmak gerekir. Tüm paydaşların dâhil edildiği bir yönetim planlaması yapmadan süreci yönetmeniz çok zor. Çünkü sivil inisiyatif daha anlık ve daha duygusal reaksiyonlarla hareket eder. Şu anda çok hoşumuza giden; fakat sayısı arttıkça rahatsızlık duyacağımız ve bir sürü değeri kaybedeceğimiz bir süreç bizi bekliyor. Bunu geleneksel dokularda yaşadık, gördük. Endüstri alanlarında da bunun bir benzeri olacaktır. Şimdi bu öngörebileceğimiz riskler karşısında iyi örgütlenmeyi başarmalıyız. Darağaç'ın kural koyucular, uygulayıcılar, kuramcılar ve yaşayanlar olarak bir araya gelmeyi öğreneceğimiz bir alan potansiyeli sağlayabileceğini düşünüyorum.

Erkan Serçe: Tarihçilerin işi geçmiş ile ilgilidir ama bana göre daha çok geçmiş günümüze kadar izlemektir. İlk planlama çalışmalarından 1924'teki Danger-Prost planında bu bölge sanayi bölgesi olarak tasarlanmıştır. Daha sonra Le Corbusier de sanayi bölgesi olarak tanımlamaya devam etmiştir. Ayrıca, Belediye'nin hazırladığı plan çalışmalarında İzmir'de korunması gereken tarihsel yapıların bir listesi bulunur. Bu liste tüm şehir içinde yaklaşık 40 binayı içerir. Bunların %40'ı camilerdir. Bir yerde bir duvar parçası, bir yerde bir mozaik parçası vardır. Korunması gereken tarihi miras olarak belirtilmiş bu yerlerin yarısı bugün kayıp sayılır. 1983'te Şark Sanayi Fabrikası için Belediye bir koruma kararı vermiş; fakat bugüne dek bir iki parçası korunmuş, işlev olarak biri kantin biri yemekhane olarak gözüküyor. Hocalarımızın anlattığı gibi 1990'lı yıllardan itibaren koruma konusundaki hassasiyet giderek arttı. Bu hassasiyet arttıkça sermayenin saldırganlığı da arttı. 1980'lerden itibaren bunu görüyoruz. Kordon'da Karakol'un karşısındaki bina anıt gibi duruyor. 1980'lerde binanın dış kısmı korunuyor, içeride bambaşka bir işlev taşıyor. Dokuz Eylül Üniversitesi'nin sahildeki yapısı da öyle. Mithatpaşa Caddesi'nden girerseniz eski bir binaya giriyorsunuz, diğer taraftan indiğinizde bilmem kaç katlı bir binadan çıktığınızı fark ediyorsunuz. Yani sermaye kendisine uygun olan korumayı seçip rant sağlayabileceği bir şekle sokuyor. 2000'li yıllardaki bu saldırganlaşmaya paralel olarak, bırakın koruma konusunda hukukun işlemesini, hukukun insan hakları düzeyinde ne kadar ayaklar altına alındığını hepimiz görüyoruz. Burada yaptığımız tartışma, hukuku işin içine katarak, Deniz Hoca'nın da söylediği gibi, bir direniş ve uzlaşma oluşturarak sonuçlanacak. Koruma adına bu sivil direnişin-ya da adına ne dersiniz- politik ve kavramsal düzeyde şimdiki gibi sadece salon toplantılarıyla gerçekleştirilebileceğini zannediyorsanız yanılıyorsunuz. Tam tersine, biz bu panellere başlarken bunu daha ileri götürmek üzere bir başlangıç olarak düşündük.

Tarihsel olarak geleceğe neyin miras kalmasını düşünüyoruz? Bunun için önce bir tespit, sonra bu tespiti pratiğe dökecek bir çaba içine girebilir miyiz diye soruyoruz. Bugün Türkiye'de hukukun geldiği nokta bellidir. Bunu yine hukukçularla birlikte aşabileceğiz. Sivil örgütlenme ve direniş büyüdükçe hukukçuların da katkısıyla saldırgan sermayeye karşı durulacaktır. Mahalle aralarında tarihsel miras olarak tanımlanmış, koruma altına alınmış ama kendiliğinden yıkılmaya bırakılan yapılar var. Çivi bile çakılamayan

yapıların nasıl yıkıldığını her gün daha fazla görüyoruz. Bu ancak hep birlikte bir araya gelerek bütüncül bir şekilde ele alınarak aşılabilecek bir sorun. Yoksa biz sadece altlık oluşturunuz.

Yasemin Hanım: Çok değerli bir panel ve çok değerli konuşmacılar katkıda bulundu, hepinize çok teşekkürler. Ben Seni Hoca'm'a gönderme yaparak, ki o hep haydi sokağa haydi hukuka deyip hukuka da fazla bel bağlamayın der, Elektrik Fabrikasından söz etmek istiyorum. 2019 yılında Elektrik Fabrikası'nın özelleştirilmesi ilk kez konu edildiğinde Seni Abi bize düdüğü çaldı, böyle bir şey var, gelin bir bilgilendirmede bulunalım, dedi. Kültürpark Platformu deneyiminden kent meselelerine müdahil olma alışkanlığımız var. Zannediyorum 15-20 kişiydik, hatırlıyor musunuz hocam? Alsancak'ta bir kafede toplandık. Dedik, ne yapalım? Epey tartışmalar oldu, acaba biz mi alsak, dedik. Burası özelleştirilecek, kaptırmayalım diye aklımıza hiç gelmeyecek öneriler geldi. Sonra geniş katılımlı bir toplantı yaptık. Ardından alanda iki-üç kez basın açıklaması yaptık. Konuyu Belediye Başkanı Tunç Soyer'e ilettik, onun başkanlık döneminin hemen başlangıcındaydı. O da hemen tamam biz girelim, siz de destek olun diye yaklaştı. Ama çok önemli bir hata yapmışız. Burası için Grand Plaza teklif verdi. Grand Plaza'nın bir belediye şirketi olması nedeniyle, ki ihaledeki tek katılımcı oydu, ihale iptal edildi. Sanıyorum son beş senedir de olduğu gibi duruyor. Şimdi Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yeniden ısıtılan bir durum var. Orasının imar yapısını değiştirip istedikleri gibi bölgeyi ranta açmaya çaba gösteriyorlar. Fakat iyi haber, Konak Belediyesi'nden de Büyükşehir Belediyesi'nden de emsal değişikliğine yol açılmayacağı, burada çok katlı herhangi bir yapılanmaya izin verilmeyeceğine dair bir karar çıktı. Bu karar üzerine alanda bir basın açıklaması daha yaptık. Hakikaten sokak, hukuk, akademi, meslek odaları hepsi birlikte, el ele olmadan iş yürümüyor. Çok teşekkürler, emeklerinize sağlık!

Özgür Topaç: Merhabalar, herkese teşekkür ediyorum. İsmim Özgür Topaç. Geçmiş, tarihsel dönüşümü konuşuyoruz. Son 50 yılda toplumda tepki anlamında nasıl bir değişim gözlemlediniz? Çünkü aslında konuştuğumuz yer İzmir'in en büyük sorunlarından biri olan istihdam ile ilgili bir bölge. Toplumda nasıl bir tepki değişikliği oldu ve önümüzdeki dönemde de belki bugünden başlayarak nasıl bir değişiklik öngörüyorsunuz? Özellikle endüstri mirasını, istihdamı ve iş gücünü konuştuğumuzda nasıl bir değişiklik oldu? Bunu merak ederim, teşekkürler.

Deniz Özkut: Çok zor bunu yanıtlamak; son 50 yılın kırılmaları çok fazla. Son 10 yılın bile kendi içinde beş-altı kırılmasından bahsedebiliriz. Örneğin pandemi. Pandemiden sonra Alsancak'a geldim ve burada doğup büyüyen biri olarak Alsancak'ı tanımakta zorlandım. Bu yapılar hangi arada ortaya çıkmış? 50 yıldaki değişim-dönüşüm ivmesini Sezai Hoca'm sonraki oturumda açıklayacaktır. Dolayısıyla kent ölçeğinde bunu kontrol etmek çok kolay değil. Kentin algılanma biçimi de çok değişiyor. Kent dışarıdan çok göç alıyor. İzmir'in absorbe edemeyeceği kadar çok göç var. Bu yeni göçenlerin nitelikli-niteliksiz olması ayrı bir tartışmadır ama çok göç var. Sonuçta kent bu kalabalıklıkla kendi kimliğini sürdürmekte zorlanıyor. Neredeyse Kemeraltı'nın nasıl bir yer olduğunu bilmeden, denizi görmeden İzmir'de yaşayanlar var. Bu reaksiyonu ölçmek sosyologların/mekân sosyolojisi çalışanların işi belki ama bir kentli olarak kentin çok fazla alt merkezinin

oluşturduğunu ve eskiden bütünlüklü olan İzmir'in bugün parçalandığını görüyorum. Endüstriyel peyzaj alanı olarak tarif edebileceğimiz alanlar ise tam tersine birleştirici bir rol üstlenebilirler. Burada hangi sektörde ne derecede bir istihdam olur, başka bir tartışma konusudur ama bir araya gelebileceğimiz ortak paydalardan biri olabilir. Mesela burada iyi örneklerden biri kıyı projesidir. Hem İzmir'i hem kentliyi bağlamıştır. Bu anlamda daha bütünlüklü bakılarak, kıyı projesinin de bir uzantısı olarak daha üst ölçekten stratejiler oluşturarak meseleye yaklaşmak gerekir. Bu da korumanın bir başka ölçeğini oluşturur. Mekân korumasının ötesinde bizim alana yönelik stratejilerimizi gözden geçirmemiz gerekir. Sonrasında, dediğim gibi mekânı korumayı biliyoruz zaten, mimarlar olarak orada sorun yaşamıyoruz. Bilmiyorum sorunuza yanıt oldu mu.

Nezihat Köşklük Kaya: Bütün sunumlar birbirini tamamladı ve katılım bağlamında da çok güzel şeyler konuşuldu, çok teşekkürler! Bu konuşmalara ek olarak örnekler vermek istiyorum. Mesela Erkan Hocamın söylediği saldırgan sermaye bağlamında Liverpool örneği vardır. 2004 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi'ne giren çok benzer bir liman, doklar bölgesi vardır. 18. ve 19. yüzyılın en önemli liman kentlerinden biri olan Liverpool'da saldırgan sermaye olarak nitelendirebileceğimiz yeni yapılaşmalar nedeniyle alan özgünlüğünü ve bütünlüğünü kaybettiği için önce tehlike altındaki miras listesine alındı, sonra tamamen listeden çıkarıldı. Yine Deniz Hoca'nın bahsettiği tuz yerleşkeleri gibi Almanya'daki Ruhr bölgesindeki maden yerleşkesi de böyle bir alandı.

Darağaç'taki gibi bir sivil inisiyatif Atina'da Gazi bölgesinde görülebilir. Bölgenin kalbini bizdeki Kültür Sanat Fabrikası'na çok benzeyen fonksiyonuyla bir lokomotif niteliğinde Havagazı Fabrikası var. Çevresindeki sivil inisiyatifler, sanat atölyeleri ile yerel yönetim, merkezi yönetim, akademi ve tabii halkın katılımını arkasına alan çok iyi bir örnek. Bu tür pratiklerin bize de yol gösterebileceğini düşünüyorum.

Alan yönetim planı tabii ki çok önemli. 2022 yılında faaliyete giren, 2022-2027 yılları arasını kapsayan İzmir Tarihi Liman Kenti Yönetim Planı alan sınırları bağlamında tekrar düşünülebilir. Yani, ilk beş yıllık süreç için daha küçük olsa da sonraki beş yıl için tüm bölge ve sorunlarıyla birlikte daha bütünsel olarak ele alınabilir. Çok teşekkür ederim.

Ayşegül Altınörs Çırak: Çok teşekkür ederiz Nezihat Hocam. Müsaadenizle ben de bir hatırlatma yapmak istiyorum. İzmir UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesinde. İzmir tarihi kent merkezi olan bölge, yani sur sınırları ve kentsel sit olarak tanımlanmış Kemeraltı-Basmane bölgesi, bugün 3. derece arkeolojik sit alanı. Fakat hocamın da hatırlattığı üzere bu adaylık sürecinde aslında mirasın hikayesinin bir kısmı da bu alanda. Neden koruyamadığımızı açıklayamadığımız, kentin modernleşme sürecini, ilişkileri ve sürekliliğini anlatmaya çalışırken dosyalarda eksik kalan konular var. O da alandaki rant taleplerini kontrol edemememiz. Alan yönetim planının bu bölgeyi de içerecek şekilde olması gerekir. İzmir'in ilk modern planı olan Danger-Prost planının da sembolik bir değeri vardır. Bugün yangından kurtarılan bölge Alsancak sit alanı, Kemeraltı-Basmane bölgesi ve sanayi alanı dediğimiz Darağaç'ı bir bütün olarak değerlendirmek zorundayız. Çünkü bu birbirini tamamlayan bir hikâye. Bunu hatırlatmak istedim. Tüm hocalarımıza ve katılımcılarımıza çok teşekkür ediyorum. Diğer oturumlarda görüşmek üzere!

1. GÜN 2. OTURUM

PLANLAMA SÜREÇLERİ

#1
PANEL

YENİ KENT MERKEZİ
TARİHSEL DÖNÜŞÜM
SÜRECİ

tmmob
mimarlar
odası
İzmir Şubesi

TMMOB
Şehir Plancıları Odası
İzmir Şubesi

TARİHSEL DÖNÜŞÜM VE PLANLAMA ÖYKÜSÜ

12.04.2025 | 15:45 - 18.00 | İzmir Mimarlık Merkezi

2. OTURUM: PLANLAMA SÜREÇLERİ

MODERATÖR

PERVİN ŞENOL

Doç. Dr. Şehir Plancısı

BİR YARIŞMA VE
PLANLAMA ÖYKÜSÜ:
İZMİR YENİ KENT
MERKEZİ

HASAN TOPAL

Mimar,
TMMOB Mimarlar Odası
İzmir Şubesi

AKDENİZ'İN
YILDIZINDAN
PLANLAMANIN
YILDIZINA

SEZAI GÖKSU

Emekli Öğretim Üyesi, Prof. Dr., Dokuz
Eylül Üniversitesi, Şehir ve Bölge
Planlama Bölümü, Şehircilik Anabilim Dalı

YENİ KENT MERKEZİNE
TARİHSELÇİ BİR BAKIŞ
VE KENTSEL SİYASET
SÜZGEÇİNE TAKILANLAR

UTKU ÇAKIR

Şehir Plancısı,
TMMOB Şehir Plancıları Odası
İzmir Şubesi

PERVİN ŞENOL, Doç. Dr., Şehir Plancısı

İzmir Yeni Kent Merkezi Planlama Süreçlerini Anlamak

Bugün gündeme taşıdığımız, Alsancak-Turan arasındaki kıyı aksında yer alan İzmir Yeni Kent Merkezi; konum olarak İzmir kentinin körfez boyunca ilerleyen gelişme akslarının kesişim / düğüm noktası, tarihi olarak antik dönem ilk yerleşimi temsil eden Bayraklı Smyrna höyüğünün ve 1900'lü yıllardan başlayarak erken Cumhuriyet döneminde hızlanan sanayileşme girişimlerinin yer seçtiği ve endüstri mirasının taşıyıcısı, sanayi tarihinin üretim ilişkileri bütününde nasıl bir dönüşüm geçirdiğini okuyabileceğimiz kültürel bir miras alanı, bir kıyı kenti olan İzmir'in ekolojik, ekonomik ve toplumsal olarak kıyı -deniz ilişkisinin kurulması gereken bir alan... Taşıdığı bu farklı niteliklerin her birinin planlama sürecinde girdi olarak ele alınması ve görünür kılınması gereken bu alan, bir çoğumuzun geçiş güzergâhında yer almasına rağmen, tüm bu niteliklerini, bu bağlarını görebilmemiz neredeyse imkansız. Bu bağlar yerine her geçen gün yükselen yapılaşmalar ile yüksek yoğunluklu, lüks konut sitelerinin alandaki hakimiyetini gözlemlediğimiz bir alan İzmir Yeni Kent Merkezi. Bu oturumda, gündelik hayatımızda normalleştirilerek yükselen bu yapılaşma sürecinin nasıl bir planlama süreci içinden geçerek, nasıl bir kent merkezi öngörüsüyle günümüzdeki manzaraya ulaşıldığını anlamaya çalışıyoruz.

Kentsel mekânların tüm kentliler için; yaşanabilir, sağlıklı, eşitlikçi, güvenli, kamusal-özel alan dengesinin kurulduğu, kentsel hizmet ve olanaklara erişimin herkes için güvenli ve eşitlikçi bir şekilde sağlandığı mekanlar olarak gelişmesinde en önemli araçlardan biri kent planlarıdır. Bu planların üretim sürecindeki bileşenler ve bu bileşenlerin dönüşümü anlaşılmaksızın kent planlarının kimlere, nasıl hizmet ettiğinin çözümlenmesi, yaşadığımız kentlerin nasıl dönüşmekte olduğunun anlaşılması da olanaksızdır. Planlama sürecinde belirleyici olan hakim paradigmalar ile bu paradigmaların taşıyıcıları, sermaye birikim süreçlerinin ve bileşenlerinin küreselden yerele dek farklı ölçeklerdeki aktörleri ve değişen yapısı, yönetim anlayışı ve karar verme süreçleri (demokratik süreçler, otoriterleşen yaklaşımlar vb.), planlama ve uygulama süreçlerinin her aşamasında yer alan temel ilkeleri (kamu yararı gibi kavramlarla şekillenen toplumsal ilkelerden, özelleşen, bireyselleşen kişisel çıkar merkezli mekanizmalara dönüşen ilkeler) gibi bileşenler planlama mekanizmasının nasıl işlemekte olduğunu anlamamızı sağlayan boyutlardır. İzmir Yeni Kent Merkezinin gelişme sürecinde, kentin ve alanın bugününü ve geleceğini belirlerken; yönetimlerin ve yöneticilerin, sermayenin (küresel-ulusal ve yerel), bilimsel hakim paradigmanın ve paradigma taşıyıcılarının, kentin en temel unsuru olan kentlilerin planlama sürecinin hangi aşamasında sürece nasıl dahil oldukları ve kentsel mekansal gelişme süreçlerine ne tür etkilerinin olduğu bu oturumda ele alınmak istenmektedir. Nasıl bir kent merkezi projesi ve nasıl bir planlama süreci sonucunda bugün gördüğümüz kent manzaralarına ulaştığımızı bu oturumda anlamaya çalışıyoruz. Bu amaçla, oturum İzmir Yeni Kent

Merkezi özelinde planlama sürecinin bu çok boyutlu, çok katmanlı, çok aktörlü yapı içinde nasıl dönüştüğünü anlamaya yönelik sunumlardan oluşmaktadır.

Oturumun ilk konuşmacısı Sayın Hasan Topal, “Bir Yarışma ve Planlama Öyküsü: İzmir Yeni Kent Merkezi” başlıklı sunumunu yapmaktadır. İzmir Yeni Kent Merkezinin planlama sürecinde İzmir Büyükşehir Belediyesi İmar Şehircilik Daire Başkanı olarak görev yapmış bir mimar olarak, İzmir Liman Bölgesi Uluslararası Kentsel Tasarım Fikir Projesi Yarışmasını, bu yarışma sonunda kabul edilen proje ile günümüzde oluşan kentsel dokuya esas teşkil eden planların nasıl bir süreçten geçerek bu son noktaya ulaştığını belgelemektedir.

İkinci konuşmacımız Sayın Prof. Dr. Sezai Göksu, “Akdeniz’in Yıldızından Planlamanın Pusulasına” başlıklı sunumunda, planlama sürecinin bileşenlerinden yerel aktörlerin kentsel gelişme sürecine dair vizyonlarını ve planlama kuramının aynı dönemde geçirdiği kırılmaları bir arada değerlendirmektedir.

Üçüncü ve son sunumda, Sayın Utku Çakır “İzmir Yeni Kent Merkezine Tarihselci Bir Bakış ve Kentsel Siyaset Süzgecine Takınlanlar” başlığı ile mekansal değişim sürecini, tarihsel-mekansal bağlam içinde, ulusal politikalardaki, sermaye süreçlerindeki değişimleri, dönemsel kırılma noktaları çerçevesinde değerlendirerek belgelemektedir. Bu sunumların ışığında; alana yönelik üretilen tasarım projeleri ve planların, plan değişiklikleri ve plan notlarıyla değişen kentsel alan kullanımı ve yoğunluk kararlarının bugün oluşturduğu kentsel dokunun daha detaylı ve farklı boyutlarıyla tartışmaya devam edilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu tartışmaların, tarihsel-toplumsal ilişkilerin mekansal izlerini silmeden, yaşanmışlıkları ve yaşanmakta olanları yok saymadan, alanda yaşayanların “yaşam hakkını” gözeterek gerçekleştirilebilecek mekansal gelişme ve yapılaşma süreçlerinin, alanın çok boyutlu niteliklerini daha fazla yitirmeden, alternatif planlama stratejilerinin geliştirilmesi için bir zemin oluşturmasını diliyoruz.

Hasan Topal'ın sunumu

Bir Yarışma ve Planlama Öyküsü: İzmir Yeni Kent Merkezi

HASAN TOPAL, Mimar, TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi Eski Yönetim Kurulu Başkanı

Merhaba, öncelikle kentin önemli gündemi konusunda bu paneli düzenleyen ve panelist olarak davetleri için Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yönetim Kurulu ve Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi Yönetim Kuruluna çok teşekkür ediyorum. Aslında önceki oturumda değinilen pek çok konuya referans vereceğim. Konuşmacıların gösterdiği bazı belgeleri yeniden açacağım, biraz tekrar olacak ama sunum bütünlüğü içinde bir kez daha hatırlatacağım. Bu sunumda öncelikle haritalar üzerinden bölgeye bakacağız, daha sonra kentin planlama süreçlerini, en sonunda ise yeni kent merkezi olarak tanımlanan bu alandaki planlama sürecini ve öyküsünü paylaşacağım.

19. ve 20. Yüzyılda İzmir Kentinin Gelişimi

Benim erişebildiğim ve İzmir'in tarihsel mekânsal gelişmesi sürecine yönelik ve modern haritacılığa en yakın ilk harita 1829 tarihli Franz von Weiss haritasıdır. Bu haritada, Erkan Hoca'nın tanımladığı gibi, Tuzlaburnu ve arkasındaki alanların henüz boş olduğu görülüyor. Luigi Storari'nin 1854 tarihli haritasında aynı bölgeye baktığımızda yapılaşmanın çok sınırlı olduğunu ama kentsel gelişme eğilimlerin yavaş yavaş alana yöneldiğini görebiliyoruz. 1876 tarihli Lamec Saad haritası da bu gelişmeyi yansıtıyor. Sınırlı bir büyümenin yanı sıra iki çok önemli değişiklik olmuş. Bunlardan biri liman ve

rihtımın yapılması; diğeryse kuzey-güney ve doğu-batı akslarında tamamlanmış olan Turgutlu ve Aydın demiryolları ve Alsancak ile Basmane Gar tesisleri. Bu kapsamda “liman arkası” diye tarif ettiğimiz üçgen alan; iki demiryolu aksı, Meles Deresi ve körfezin sınırlanmış olduğu alan.

1885 ve 1907 tarihli haritalarda, belirttiğim büyük kentsel projelerin tamamlanmış olmasının sonucu olarak bölgenin hızlı kentsel gelişimini görebiliyoruz. Bu dönem kente yabancı göçünün en yoğun yaşandığı dönem olmuştur denebilir. Havagazı Fabrikası ve bazı antrepolar bölgede yer seçmiş.

1925-1926 tarihli Prost danışmanlığında hazırlanmış olan İzmir Planı (Danger planı) ise günümüzde çok fazla üzerinde durulmayan iki temel karar içeriyor. Bunlardan birincisi Alsancak ve Basmane garlarını kaldırarak Halkapınar’da bir ana gar önermesi. Planda liman gerisindeki bu alan Alsancak bölgesi ve yangın alanı ile bir bütün olarak tasarlanmış. İkinci önemli karar ise, 19. yüzyıl limanı yerine Alsancak limanının ilk kez planında tanımlanmış olması. Bu süreçte limanın hemen arkasındaki bölgede sanayi gelişmelerini, bu alanın dışındaki bölgelerde ise, Alsancak’ta olduğu gibi, konutların ve meydanların geliştirildiğini görüyoruz. Örneğin, bugünkü Mimar Sinan Caddesi, Liman gerisi bölgeye erişip öneri Gar meydanıyla bütünleşiyor. Talatpaşa Bulvarı Şehitler Caddesiyle devam ediyor. Planın yapıldığı dönemin ve izleyen dönemlerin iktisadi koşulları nedeniyle bu planın liman gerisi bölgeyi içeren kararları uygulanamamıştır. Demiryolu hattı bir eşik gibi Alsancak ile liman gerisinin bütünleşmesini, bölgede konut gelişimini ve ulaşım bağlantılarını önlemiştir.

İzmir’in üç farklı dönemde üç limanı var: Kemeraltı yayı içinde 18. yüzyıl sonlarında tamamen dolmuş olan antik liman; Pasaport mendireğinin çevrelediği 19. yüzyıl limanı ve günümüzde kullanılan 20. yüzyıl limanı. 1950’lerde İzmir’in bütünleşik planlama çalışması başlıyor ve Uluslararası İzmir İmar Planı Yarışması yapılıyor. Yarışma şartnamesinde kentin nüfusu 230 bin olarak veriliyor ve 2000 yılında kentin nüfusunun 400 bin olacağı projeksiyonu yapılıyor. Dolayısıyla bu nüfus projeksiyonunun gereksinimi olarak alan kullanımı, yoğunluk ve mekansal kararların plana yansıdığını söyleyebiliriz. (Ancak planın 2000 yılı için öngördüğü İzmir nüfusu daha 1960’ların sonunda aşılmıştır.) Bu planda ilk kez, bu panelin konusu bölgenin tamamının sanayi kullanımına ayrıldığını görüyoruz. 1950 yılında başlayan yarışma 1951 yılında sonuçlanıyor ve plan onaması 1955 yılında tamamlanabiliyor. 1955 nazım planında artık bu bölgenin bir sanayi bölgesi olduğunu rahatlıkla okuyabiliyoruz. 1973’te İzmir’in ilk kez büyük kent bütününü kapsayan 1:25.000 ölçekli Nazım İmar Planı yapılıyor ve bu plan bölgenin kısmen sanayi, kısmen merkezi iş alanı (MİA) olarak gelişmesini hedefleyen kararlar içeriyor.

1989’da İzmir’in 1:25.000 ölçekli plan revizyonu yapılıyor. Bu planın iki sayfalık bir raporu vardır. Çoğunlukla mevcut kullanımlar ve o güne kadarki gelişmeler plana yansıtılmıştır. Liman gerisine ve Salhane, Bayraklı, Turan bölgelerine tamamen merkezi iş alanı (MİA) kararı öneren ilk plandır. Bunu izleyen dönemde 1996-1997 yıllarında İzmir Büyükşehir Belediyesi bu bölgedeki hiçbir endüstri mirası değerini gözetmeden bir imar planı çalışması yapmış, uygulama imar planını onamış yürürlüğe koymuştur. O dönemde Mimarlar Odası İzmir Şubesi’nde görevliydim. Bu yaklaşımla bir plan olamaz tartışmaları ve itirazlarımız sürerken bir yandan da şunlar oluyordu: Elektrik Fabrikası, Havagazı Fabrikası sökülmeğe başlanmış, Sümerbank’ın kapanma

tartışmaları yapılıyor, Şark Sanayi için 1980'lerde yapılmış bazı yüksek yapı proje çalışmaları var ama bilgilerine ulaşamıyor. Bu gelişmeler karşısında bugün geldiğimiz nokta kısmen sevindirici diyebiliriz.

Ne yazık ki, 1980'li ve 1990'lı yıllarda ülkemizdeki ve toplumumuzdaki koruma bilinci bugünkü seviyede değildi. Buradaki tartışmaların pek çoğunda meslek odası olarak en fazla bir-iki partner odamızla birlikte çok yalnız olduğumuzu bilmenizi isterim. Bugünden bir farkı da belediyelerin, koruma kurullarının kararlarına karşı dava açmasıydı. Bu süreçte, İzmir Büyükşehir Belediyesi 1997 yılında Havagazı Fabrikası başta olmak üzere, eski itfaiye binası, eski trolleybüs deposu ve Bayramyeri alanlarının planlarını MİA olarak değiştirip satışa çıkarmıştı. Çalışmalarımız ve soruşturmalarımız sırasında, Koruma Kurulu'na endüstri miras alanlarıyla ilgili bir soru soralım, tescil edilmesi gereken alanlar var, durum nedir, diye ilettiğimiz yazılı sorumuz üzerine İzmir 1 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 08.01.1998 yılı 7003 sayılı kararı aldı. Bu kararla Havagazı Fabrikası, Elektrik Fabrikası, Sümerbank Fabrikası, Şark Sanayi Fabrikası (endüstri mirası kapsamında) ve bu bölgede bulunan bazı antrepo ve sivil mimarlık örneği yapıları "1. Grup Korunması Gerekli Yapı" olarak ve bazı ağaçlık alanlar doğal sit olarak tescil edildi. İzmir Büyükşehir Belediyesi bu tescil kararının iptali için İzmir 2. İdare Mahkemesi'ne dava açtı ve bu süreç uzun sürdü. Nihayetinde bilirkişi raporu kapsamında 14.10.1998 tarihinde İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin tescil kararlarını iptal davasına 2. İdare Mahkemesi ret kararı verdi ve koruma tescil kararları kesinleşti (Şakir Hocam bağışlasın, Sümerbank için de kültür varlığı tescil kararı alınmış olduğunu biliyorum). Sonuç olarak, bu tescil kararları ile birlikte Belediye'nin bu alan için yapmış olduğu 1:5000 ve 1:1000 uygulama planları uygulanamaz hale geldi.

Kent meseleleri tek başına bağlamından ve kentin bütününden kopartılarak tartışılmıyor. Ben 1990'lı yılları İzmir için "mekânsal kâbus yılları" olarak tanımlıyorum. Bu tanıma neden olan girişim ve proje örneklerinin yalnızca bir kısmını şöyle sıralayayım: Kentin tarihi meydanı Konak'ta büyük bir alışveriş merkezinin (Galleria) inşası; şehrin 19. yüzyıl kıyısında Çeşme otoyolunun devamı niteliğinde dolgu ve viyadükler ve yol genişletme çabaları; Belediye'ye ait büyük mülkiyetlerin (Havagazı Fabrikası, itfaiye binası, bayram yerindeki eski hal binası, bugün Ahmet Adnan Saygun Sanat Merkezi'nin olduğu alan) satışa çıkarılması; şehrin farklı yerlerinde parsel ölçeğinde alınmış yüksek yapı kararları; berbat kokan kirli bir Meles deltası ve çok kirli İzmir körfezi; yapılaşmaya açılması için çalışmalar yapılan hatta 30 bin kişilik nüfus öngören planları onaylanan, ancak Koruma kurulu tarafından alınan Doğal Sit Alanı olarak tescil kararı nedeniyle planı işlevsiz hale gelen İnciraltı; Mavişehir'de "ballı takas" olarak kamuoyuna yansıyan imar hakkı transferleri (Foça'daki bir arsa ile Mavişehir'de rantı en yüksek alanın takas edilmesi), Buca'da çok büyük kamu arazilerinin bazı vakıflara tahsis edilmesi; münferit olarak yapılan tartışmalı kıyı dolguları; belediye arşivlerinde birikmiş parsel ölçeğinde tek tek yapılaşma talepleri; Viyadük tabliyesi Basmane Garı'nın çatısını yırtarak, Fevzipaşa Bulvarı üzerinden Konak Meydanı'nı 7 m yüksekliğinde viyadük olarak geçen bir raylı sistem projesi vb. gibi çoğaltılabilir. Yıllarca bu kentte bunları tartıştık. Kentte bugün konuşulan konular ile sunumda özetle değindiğim kentsel mekânsal durum arasındaki ilişkiye bu bağlamda yeniden bakmamız gerekir. Örneğin, bütün Kemeraltı tarihi ticaret merkezinin kıyıyla ulaşım, erişim ilişkisi sadece bir yaya alt geçidiyle kuruluyordu. Bunları anımsamalıyız.

21. Yüzyıl Başında İzmir Kentinin Sorunları ve Planlama Kararları

2000 yılı başında kentin önemli sorunları şu başlıklarda toparlanabilir:

- Yüksek yapıların kentte saçaklanma eğilimleri başlamıştır. 1988'de Hilton oteli, ardından Bayraklı Tepekule İş Merkezi ve diğer yüksek yapılar 1989 Nazım İmar Planı'na göre parsel ölçeğinde plan değişikliği onamasıyla yapılaşmış durumdadır).

- Kentsel sit alanı olan Kemeraltı tarihi merkezinin çevresinde, Alsancak-Çankaya bölgesinde yüksek yapılaşma talepleri ve Hilton gibi örnekler gelişmeye başlamıştır.

-Turyağ, Piyale, Kula Mensucat, Başak Depoculuk, Un Fabrikası, Sümerbank, Tariş gibi büyük mülkiyetler ve eski endüstri yapılarının parsellerinin tek tek mevzi plan talepleri bulunmaktadır.

-Alsancak konteyner limanının kapasitesinin artırılma ve liman alanının büyütülmesi talep ve çalışmaları yapılmaktadır.

-Bölgede yoğun olarak bulunan 19. yüzyıl ve Erken Cumhuriyet Dönemi'ne tarihlenen endüstri yapılarının kent dışında organize sanayi bölgelerinde yer seçmiş olmaları nedeniyle boşalmış ve boşalacak alanlarının yeniden işlevlendirilip canlandırılması talepleri, imar planı önerileri ve beklentileri bulunmaktadır.

-Mevzi ve parçacı planlama anlayışı idareler tarafından sıklıkla başvurulmuş bir yöntemdir.

-Alışveriş merkezlerinin merkezde yer seçimi gelişmelerinin başlamıştır.

Özetlemeye çalıştığım bu sürecin sonunda, 1999 yerel seçimlerinde Ahmet Piriştina İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı olarak seçildi. İzmir kentinin planlı mekânsal gelişme ve kültürel, doğal mirasının korunmasına yönelik stratejiler belirlendi. Büyük ölçekli planlama hazırlık ve çalışmalarını yaparken bir yandan da güncel sorunların çözümü için bazı karar ve stratejiler benimsendi. "Ortak akıl ve bilimin rehberliğinde" alınan bu kararlar özetle şunlardı:

-Kent planlı gelişmesi, sağlıklı ve güvenli yapılaşma sağlanmalıdır.

-Kent kimliğini ve kültürel mirasını oluşturan tarihi alan, mimari-kentsel mekân ve ögeler korunmalı ve geliştirilmelidir.

-Nitelikli mekânsal düzenlemelerle kentin yaşam kalitesi güçlendirilmelidir.

-Belediye mülkiyetindeki tarihi yapı ve boş arsaların kesinlikle satılmayıp kentin kültürel yaşamını destekleyecek nitelikli kültürel mekânlar tasarlanmalı ve uygulanmalıdır.

-Körfez kentinde kentlinin denizle yeniden buluşturulması için kıyılar kamunun yararlanmasına açık nitelikli tasarımlar ile rekreasyon amaçlı düzenlenmelidir.

-Kent doğal alan ve çevre peyzajı ve doğal ortamları, su havzaları, tarım ve orman alanları korunmalıdır.

-Belediye bünyesinde Tarihsel Çevre ve Kültür Varlıkları Müdürlüğü kurularak korumaya kurumsal bir nitelik kazandırılmalıdır.

-Kent içi ulaşım türleri bütünleştirilmeli; deniz ulaşımı ve raylı toplu ulaşım sistemleri geliştirilmelidir.

Bu talepleri ve kentin tamamını gözeterek yönetebilmek amacıyla Alsancak liman arkası bölge, Halkapınar, Salhane, Bayraklı ve Turan'ı kapsayan yaklaşık 550 ha alanı

içeren bölgenin bir bütün olarak planlanması kararlaştırıldı. Anımsayacağınız gibi, Kordon'a çıktığınızda 2,5 m yüksekliğinde bir dolgu vardı ve deniz görülemiyordu, İzmir böyle bir şehirdi ve dolayısıyla böyle stratejilere ihtiyaç vardı. Bu maddeleri sırayla okuduğunuzda sıradan gelse de o gün için bunların hayati problemlerin karşılığı olduğunu vurgulamak isterim.

İzmir Liman Bölgesi Uluslararası Kentsel Tasarım Fikir Projesi Yarışması ve Planlama Süreci

Plan çalışmasını yönlendirmek ve fikir geliştirmek amacıyla 2000 yılında “İzmir Liman Bölgesi Uluslararası Kentsel Tasarım Fikir Projesi Yarışması”nın düzenlenmesine karar verildi. 136 projenin katıldığı yarışma 2001 yılında sonuçlandı. Jüri raporunda belirtilen stratejiye göre şartnamede yarışmanın amacı, alanın gelişimine, kentsel mekânın kalitesine ve mimarisine ilişkin başlangıç fikirlerinin oluşturularak kentin çağdaş görüntüsünü artırmak ve İzmir’in gelişen uluslararası konumunda liman çevresinde yeni bir kent merkezi yaratmak olarak tanımlandı. Planlama kurumunca amaç “kentin tarihi merkezi üzerindeki baskıyı azaltmak”, “Karşıyaka ile İzmir’i bütünleştirmek”, “liman gerisinin canlandırılmasını sağlamak” ve “girişimcilerin bölge üzerindeki taleplerine, kent bütününe gözeterek sağlıklı bir yanıt verebilmek” olarak özetlenmektedir. Ayrıca diğer kararlar Alsancak yük ve konteynır limanının gelecekte sınırlı bir konteyner ve turizm kruvaziyer limanı olacağı kabulü ile liman alanının yeniden işlevlendirilmesi; yüksek yapıların kentte saçaklanmasını önlemek ve bu bölge ile sınırlamak; bölgede parsel ölçeğinde mevzi çözümler yerine bütüncül bir plan elde etmek olarak özetlenebilir.

Yarışmayı Avusturya asıllı Alman mimar Jochen Brandi kazandı. Jüri raporunda da değinilen proje kararlarından birkaçını paylaşmak isterim.

Bu kararlar; Bayraklı Smyrna höyüğünün çevresinde eski kıyı çizgisini yeniden canlandırması amacıyla denizin içeri çekilerek höyüğün görünür kılınmasını sağlamak. Hemen karşısında ise Ege Forumu adıyla tarihsel referanslar içeren bir alan tanımı bulunmakta. Projede “Yeşil adalar” olarak tarif edilen alanlar ve rüzgâr/ekosistem/mikroklima koridorları kurulmuştu. (Liman, turizm ve sınırlı bir konteyner terminali olarak düşünülmüştür, ancak liman alanının planını yapma ve onama yetkisi ulaştırma ve bayındırlık bakanlıklarında olduğu için sonraki planlama sürecinde plan onama sınırları dışında tutulmuştur). Bu kararlar projenin en önemli ana önermelerindendi.

Yarışmanın sonrasında jüri iki önemli öneride bulundu: Biri bu alanın yönetilebilmesi ve bu plan kapsamında geliştirilebilmesi için kamu-özel ortaklığı sürecinin başlatılması; diğeri ise – geleneksel planlama pratik ve yöntemlerimizin dışında- bu alana özel olarak-projeden planlama ve uygulamanın sonuna kadar işleri yürütecek bir “Proje Yönetim Birimi” oluşturulmasıydı. Ege Mimarlık dergisinde yarışma üzerine yayımladığım yazıda bu konuda detaylı bilgiler bulunabilir¹. Yarışma sonrasında Belediye bünyesinde bir planlama ekibi oluşturuldu, Prof.Dr. Doğan Kuban ve Prof.Dr. Raci Bademli Hocalar plan hazırlığı ve onaması sürecinde danışmanlık yaptılar.

Yeni Kent Merkezi Nazım İmar Planı kararları özetle şöyledir:

¹ Topal, H. (2002). *Ege Mimarlık* 40-41, 4.

-Turan Mahallesi'nden başlayan liman arkasına kadar uzanan kıyı aksında turizm ve ticaret kullanımı kararı getirilmiş. Turan kıyı kesimi tali iş merkezi olarak tanımlanmış konut önerilmemiştir.

-Salhane Anadolu Caddesi'nin doğusu Merkezi İş Alanı (MİA) ve Yönetim Merkezi kullanımına ayrılmıştır. MİA alanında en çok 1/3 konut yapılabilecektir.

-Alsancak liman gerisinden güneydeki Ege Mahallesi'ne dek uzanan alana ise ticaret, turizm ve kültür tesisleri kullanım kararı getirilmiştir, bu alanda konut önerilmemiştir. Ege Mahallesi konut alanı olarak belirlenmiş özel planlama alanı olarak tanımlanmıştır.

-Tescilli endüstri mirası yapılarının bulunduğu parsellere "özel proje alanı" kararı getirilmiştir (Sümerbank Alanı Endüstri Arkeolojisi Müzesi ve Kongre Merkezi, Havagazi Fabrikası Kültür Merkezi, Elektrik Fabrikası Kültürel Kullanım olarak önerilmiştir).

-Umurbey konut dokusunun bulunduğu alan "özel planlama alanı" olarak tanımlanmıştır.

-MİA alanında parsel büyüklüğü en az 5000 metrekare olacaktır.

-Altınyol ile deniz arasında kalan alanda kamuya açık yeşil alan kullanımı geliştirilecektir.

-Yapıların dar cepheleri deniz yönünde tasarlanacaktır.

*Plan yapılaşma koşulları ise kıyı bölgesinde TAKS 0.50 - KAKS 3.0 - H max. serbest; iç bölgede ise TAKS 0.50 - KAKS 3.5 - H max. serbest olarak belirlenmiştir.

Bu planın ana kararları sonraki yıllarda yapılmış olan üst ölçek planlarda korundu. Gerek 2007'de yapılan 1:25000 ölçekli İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı, gerek 2008'de yapılan Manisa Kütahya Planlama Bölgesi 1:100.000 ölçekli çevre düzeni plan kararlarında 2003 yılında alınan bu planlama kararları aynen sürdürüldü. Planda arazi kullanım türlerinin nasıl ele alındığına ilişkin, turizm, kültür, ticaret, konut bölgelerine ait ayrıntılı plan hükümleri bulunmakta.

İBŞB tarafından yoğunluk artışı içeren plan notu değişiklikleri, mekânsal planlar yapım yönetmeliği kapsamında yeni getirilmiş olan ve buna bağlı olarak 2013'te plan notu değişiklikleri ile "turizm+ticaret+kültür" kullanımı tanımlarına rezidans ve yüksek nitelikli konut ilavesi yaptığı için bu değişiklikler mahkeme tarafından iptal edildi. İzleyen yıllarda İBŞB ve Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca Planların yeniden yapımı ve onaması sonrası farklı tarihlerde, yapı ve nüfus yoğunluğunu artıran değişiklikler nedeniyle planın iptaliyle sonuçlanan çok sayıda yargı kararı oluştu. 2015 yılından bir gazete haberi şöyle:

"İzmir 1. İdare Mahkemesi, Alsancak-Turan arası Yeni Kent Merkezi Nazım İmar Planı'nda İzmir Büyükşehir Belediye Meclisi'nin Aralık 2013 tarihinde yaptığı plan notu değişikliklerini iptal etti. Mahkeme, Turizm-ticaret ve turizm-ticaret- kültür tanımlarına 'residence' ve 'yüksek nitelikli konut' eklenen plan notlarıyla ilgili iptal kararını, planda öngörülmeleyen nüfus artışına neden olmasına karşın gerekli teknik ve sosyal altyapı alanlarına yönelik plan kararı içermemesi nedeniyle verdi.

Mahkeme'nin verdiği bu kararın Yeni Kent Merkezi'nde plan notu değişikliklerine, özellikle 'residence' ve 'yüksek nitelikli konut' tanımlamasına göre yatırıma hazırlanan, ruhsat süreci devam eden projeleri olumsuz etkileyecek."

Mimarlar Odası İzmir Şubesi Başkanı Hasan Topal, "Mekânsal plan yapım yönetmeliği uyarınca bir planlama alanında yer alacak işlevlerin gereksinimi olan teknik ve sosyal

altyapı alanları ayrılmak zorundadır. Bunları ayrılmadığı taktirde bu davada olduğu gibi, ilk planda konut yokken belli oranda konut önerildiğinde oradaki konutlarda yaşayacak insanların ihtiyacı olan yeşil alan, eğitim, sağlık alanı, kültür alanı, gibi işlevler ayrılmadığı takdirde o plan değişiklikleri hukuken yanlıştır. Yargı da bu yönde karar vermiştir” dedi (Yatırımcıya kötü haber, 2 Aralık 2015, Sabah Gazetesi).

Yarışmayı kazanan projeden nazım imar planına ve uygulama sürecine/mekâna yeterince yansıtılamayan öneri ve fikirler ise şöyle sıralanabilir:

-Kazanan projenin en önemli önerilerinden olan Bayraklı Eski Smyrna höyüğünün yarımada formunu sembolize edecek, denizin içeriye çekilmesiyle höyük çevresine körfezin geliştirilmesi önerisi mülkiyet sorunları nedeniyle plan kararı haline dönüşmemiştir.

-Alana yönelik kamu özel ortaklığı kurulamamış, piyasa mekanizma ve kuralları belirleyici olmuştur.

-Proje Yönetim Birimi oluşturulamamış, bilinen yöntem ve pratikle planlama çalışması tamamlanmıştır.

-Raylı sistem planlama alanı içinde hiçbir yerde yer altına alınamamıştır.

-Mikro klima rüzgâr koridorları ve yeterli büyük yeşil alanlar “yeşil adalar” oluşturulamamıştır.

- Plan onama yetkisinin Bakanlık’ta olması nedeniyle Alsancak konteyner limanının turizm limanı olmasına yönelik öneri geliştirilememiş, mevcut liman korunmuştur.

-Odak alanlarda alt ölçekli yeni kentsel tasarım yarışmaları düzenlenememiş, klasik nazım imar planı ve uygulama imar planı ölçeğiyle yetinilmiştir.

-Kültür koridorları ağı önerisi nazım plana yeterince yansıtılamamıştır.

Bu arada bir başka çok önemli konuya değinmek isterim. Ülkemizde planlı kentsel gelişmenin önündeki en büyük sorunlarından biri planlamaya çok otoriteli ve sektörel temelli yaklaşımdır. Çok sayıda kurumun plan yapma onama yetkisine sahip olmasıdır. Örneğin yarışma sonunda, Alsancak limanı Bakanlık’ın onama yetkisinde olduğu için Belediye’nin önerileri dikkate alınmamıştır. Ayrıca Planlama alanı içinde TOKİ ve ÇŞİD Bakanlığı çok sayıda plan yapıp onama yetkileri kullanabilmiştir. Çok yakın zamanlara kadar Alsancak limanında İzmir’in en büyük alışveriş merkezi planları onaylanmış uzun tartışmalara konu olmuştur, belki hâlâ gündemdedir. Bir başka hatırlatmak istediğim proje, Uluslararası Ramsar Sözleşmesi Kapsamında bulunan Kuş Cenneti’nde konteyner limanı/terminali girişimi olmuştur. Şehrin kâbusu olan bu yanlış projelerin ve girişimlerin pek çoğunun, uzun dava süreçleri sonunda yargı kararlarıyla önlenemediğini, yargı kararlarının tamamında “şehircilik bilimine, planlama ilkelerine ve kamu yararına açıkça aykırı olduklarının” tespit edildiğini görüyoruz. Proje önerilen bazı alanlar, yapılar, peyzajlar hakkında ise dönemin Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulları tarafından bilimsel raporlar eşliğinde doğal ve kültürel miras olarak tescil edildiğini, bu yasal durumun yargı süreçlerinde etkili olduğunu hatırlamakta yarar var. Ancak, yargı süreçleri günümüzde artık benzer kapsamda kararlarla sonuçlanamayabiliyor.

Bir diğer önemli konu, yarışma jürisinin odak alanlarda alt ölçekli kentsel tasarım ve planlama yarışmaları yapılması önerisiydi. Eğer bu öneri planlama sürecimizin bir parçası haline gelebilseydi, tekil parseller yerine zonların bütüncül tasarımı

yönetilebilseydi sanırım bugünkü rahatsız edici sorunlara daha az maruz kalırdık. Ayrıca kazanan projede kültür koridorları ağı vardı; ancak bu da plana yeteri kadar yansıtılamadı. Bunu izleyen yıllarda özellikle bu planın en önemli stratejik kararlarından biri olan yüksek yapıların kentte saçaklanmasının önlenmesi gerçekleştirilemediği gibi teşvik edildi! Bugün bunu da görüyoruz üzülererek, kentin bütün her yerinde yüksek yapılar inşa edildi.

Bitirirken özetle, 2003 yılından günümüze kadar yaklaşık çeyrek yüzyılda:

-Yeni Kent Merkezi İmar Planı ve plan notlarında çok sayıda değişiklik yapılmış, konut amaçlı kullanım kararı getirilerek yoğunluklar artırılmış (bu değişikliklerin pek çoğu yargı tarafından iptal edilmiştir).

-İzmir Büyükşehir Belediyesi İmar Yönetmeliği'nin brüt alan tanımı ve emsal tanımını değiştiren Bakanlık Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği, yapı yoğunluğunu yaklaşık 1,3 kat artırmıştır.

-Yapı alanı tanımına yönelik ve yoğunluk artışı içeren çok sayıda Bakanlık görüşü düzenlenmiştir.

-Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği'nde yapılan değişiklikler ile sürekli olarak yapı ve nüfus yoğunlukları artırılmıştır.

-Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği Emsal Harici Alan tanımıyla doğrudan %30 yapı alanı artışı yapılmıştır.

-Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği değişiklikleriyle "rezidans" "ve "yüksek nitelikli konut" vb. tanımlar getirilmiştir.

Kısaca, belirtilmiş olan bu değişiklikler ve müdahaleler sonucunda şehre, plandan yalnızca sürekli artırılmış yoğunluklar ve yükseklik kararı kalmıştır, denebilir.

Ülkemizdeki imar meselelerinin, yapılaşma süreçlerinin nasıl geliştiğine ilişkin çarpıcı bir bilgi olarak paylaşmak isterim; İmar Kanunu ve İmar Yönetmeliği 1985 yılında yürürlüğe girdi. İmar Yönetmeliği 1985'ten 2008'e kadar 23 yılda toplam 5 kez değişmiş olup, 2008'den bugüne ise imar yönetmeliği yaklaşık tamamı yapı alanı artışı hedefiyle toplam 30 kez değişti. 2017 yılından bugüne 20 kez değişti. İmar Yönetmeliği değişiklikleri getirilen tanımlar Plan Kararlarını değiştirmenin gerekçesini oluşturdu.

İmar Mevzuatının bu kadar sıklıkla değişebildiği bir imar ve yapılaşma düzeni içinde, plan kararlarımızın ne kadar sağlıklı yürütülebileceği konusu plancıların, mimarların, tasarımcıların, özetle tasarım meslek disiplinleri aktörlerinin ve toplumun esas gündemi olmalıdır denebilir.

Sunumu yapma fırsatı verdiğiniz için tekrar teşekkür ediyor, hepinize iyi günler diliyorum.

Prof. Dr. Sezai Göksu'nun sunumu

Akdeniz'in Yıldızından Planlamanın Pusulasına

SEZAI GÖKSU, Emekli Öğretim Üyesi, Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Şehircilik Anabilim Dalı

Bu toplantıya davet edildiğim zaman, benden İzmir'de yaşananlar ile günümüz planlama yaklaşımları üzerinden bir değerlendirme yapmam istenmişti. Benden önceki konuşmalarda yeni kent merkezine yeterince değinildi, ben bu alana daha az değinerek, ilk olarak İzmir için oluşturulan vizyon ile fiilen yaşananlar üzerine bir değerlendirme yaptıktan sonra, ikinci olarak günümüz planlama yaklaşımının ortaya koyduğu ilkeler ile fiili pratiğin İzmir kentini savurduğu yer arasındaki açığa değineceğim, ancak İzmir'e de haksızlık etmeyelim, memleketin bütün kentleri aynı durumdadır.

1996 yılında Ege Ekonomisini Geliştirme Vakfı (EGEV) İzmir'de iki ayrı arama konferansı düzenlemiş¹. Katılan grubun içinde çok önemli aktörler var. Bu, şu açıdan önemli, bu toplantılarda üzerinde durulan, önemsenen konuların ya da alınan kararların bir bölümü, katılanların bazılarının kentin tarihini yönlendirecek kadar güçlü oldukları için, şu veya bu biçimde gerçekleşmiş olmasıdır. Toplantılar "İzmir 2020"yi hedefleyecek şekilde organize edilmiş. Konuya altı farklı açıdan yaklaşmışlar: insan, çevre, yönetim, kültür, teknoloji, ekonomi. Ağırlıklı olarak sermayeyi temsil eden bu grubun asıl uzmanlık alanı ise ekonomi. Bir bölge planının olması gerektiği, kent planının yapılması

¹ EGEV, (1996). *İzmir 2020: Akdeniz Yıldızı'na Doğru Yeniden Yapılanma*.
EGEV, (1996). *İzmir 2020: Arama Konferansı*.

gerektiği, kötüleşen altyapının ele alınmasının gerektiği, dolayısıyla yaşam kalitesinin artırılmasının gerektiği gibi maddeler üzerine birtakım uygulamalar tarif ediyorlar. Burada plan vurgusunun önemli olduğunu söylemekte fayda var. Bunların arasında öne çıkardıkları bir diğer konu ise İzmir'in Avrupa ile entegrasyonu. 2020 yılına kadar İzmir için çok büyük bir hedef konuyor; Akdeniz'in Yıldızı. Bunlar için çalışma alanları tanımlıyorlar. Bugün üzerinde yürüdüğümüz yollardan o gün henüz yapılmamış metrolara, her seçimde sıklıkla gündeme gelen İnciraltı-Bostanlı köprü geçişine kadar birbirinden çeşitli konuları kapsıyor. İzmir'de zaman içerisinde sıklıkla gündeme getirilen konular burada da yer almış. Enerji, temiz su, fuar, serbest bölge, Avrupa Birliği ve Avrupa ile entegrasyon bunlardan birkaçı. Nasıl bir İzmir tarif ediliyor? Doğal çevre zenginliklerini ve yeşil sistemini koruyan, yollarını tamamlamış, limanlarını oluşturmuş, Tahtalı Barajı'nı tamamlamış, su sorununu halletmiş, kendisine gerekli enerjiyi üretebilen, bütün dünyayla iletişim ağlarını kuran ve bu çerçevede planlı olarak gelişen bir İzmir. Dolayısıyla 1996 yılında bir plan ihtiyacı hissedildiğinden söz edebiliriz. Çünkü, 1955 ve 1973 planlarından sonra 2004 yılında yapılan yasal düzenleme ile elde edilen nazım plana kadar bütünsel bir kent planı yapılmamış, 1996 yılında bu toplantıda bunun açığı hissediliyor ve açıkça dile getiriliyor. Elbette şu sorulabilir; bütün bu işleri kim üstlenecek, bütün bu sorunları kim halledecek? Raporlardan anlaşıldığına göre, yerel yönetimin yanı sıra neredeyse bir üst şemsiye örgütü olarak EGEV tarif ediliyor.

Ancak çok ciddi korkuları da var. Bunların başında göç geliyor. Göçten çok korkuluyor. Hâlbuki sonradan İzmir'in aldığı göç giderek düşecek. O zamanlar içinse nüfus, altyapı, çevre, yönetim ve tabii ki kültür meselesi gündemde. "Kültürsüzleşme"den sıklıkla bir korku olarak bahsediliyor. Bunda, elbette o dönemde merkezin etrafında oluşmuş olan gecekondu kuşaklarının etkisi var. Korkular olduğu kadar beklentiler de var tabii. Mesela yabancı sermaye gelecek, çok ortaklı şirketler kurulacak, bölgesel iş birlikleri gerçekleşecek. Özellikle fuar ve kongre alanında İzmir'in büyük bir atılım yapması ve İzmir'in bir fuarlar ve kongreler kenti olmasından söz ediliyor. Çünkü diyorlar, biz çok-kültürlülüğümüzle, çağdaş, demokrat, laik, ilerici kimliğimizle, kıyı kenti kültürüne sahip olmamızla, girişimciliğimizle övünüyoruz. Ama örneğin bugünkü toplantının ana konusunu oluşturan yeni kent merkezi olarak bu bölgeden ve bu bölgede gerçekleşecek olan yatırımlardan hiç söz edilmiyor. Bu toplantıların sonucunda oluşturulmuş iki önemli metin var; ancak her ikisinde de bugün üzerinde tartıştığımız bu bölgenin geleceğinden bahsedilmiyor. Merkez olarak Konak ve onun etrafı ele alınmış. Sürekli olarak borsaların, ticaretin ve ilgili birtakım yapıların Konak'ta olması gerektiği üzerinde duruluyor. Ve elbette İzmir'in devraldığı doğal mirasın çok güçlü olduğu ileri sürülüyor.

Bütün bunlar yıldız biçiminde bir sembolle tamamlanıyor. "Akdeniz yıldızı", "imbat harekâtı" deniyor. Yıldızın her bir köşesinde şunlar var; İktisat, Medeni insan, Bilim, Anadolu uygarlıkları, Turizm . Bunlar sıralanınca baş harfleri "imbat" kelimesini oluşturuyor. İzmir 2020 projesi bir "imbat harekâtı" olarak tasarlanıyor. Peki, yıldızın ortasına ne konacak? Başka bir deyişle dümene kimin geçeceği meselesi epeyce tartışılıyor. Fuar, kongre, bilim kent, kültür turizmi gibi öneriler getiriliyor ama en nihayetinde biraz yerelliği de vurgulayacak şekilde "yerinden yönetim" üzerinde karar kılınıyor. Temel vurgu, kentsel ve bölgesel bir planlama yapmak, özellikle Konak ile ifade edilen merkezi iyice geliştirmek. Bunun dışında sosyal konutları kentin

kuzeyinde, Menemen-Çanakale aksında tutacak ama Akdeniz Yıldızı'nı kentin Urla istikametine yerleştirecek bir mekânsal tercihi özellikle vurguluyorlar. Yani kuzeyi güneyden dışlayacak, yıldızı aslında güneyin tanımlayacağı bir plana yönlendirme yapılıyor. Elbette bu toplantılarda konuşulan ve üzerinde önemle durulan fikirlerin bazılarının, kimi katılımcıların çok güçlü aktörler olmasına rağmen, çeşitli nedenlerle gerçekleşemediği söylenebilir. Bunda özellikle İzmir'in geçmişten beri geliştirdiği direniş kültürünün ve giderek kendisinin de zaman zaman bizzat bir direniş coğrafyası haline gelmesinin büyük önemi vardır.

Raporlarda, söylenenlerin ve önerilenlerin şema düzeyinde de olsa bir plan olarak teklif edildiğini de vurgulamakta fayda var. Bu plan çok enteresan bir yerleşme formu öneriyor; "yaşanabilir küçüklükte, iş yapabilir büyüklükte" bir yerleşim özlemini dile getiriyor. Aslında 'dört başı mamur bir yerleşme' deseni olarak planlamada son yıllarda önerilen *complete community* stratejisinin başka bir biçimde dile getirilmiş olduğunu görüyoruz. Sonuç olarak, o dönemde İzmir sermayesinin, eksikleri ve iç çelişkileriyle birlikte, bir İzmir vizyonu olduğunu söyleyebiliriz ve arkasından şunu sorabiliriz; bugün İzmir sermayesinin İzmir'e ilişkin herhangi bir vizyonu var mı?

1996 yılında İzmir'de bu toplantılar olurken, aynı yıl, planlama teorisini derinden etkileyecek bir makale yayınlanıyor². Bu makale planlama teorisinin yol güzergâhında çok önemli bir kırılmadır. Makalede plancıların eşitlik, ekonomi ve çevre gibi üç önemli öncelik arasındaki gerilimlerle var olan bir alanda çalışmak zorunda oldukları ileri sürülüyor. Plancı üçgeni adı verilen bu şemanın ortasında sürdürülebilir kalkınma vardır. Elbette buna doğrudan ulaşılması mümkün değildir. Ancak bu eşitlik-ekonomi-çevre arasındaki karşılıklı çatışmalarla sürdürülebilir kalkınmaya ulaşılabilir. Sürdürülebilir kalkınmanın planlama teorisinin tam göbeğine yerleştirilmesinin arkasında 1987 yılındaki Bruntland Raporu'ndan beri gelen tartışmalar ve ortak geleceğimiz ile ilgili çevre kaygıları var elbette. Hem toplumsal teoriyi çevreci düşünceyle birleştirmek hem de ekonomik ve çevresel adaletsizlikle yüzleşmek için plancıların çatışmaları çözmek zorunda oldukları vurgulanıyor. Örneğin, eşitlik ile ekonomi arasındaki mülkiyet çatışmasının, ekonomi ile çevre arasındaki kaynak çatışmasının, ve nihayet eşitlik ile çevre arasındaki kalkınma çatışmasının bizzat plancılar tarafından çözülmek zorunda olduğu üzerinde duruluyor. Dolayısıyla plancıların ancak bu çatışmalarla yüzleşerek problemleri çözebileceğini ve sürdürülebilir kalkınma gibi bir hedefe ilerleyebileceğini söylüyor.

Planlamanın bütün kuramsal yapısını, pratiğini, hatta eğitimini de etkileyen bu söylem şimdi revize ediliyor³. Sürdürülebilir kalkınma yine merkezde ama eşitlik-ekonomi-çevre gibi önceliklere iki yeni unsur daha ilave ediliyor ve bir pusula haline getiriliyor. Bunlardan biri sağlık, diğeri ise estetik. Planlamanın pusulasına sağlığın eklenmesinde ve özellikle tek-sağlık vurgusunda muhtemelen bütün dünyayı etkileyen pandeminin etkisi olmuştur; estetik ise kentsel tasarım ve mimarlık alanlarındaki kültürel kaygılar

² Campbell, S. (1996). Green Cities, Growing Cities, Just Cities?: Urban Planning and the Contradictions of Sustainable Development. *Journal of the American Planning Association*, 62(3), 296-312.

³ Hirt, S. and Campbell, S. (2023). The Planner's Pentangle: A Proposal for a Twenty-First-Century Model of Planning. *Journal of Planning Education and Research*, 44(4), 1-18.

⁴ Davoudi, S. (2000). Sustainability: A New Vision for the British Planning System. *Planning Perspectives*, 15(2), 123-37.

nedeniyle eklenmiş olmalı. Ancak sürdürülebilir kalkınma hâlâ merkezde duruyor. Bunun yerine önerilen dirençlilik, adalet, yaşanabilirlik, yaşam kalitesi gibi ifadeler çok cılız duruyor. Bu nedenle sürdürülebilir kalkınma hâlâ çok merkezde ve vizyoner bir fikir olarak korunuyor⁴.

Sürdürülebilirliğin temel dayanağı olarak kültür öne çıkmaya başlıyor. Yeni kent merkezi meselesini de kültür mirası, mimari kaygılar, peyzaj meseleleri, estetik kaygılar bağlamında düşündüğümüzde kültürün ne kadar önemli olduğu anlaşılacaktır. Sağlık ve estetiğin planlama unsurlarına eklenmesi aslında bir nevi geri dönüş de sayılabilir; çünkü zaten planlamanın doğuşu bir sağlık kaygısıyla gerçekleşmiştir. Yine 19. yüzyılda planlamanın en erken dönemlerinde “güzel kent” hareketiyle de estetik ve mimari kaygılar mevcuttu. Sağlık-ekonomi-estetik-eşitlik-çevre elbette yeni çatışmaları da beraberinde getirecektir. Hem birbirleri arasında hem de yeni kurulan ilişkilerle plancılar bu çatışmaları çözmek zorunda kalacaktır. O yüzden de plancılara 25 yıldır çatışma çözme teknikleri öğretiliyor. Toplumda adeta bir müzakereci gibi davranarak tarafları bir araya getirip bu çatışmaları çözmek üzere eğitiliyorlar.

Akdeniz’in yıldızından planlamanın pusulasına kadar bir yelpaze açmaya çalıştım. Bu pusulanın çok önemli değerleri var. Akdeniz’in yıldızı ile tek çakıştıkları alan ise ekonomi. Planlamanın pusulasının estetikten dirençli olmaya, çevresel adaletten çok kültürlülüğe kadar çeşitlendirebiliriz. İzmir’de sermayenin vizyonu ne kadar daralmışsa son 25-30 yılda planlamanın vizyonu da o kadar genişlemiş. Teori, tüm canlılar için daha yaşanabilir bir ortamı hazırlayacak bir çerçeve çiziyor. Elbette her ülke kendi pratiğini bu teorik çerçeve içerisinde uyarlamak durumunda olacaktır. Ben bizim ülkemizdeki uygulamalara bakınca o kadar iyimser değilim. Planlamanın içeriğinin derinliği karşısında yaratılan sorunlar ve çatışmalar ne yazık ki çok daha fazla derinleşti. Yangınlar, depremler ve salgınlar karşısında kentlerimizin çok daha kırılgan hale geldiği önemli bir gerçekliktir. Kapatılması gereken açık çok büyüktür. Yatırım ya da büyük proje adı altında daha fazla diferansiyel rant biriktirmek için sermayenin fütursuzca saldırısı da bu açığı maalesef büyütüyor. Belki de kent ortamını vizyonsuzluğa iten bu büyük tahribattır.

İzmir Yeni Kent Merkezine Tarihsel Bir Bakış ve Kentsel Siyaset Süzgecine Takılanlar^{1,2}

UTKU ÇAKIR, Şehir Plancısı, TMMOB Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi

Yöntem

Tarihsel bakışı, bir olguyu anlamak için, o olgunun kökenine, şekillendiği sürece bakmak, tarihsel olayların birbiri ile bağlantısını kurmak ve bu ilintiden yola çıkarak tarihi olayların “ortak” özüne ulaşma çabası olarak görmek mümkündür.

Elbette, her bir olayın özgün yanları olduğu atlanmamalıdır. Ancak, “ortak öz” vurgusu, söz konusu olguların özgün yanlarına karşın genel kurallar içermesine işaret eder. Böylece, geçmişten günümüze süreklilik kazanan ya da kopuş yaşanan unsurları tespit edebilmek de olanaklı hale gelir.

Süreklilikler ve kopuşlar belirlendikten sonra da, bir periyodizasyona gitmek mümkündür. Periyodizasyon, anlama ve anlamlandırma sürecine kimi kolaylıklar sağlar. Bu noktada, her kopuşta, geçirgenliklerin devam edebileceğini de akılda tutmak gerekir. Farklı bir deyişle, her bir dönem, kendisinden önceki dönemin karakterini de taşır. Bu durum, bazen aşarak, bazen reddederek, bazen de direnç göstererek kendisini gösterir.

¹ 12 ve 19 Nisan 2025 tarihlerinde tarihlerinde İzmir Mimarlık Merkezi'nde gerçekleştirilen ‘Yeni Kent Merkezi Tarihsel Dönüşüm Süreci Panel Serisi’nin, 12 Nisan 2025 tarihindeki oturumunun ikinci bölümünde yapılan sunumun metnidir.

² Dipnotlarda yer verilen tüm çalışmalar, yazının kaynakçasını oluşturmaktadır. Sunum metninin hazırlanmasında ve özel olarak da kimi bölümlerin yazımında, kaynakçada yer alan eserlerden faydalanılmıştır.

Tarihsel bakış, aynı zamanda, özne ve nesne arasındaki ilişkiyi yorumlamayı, özne ve nesneyi birbirine geçmiş düzlemler olarak da görmeyi de içerir. Bu yaklaşımın, mekân ve doğa, mekân ve insan ya da daha özelinde mekân ve planlar arasındaki ilişkiyi anlamak açısından da avantajları vardır. Çünkü mekâna müdahale etmeye karar veren özneler, karar anından itibaren mekândan da etkilenmeye başlar.

Yaşanan tüm bu diyalektik süreç, hatırlananlar, hatırlanmayanlar, elde edilen deneyimler ile birlikte aynı zamanda bir bellek oluşumudur. Belleği, kolektif ve örgütlü bir öge olarak tanımlamak daha doğrudur aslında. Bu anlamda da, mekânın, sınıfların ve sınıf temsilcilerinin (devletin, bürokrasinin, partilerin...) bir belleğinden söz edilebilir.

Bu çerçeveden hareketle, sunumumda;

o Geçmişten günümüze, “İzmir Yeni Kent Merkezi” bölgesindeki ve onu etkileyen çevredeki mekânsal değişime bakmaya,

o Bu değişiklikleri, Tarık Şengül’ün, Türkiye’de kentleşme süreçleri için önerdiği” üç kentleşme katmanına”³,

• 1923 - 1950 yılları arasını kapsayan “Ulus Devletin Kentleşmesi”,

• 1950 - 1980 yıllarına ait “Emeğin Kentleşmesi”,

• 1980’den günümüze olan dönemi içeren “Sermayenin Kentleşmesi”ne, konumuz açısından 1923 öncesi dönemi de ekleyerek incelemeye,

o Planlar ile mekânsal gelişme arasındaki uyum ve gerilimler üzerinden, kentsel gelişimde egemen olan sınıfsal aktörü öne çıkarmaya,

o Bu sınıfsal aktörün, geçmişten günümüze tekrar eden alışkanlıklarını -tarihsel analogiler kurarak- belirginleştirmeye,

o Bu alışkanlıkların “İzmir Yeni Kent Merkezi”ne nasıl aktarıldığını göstermeye çalışacağım.

Bu amaçla, kimi olguları, değerlendirme ve çıkarsamaları hatırlatarak yola çıkabilir, ardından da bunları destekleyebilecek tarihsel olaylara kısaca bakabiliriz.

Hatırlatmalar ve Çıkarsamalar

1. Mekânsal müdahalede, kimi zaman iktisadi, kimi zaman siyasal ya da ideolojik başlıklar belirleyicidir. Bu belirleyicilik birbirinin öncülü olarak, birlikte ya da tekil ortaya çıkabilir. Her birinin nihai olarak bir diğerini etkilemesi de kaçınılmazdır.

2. Her mekânsal müdahale, sınıflar arası ve sınıf içi çatışmalardan etkilenir, sonrasında da sınıf çatışmalarını, sınıfsal ayrışmaları etkiler.

3. Mekânsal müdahalenin bir aracı olan planlar, hazırlanmasından uygulanmasına kadar bir süreç işidir. Planlar ile dönemin ihtiyaçları, aktörlerin beklentileri arasında süreklileşmiş bir şekilde uyum ve gerilim sarkacı söz konusudur.

4. İzmir modern kent tarihinde, mekânsal değişimin, dönüşümün en önemli tetikleyicilerinden biri büyük ölçekli projeler olmuştur.

5. Büyük ölçekli projeler, sermayenin el değiştirmesi sonucunda, sermayenin el değiştirmesi için, sermayenin el değiştirmesinin hızlandırılması için ortaya çıkmaktadır.

³ Şengül, T. (2009). *Kentsel çelişki ve siyaset / Kapitalist kentleşme süreçlerinin eleştirisi*. İmge Kitabevi Yayınları.

6. Kentsel gelişimde, özel olarak ise büyük ölçekli projelerde, arsaların mevcut fonksiyonlarının yeniden gözden geçirilmesi kadar, hatta daha da çok, kentsel boşlukların ve yeni alanların da müdahaleye açılması gündemdedir.

1923 Öncesi Dönem

Cumhuriyet öncesi dönemi, tek bir bütünde ele almak mümkün değil elbette. Ancak, gerek cumhuriyet öncesi siyasi ve ekonomik alana etkileri gerekse modern kent mekânına etkileri açısından, 1838 yılında Osmanlı İmparatorluğu ile Birleşik Krallık arasında imzalanan “Baltalimanı Ticaret Anlaşması”nı bir eşik olarak alınabilir.

Baltalimanı Ticaret Anlaşması ile hammaddelelerin ülke dışına çıkarılmasındaki kota kaldırılır, Birleşik Krallık vatandaşlarının iç ticarete katılmasının önü açılır, vergi koşulları düzenlenir ve transit ticaretten alınan resmi vergiler kaldırılır. Baltalimanı Ticaret Anlaşması, ardından Fransa, Hollanda, Belçika gibi ülkeler ile yapılacak başka anlaşmaların önünü açar.

Emperyalizmin yayılmacılığının arttığı bir dönemde, Osmanlı İmparatorluğu’nun yönetsel ve iktisadi açıdan oldukça zayıflaması ile birlikte, Osmanlı, Tefik Çavdar’ın deyişi ile yarı-sömürge hale gelmektedir⁴.

Bu gelişmeler yaşanırken, İzmir’deki toplumsal yapıya bakıldığında, uzun mesafeli ticaretten oluşan büyük kazançları kimse ile paylaşmak istemeyen, Akdeniz liman kentlerine (Selanik, Trabzon, Mersin, Beyrut, İskenderiye vb.) göç etmiş ve göç ettikleri kentlerde yerleşik unsurlar haline gelmiş bir grup, Levantenler, İzmir’de etki sahibi olarak görülür. Kent yaşantısında etki açısından, Levantenleri, hem Levanten nüfusun ithal ettiği malları satan, hem de kent yaşamını belirleyen meslekleri elinde tutan Rum nüfus takip eder.

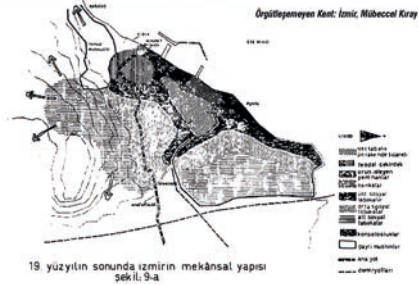
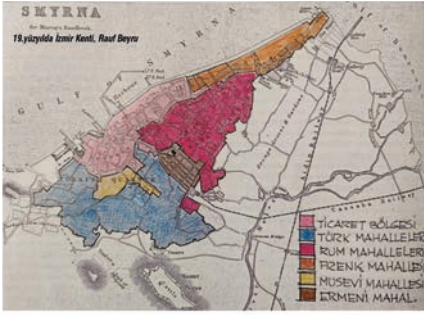
İzmir’de mahalleler, etnik nüfusa göre ayrılmış görünür. Ancak, bunların hepsini, kendi iç bütünlüğü olan, bağımsız tek bir güç olarak ya da istisnasız bir birliktelik ile hareket edebilen kolektif öğeler olarak tanımlamak mümkün değildir. Mahallelerin kendi içerisinde de sınıfsal bir ayrışma vardır. Her bölgede, denizden karaya doğru devam ettikçe, üst sosyal tabaklardan alt sosyal tabakalara geçiş yaşanır (Görsel 1).

Kentte, mekânsal bir hareketlilik de söz konusudur. Ticaret bölgesi, 18. yüzyıl sonunda dolmakta olan iç liman dışına doğru taşmaya başlamıştır. Ticaretin yer değiştirmesi sonucunda, Rum ve Ermenilerden boşalan alanlara, küçük sermayeli Türk nüfus yerleşir⁵. Yeni taşıma sisteminin ortaya çıkardığı gemiler, antik dönemlere dayanan iç liman kıyılarını yetersiz bulmakta, ticaretteki artış ile birlikte, rıhtım ve liman inşaatı bir açıdan mecburiyet haline gelmektedir.

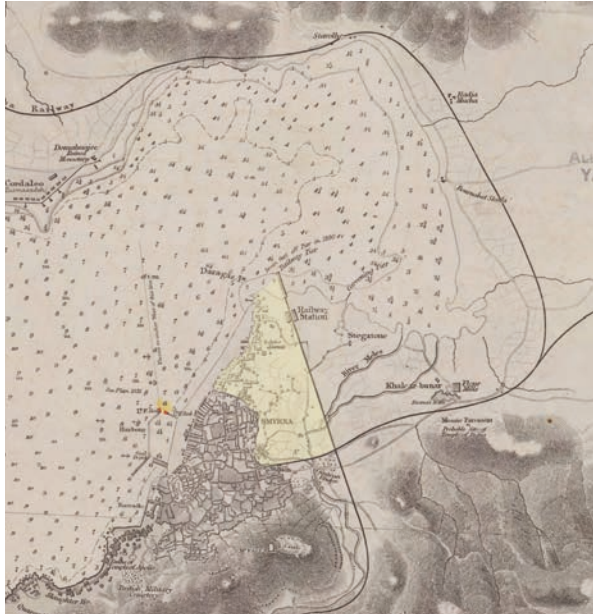
Söz konusu değişiklikler haritalar üzerine aktarıldığında, gerek haritaların “an”ı gösteren statik yapısının gerekse haritalara eşlik eden anlatım dilinin etkisi ile mekânın kendiliğinden geliştiğine dair izlenim edinmek mümkündür. Ancak, konumuz planlamadır ve her türlü insan eyleminin bilinçsiz etkilerinin ötesinde, bilinçli, iradi müdahaleler de gündemdedir.

⁴ Çavdar, T. (2000). Osmanlıların yarı-sömürge oluşu. Nazım Kitaplığı.

⁵ Türk nüfus, aldıkları yerleri bölerek satmaktadı ki, bu durum, günümüzde, Kemeraltı’nda görülen çok hisseli ya da küçük alanlı mülkiyetin nedenlerinden biridir.

Görsel 1 Üstte: (Beyru, 2011). Altta: (Kiray, 1972).

Görsel 2 Oluşan koloni alanının 1834 Copeland Haritasının 1904 yılında güncellenmiş hali üzerinde şematik olarak gösterimi

1838 Ticaret Anlaşması ile aracısız olarak pazara girme şansını elde eden İngiliz sermayesince⁶ gündeme getirilen üç büyük proje;

- 1856 Eylül'ünde imtiyazı alınan, verimli Menderes ovalarını kente bağlayacak olan İzmir - Aydın demiryolu,
- Yapımı 1863 yılında kurulan "Smyrna - Casabba Railway Company" ile başlatılan, sonrasında, 1894 yılında işletme imtiyazı, Fransız sermayesi ile kurulmuş Osmanlı Bankası'nın denetimindeki bir şirkete verilen İzmir - Kasaba demiryolu,
- Sarıklıla önünden Aydın Garı'na kadar uzanan Rıhtım inşaatı, söz ettiğimiz iradi müdahalelere iyi örneklerdir.

Bu büyük projelerin üçü de, kentin gelişme alanlarını belirlemekte, yaratılacak toprak rantının dağılımına dair planlar içermekte, özellikle İzmir - Kasaba demiryolu ile Rıhtım inşaatında su yüzüne çıkacak şekilde, emperyalistler arasındaki rekabeti ortaya koymaktadır.

Yakından bakalım.

İzmir - Aydın demiryolu yapımı için dönemin İngiltere konsolosu Hyde Clarke tarafından demiryoluna ilişkin yazılan raporda, arazi fiyatlarının artışına ilişkin bir tartışmaya yer verilir. Clarke'a göre bu yıllarda İzmir'de arazi fiyatları Londra'daki kadar yüksektir ve fiyatların en az üç kat yükselmesi beklenmektedir. Cana Bilsel, Aydın demiryolunun çok daha öncesinden planlanmış olmasına karşın, yapılaşmanın daha geç olmasında, spekülatif çıkar beklentisinin etkili olduğunu söylemektedir⁷.

⁶ Cana Bilsel, 2000 yılında Ege Mimarlık Dergisi'nde yayınlanan "19. yüzyılın ikinci yarısında İzmir'de Büyük Ölçekli Kentsel Projeler ve Kent Mekanının Başkalaşımı" başlıklı makalesinde, 19. Yüzyılın ikinci yarısında gerçekleştirilen büyük ölçekli projelerin, (Avrupa kökenli) İzmirli yerel girişimcilerce başlatıldığını ancak sonuç olarak uluslararası sermaye ve teknoloji ile gerçekleştirildiği belirtiyor (Bilsel, C. (2000). 19. yüzyılın ikinci yarısında İzmir'de büyük ölçekli kentsel projeler ve kent mekânının başkalaşımı. *Ege Mimarlık*, 36, 34-37).

⁷ Bkz. Dipnot 6.

İzmir – Kasaba demiryolu hattına bağlı Basmene Gar alanında ise, marşandiz depoları için kimi araziler satın alınmak istenir, ancak uzun vadeli çıkarları açısından satışın olumsuz sonuçları olacağını düşünen arazi sahipleri, arazilerini satmazlar. Sorun, kiralama ile çözülür. Benzer şekilde, kent dokusunun yoğunluğu ve arazi fiyatlarının yüksekliği, garın kent merkezine ve limana daha yakın bir yerde konumlanmasını engeller.

Rıhtım inşaatında da, sahilde emlak sahibi olanların önünde oluşacak yeni toprak parçasının ne olacağı bir tartışma konusudur. Önce imtiyaz sahiplerine, limandan yüklenecek ve boşaltılacak tüm mallardan 25 yıl süreyle vergi alma hakkı ve denizin doldurulduğu alanların mülkiyetini elde tutma hakkı verilir. İtirazlar devam eder. Dolgu alanının bir bölümünün mülk sahiplerine terk edilmesi ile bir uzlaşma sağlanır. İzmir limanı Bezm-i Alem Valide Sultan Vakfı'na ait olduğundan, dolgu alanı da vakfa ait olacak ve sonrasında satış gerçekleştirilecektir. Ancak, bu da tartışmaları durdurmaz. Rıhtımın projesi yeniden düzenlenir. Başlangıçta, rıhtımın sahile paralel değil, düz bir hat üzerinde yapılması düşünülür. Ancak farklı genişlikte gerçekleştirilecek doldurmaların, bina sahiplerini zarara uğratacağı düşünülerek, sahilin kıvrımları dikkate alınır⁸. Ayrıca, bazı konsolosluklar, şirkete vergi ödeme zorunluluğuna itiraz eder. Bu nedenle de, 75 metrelik bir bölümde rıhtım inşaatı yapılmaz. Burada mallar rıhtım vergisinden muaf tutulacaktır.

Farklı ülkeler arasında vergi ödeme zorunluluğuna dair boy gösteren gerilim, kendisini başka alanlarda da hissettirir. Rıhtım inşaatında, imtiyazı alan İngilizlerin, inşaatı yapmak için anlaştıkları Fransız Dussaud kardeşlere borçlarını ödeyememeleri nedeni ile bir el değişikliği yaşanırken⁹, İzmir – Kasaba demiryolu hattının, İngiliz sermayesinden Fransız sermayesine geçişi için de farklı yorumlar yapılır. Osmanlı İmparatorluğunun, ticaret tekelinin İngilizlere geçmesini engellemek için önlem aldığı ve Fransız sermayesinin, imparatorluğu birçok yönden sıkıştırdığı ve taviz vermeye zorladığı iddia edilir.

İzmir – Aydın ve İzmir – Kasaba demiryolu hatlarının yapılması ile birlikte, kent, bilinçli bir şekilde keskin sınırlar ile bölünür. Yarı sömürge/koloni bir alan şekillenir. Elbette, Aydın Garı'nın Punta'daki yer seçiminde, yükleme – boşaltma kolaylığının düşünülmesi, demiryolu için gerekli kömürün deniz yoluyla sağlanması gibi nedenler önemli unsurlardır. Ancak, İzmir Liman Gümrüğü'nün Fransızlar tarafından işletilmesi, İngilizlerin kendilerine ait bir gümrük kurma arayışını tetiklemiş, demiryolunun denize ulaşması uğraşları artmıştır.

Bu açıdan, demiryolu hatları ile bölünen alan, Punta'da projelendirilmiş yeni bir liman ile birlikte, tamamen İngiltere'nin kontrolündeki bir alana dönüşür. Bu bölgede geniş araziler satın alınır, yaygın bir şekilde lojmanlar, depolar, tamir ve bakım atölyeleri, pek çok müştemilat binası, Şapel ve itfaiye de yerleştirilir. Alan, geniş bir hinterlanda bağlıdır. “Yabancı sermaye yatırımları ve ağlarının bir parçası olarak büyüyen ve gelişen bu hinterland yerleşimlerinde, İngiliz girişimciler, Alsancak'taki ünlü Gaz Fabrikaları, Batı Anadolu'daki toplam dokuz fabrikada Manisa, Aydın ve Nazilli'deki

⁸ Kütükoğlu, M. S. (1979). İzmir rıhtımı inşaatı ve işletme imtiyazı. *Tarih Dergisi*, 32, 1979.

⁹ Dussaud kardeşler, 1878 yılında yapılan bir yeni anlaşma ile yeni bir gümrük binası ve limanla ilgili başka inşaatlar karşılığında, limanın işletme imtiyazını alır.

Oriental Carpet Manufacturers'ın dokuma fabrikaları, Aydın, Söke ve Kuşadası'ndaki MacAndrews ve Forbes'un meyan kökü fabrikaları (manganez, krom ve linyit madenleriyle birlikte düşünülmelidir) dâhil olmak üzere yaklaşık 81 fabrikaya sahipti; 16 mekanik atölye ve Tire yakınlarındaki Hasaıçavuşlar manganez madenleri, J.W. Wilkinson'ın Ödemiş-Cinlikaya antimon madenleri ve E. F. Abbott'un 24 zımpara madeni vb. dâhil olmak üzere 65'ten fazla maden faaliyet" gösterir¹⁰. Sheridan Gün'ün işaret ettiğı üzere, İzmir'in bütünleştigi bölgeden hammadde gereksinimini karşılayan Batılı sanayi, bu ürünlere katma değer katacak üretim için İzmir'de herhangi bir girişime gerek duymamakta, atölye kökenli üretim, bez dokuması, gıda üretimi, un değirmenleri, üzüm, incir kutusu, çanak, çömlek ile tarımda kullanılan aletlerin yapımı ile sınırlı tutulmaktadır. Bu durum, gerçekleştirilen büyük projelerin bir sonucu olarak gördüğümüz, İzmir'in Avrupa ekonomisine bağımlılığının artması sonucu ile uyumludur (Görsel 2).

Yaşanan gelişmeler, sanayi alanlarının, kentin boş olan Punta dolaylarına kaymasını fikrini içeren Storari planları (1854-1856) ile uyumlu iken, geleneksel iş merkezinde de bir değişim yaşanmaktadır. Kemeraltı'ndaki geleneksel merkez, dışarı doğru taşma eğilimindedir. Odak noktası Pasaport bölgesine kaymakta, posta büroları, konsolosluklar ve ticari aktivitelerin ortaya çıkardığı bir yoğunluk oluşmaktadır.

Perakende ticaretin tetiklediğı kredi kuruluşları, sigorta, ulaşım-haberleşme gibi "büro tipi" hizmetler genişler. Bu işlevler, kentin en pahalı arsaları üzerinden yükselir. Arazi fiyatlarının artması, depolama ve mal işleme tesisleri için yeni yer seçimini gündeme getirir. Böylece, dolgu ile kazanılmış iç liman ve çevresi ile kıyıda kuzeydoğuda konut alanlarının azaldığı bölgeler, depo alanları için kullanılmaya başlanır¹¹.

1923 - 1950 Dönemi: Ulus Devletin Kentleşmesi

Köklü bir düzen değişikliğinin yaşandığı 1923'ten hemen önce, Eylül 1922'de Büyük İzmir Yangını yaşanır. Kimi kaynaklara göre kentin beşte dördü yanar. Sadece mevcut doku ortadan kalkmaz, aynı zamanda, Punta'ya doğru devam etmesi beklenen kentin gelişimi de, yön değiştirir.

Yeni bir kamusalılık ve modern bir kent mekânı yaratmak isteyen Cumhuriyet de, planlama faaliyetlerine girer. Yangın sonrasında Henri Prost ile görüşülür ve Prost'ün önerisi ile Rene ve Raymond Danger ile anlaşılır. 1924-25 yıllarında İzmir için kapsamlı bir plan hazırlanır.

Punta'dan denize erişen, Basmane'de konut alanlarının içine girerek, kenti dört parçaya ayıran hattın, Halkapınar bölgesinde yapılacak yeni bir gar ile yeniden düzenlenmesi gündeme gelir. Böylece Basmane Garı kalkabilecek, Halkapınar'dan yeni liman yeri olarak belirlenen Darağacı yöresine, kıyıda bir hatla bağlantı sağlanabilecektir. Bu sayede, Aydın Gar'ı da kaldırılabilir ve iki demiryolunun kesişmesi de engellenebilecektir. Bu düzenleme arayışı, mekânsal olmaktan daha çok, Cumhuriyet fikrinin, emperyalizm karşısındaki bağımsızlık idealinin bir yansımadır.

¹⁰ Sheridan Gün, I. T. (2023). *Residual spaces of the informal empire: rereading smyrna as an incomplete colonial project* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü.

¹¹ Atay, Ç. (1998). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İzmir planları*. Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı.

Ancak, plan 1929 krizi ile kesintiye uğrar. Demiryollarının hala satın alınamamış olması nedeni ile de Halkapınar garı projesinden vazgeçilir.

1931 yılında İzmir için Behçet Uz devri başlar.

Cumhuriyet'in kuruluşu ile birlikte, sanayi birikimi açısından İstanbul'un ardından ikinci sırada olan ancak gelişmemiş bir sanayi görünüşü sunan İzmir'de, büyük fabrikaların devletleştirildiği, genellikle geçmişi Cumhuriyet öncesi döneme dayanan ve 1927 tarihli Teşvik-i Sanayi Kanunu'ndan yararlanan (Çolakzadeler'e ait Kula mensucat gibi) büyük ölçekli işletmelerin, korumacı devlet politikaları sayesinde büyüme sağladığı bir dönem açılır. Demiryollarını kullanarak iç pazara yönelen, gıda üretimine dayalı birçok sanayi kuruluşu İzmir'de kurulur. Bu kuruluşların önemli bir bölümü, ileride "Yeni Kent Merkezi"nin sınırları içerisinde kalacak olan bölgede yer seçer. Böylece, günümüzdeki "Yeni Kent Merkezi Endüstri Mirası"nın bir parçası olurlar.

1935'te 2834 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu ile üreticilerin ürünlerini aracı ve komisyoncular olmadan piyasaya arz edebilmelerini sağlayacak satış kooperatiflerinin kurulabilmesi, kooperatiflerin ortaklarının ürünlerini işlemesi ve ortaklarına üretim girdisi sağlaması mümkün hale gelir. Böylece, TARIŞ de, kent mekânındaki denkleme dâhil olur. Alsancak istasyon ambarının yanında aldığı arsada yağ kombinasi, üzüm, incir depoları, Yemta şirketi, paçal işleme atölyesi ile işletme binaları yapılır.

1935'de Devlet Demir Yolları (DDY) işletmesince mal taşımada yapılan indirimler sonucunda, sanayi alanlarının Alsancak garının doğusundaki geniş alanda yer seçer. Şehitler caddesi ile deniz arasında kalan 1494 sokakta, 1937 yılında Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) üyelerinin gereksinimleri için depolama amaçlı binalar yapılır. 1940'larda, Sümerbank yine bu bölgede 160 dönüm arazi üzerinde üretim, satış, idari binalarını, lojmanlarını inşa eder.

Öte yandan; 1929 krizi nedeni ile merkez ülkelerin ihraç ürünlerine kısıtlama getirmesi, 1930larda, Rusya'nın tütün ve kuru üzüm fiyatlarını, Japonya'nın pamuk fiyatlarını düşürmesi, çevre ülkelerde pazar için tarımsal üretimin artması, adalar ticaretinin kaybedilmesi gibi dış nedenler, Ankara - İstanbul ilişkisinin güçlenmesi sonucunda yeni yönetimin ileri gelenleri ve bürokrasisi ile İzmirli tüccarların ilişkilenebilmekte zorlanması, gerilim yaşaması gibi iç nedenlerin de etkisi ile sahil kasabasından hâkim şehre dönüşen İzmir'de ve Ege Bölgesi'nde tarım teknolojisinde temel bir değişiklik yaşanmaz¹². Bu durum, bölgedeki tesislerin gelişimini ve çeşitlenmesini, sınırlar.

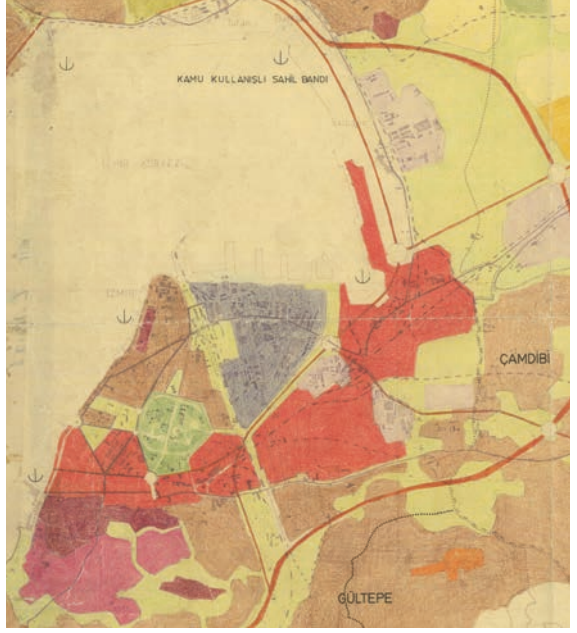
1939 yılında Behçet Uz ile Le Corbusier arasında, İzmir'in planlama sürecine dair, Le Corbusier'ın işleyiş şemalarına odaklandığı, belediyenin ise ayrıntılı bir plan beklediği bir şekilde, kimi yanlış anlaşılmalara da içinde barındırarak 1949'a kadar devam eder.

Taslaklardan anladığımız kadarı ile liman arkasında mevcut iş alanları korunmuş, yeni iş alanları ise şimdiki Alsancak limanına doğru ve Salhane'ye doğru genişletmiştir. Burada, demiryollarının yarattığı sınırlandırılmış alanı atlayarak, Salhane bölgesine sıçradığı ve yoğun bir iş alanı önerdiği görülmektedir. Le Corbusier, bu gelişmenin, devlet desteği ile gerçekleşmesini öngörmektedir.

¹² Peker, M. (2015). *Sahil kasabasından büyükşehire evrimleşme sürecinde İzmir'e göç*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı.

Görsel 3 1953 yılında onaylanan 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı, İzmir Büyükşehir Belediyesi.

Görsel 4 1973 yılında onaylanan 1/25000 ölçekli Nazım İmar Planı, İzmir Büyükşehir Belediyesi.

1950 - 1980 Dönemi: “Emeğin Kentleşmesi”

1930 sonrasındaki dönemde, tarım sermayesinin gücünü elinden alarak iktidarı ele geçirecek olan ticaret kapitali, İzmir yerelinde 1929 krizinin sonuçlarından faydalanır. Krizden en çok etkilenenlerin başında gelen tarım üreticisinin nakit para gereksinimini karşılar, haciz yoluyla satılan toprakları alarak sermayesini büyütür, hacze konu olmayan topraklarda ise tarımsal üretime ortak olur. 1950'lere gelirken, sermayenin bir bölümü el değiştirir.

1950 ile birlikte Türkiye siyasi hayatı da, yeni bir döneme girer. Demokrat Parti iktidardadır. Özel mülkiyet, rekabet ve spekülasyonu destekleyen bir liberal dalga söz konusudur. Artık, Le Corbusier'in beklediği gibi bir devlet desteği olmayacaktır. Ayrıca, Corbusier'in kent toprakları üzerindeki mülkiyet hakkını tümü ile ortadan kaldırdığı öneriler, özellikle dönemin ruhu ile uyumlu değildir.

1950 sonrasında, kentlere doğru yoğun bir iç göç yaşanır. Bu gelişmeyi takip edecek şekilde, imar mevzuatına ilişkin düzenlemeler peş peşe gelir. 1953'te 6188 sayılı İmar Affı Yasası¹³, 1956'da 6785 sayılı Yeni İmar Yasası, 1959'de yeniden İmar Affı çıkarılır. 1958'de de İmar ve İskân Bakanlığı açılır. Kentler, yeniden gündemdedir.

Bu koşullar altında, 1951 yılında “Milletlerarası İzmir Planı Yarışması” düzenlenir. 1927'de Ankara'nın imarı için düzenlenen, dönemin önde gelen şehircilerine ulaşılarak, davet usulü düzenlenen sınırlı yarışma bir kenara bırakıldığında, Türkiye'de düzenlenen ilk uluslararası şehircilik yarışması olur. Yarışma, dönemin liberal ruhunu da taşır: Konak Meydanı'nda, Sarı Kışla'nın bulunduğu alanda, “sivil ve idari” bir merkez belirlenmesi,

¹³ İlki 1948'de çıkarılmıştır.

şartnamede özel olarak belirtilir¹⁴. Birinciliği, Kemal Ahmet Aru, Emin Canpolat ve Gündür Özdeş ekibi kazanır.

1951 yılı yarışmasının jüri raporunda, değerlendirmenin esas kriterinin “tatbik kabiliyeti” olduğu ifade edilir ki, yarışma sonrasında Aru ve Canpolat, İzmir Belediyesi danışmanı olurlar. 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı da, 1953 yılında onaylanır. Ancak, hızlı göç nedeni ile öngörülen nüfus hızla aşılr¹⁵ (Görsel 3).

1953 planında, liman arkası küçük endüstri için ayrılırken, tren hattının güneyinde işçi mahalleleri planlanır. Salhane ve Turan “1. Derece Zararlı Endüstri Bölgesi” olarak belirlenir. Salhane bölgesi için ayrıca, pafta üzerinde, “Büyük Endüstri Bölgesi” tanımı yapılır. Bu bölgenin, doğuya doğru büyümesi öngörülür ve “İnkişaf Sahası” belirlenir. Ancak ileride, bu alanda yer seçen fabrikaların sahipleri, bölgede su baskınlarından sürekli olarak etkilendiklerini söyleyeceklerdir ve bu alanın, ağır sanayi açısından uygun olmadığına işaret ederek, başka yerleri tercih ettiklerini belirteceklerdir¹⁶.

1953 planında göze çarpan bir başlık da, endüstri sahaları ve işçi konutlarının birlikteliğidir. Yoğun emek göçünün olduğu koşullarda, konut ihtiyacını fabrika yapılarının yanında karşılamaya çalışan bu yaklaşım, “emeğin kentleşmesi” dönemi ile fazlası ile uyumludur.

27 Mayıs 1960 ile Demokrat Parti iktidarı son bulur. Planlı bir dönemin başladığı sinyalleri verilir. 1960 Devlet Planlama Teşkilatı kurulur. 1963 yılında Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı yürürlüğe girer. 1965 yılında İzmir Metropolen Planlama bürosu açılır. İzmir’de yeniden üst ölçekli plan çalışmaları yapılmaya başlanır.

Yeni 1/25000 ölçekli nazım imar planı, 1973 yılında onaylanır. 1973 planında, 1953 planından farklı olarak Salhane bölgesine “Zararsız Endüstri Alanları” kullanım kararı tanımlanır. Yine 1953 planına göre sınırlı bir alanda tutulan “Zararsız Endüstri Alanları”nın çevresindeki “Zirai Alanlar” korunur.

“Alsancak Liman Arkası”na bakıldığında ise temel olarak “Depolama Alanları” fonksiyonun getirildiği, TEKEL fabrikasının olduğu alanın “Zararsız Endüstri Alanları” kullanımında kaldığı, “Bölgesel – Kentsel Aktivite Merkezi”nin ise Kemeraltı’ndan başlayarak Kültürpark’ın güneyinden önce Yenışehir ardından Halkapınar’a uzanacak şekilde yayıldığı görülür.

1980’den Günümüze: “Sermayenin Kentleşmesi”

Yeni dönemin başlangıcı, bir askeri darbe olur. Neoliberal ekonomi politikalarının uygulanmasının önünü açan darbe ile birlikte, İzmir sermayesi için yeni bir kırılma yaşanır.

Dünyadaki gelişmeler ile doğrudan ilişkili olarak, devlet yatırımlarının ön planda olduğu, dışa bağımlı ithal ikameci ve iç piyasaya dönük sanayileşme süreci kesintiye uğrar. İhracata dönük sanayi politikalarına geçilir. İzmir’de ithal ikameci dönemde

¹⁴ 1955 yılında Konak Meydanı ve çevresi için kentsel tasarım yarışması düzenlenir. “Devlet ve özel sektörün yatırımlarıyla inşa edilecek blokların” kültür yapılarının üç boyutlu kitle ilişkilerinin belirlenmesi yarışmanın temel hedefini oluşturmakta, özel sektör vurgusu yine kendini hissettirmektedir.

¹⁵ 1958 yılında İçişleri Bakanlığı tarafından İstanbul’da 40 bin, Ankara’da 45 bin, İzmir’de 4 bin 500 gecekondlu olduğu açıklanır.

¹⁶ Alanın, “1. Derece Zararlı Endüstri Bölgesi” olarak gelişmemesi, kent için önemli bir şans olmuştur.

oluşturulan üretim kapasitesi ihracata yönelik üretimin altyapısını oluştursa da, yeterli finansallaşmayı sağlayamaz ve hükûmet desteğinden görece olarak mahrum kalır.

Tarım kârlı bir ekonomik faaliyet olmaktan çıkar, tarım ürünlerinin hammadde olarak kullanıldığı ihracatçı sanayi kuruluşları iflas eder, var olan finans kuruluşları ve bankalar, yeni finans merkezi İstanbul'a transfer olurlar. Tarım sektöründe istihdamdan kopan nüfus, sanayi ve hizmet sektöründeki kırılgan istihdam yapısını daha da kırılgan kılar. 1980 sonrasında, ihracat rakamları artış gösterse de, İzmir'in Türkiye içerisindeki payı düşük kalır ve Türkiye'nin ihracat ağırlığı Marmara Bölgesi'ne kayar.

Dr. Mümtaz Peker'in, sahada yaptığı çalışmalar ve çalışmalarında yer verdiği açıklamalar, doğrudan sermayenin kendisinin de bu durumun farkında olduğunu gösterir. Bağ Yağları yetkilisi "Belediye bu alanı, İzmir'le bütünleştirmek, burasını iş merkezi konumuna getirmek istiyor. Katıldığım bir düşünce. Ne ki İzmir'de bu canlılık yok. Biz de kendi aramızda bunu konuşuyoruz. 1970-1980 dönemi ve sonrasında buradaki birçok sanayici arkadaşımız İzmir'den göç etti. İstanbul ve Marmara Bölgesine taşındı. Bir şehirde iş olursa, iş merkezi yaparsınız. İzmir'de bunu kaldıracabilecek ölçekte iş kapasitesinin olduğunu düşünmüyorum. Belediyenin bu çalışması uzun zaman alır. Bu süreçte değişik nedenlerle, yapılan planlama çalışmasında değişiklikler olabilir"¹⁷ derken, Lucien Arkas, süreci "Seksenli ve doksanlı yıllarda Türkiye sanayisinin ihracat ve ithalatı giderek büyürken, İzmir atıl kalıyor. Kökeni İzmir olan birçok kuruluş İstanbul ve Marmara Bölgesine gidiyor." şeklinde yorumlar¹⁸.

İzmir sermayesinin, geriye düşmesinin gerekçelerinden biri olarak, 1984 - 1989 yılları arasında, ANAP'lı Burhan Özfatura'nın İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı olmasına rağmen, Turgut Özal döneminde, merkezi hükûmet desteğinin İzmir'den çekilmesi ve İzmir sermayesinin bir anlamda "cezalandırılması" da gösterilir. Gazetelere yansıdığı kadarı ile; Turgut Özal'ın MSP'den İzmir senatör olmak istediğinde, Metaş, Betontaş ve Çimentaş kurucularından Raşit Özsaruhan'ın "*siz değerli bir adamsınız. Samimi düşüncemi soruyorsanız, doğru bulmuyorum.*" demesi, 1983 seçimlerinde, Selçuk Yaşar'ın, Turgut Özal'a, "Evren Paşa'ya söz verdim, öteki Turgut'u -Sunalp-destekleyeceğim" demesi, 1987 yılında yapılan "siyasal yasakların kaldırılmasına ilişkin" Anayasa referandumunda, İzmir'den yaklaşık %57'lik "Evet" oyu çıkması hep bir sorun kaynağı olur.

Gerilim, İzmirli şirketlerin Türkiye'deki sıralamasına da yansır. 1980'de Türkiye'nin ilk 500 şirketi arasında 59 tane İzmirli şirket varken, bu sayı 1985'te 48'e düşer, 1990'da ise 49 olur. 1990'lı yıllarda tekrar bu sayı artar ve tepe noktasına 1997'de 62 şirketle ulaşır.

1989 yılında, 1973 yılından onaylanan 1/25000 ölçekli nazım imar planı, revize edilir. Revizyon, aslında, Burhan Özfatura döneminin bir klasiği haline gelen, "son dakika" hamlelerinden biridir. 1/25000 ölçekli İzmir Bütünşehir Bütünü nazım imar planı revizyonu, 26 Mart 1989 tarihinde gerçekleştirilecek yerel seçimlerden sadece 3 gün önce, 23 Mart tarihinde onaylanır. Plan, "Yeni Kent Merkezi" bölgesinin çok büyük bir bölümüne "Merkezi İş Alanı" kullanım kararı getirir. 1973 planında Salhane'den Bornova'ya kadar "Zirai Alanlar" olarak korunan bölge de, "Merkezi İş Alanı"na dâhil edilir. Planın üst ölçekli bir plan olması, doğrudan uygulamayı etkilemez; ancak emlak

¹⁷ Peker, M. (2023). Dönüştürülemeyen mekân: İzmir liman arkası. *İzmir Araştırmaları Dergisi*, 18.

¹⁸ Peker, M. (2015). *Sahil kasabasından büyükşehir evrimleşme sürecinde İzmir'e göç*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı.

fiyatlarında yükselme yaratır.

2001 yılına gelindiğinde, “İzmir Liman Bölgesi Kentsel Tasarım Uluslararası Fikir Yarışması” düzenlenir. Bu dönemde İzmir, 1980 ile birlikte girdiği, 2001 krizi ile derinleşen yönsüzlükten çıkmak için bir arayış içerisindeydi. 1999 yılında, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne adaylığı resmen onaylanmış durumdadır. 2001 yılında, Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesi’nin hazırlanması gündemdedir ve bu açıdan, Türkiye siyasetinde yoğun bir Avrupa Birliği tartışması vardır. Türkiye’nin Avrupa gündemine gireceği düşünülerek, dikkatleri çekmek, uzun zamandır kent bütününe yayılmış hareketsizliği kırmak için bir alternatif olarak düşünülmüştür. Akdeniz kenti olma hedefi, biraz da bu alternatif arayışının sonucudur. Körfez kokusunu gidermek, Meles çayının açık bir kanal içine alınması ve atık deşarjlarının bir kanalizasyon sistemine bağlanması gündemdedir.

2001 öncesinde, Konak’ta Galleria Alışveriş merkezinin inşa edilmesi, Kordon yolu, Basmane Çukuru olarak anılan eski belediye gar alanının dönüşümü, Hilton, Kültüpark’a cami yapılması, konut yoğunluğunun artırılması gibi başlıklar ile kendisini gösterecek şekilde, geleneksel kent merkezi üzerinde büyük bir baskı vardır. İzmir Büyükşehir Belediyesi, bu baskının hafifletilmesi hedefini, yarışma projesinin şartnamesine “Yarışma alanında öngörülen gelişmenin ve yapı faaliyetlerinin eski kentin merkezindeki baskıları azaltacağı ve böylece korunmasına katkıda bulunacağı” ifadesi ile ekler.

Ana iletişim yollarının, çağdaş bir kent için en uygun çözüm olmayabileceklerinin altı çizilmiş, ancak günün ekonomik koşullarında, alt yapı tesislerinin değiştirilmesinin mümkün olmayacağı vurgulanarak, bir değişim ya da yeniden tasarlama istenmez.

“İzmir Liman Bölgesi Kentsel Tasarım Uluslararası Fikir Yarışması”na katılmak isteyen yarışmacılar, şartnameye ilişkin sorularını belediyeye iletmışler, jüri üyelerinin de görüşleri alınarak, dönemin başkan danışmanı Cengiz Türksoy tarafından çeşitli cevaplar kaleme alınır¹⁹. “İzmir Yeni Kent Merkezi” kavramını içerik açısından da sorgulayan soruların kendisi ve sorulara verilen yanıtlar, sürecin kavranması için önemli veriler sunmaktadır:

- Yarışmada “uygulamaya yönelik fikirler mi” yoksa “ütopik eğilimli fikirler” mi önemlidir sorusuna, “uygulamaya yönelik, geniş vizyonlu fikir projeleri”nin istendiği yanıtı verilir ki, uygulamaya esas vurgusu kritiktir.

- Endüstri yapılarının fonksiyonlarının değerlendirilebilmesi aşamasında, kamu mülkiyetindeki fabrikaların kapatılmasına ya da özel mülkiyette olanların da devletleştirilmesine ilişkin bir yaklaşım olup olmadığı sorulmuştur. Yanıt, çalışmanın mülkiyet ile bağlantısı olmadığı şeklindedir.

- Bir plan olmadan fikir yarışması yapılması eleştirilmiş ve “yeni bir parçacıl yaklaşım” sergilendiği ifade edilmiş, hatta 1989 planının taleplerinin referans gösterilmesinin, geçerliliğini yitirmiş bir planın taleplerinin hala geçerli olduğu varsayımına dayandığı için şaşırtıcı bulunmuştur. Buna karşılık, fikirlerin, nazım imar planını yönlendirmede kullanılacağı, (ileride, 2003 yılında dönemin Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından iptal edilecek olan) mevcut nazım imar planının, kültür varlıklarını koruması gibi

¹⁹ Arkitera. (2001, 1 Aralık). *İzmir Büyükşehir Belediyesi İzmir Liman Bölgesi İçin Kentsel Tasarım Uluslararası Fikir Yarışması*. Erişim tarihi: 5 Eylül 2025, <https://v3.arkitera.com/v1/yarismalar/uluslararasi/izmir/SC.doc>

öngörülerini olduğu, fiili durumda sanayinin “kendiliğinden” alanı terk etmeye başladığı aktarılmıştır.

- En kritik sorulardan biri, geleceğin “kent merkezi” olarak görülen bir alanda, “konut” kullanımının sınırlandırılmasının ne kadar kabul göreceği ile ilgilidir. Cevap olarak, “alanın kendine özgülüğünün, konut ağırlıklı kullanıma izin vermediğini, kamu yararına yönelik açık ve yeşil alan düzenlemesinin gerektiği vurgulanmıştır. (Şartnamede, alanın %25’nin kamusal yeşil olması zorunluluğu vardır.)

- Başka bir soruya verilen yanıtta, bu alanın Buca, Karşıyaka ve Bornova gibi alt merkezlerin birleştiği kavşak noktası olduğu, sosyo-kültürel ve dinlenme aktiviteleri açısından ortak bir merkez niteliği taşıdığı, ticari bir merkezden çok sosyo-kültürel merkez olması gerektiği vurgulanmıştır.

Bu amaçla, 100 bin metrekarelik bir alışveriş alanı eklenmesi istenmiştir.

Ayrıca, şartnamede kültürel işlevlerin “ticaret fuarı, sergi salonu, tiyatro ve sinema” olarak belirtilmesinden hareketle, “ticaret fuarı”nın kültür ile ilişkilendirilmesi eleştirilmiştir.

- Konut başlığındaki bir diğer soru, kentsel ve sosyal bir değer olan “Tenekeli Mahallesi”nin geleceğine ilişkindir. Bu alanda, yaşam kalitesinin yükseltilmesinin beklendiği ifade edilmiştir.

- Şartnamede dikkat çeken bir husus da, yeni yapıların korunmasına ilişkin maddedir. Bu yapılar, 1991 yılında yapımına başlanan 2001 sonunda tamamlanan Adalet Sarayı, 2006 yılında inşaatı tamamlanan, bugün Tepekule Kültür Merkezi olarak andığımız Makine Mühendisleri Odası İş ve Sosyal Aktivite Merkezi ile Milliyet ve Hürriyet gazetelerinin idari binalarıdır. Şartnamede 1996 yılındaki hava fotoğrafı kullanıldığı için, yerlerine dair kimi kafa karışıklıkları ortaya çıkmıştır.

Öte yandan, korunacak alanlara dair, içinde Elektrik, Havagazı ve Yağ fabrikasının bulunduğu bir harita verilmiş, “Erken Sanayi Yapıları” olarak anılan bu alanlara, yeni fonksiyonlar verilmesinin beklendiği belirtilmiştir.

Tescil derecelerine dair bir soruya, bu aşamada, tescil derecelerinin gerekli olmadığı yorumu yapılmıştır.

- İdari merkezin yerine ilişkin bir soru sorulmuştur. 1983 yılında Bakanlık tarafından onaylanan 1/1000 ölçekli uygulama imar planındaki yere işaret edilmiş ancak yeni idari fonksiyonların yerinin yarışmacıya bırakıldığı belirtilmiştir.

- İzmir Limanının kaldırılmasına dair eleştirel bir soru sorulmuş, limanın taşınması kararının 1973 yılı nazım imar planına ait olduğu ve değiştirilmeyeceği belirtilmiştir.

- Yabancı yarışmacılardan biri, Türk yasalarına göre bina yüksekliklerinin sınırını sormuştur. Bir diğer yarışmacı ise, yükseklikte bir sınırlama olup olmayacağını sormuştur. Yanıt, yüksekliklerin yarışmacılara bırakıldığı yönündedir.

Öte yandan, Makine Mühendisleri Odası binası üzerinden iletilen bir soruya verilen cevapta, binanın imar planına göre yapılaştığı ve 24 katlı olacağı, bu (yüksek katlı yapı yapma) tutumun(un) sürdürmesinin beklenmediği iletilmektedir.

Bu çerçevede, “İzmir Liman Bölgesi Kentsel Tasarım Uluslararası Fikir Yarışması”, alanda önemli bir adım atılmak istendiğine işaret etmekle birlikte, uygulamaya esas

bir çalışmanın mülkiyet ilişkisinden bağımsız ele alınması, geçmişten gelen eğilimlerin korunmak istenmesi ya da ekonomik koşullar nedeni ile altyapının zorunlu olarak aynı tutulmak zorunda kalınması, kamunun varlığının alana nasıl aktarılacağına dair belirsizlikler bulunması, kat yüksekliklerine ilişkin net bir eğilim bulunmaması gibi başlıklar dikkate alındığında, içinde önemli çelişkiler barındırdığı görülmektedir.

Bu çelişkiler, aslında, ülkenin içinden geçtiği koşullar ile doğrudan ilişkilidir. Siyasi ve ekonomik istikrarsızlığın yaşandığı, kamu otoritesinin geriye çekildiği bir dönemde, “İzmir Liman Bölgesi Kentsel Tasarım Uluslararası Fikir Yarışması” yönünü bulmakta zorlanmıştır.

Bu nedenle, “İzmir Liman Bölgesi Kentsel Tasarım Uluslararası Fikir Yarışması”nın düzenlenmesinden bir yıl önce, Mümtaz Peker’in öncülüğünde, İzmir Büyükşehir Belediyesi için hazırlanan araştırma raporuna da yansıyan durum, uzun yıllar varlığını sürdürmeye devam eder. Mümtaz Peker, 2000 yılında yaptıkları alan çalışmasının sonuçlarının bir bölümünü aktardığı “Dönüştürülemeyen Mekân: İzmir Liman Arkası” başlıklı çalışmasında;

- Bölgede parçalı, küçük parseller ile birlikte Osmanlı döneminden gelen, ticari anlaşmalarla yabancılara verilen, sonrasında el değiştiren büyük parsellerin bir arada bulunduğunu, büyük parsellerin önemli bir bölümünde kamu mülkiyetinin korunduğunu,

- Yeni Kent Merkezinin Salhane bölümünün, arkeolojik sit bölgesi dışında, hiçbir zaman yerleşme amacıyla seçilmediğini, esas olarak zeminin bataklık olmasından kaynaklı olarak, bu bölgede geçmişte mezarlık bulunması, bölgede şehir halkı ile bütünleşmemiş bir Çingene köyünün bulunması, alanın gezinti ve mesire alanı olarak kullanılması gibi nedenlerle alanın gelişiminin sınırlı olduğunu,

- Bölgede, gece nüfusu ile gündüz nüfusu ayrıştığını,

- Bölgede, yetersiz sermaye, sınırlı - değişmeyen teknoloji, ilkökul düzeyinde eğitimi olan emek gücüyle sürdürmeye çalışan geleneksel onlarca işletmenin bulunduğunu,

- Müşteri temelinde uzun yıllara dayanan bağımlılık ilişkileri kuran küçük ölçekli firmaların büyük bir bölümü bölgeden taşınmaya sıcak bakmadığını,

- Bölgede tarımsal ürünleri toplama, işleme dağıtma süreçlerinde farklı biçimlerde katma değer üreten orta-büyük boy firmalar bulunduğunu, bunların etki alanlarının İzmir ile çevresi yanı sıra yurt dışına uzandığını,

- Tarım kaynaklı olmak üzere tüketiciye sunulacak süt, süt türevleri ile beyaz etçilik, yurt dışında satın alınan malların bölgedeki soğuk hava depolarında stoklandığını, buradan alt merkezlere dağıtıldığı gelişmiş örgütlü depo hizmetleri bulunduğunu,

- Bunların sağladığı iş ilişkilerinin, bölgenin yerleşme düzenine yeni bir özellik getirdiğini ve farklı işlevler kazandırdığını,

- Mal ve hizmet üretimi yapan firmaların ise, alt merkezlere taşınma eğilimi gösterdiğini,

- Ancak, kârlılık oranı yüksek firmalarda, taşınma niyetinin bulunmadığını belirtmekte,

- Bu durumun, Umat depoları firma yetkilisinin ise, “Şirketin, buradan taşınma gibi

bir niyeti bulunmamaktadır. Buranın kârlılığı, öteki yerleşmelerdekilerine göre daha iyi bir düzeydedir.” sözlerine yansıdığını aktarmaktadır.

İradi müdahale kanallarının net bir şekilde tariflenmediği bu dönemde, mekânın hızlı dönüşümü sınırlanmış olsa da, piyasanın genel eğilimleri kurlsızlık içinde kendisine yer açmaya ve kendisini dayatır.

2001 Krizi sonrasında, yeniden, gözle görülür bir şekilde, mülkiyet değişikliği yaşanmaya başlar. Bölgedeki fabrikaların bazıları, Kula Mensucat fabrikası 2005’te, İzmir Pamuk Mensucat Fabrikası, 2006’da kapanır. Ayrıca, İzmir dışındaki sermaye grupları İzmir’de satın almalar gerçekleştirmektedir. Yeni Asır Gazetesi, Piyale markası ile üretim yapan Maktaş Makarnacılık, Tütünbank el değiştirir. İleride Tekel, Etibank ve Aliağa Petkim gibi devlet kuruluşları özelleştirecek, bu kuruluşların “Yeni Kent Merkezi” sınırları içerisindeki varlıklarının bazıları da Özelleştirme İdaresi tarafından ayrıca satılacaktır.

2002 yılı ile birlikte, Türkiye’de ayrıca incelenmesi gereken Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı başlar. Bu, İzmir kenti için, Özal dönemindekine benzer bir şekilde, merkezi hükümet ile yerel yönetim arasındaki gerilimlere konu olacak bir gelişmedir. Öte yandan, 2002 ile birlikte girilen, sermayenin önündeki engellerin ortadan kaldırılması ve piyasanın tam hâkimiyetine dayanan yeni dönem, İzmir’i de etkisi altına alır.

2001 yılında yarışma projesinde daha silik bir şekilde görünen piyasa beklentileri, ağırlığını arttırır. 2003 yılında önce, “Yeni Kent Merkezi”nin sınırları belirlenerek ilan edilir ve bölgedeki uygulamaların durdurulmasına ilişkin bir karar alınır. Ardından Ağustos 2003’te, Yeni Kent Merkezi Nazım İmar Planı hazırlanır. Planda;

- Merkezi İş Alanı (Metropolitan Aktivite Merkezi) , Turizm + Ticaret + Kültür, Turizm + Ticaret, Turizm + Konut, alt ölçekli planların yapılacağı (Liman Arkası, Salhane İş Merkezi, Yönetim Merkezi, İşçiler Caddesi gibi) alanlar için “bütünlük” şartı getirilir,

- Ayır ayrı kişiler ya da kuruluşlarca kullanılacak biçimde yapı yapılamayacağı, tek bir firmaya ya da kuruluşa ait yönetim merkezlerinin olabileceği belirtilir,

- Bu bölgelerden Salhane İş Merkezi, Yönetim Merkezi gibi alanlar için kentsel tasarım projelerinin hazırlanması gerektiği ifade edilir,

- Tescilli bölgelere ilişkin “Özel Proje Alanı” tanımı oluşturulur,

- Meles Çayı çevresinin ayrıca planlanacağı belirtilir,

- Turizm + Ticaret + Kültür, Turizm + Ticaret alanlarında, konut olmayacağı karara bağlanır,

- Turizm + Konut, Özel Karakterli Ticaret ve Kıyı Kullanımına yönelik Ticaret fonksiyonları dışında, en küçük imar parseli büyüklüğünün 5000 metrekare olacağı, plan hükümlerinde yer alır.

2003 nazım imar planının, jeolojik etüt yapılmadan onaylanmış olması ise ilgi çekicidir.

2003 planı, 2005 yılında iptal edilir. 2006 yılında yapılan revizyonda ise, plan notlarında belirtilen 5000 m² koşulunun çok sayıda itiraz aldığı, parçalı mülkiyet koşullarında uygulamada sorun yaşandığı belirtilerek, KAKS değerleri MİA ve Turizm + Ticaret + Kültür kullanım kararlarında 3.5’ten 4.5’e, Turizm + Ticaret kullanımında ise Turan’da 3.5’ten 4.5’e, Salhane’de 3.0’ten 4.0’e çıkarılır. İlginçtir ki, bu plana da, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından hazırlanan rapor doğrultusunda Valilik tarafından dava açılır.

2007 yılında yeni bir plan yapılır. Bu plan, tez ve makalelerde, daha çok TAKS ve KAKS değerlerinde, geriye dönülmesi ile birlikte anılır. Fakat 2007 yılındaki plan ile birlikte;

- 2003 yılındaki planda getirilmiş, bütüncül plan yapılması gereken bölgelerden çoğu kaldırılmış, Ege Mahallesi, Elektrik ve Havagazı fabrikalarının güneyindeki tescilli parselleri kapsayan bölgeler “Özel Proje Alanı” olarak belirlenir,

- Kentsel tasarım projeleri yapılması gerektiği ifadesi hükümlerden çıkarılır,

- “Özel Proje Alanı 3” olarak belirlenen ve genellikle “Merkezi İş Alanı” kullanımının bulunduğu, demiryolu, Altınyol, Ankara Caddesi ve Manda Çayı tarafından sınırlanan bölgede, minimum parsel büyüklüğüne ilişkin 5000 metrekare koşulu kaldırılır,

- Geçmişte tek bir firma ya da yönetim kuruluşunca kullanılabileceği belirtilen yönetim merkezlerinde, farklı firmaların yer alabileceği ifade edilir ancak bir kattan küçük bağımsız bölüm yapılamayacağı koşulu getirilir.

2007 planı da, zemin etüdü bulunmadığı için 2009 yılında iptal edilir.

2008 yılında ise, “Turizm + Ticaret” fonksiyonunda “Konut” yapılabilmesine, konut inşaat alanının da toplam inşaat alanının 1/3’ünü geçmemesine ilişkin plan notu değişikliği yapılır.

2008, TEKEL arazisinin Özelleştirme İdaresi tarafından satışa alındığı yıldır aynı zamanda. Özelleştirme süreci 2010 yılında tamamlanır. TEKEL arazisini alan grubun adı İzmir Ortak Girişim Grubu’dur. İzmir Atatürk Organize Sanayi Bölgesi’nde faaliyet gösteren Nimeks Organik Tarım’ın sahipleri Niyazi Memur, Sabri Memur, Malatya ile Aydın’da kayısı ve kuru incir tesisleri olan Cemal Kırıcı, kuru kayısı sektöründe faaliyet gösteren Arif Akbaş ile İzmir Büyükşehir Belediye Meclisi’nin AK Partili üyesi, inşaat mühendisi Murat Akdemir’in kurduğu bir gruptur bu. Alandaki inşaatı, kat karşılığı inşaat sözleşmesi ile Folkart gerçekleştirecektir. İşin dikkat çekici tarafı, Folkart’ın daha 2008 yılında, lüks konut alanları için İzmir’de bir boşluk olduğunu ifade etmesi ve bu alanda hareket edeceğini açıklamış olmasıdır.

2009’da iptal edilen plan yerine 2010 yılında yeniden bir plan onaylanır.

2013 yılı ile birlikte de, “Turizm + Ticaret” ile “Turizm + Ticaret + Kültür” plan notlarında, konut yapılabilmesi için çeşitli değişiklikler yapılır. Önce rezidans ifadesi getirilir. Plan notlarının iptal edilmesinin ardından da, rezidans ifadesi “Yüksek nitelikli konut” ifadesi ile değiştirilir ve bu şekilde yeniden onaylanır. Uzun bir dava süreci başlar (Görsel 5).

2014 yılında, plan notlarına “kullanımlar arası transfer” ifadesi eklenir. Böylece, maliklerin aynı olması durumunda, farklı fonksiyonlara sahip imar adalarında ve / veya parsellerinde, yapılaşma koşulu değişmemek koşulu ile fonksiyonların, aktarılabileceği belirtilir. Yeni Kent Merkezi planlarındaki bölgelemeyi sınırlı sayıdaki mülk sahipleri açısından önemsizleştiren bu düzenlemenin de merkezinde, “konut” yapımının önünün açılması vardır.

Bu piyasadaki aktörlerin taleplerinin ve inşaat sektörünün, o dönemki asıl büyüme dinamiğinin bir etkisidir. “Kentsel Dönüşüm Faaliyetlerine Gayrimenkul Geliştirme Yönünden Bir Bakış: İzmir Henkel Tesisi Örneği” başlıklı tezinde, Batuhan Tarkan, İzmir’de gelişmiş bir ofis piyasasının varlığından söz edilemeyeceği, bunun başlıca

2013	2014	2016 Emlak Planlama İnşaat Proje Yönetimi ve Ticaret A.Ş. (EPP)
“Turizm+Ticaret+Kültür: Bu alanlarda ... rezidans ile sadece bir tek firmaya ya da kuruluşa ait yönetim merkezleri yer alabilir. ... Her durumda turizm kullanımı, yapı inşaat alanının (kaks/emsal alanının) 1/3'ünden az olamaz. Rezidans kullanımı ise yapı inşaat alanının (kaks/emsal alanının) 1/3'ünden fazla olamaz.” Turizm - Ticaret - Kültür Plan Notlarına İlişkin Değişiklikler	“Turizm+Ticaret+Kültür” kullanımı; “Bu alanlarda ... konut ile sadece bir tek firmaya ya da kuruluşa ait yönetim merkezleri yer alabilir. ... Turizm+Kültür kullanımı (her iki kullanım yer almak kaydıyla), yapı inşaat alanının (kaks/emsal alanının) %15'inden az olamaz. Konut kullanımı ise yapı inşaat alanının (kaks/emsal alanının) 1/3'ünden fazla olamaz. Malikleri aynı olan ve bir bütünlük oluşturan imar adalarında ve/veya parsellerinde, 1/1000 ölçekli uygulama imar planı'nda belirlenecek birlikte projelendirilecek alan sınırı içinde, yapılaşma koşulları ve kullanım kararı oranları değişmemek kaydıyla kullanımlar arası transfer yapılabilir, bu durumda bir parselde anılan kullanımların bir ya da bir kaç yer alabilir.”	 Malikleri aynı olan ve/veya bir bütünlük oluşturan imar adalarında ve/veya parsellerinde 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planında belirlenecek “Birlikte Projelendirilecek Alan” sınırı içinde mevcut uygulama imar planına göre hesaplanacak yapılaşma hakkı aşılacak ve yapılaşma koşulları ile kullanım kararı oranları değişmemek kaydıyla; A – Kullanımlar arası transfer yapılabilir. Bu durumda bir parselde anılan kullanımların bir veya birkaç yer alabilir. Kültür kullanımına ayrılan alanlarda daha sonra fonksiyon değişikliği yapılamaz. B – Yapılaşma hakkının 1/3'ü konut kullanımına ayrılabilir. Konut kullanımının yer alması durumunda ortaya çıkan donatı ihtiyacı ilgili imar planlarında gösterilecektir.

Görsel 5 Turizm + Ticaret + Kültür Plan notlarında Yapılan Değişiklikler (2013-2016)

sebebinin ise mevcut kira değerlerinin İstanbul ölçeğinin çok altına kalmasına, ana cadde üzerindeki perakende mağazalarında, mağaza birim kira bedellerinin alışveriş merkezleri ile kıyaslandığında çok yüksek olmasına, bu durumun alışveriş merkezi projeleri için İzmir'in bir potansiyel oluşturmaya işaret eder²⁰.

Aynı tezde, Henkel fabrikasının yerinde, Konut + AVM, Ofis + AVM, Konut + Ofis + AVM kullanımlarının getirildiği alternatifler arasında, net bugünkü değer ve iç verimlilik oranı üzerinden bir karşılaştırma yapar ve Konut + AVM modelinin finansal açıdan en kârlı olan model olduğunu belirtir. Yani, “konut” tercihinin kârlılık açısından “bilimsel” bir yanı vardır ve konut ısrarı, doğrudan toprak rantı ile ilişkilidir.

Ek olarak, toprak rantı ile ilişkili olmakla birlikte, plan notlarında değişiklik yapılması beklentisinin diğer nedenlerinden biri de, TARIŞ arazilerinin, “Turizm + Ticaret + Kültür” alanında kalması ile ilgilidir. TARIŞ'ın büyük borçları vardır. Bu borçların kapanması için, TARIŞ yönetimi, İzmir Büyükşehir Belediyesi ile merkezi hükümet arasında mekik dokumaktadır. Basına yansıyan haberlere göre, her iki taraf da ikna edilir.

Rant, artık, ağırlığını belirgin bir şekilde bölgeye koymuştur. Sermaye doğrudan İzmir'e davet edilmektedir. 2017 yılında, dönemin belediye başkanı Aziz Kocaoğlu'nun girişimleri ile İzmir Turizm ve Tanıtma Vakfı tarafından “İzmir'e Doyamazsın” başlıklı bir kampanya başlatılır. Birçok köşe yazarı ve ünlü isim, bu kampanyaya dâhil edilir. Benzer zamanda, kent yaşantısında, İstanbul'daki mekân isimlerinin, İzmir'deki toplu konut sitelerine, kahvecilere, pastanelere, vb. verildiği görülür. Gökdelenlerin İzmir Yeni Kent Merkezi'nde yükselmesi de, bu durumun ana sembollerinden olur.

²⁰ Tarkan, B. (2007). *Kentsel dönüşüm faaliyetlerine gayrimenkul geliştirme yönünden bir bakış: İzmir Henkel tesisi örneği* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.

Sonuç

Tüm bu sürece bakıldığında, çıkarılabilecek kimi sonuçlar vardır.

1. İzmir modern kent tarihinde, mekânsal değişimin, dönüşümün en önemli tetikleyicilerinden biri büyük ölçekli projeler olmuştur.

Bu projeler, iç ve dış dinamiklerin karşılıklı etkileşiminin bir sonucudur. Kimi zaman birinin diğeri üzerinde baskın hale gelmiş olması, kimi zaman birbirleri ile çatışmaları ve tamamen farklı hatlara ayrışmaları ya da benzer birbirlerinden ayrışamayacak kadar iç içe geçmiş olmaları, bu etkileşimin kapsamındadır.

Çoğunlukla iç ve dış dinamikler, birbirleri karşısında ayrıştırılabilir olmakla birlikte, her bir dinamiğin tekil aktörlerden oluştuğunu ya da bu dinamikleri oluşturan aktörlerin her zaman aynı doğrultuda ortaklaştığını söylemek mümkün değildir.

Bu açıdan, iç ve dış dinamikler arasındaki ilişki, aynı zamanda dış dinamikleri yaratan aktörlerin kendi aralarındaki ilişkiden ve benzer şekilde iç dinamiklerin unsuru olan aktörlerin kendi aralarındaki ilişkiden de etkilenmektedir.

Yeni Kent Merkezi'nin ortaya çıkışı da, dünyadaki ekonomik değişimlerin tetiklendiği, Türkiye'deki siyasi atmosferin bu değişikliklere göre yeniden düzenlendiği, yerel yönetim ile merkezi iktidar arasındaki gerilimin de uyumun da yaşandığı bir dönemin ürünüdür.

2. Büyük ölçekli projeler, sermayenin el değiştirmesi ile, sermayenin el değiştirmesi için, sermayenin el değiştirmesini hızlandırması için ortaya çıkmaktadır. Göç, iflaslar ve borç karşılığında el koymalar, satışlar, devletleştirme, özelleştirme uygulamaları, sermayenin el değiştirmesinde karşımıza çıkan en önemli başlıklar olmuştur. Bütün bunlara, bir de, planlama süreçleri ile yeni arazilerin yaratılmasını eklemek mümkündür.

Yeni Kent Merkezi alanında, sermayenin el değiştirmesine ilişkin tüm dinamikler işlemiştir.

3. Büyük ölçekli projeler, büyük bir toprak rantı ortaya çıkarmaktadır. Kimi alanlarda doğrudan toprak satışları ve el koymalar yaşanırken, kimi alanlarda, mülk sahiplerinin, gelecek ranttan maksimum kâr elde edebilmek için beklediği, sürecin işleyişine müdahale etmeye çalıştıkları görülmektedir. Ve rant, gerek ekonomik, gerekse siyasi açıdan, kentte etkin olmaya çalışan aktörler arasında işbirliği kadar, gerilim ve rekabet de yaratmaktadır.

Demiryollarının yapılmasından ve rıhtımın doldurulmasında başlayan bu eğilim, Yeni Kent Merkezi'ndeki sürece yayılan yapılaşmasında da, günümüzde kat karşılığı mülkiyet anlaşmalarında da devam etmektedir.

4. İşin merkezinde rant varsa, ideolojik ve siyasi egemenlik kurma arayışının olmaması imkansızdır.

Yeni Kent Merkezi plan notlarına sokulmaya çalışılan, "lüks konut" ve "rezidans" kavramlarına, bir de bu gözle bakılmalıdır.

5. Mekân, aynı zamanda, eşitsiz gelişen bir yapıdadır. Farklı bölgelerin, farklı dinamiklerin etkisi altında değişirken, her bölge, kendi içerisinde bir sınıfsal ayrışmayı da tetikleyerek ilerlemektedir.

Bu durum, Yeni Kent Merkezi içerisindeki bölgelerde, yapılaşmanın eş zamanlı

ilerlememesi, gökdelenler ile gecekondulu niteliğindeki konutların iç içe olmaya devam etmesinde açıkça görülmektedir.

6. Mekâna dönük müdahaleler, ideolojik ve siyasi beklentilerin öncülüğünde ilerlediğinde, yeterli ekonomik olanağın bulunmaması, süreci kesintiye uğratabilmektedir. Aynı zamanda liberalizm ve devletçiliğin birbiri ile çelişen iki unsur olarak birlikte yönetilmeye çalışılması, kimi müdahalelerin, başlayamadan bitmesine neden olmaktadır.

2001 yılındaki yarışma projesine bu gözle bakılabilir.

7. 1923 - 1950 yılları arasında, özel sektör tarafından işletilen depoların ve gıda sanayisindeki fabrikaların artmasına karşın, bölgeye karakterini veren asıl ağırlık, alandaki devlet işletmelerindedir. Bunda taşınmazların büyüklüklerinden daha çok, kalkınma hamlesindeki devletçiliğin rolü vardır.

Yeni Kent Merkezi'nin, uzun yıllar boyunca "karaktersiz" kalmasının, bugün bile kendisini "olumlu" bir içerik ile kent gündemine taşıyor olmasının nedeni budur. Kamu çıkarı ve kamusalılık yoksa mekânın kentsel karakterinin toplumsal açıdan zayıf olması kaçınılmazdır.

8. Ülkenin ve kentlerin, uluslararası sisteme yeniden bağlandıkları dönemlerde, Türkiye'de uluslararası yarışma projelerinin gündeme gelmektedir. Buradaki niyet kimi zaman kendini gösterme arayışıdır, kimi zaman da bir rüşet ispatıdır. Bunlardan hangisinin olduğu, dönemin koşulları ile ilişkilidir.

1951 yılında da, 2001 yılında da, yarışma projelerinin uluslararası niteliği, piyasa mekanizmalarına nasıl bağlanılacağına dair tartışmaları içermektedir.

9. 1980 sonrasında, merkezi hükümet tarafından bilinçli bir müdahale ile dışarıda bırakılması ve kente karakterini veren kamu yatırımlarının azaltılması ile birlikte, İzmir'in bir boşluğa düştüğü görülmektedir. Aynı süreçte, İzmir sermayesinin Marmara'ya yönelmesi, sonraki dönemin çözüm arayışlarında, sorunun kaynağına dair aldatıcı bir algı yaratmıştır. Kimi çevreler, sermayenin yeniden İzmir'e çekilmesi ile İzmir'in gelişebileceğine dair bir yaklaşım içerisine girmiştir.

2001 yarışmasında da, büyük sermayeyi işaret eden düzenlemelerin net bir şekilde hissedildiği ve 2003 yılında onaylanan nazım imar planında da, 2008 yılında plan notlarına ilişkin düzenlemelerde de, 2010'lu yıllardaki hamleler de bu eğilim görülür. Tüm bu süreçte, kamunun yeniden güçlü bir aktör olarak yer aldığı bir alternatif arayışına girilmemiştir.

10. Sermaye, hep daha fazlasını alabileceği yere gelmekte, kendi yoğunlaştığı alanları mekânsal olarak geliştirmektedir. Aldıklarını aldıktan sonra ise, geride bir çöküntü alanı bırakmaktadır.

İngilizlerin demiryollarının kesiştiği bölgede geniş bir hinterlanda sahip koloni alanı yarattığı bölgenin, uzun yıllar olduğu gibi kalması, ardından kamu mülkiyetindeki birçok alanın özelleştirilmesi sonucunda yeniden bir rant alanı olması bunun bir örneğidir. Ve Yeni Kent Merkezinin, taşıdığı zayıf karakter ile birlikte, geleceğin bir çöküntü alanına dönüşmesi ihtimali, düşündürücüdür.

Birinci gün oturumlarının kapanışı

TARTIŞMA ve KATKILAR

Semahat Özdemir: Çok teşekkür ediyorum, üçü de çok zengin konuşmalardı. Senih Hoca'nın söylediği gibi hukuki boyutun da ileride ele alınması gerekir. Fakat biz 2020 yılında bir deprem yaşadık ve bu bölgenin zemininin ne kadar riskli olduğu bütün yer bilimciler tarafından dile getirildi. Dolayısıyla sermaye buraya akarken, buraya gökdelenler dikilirken, buraya rezidanslar yapılırken deprem gerçekliği, yapıların niteliği, zemin sorununun ele alınması gerektiğini düşünüyorum. Bu yapılaşma gerçekleşirken deprem henüz yaşanmamıştı. “Yeni kent merkezi” olarak tanımlanan bu bölgedeki 3 emsal çok ciddi bir büyüklüktür. Örneğin Egekent'te emsal 1.2'dir. Kaldı ki, sonra yönetmelik değişiklikleriyle daha da arttı. Bir davada bilirkişilik yapmıştık, emsal 4.5'e yükseltildiğinde bunun olamayacağını, olmaması gerektiğini söylemiştik ve mahkeme kararı iptal etmişti. Özetle, bu bölgenin deprem riski açısından da mutlaka ele alınması gerektiğini söylemek istiyorum. Hepinize çok teşekkür ediyorum.

Pervin Şenol: Biz teşekkür ederiz hocam. Panellerin devamında hem jeoloji mühendisleri hem harita mühendisleri ile birlikte uygulama süreçlerini yeniden değerlendirmek gerekecek. Katkınız için çok teşekkürler.

İbrahim Bey: Mimar Öztürk Başarır'ı ve şehir plancısı Tuncay Karaçorlu'yu saygıyla

anıyorum. Kültürpark'ta yürürken bugün mevzu edilen planları görünce kahroluyoruz. Bir hukukçu olarak d    ncem bunun bir kent suçu olduğudur. Hukukta sorumluluk önemlidir. Bu kent su unun sorumlusu kim? Kenti 1990'lı yıllardan beri hem fiziki olarak hem de idari kararlar üzerinden takip ediyorum. Halk arasında yurttaş düzeyinde bu mesele şöyle tarti ılıyor; hangi belediye başkanı zamanında oldu bu? Ya da belediyelerle bir ilgisi yoksa  evre ve  ehircilik Bakanlığı mı müdahale ederek bunu yaptı? Bu kent su unun i lenme sürecinde farklı makamlarda görev yapmış kişilerin bunu aydınlatması, kamuoyunu bilgilendirmesi lazım. Bugün kısmen neyin ne zaman olduğunu   rendik. Fakat, Utku Bey'in sunumunda gösterdiği gibi, yarışma sürecinde sorulan sorulardan birinde, nazım imar planı yokken böyle bir yarışmaya nasıl çıktınız diye soruluyor. Bug nleri  ng rme açısından Hasan Bey bu konuda ne düşünür acaba, cevaplayabilirse sevinirim. Teşekkür ederim.

Hasan Topal: Aslında baştan itibaren planlama ve kentsel ge ime sürecini paylaşmaya çalıştım.  unu çok iyi biliyoruz ki, mekân ile ideoloji arasında çok doğrudan bir ba  vardır. Tarihsel olarak bu böyledir, gelecekte de bu böyle olacaktır. Kuşkusuz iktisadi bileşenler gibi farklı bileşenler de var. Bu noktada gerek yer bilimlerinden gerekse bugün planı etkileyecek çok daha farklı verilerden yola çıkarak yüksek yapı tarti ması hep başka bir yere evriliyor. Ne yazık ki bizde yüksek yapı yapılamaz diye bir kural konamıyor. En azından bugüne kadar konamadı. Plancı arkadaşlarımız bilecektir.  nlemler var ancak o önlemlerin ne olduğu konusunda pek bir şey söylenmiyor. Aksine, konvansiyonel olarak yapılan sekiz-dokuz katlı yapılara karşı yüksek yapıların daha güvenli olduğunu savunan binlerce bilimsel makale mevcut. Bu gerilimleri paylaşmak adına bunu söylüyorum, bir şeyleri doğrulamak adına değil. Bu kadar veri içerisinde alana odaklandığımızda İzmir'de böylesine bir planlama ge işiminin olmasına doğrusu hiç de aykırı bakmadım, hala da bakmıyorum. Çünkü başta söylediğim gibi, kentin 1990'lı yıllardaki noktasal ge işmeleri karşısında alana bütüncül bakmanın faydalı olacağını düşünüyorum. Ancak hiçbir veri sizin planlamaya ba ladığınız g nk yle aynı kalmıyor. Demografik olarak da coğrafi olarak da mevzuat açısından da kalmıyor. Yarışma sürecinde prati imizde olmayan ve yarışma jürisinin de önerdiği bir proje yönetim birimi  nerisi var. Ve bu birim herhangi bir şey yapması için değil, alt ölçekli çalışmalar yapması koşuluyla kurulsun diye öneriliyor. Bugün belki bizi rahatsız eden pek çok noktasal ge işmenin engellenmesi için aslında idarenin bu tasarruf içinde yönetilebilmesi hedefleniyordu. Çünkü idarenin elinde başka bir araç yok. Bu olmadığında, sadece klasik yöntemlerle piyasa mekanizmalarına terk ettiğinizde ortaya çıkan sonuç bu oluyor. Ayrıca hiçbir planlama otoritesinin ya da ekibinin bir planı yaparken, ya 10 sene sonra yönetmelikler de i ir, önerdiğimiz yoğunluklar iki katına çıkar gibi varsayımsal veriler ile plan hazırladığını sanmıyorum. Ülkemizin koşullarını analiz edebiliriz, kimi olasılıklara karşı tedbir alabiliriz ama bunu bir karar dizini haline getirebilmek kolay değil.

Başta dediğim gibi, ideoloji ile mekân arasında doğrudan bir ilişki vardır. Ben İzmir için bu kırılmanın Piri tina'nın ölümüyle ilgili olduğunu düşünüyorum. Çok net fikrim budur. Eğer o dönemdeki bakış açısı ve kararlılık kalsaydı ulusal ve uluslararası sermayenin başka şeyleri dayatmasına karşı bu sürecin çok daha iyi y netilebilece ini ve bugün rahatsız olduğumuz pek çok konunun gündeme gelmeyeceğini söyleyebilirim. Sanırım

hiçbir proje yönetim birimi ve yarışma Turan'da bugün olanı bu şekilde kabul etmezdi. Aynı emsalleri kullanarak verilen yoğunluklar içinde sekiz katlı yapı yapacak şekilde kullanmak da mümkün. Planın bu açıdan hiçbir sıkıntısı yok. Yani %50 TAKS alanı ile 3-3.5 emsali yedi-sekiz katlı yaparak da kullanabilir.

1990'lı yıllarda mühendisler açısından o zamanın dergilerinde, hatta Oda dergilerimizde de, gökdelen değil, gerektiği takdirde göğü delip öbür tarafa geçen yapılar bile yapılabilir anlayışı vardı. Dolayısıyla bu açıdan bakıldığında kent suçu kavramında sizinle aynı kanıda değilim. Yasalara rağmen yapılanlar kent suçudur ama bir planlama sürecinin sonunda gerekli değerlendirmeleri yapılmış olarak alınan plan kararlarını kent suçu tanımına nasıl dahil edebiliriz? Örneğin 1980'li yıllarda tamamı sekiz katlı binalarla doldurulmuş Alsancak ve Karşıyaka kent suçu değil midir? Tarihçi arkadaşlar anlattılar, iki katlı bir Kordon var karşımızda. Bunlar üç kata çıktığında kent suçu değil mi? Dolayısıyla bunu böyle bir ikileme tartışmak yerine planlama anlayışı içinde çözülmesi gerektiğini düşünüyorum. Kusura bakmayın, ben planlamadan biraz anlayan bir mimarım. Kente ve planlamaya herhangi biri gibi bakmıyorum. Bazıları hiçbir şey olmasın diyebilir, buna saygı duyarım ama reel durum böyle değil. Bu panellerin düzenleme komitesine önerim, İzmir'in tarihsel mekânsal planlama gelişmesini tartışalım. Bugün burada bir alana odaklanarak konuştuk. Bütüne yönelik olarak da konuşalım. Kültürel mirası reddeden bir kent anlayışı tabii ki kent suçudur. Yasanın arkasından dolaşarak yapılan kuşkusuz bir kent suçudur.

İbrahim Bey: Aslında evveliyatını söylemiyorum. Hukukta suç illa yasaların şu an için tarif ettiği şeyler değildir. Bir haksız eylem, kuralların ihlali, birtakım insanların bundan gördüğü zararlar üzerinden suç tarif edilir. Bunun kanunda yazılı olması gerekir. Ama bugün kentlerin direniş hareketlerinde İstanbul'da ve diğer kentlerde "kent suçu" kavramı tartışılıyor artık. Bunun içini doldurmak bize düşüyor. Ben hayatın olağan akışıyla sıradan bir yurttaş, biraz kent koruma mücadelesinde yer almış birisi ve 46 yıllık bir hukukçu olarak Kültürpark'ın içinden o büyük yapı bloklarına baktığımda bunu kente karşı işlenmiş bir suç olarak değerlendiriyorum. Amacım bir ikilem yaratmak değil, sadece bunların bir daha olmaması için bir düşünce geliştirmek. Çünkü bu işin sonu yok. Teşekkür ederim.

Hasan Topal: Az önce gösterdiğim slaytta bütün bu gelişmeleri çoğaltan imar planı değişikliği hususundaki davaların sonuçlarını paylaştım. Buna rağmen yapıldığında kent suçudur, evet. Bunu söylemek istiyorum.

Pervin Şenol: Çok teşekkür ediyorum, bu çok önemli bir konu. Özellikle kent hukuku ile ilgilenen hukukçularla bir araya gelip bunu yeniden tartışmamız gerekiyor. Biliyorsunuz, -kişisel, ekonomik, çevresel-haklar nasıl geliştirse adalet anlayışı ve planlamadaki hak ve suç kavramları da böyle geliyor. İlk eleştiriler 1960'larda başlasa da ancak 1990'ların sonunda kapsamlı bir adalet tartışması yapılabilirdi bu ülkede ve dünyada. Dolayısıyla planlama kararlarının hakça ve adilce üretilip üretilmediğini tartışabilmek çok önemli. Suç dediğimiz şeyin adil olup olmadığını sorgulayarak yeniden gündeme getirilmesinin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Bu nedenle önümüzdeki hafta

yapılacak oturumda hak-adalet-eşitsizlik süreçlerinin de göstergesi olan iki mahalle, Darağaç ve Ege Mahallelerini gündeme getireceğiz. Çünkü planlama dediğimiz hukuki bir belgedir, evrensel ilkeler üzerinden ilerler ama eğer aktörler arasında nelerin nasıl paylaştırıldığı üzerine bir sorgulama yapmadan, değerlerden bağımsız olarak soyut bir planlama üretiliyorsa mevcut eşitsizlikler ve haksızlıklar yeniden üretilecektir. Burada ilk olarak, suçlu veya suçsuzdan daha çok adalet mekanizmasının nasıl işlediğine bakmak gerekiyor. İkinci olarak, evet, hukuk sistemi içinde bir belge olarak planlama ile ürettiğiniz plan yasaldir, arkasında ciddi bir araştırma ve ekip vardır, o belgeyi üretenler de sadece bilimsel araştırmacılar ama esas karar verici mekanizma ise maalesef merkezi ve yerel otoritedir. Bu noktada yerel yönetimlerden kimi sorumlu tutsanız kurumsal bir sürekliliğin olmadığı bir süreç görüyorsunuz. Bu hatalı, dediğinizde herkes birbirinin üzerine atıyor ve kurumsal bir sorumlu bulunamıyor. Ancak bu kurumsal bir karardır ve dolayısıyla ciddi bir handikaptır! O yüzden Hasan Bey'in dediği gibi bunun sadece yeni kent merkezinde değil, her yerde tartışılması gereken çok önemli bir konu olduğunu sayenizde tekrar dillendirelim. Özel olarak da yeni kent merkezindeki bu süreçlerin adalet, hak ve hukuka uygunluğu ve meşruiyeti açısından yeniden tartışabileceğimiz bir platform oluşturalım. Bu çok çok önemli. Çok teşekkürler.

Uğur Bayrak: Merhabalar, adım Uğur Bayrak, şehir plancısıyım. Öncelikle hem Şehir Plancıları Odası'na hem de Mimarlar Odası'na bu etkinlik için teşekkür ederim. Her iki oturumdaki panelistlere ve yürütücülere de teşekkür ederim tabii. Aslında soracağım soruyu Hasan Bey cevapladı. Aslında 2001 yılında bir yarışma projesiyle bir mimar ödül alıyor. 2002'den 2005'e çıkan ürünle ilgili ise hepimiz belli tartışmalar açıyoruz. Bu üç yıl içerisinde değişen nedir, diye soracaktım ama Hasan Bey bunu siyasal süreçlerle ilişkilendirerek yanıtlamış oldu. Ayrıca yarışma sürecinde bir proje yönetim birimi oluşturulmasından söz etti. Buradaki sürecin şehir plancıları ve uygulayıcılar olarak hepimize ve şehre iyi-kötü öğrettiği çok şey var. Bugüne baktığımızda ise aynı süreçler devam ediyor. Mesela Semahat Hoca'mın da dediği gibi 3 emsal çok yüksek ama bu bölgedeki brüt emsaller zaten en az 7. Çünkü Hasan Bey'in dediği gibi belki proje yönetim birimleri olsaydı müdahale edilebilirdi ama olmamış. Oradaki brüt inşaat alanlarında en az 7-8 emsaldır. Benim iş yerim o bölgede ve biz beş katlı bir binadayız. Her katta dört daire var. Apartman 500 metrekarelik bir parselin üzerine oturuyor. Bir gün merak ettim, etrafta bu kadar yüksek bina var, acaba imar planımız nasıl diye baktım. Biz de 0.6 ve 3 emsaliz ama öyle bir şey olmuş ki, eskiden bunlar brüt emsaller üzerinden değerlendirilirken yüksek yapılarda çok farklı yerlere gitmeye başlamış. Bizim plancılar olarak üst ölçekte olmasa da alt ölçeklerdeki farklı dinamikleri plan notlarıyla eklememiz gerekiyor. Kentsel tasarım rehberleri her plana muhakkak eklenmeli ve bunlarda silüeti ve yapılaşmayı görebilmeliyiz. Göremediğimizde çok farklı sonuçlara sebep olabiliyoruz.

Yeni kent merkezi 1985-1990'larda MİA olarak gerçekleşmiş ama anladığım kadarıyla o tarihlerde farklı bir çevre düzeni planı olmadığı için böyle olmuş. Bugün hala dönüşemeyen Çamdibi ve Altındağ bölgesi, yani Atatürk Stadı'nın karşısından başlayan Kâmil Tunca Caddesinden otogara kadar uzanan bölge planlarda bitişik iki-üç-dört katlı yapılarla oluşmuş ama 1980'lerde bir gecekondulaşma gibi gelişmiş. Fakat 1997 yılında 1/5000 ölçekli planda kadastral parsel 2.5 emsal olarak gözüküyor. Bugün yeni

kent merkezinde konuştuğumuz emsallerin uygulamaya geçtiği zaman çok daha fazla 5-6 emsallere denk gelecek bir alanı tarif ediyor. Acaba 1997 yılında yeni kent merkezi olarak tanımladığımız alanı, o dönemdeki planı kim yaptıysa burayı mı tarif etmişti, çünkü yeni kent merkezi orası ve daha sonrasında 1/1000 ölçekte çalışılmamış, bunun en büyük sebebi de mülkiyetlerin küçük olması ve bunların bir araya gelmemesiydi. Fakat o planlar hala 1/5000 olarak yürürlükte. Yürürlükte olduğu için de artık bir gün daha yoğun bir yapılaşmaya gidilecek. O nedenle bu tartışmalar çok değerli. Umarım belediyelerden ve ilgili kurumlardan temsilciler de katılıyordur. Ortaklaşma ve katılımcılık böyle ilerler diye düşünüyorum.

Pervin Şenol: Çok teşekkürler. Burada aslında yeni kent merkezine odaklandığımız için gündeme gelmedi ama kent merkezi planlanırken göz ardı edilen en önemli nokta, hinterland ya da çeperde neler olup bittiğidir. Bu alanlarda plan ilke ve kararları gelişmez. Bu anlamda üç farklı belediyenin parça parça ilerleyen süreçlerinden etkilenecek gelişmiş. Oysa yeni kent merkezi ve hinterlandı, kente getireceği yükler ile kent bütününde analiz edilmeliydi belki de.

Zafer Mutluer: Yeni kent merkezi bugün bize bir hikâye anlatıyor. Biz bu hikâyeyi aslında kentlerimizin birçok noktasında farklı dönemlerde gördük. Niyetinden bağımsız geliştirilen plan kararlarının ve kentsel politikaların aşağı yukarı nasıl bir sonuç verdiğini belirli bir nesnellikle öngörüyor olmalıyız. Bu konuda birçok birikimimiz oldu! Hem son oturumda Tarık Şengül'ün dönemlemesi hem de Hasan Bey'in plan çalışılırken sunulan gerekçelerde tekil mevzi plan taleplerinin olması vurgulandı. Bu yönelimi gösteriyor. Yeni kent merkezi planlarını Tarık Hoca'nın tarif ettiği, "sermayenin kentleşmesi" dönemde görüyoruz. Ve yine bu dönem devletin küçüldüğü, her alanın piyasalaştığı bir dönem. Mülkiyet dokusunda kamu mülkiyetleri var ama özelleştirmeler gündemde ve kamu yerini piyasaya bırakıyor. Bu dönemde bu planlar gündeme geliyor. Kültürpark'ın tasarım yarışmasının programında, örneğin C bölgesi olarak işaretlenen alanda beklenen kullanımların içerisine ticaret ilk o zaman girdi, ardından nazım planlarla fonksiyonu değişti ve bugün Basmane Çukuru'na dönüştü. 2000'lerin başında yeni kent merkezine dair dünyanın, ülkenin gidişatı ve sermayenin kentten beklentileri de bu alanı bugünkü haline getirmiş oldu. Biz bunu aslında her geçen gün yeni plan kararlarında ve kentsel politikalarda görüyoruz. Bundan birkaç yıl önce Büyükşehir Belediyesi, Bakanlık'ın 1/100.000 ölçekli planının tarım notlarını olduğu gibi aldı. Dedik ki, tarımsal alanlarda depolama alanlarına ihtiyaç var. Tarımın bittiği bu süreçte bu alanların sanayi tesisleri olarak kullanılacağını öngörüydük, karşı çıktı. Ve şu anda da bunu görüyoruz.

Demem o ki, sermayenin eğilimi ve içinde bulunduğumuz dönemin nesnelliği bize bir veri sunuyor. Niyetten bağımsız planlamanın bu veriyle nasıl mücadele edeceği de önemli. İyi niyetlerle, içinde bulunduğumuz bu problemliliğe çok doğru işlerin yapılamayacağı ortada. Başka bir şeyle de mücadele etmek gerektiğini düşünüyorum. Sevgiler.

Semahat Özdemir: Ben iki konuda görüş belirtmek istiyorum. Biri, zemin meselesi.

Tabii ki, denizin üzerine de havalimanı yapıyorlar, bunu inşaat mühendisleri söylüyor, her yerde yapı yapılabilir. Ancak bunun teknolojisi olduğu gibi ek maliyeti de var. Bizim o kadar çok paramız yok. Yani, muhallebi gibi bir zeminin üzerine gökdelen yapma lüksüne sahip bir ülke olduğumuzu düşünmüyorum. Dolayısıyla nasıl pandemi bir insanlık felaketi anlamında bir uyarı idiyse 2020 depremi de İzmir için böyle bir uyarıdır. Ve planlama geri adım atmamı bilmelidir. Bunda ısrarcı olmamız lazım. Ciddi yer bilim etütleriyle, jeoteknik uzmanlarının raporlarıyla bu yapılabilir. Ortak Akıl toplantısında ben de rahmetli Murat Balamir Hoca ile birlikte konuşmacıydım. Deprem sonrasında yine bir Ortak Akıl buluşması yapıldı, bütün deprem mühendisleri geldi ve bırakın burayı, Bostanlı'nın bile boşaltılması gerektiğini söylediler. İzmir bir felaketin eşiğinden döndü, bundan plancılar olarak ders çıkarmamız lazım. Hiçbir şey geri dönülmez değildir. Bakın, İnciraltı, zamanında kentsel gelişmeye açılmış, parselasyon planları yapılmıştı. Emel Hoca da yanımdaydı, Kemal Ahmet Aru, iptal edin dedi. Planlama, geri besleme mekanizması olan bir süreçtir. Muhallebi gibi bir zeminde yüksek yapı yapacak düzeyde zengin bir ülke değiliz.

İkinci olarak ise, "Paftadan Mekâna, Gecekondu'dan Toplu Konuta Yoğunluk" başlıklı bir çalışmam var¹. Bakın, Egekent'te emsal 1.2'dir; çünkü hepsini tek tek ölçtüm. Eğer konutsa orada yaşayanlar için yol, otopark, yeşil alan, sağlık alanı, okul gibi alanların olması gerekir. Dolayısıyla brüt alanın bir bölümünü bu donatıya ayırmanız lazım. Kalan alandaki net yapılaşma yoğunluğu size en çok 1.5 emsale izin verir. Bu dokuları analiz ettiğim için biliyorum. Onun dışında çok katlı park ya da okul yapamayacağınıza göre, size en çok 1.5 emsal kalır, bu bir eşiktir. İnsani emsal de 0.8 falandır. Dolayısıyla sağlıklı yaşam çevreleri derken sadece insan sağlığını değil, doğanın ve diğer canlıların da sağlığı gözetilmeli. İzmir'in planlaması için yeni bir dönemdir artık ve bu kararların hiçbirini geri dönülmez değildir bana göre. Çok teşekkür ederim.

Hasan Topal: Hocam, aynen katılıyorum görüşlerinize, aksini söylemeyeceğim. Sadece şöyle bir değerlendirme yapmak istiyorum. Yeni kent merkezi planlama alanının %60'ında konut yok, kalan %40'ının da sadece 1/3'ünde konut var. Burada sorun, bunların sürekli manipüle edilmiş olması. Ben böyle yorumluyorum. Örneğin, rezidans kavramı. Bütün her yer konut alanına dönüştü neredeyse. Tek başına iş merkezi olan hiçbir yapı görmüyorsunuz. Diğer taraftan, Bayraklı sahilinde biri otel olmak üzere üç tane daha yapı yapıldı. Bizi rahatsız eden bir ölçek değil. Şehircilik Bakanlığı binasını yaptı, onun yanında Vergi Dairesi bir yapı yaptı. Yedi-sekiz katta bitirdiler, aynı parsel içinde aynı yoğunluğu kullandılar.

Burçak Çıkkıç: Öncelikle genç bir meslektaşınız olarak kent için verdiğiniz tüm mücadeleler için her iki Oda'ya ve diğer tüm meslek gruplarına teşekkür ediyorum. Bu mücadele belli ki devam edecek. Bunu devam ettirecek olanlar da bizleriz. Burada çok sayıda genç meslektaşım var, onlara da teşekkür ediyorum. Bizlerin de öğrenmesi gerekiyor. Burada sorunları tartışıyoruz, evet ama bu mücadeleyi nasıl sürdürebileceğimizi öğrenmeliyiz. Bir nevi bayrak teslimi diyebiliriz belki. Bunu artıracak ve bir araya gelebileceğimizi ortamlar yaratılmasını siz büyüklerimizden talep

¹ Sevinç, S. (1991). Paftadan Mekâna, Gecekondu'dan Toplu Konuta Yoğunluk. Ege Mimarlık, 1, 20-26.

ediyoruz. Az önce bir platform oluşturmaktan bahsedilmişti. Burada hepimize çok iş düşüyor ama sizlerin yol göstericiliği ve gençlerin enerjisi ile bu çok daha iyi yerlere taşınabilecek durumda. O yüzden daha çok bir araya gelmek ve mücadele etmeyi öğrenmeyi istiyoruz. Çok işimiz var, çok mücadele etmemiz gerekiyor. Her gün yer yerde yeni bir şey oluyor. Temsilcilikte çalışan ve diğer kentleri de gözlemleyen, orada mücadele etmeye çalışan biri olarak bu tartışmaların sadece burada değil, diğer yerlere de yayılmasını önemsiyorum. Bunu da hep birlikte yapabileceğimizi düşünüyorum. Teşekkürler.

Pervin Şenol: Burçak Bey çok teşekkürler, mücadeleyi birlikte öğreniyoruz. Çünkü mücadele biçimleri değişti, ki önümüzdeki haftaki panelde katılımcılarımızın birkaçı o mücadele biçimlerinden bahsedecek. Yeni mücadele yöntemlerini de biz gençlerden öğreniyoruz diye düşünüyorum. Sizin yaratıcılıklarınızla mücadele yeniden dönüşüyor. Bu çok değerli. Aslında birlikte öğreneceğiz. Önemli olan, bu süreçte bir şeyleri değiştirebilmek, daha iyisini başlatabilmek, katılımcılığı artırabilmek.

Ali Ekinci: Çok güzel bir tartışma sürecini başlattığı için Mimarlar Odası ve Şehir Plancıları Odasına çok teşekkür ediyorum. İzmir'in geleceğini önemli oranda etkileyen bu plan süreci tartışılıyor. Şu anda fiilen bu plan hayata geçmiş durumda, karşımızda görüyoruz. İzmir artık eski İzmir değil, silüeti değişmiş. Böyle çok uzun yıllara dayanan bir kenti 20 yıl içinde değiştirmişiz. Gelecek nesillere İzmir'i nasıl anlatacağız; gökdeleni mi, tarihsel dokuyu mu, doğayı mı anlatacağız bilmiyorum. Hızla değişmeye de devam ediyor. Sadece silüet değil, yaşam biçimi de değişiyor. Bu gökdelenlerde oturan arkadaşlarınız, komşularınız var mı bilmiyorum ama kapı komşularının isimlerini bilmiyorlar, kimseyi tanımıyorlar. Toplum artık yabancılaşmış. Eğer yabancılaşan bir toplum varsa, en büyük tehlike orada başlıyor. Çünkü yardımlaşmayı, dayanışmayı unutuyor toplum. Gökdelen yapmak bu anlamda sorgulanmalı. İzmir'i Manhattan yapacağız, oraya benzeteceğiz, İzmir de modernleşmeli, gelişmeli, diyorlardı. Fakat Manhattan'a baktığınızda orası som kayadan oluşan, 200 kat da yapsanız zeminin rahatlıkla taşıdığı ve en önemlisi Manhattan'ı taşıyacak büyüklükte bir şehir parkı yapılmış. Biz bu yeni kent merkezinde bir yeşil alan görüyor muyuz? Bunları görmeden nasıl Manhattan geliştireceğiz burada, bunun sorgulanması lazım.

Plana nasıl bakarız? Plan bir kenti iyileştiren, güvenli yaşamayı sağlayan, trafiği, ulaşımı rahat, yeşili, insanları barındırabilen, eğlence mekanlarına güvenli gidilen bir yer sunar. Burada onu görebiliyor muyuz? Mesela son dönemlerde Bayraklı bölgesinde otopark ihtiyacı olduğu zaman arabanızı koyabilecek bir yer bulabiliyor musunuz? Daha orada yapılacak çok gökdelen var. Tamam, gökdelen yapılabilir, farklı yaşam tarzları gelişsin. Ama neden Bayraklı'yı seçtik? Atatürk Mahallesi'nde ya da Gazimir'de de yapılabilirdi. Orların zemini sağlam. Mesela Paris'te insanlar Paris'in göbeğine gökdelen yapmıyorlar, orası korunmuş, aynı kalmış. Avrupa'nın diğer tarihi kentlerinde de böyle yapıyorlar. Oraya gökdelen yapmayıp orayı koruyorlar. Bu gökdelenler İzmirliğin yaşamını kolaylaştırdı mı, bize iyilikler sağladı mı, kültürümüzü iyileştirdi mi? Yoksa biz yabancılaştık mı? Zannediyorum, bunu süreç içinde daha ayrıntılı tartışacağız. Sunum yapan tüm arkadaşlara çok teşekkür ediyorum, sağ olun.

Deniz Özkut: Geçen oturumda konuşma kotamı doldurdum herhalde ama o kadar güzel bir tartışma oluyor ki, katılmaktan kendimi alamadım. Öncelikle, acaba hangi ülkeler hala gökdelen yapıyor diye bakmamız lazım. Nasıl coğrafi ve kültürel özellikleri var bunların? Bu tür yüksek yoğunluklu yapılar içe dönük tasarımlar. Biz tasarım stüdyolarında öğrencilere nasıl tasarım yapılacağını anlatırken hep bir mekânın kapalı, açık ve yarı açık mekân bütünlüğünden oluştuğunu söyledik. İlk oturumda konuştuğumuz karakterdeki alanlar, potansiyel kent boşluklarını oluşturuyor. Bu kentsel boşluklar kent yaşamını çok iyi örgütleyebilirler. Bu yarışmayla ya da planla birlikte başlayan süreçte, yüksek yoğunluklu yapıların çok içe dönük yaşamlar sunduğunu, giderek kentten ve hatta parsel parsel birbirlerinden ayrıştıklarını görüyoruz. Şimdi öncelikle tartışmamız gereken şey, bu kırılgan kent boşluklarını nasıl örgütleyip kente dâhil edileceği sorunu sanırım. Çok teşekkür ederim.

Hayriye Şending: Merhaba, ben harita mühendisiyim. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünden emekli oldum, son 17 yıldır kendi şirketimde çalışmalarımı sürdürüyorum. Ayrıca İzmir İş ve Meslek Sahibi Kadınlar Derneği'nin başkanıyım. Biz haritacılık anlamında baktığımızda planlamanın hep insan odaklı yapıldığını biliriz. Bunun da arkasında mülkiyet ve insan haklarını koruyan bir anlayış vardır. İnsan odaklı planlamayı da az önce bahsettiğim derneğin başkanı olarak kadınlar ve çocuklar anlamında nasıl değerlendirdiğinize bakarız. Az önce avukat beyefendinin söylediği gibi, acaba kent suçluluğu derken acaba bizim de haklarımızı koruyor musunuz, diye düşünürüz. Bu konuların ileride tartışılacağını umuyorum. Teşekkür ederim.

Pervin Şenol: Çok teşekkürler. Evet, kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve ötekileştirilmiş diğer grupların tümü çok önemli. Bugün burada temsil edilemiyor ama önümüzdeki haftaya Tarih deneyimi üzerine yapılacak sunumda değinilecektir. İsmet bey, Tarih deyince ben kadın ve kadın emeğini anlarım, demişti. Tarihimizin üretim süreçlerinde kadının yerinin ve mekânda kadının yerinin olduğunu biliyoruz. Bu ilk adım niteliğinde bir toplantı. Önümüzdeki toplantılarda bahsettiğiniz grupların bu mekanlarda nasıl var olabilecekleri gündeme gelecektir sanıyorum. Katkınız için teşekkürler.

Cem Pekbalıkcı: Öncelikle, çalışmayı organize ettiğiniz için teşekkürler. Ben, Romanlar Gençlik Eğitim Kültür ve Yardımlaşma Derneği'nin başkanıyım. Ayrıca Türkiye Ulusal Gençlik Konseyi GoFor'un yönetim kurulu üyesiyim. 2023 ve 2024 yıllarında İzmir için Avrupa gençlik başkenti başvurusunda bulunmuştuk. O süre zarfında baktık ki, başvuru yapan diğer Avrupa ülkeleri gençlerin kültürel ve sosyal hakları ve kazanımları konusunda başvuru yaparken biz çok temel bir yerden, barınma hakkı üzerinden bir strateji geliştirmek için bir hedef koymuştuk. Hatta barınma hakkıyla ilgili ilk protestoların İzmir'de başladığını görmüştük. Şimdi sunumlarda da gördüm ki, kamuya ait çok alan var ve eski liman arkası bölgesi dediğimiz yerde -fabrikaların olduğu yerlerde- kamulaştırma yapılarak -yerel yönetim ile merkezi hükümet anlaşmıyor, evet ama- belki kendisine ait bir alanda yerel yönetimin bir yurt yapabilme olanağı var mıdır? Teşekkür ederim.

İsmet Aktaş: Tüm hocalarıma teşekkür ediyorum. Konunun mesleki olarak tamamen dışında, eski bir sendikacı olarak katılıyorum. Planlamanın ötesinde şehirde nedense kuşatılmış 30-40 site var. Sahillerin kuşatılması gibi önlerinde güvenlikleriyle, şehir merkezinde dahi serbestçe gezemiyor, dolaşamıyoruz. Bununla ilgili düşüncenize öğrenmek isterim.

Pervin Şenol: Bu çok derin bir konu ama kapanıştan önce hem hocalarıma son söz vereyim hem de bu son sorulara kendi görüş ve katkılarını koysunlar.

Hasan Topal: Herkese teşekkürler. Gerçekten bu meseleleri uzun soluklu tartışmak gerekiyor. Sadece, tartışmayı o yöne kaydırmadan, şu yanılgıya düşmeyelim isterim; ben yüksek yapı savunucusu değilim ama onun karşısında da değilim. Şehir planı arkadaşşıma bir kez daha anımsatmak isterim, bu planın danışmanlarından biri sevgili Raci Bademli Hocaydı. Mesele bu derinlikte ele alındı. Hocamız Belediye'nin danışmanlarındandı. Dolayısıyla bu olayı burada belki yarım saatlik ya da bir saatlik bir süre içinde bulgular üzerinden değerlendiresek başka bir yere çıkabiliriz.

Bir kez daha vurgulayayım. Ülkemiz özellikle 2023 yılındaki Güneydoğu Anadolu'daki depremlerde ilk kez büyük kent depremleriyle karşılaştı. Bakınız, şu anda büyük bir mühendislik faciası olarak "fay yasası" diye bir şey tartışılıyor. Fakat Samos adasında deprem oluyor, İzmir'deki binalar yıkılıyor. Dolayısıyla fay bir çizgi değil, bir zon, bir bölge. Yıkılan 230 bin yapının arasında bir tane bile yüksek yapı yok. Bedeller ödeyerek de olsa güvenli ve planlı kentleşmeyi başarmak zorundayız. Yöntem ve araçlar konusunda siyasi ve iktisadi politikaların dayattıkları var. Çözebildiklerimiz ve çözemediklerimiz var. Bu bütünlükte baktığımızda, bu tartışmanın sürekli kılınmasını çok önemli görüyorum. 1990'lı yıllarda koruma dediğimizde çok az insan vardı bu salonlarda. Bugün ise doldurduk. Akademi de aynı şekildeydi, sizler içinde yaşadınız. Son söz olarak, 1990'lı yılları anlatmıştım, o saçma sapan programların ve gerçekten kamusal olarak kenti reddeden projelerin pek çoğunun önlenmesine sevgili Emel Göksu Hocanın çok büyük katkıları vardır. Bunu her zaman olduğu gibi burada yeniden takdir etmeliyim.

Sezai Göksu: Benim ilave edeceğim bir şey yok. Aklıma bir şey geldi, bu tehlikeli bir konu; birisi Şişli'yi Manhattan yapacağız, diyordu, Türkiye'yi terk etti gitti. Galiba yurtdışında şu anda, kaçtı yani.

Utku Çakır: Ben de bir kısa ek yapayım. Galiba çözüm önerisi için bir başlangıç noktasına ihtiyacımız var. Hep somut şeyleri konuşuyoruz, uzun zamandır aklımız böyle çalışmaya zorlanıyor. Sunumumda tarihsel bellek derken Cumhuriyet'in kuruluş sürecine işaret etmiştim. Bu alan için elimizde çok önemli bir cevher var; kamucu, devletçi, toplumcu bakış açısı. Sezai Hocamız planlamayı uzlaşmacılık olarak öğretirler diyor ama bu konuda uzlaşmaz olmamız gerektiğini düşünüyorum. Bu anahtarı yeniden kullandığımızda bazı şeyleri çok net bir şekilde çözebiliriz. Çünkü ben İzmir'in ve tüm Türkiye'nin aslında yeterli kaynağa sahip olduğunu, sadece bu kaynakların

çeşitli güçler ve sermaye grupları tarafından kullanıldığını düşünüyorum. Oysa bu toplum için kullanıldığında başka projeleri daha rahat ve özgür olarak tartışabiliriz. Bunu kabul edersek diğer kalan pratik proje başlıklarını rahatça çözebileceğimize inanıyorum; çünkü o bilimsel birikim burada fazlasıyla var.

Pervin Şenol: Çok teşekkürler. İsmet Bey'in sorusunun yanıtı aslında önümüzdeki hafta tartışılacak bir konu olan kamusal alan. Kamusal alanın yarı kamusal, yarı özel ve özel alan geçişlerinin kentte nasıl ihlal edilmekte olduğu konusu. Belki toplumsal yapının değişimi için de daha anlaşılır olacaktır. Önümüzdeki haftaki panelin katılımını arttırmak üzere bazı soruları netleştirmeyelim, sizi bulmacanın devamı için bekleyelim! Katılımınız için çok teşekkürler!

İZMİR YENİ KENT MERKEZİ: DEĞİŞEN YAŞAM PRATİKLERİ VE BELLEK

DEĞİŞEN YAŞAM PRATİKLERİ VE BELLEK

19.04.2025 ■ 13.00 - 18.00 ■ İzmir Mimarlık Merkezi

DÜZENLEME KURULU

Ali Cem Doğan, Darağaç Kolektifi
Doç. Dr. Ayşegül ALTINÖRS ÇIRAK, Şehir Plancısı
Ayşegül YARIŞ, Şehir Plancısı
Berna KÜÇÜK, Mimar
Doç. Dr. Burcak Paşın, Mimar
Dr. Çağlayan Deniz KAPLAN, Mimar, Restorasyon Uzmanı
Fevzi ARSLAN, Şehir Plancısı
Hakan Kara, Ege Mah. Kentset Dönüşüm ve Sosyal Yardımlaşma D.
İlgaz Su AKTAŞ, Şehir Plancısı
İlgün KÜLEKÇİ, Y. Mimar
İsmet Aktaş, Eski Gıda İş Sendikası Yöneticisi
Mehmet Şakir Örs, Cumhuriyet Gzt., Eski Tarih Ortağı ve Çalışanı
Mustafa Rebil Dirin, Sanayi Sektörü Temsilcisi
Dr. Ömer Selvi, Şehir Plancısı
Dr. Pervin ŞENOL, Şehir Plancısı
S. Burçak ÇIKIKÇI, Y. Mimar, Restorasyon Uzmanı
Tamer Yetişir, Ege Mah. Gençlik, Eğitim ve Kültür D.
Uğur YILDIRIM, Mimar
Zafer Mutluer, Şehir Plancısı

SEKRETARYA

TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi
TMMOB Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi

13.00 - 15.15

1. OTURUM: GEÇMİŞ YAŞAM PRATİKLERİ VE DÖNÜŞEN BELLEK

MODERATÖR

ZAFER MUTLUER

Şehir Plancısı, TMMOB Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi

İZMİR'İN EMEK VE ÜRETİM
TARİHİNDEN ANILAR...

İŞÇİ SINIFININ MÜCADELE
GELENEĞİNDE TARİŞ DİRENİŞİ

BÖLGENİN İZMİR SANAYİ
SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ AÇISINDAN
ÖNEMİ

MEHMET ŞAKİR ÖRS

Cumhuriyet Gazetesi, Eski TARİŞ Ortağı ve Çalışanı

İSMET AKTAŞ

Gıda İş Sendikası İzmir Şubesi Eski Yöneticisi, Eski
TARİŞ Pamuk Yağ Kombinesi Çalışanı

MUSTAFA REBİL DIRİN

Dirinter Makina San. Tic. A.Ş.
Yönetim Kurulu Başkanı

2. OTURUM: 15:45 - 18.00

MEVCUT YAŞAM PRATİKLERİ VE BELLEK

MODERATÖR

BURCAK PAŞIN

Doç. Dr., Yaşar Üniversitesi, İç Mimarlık ve Çevre
Tasarımı Bölümü

DARAĞAÇ KOLEKTİFİ'NİN
BİRLİKTELİK SÜRECİ

ROMAN VATANDAŞLARIN KENTSEL
DÖNÜŞÜM SÜRECİ

EGE MAHALLESİ'NDE KENTSEL
DÖNÜŞÜM, TARİHİ ÇÖKÜŞ VE
YAŞAM MÜCADELESİ

Darağaç

ALİ CEM DOĞAN

Darağaç Kolektifi

HAKAN KARA

Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Sosyal
Yardımlaşma Derneği

TAMER YETİŞİR

Ege Mahallesi Gençlik, Eğitim ve Kültür Derneği

TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi 47. Dönem Yönetim Kurulu adına, **UĞUR YILDIRIM** Mimar

Merhabalar, hepiniz hoş geldiniz. Bugün “Yeni Kent Merkezi Tarihsel Dönüşüm Süreci” üzerine Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi ve Mimarlar Odası İzmir Şubesi ortaklığında düzenlediğimiz panel serisinin ikincisinde sizlerle birlikteyiz. İlk oturumumuza geçmeden önce alanla ve bugünkü gündemle ilgili birkaç söz söylemek istiyorum. Geçen hafta üzerine çokça konuşulduğu üzere, bu alan, İzmir’in odağında bulunan ve dolayısıyla kentin geçmişiyle doğrudan ilişkili bir alan. Geçmişe dair okumalar yaptığımızda ve planlama süreçlerini incelediğimizde bize günümüzde yapılan yanlışlara, bugüne aktarılamayan bilgi ve değerlere dair birtakım fikirler veriyor. Geçen hafta planlama üzerinden yapılan konuşmalar, bu hafta bellek üzerinden ilerleyecek. Özellikle alandaki endüstri mirası ve çevresindeki sosyal yaşamla İzmir’in belleğinde yer edinmiş bir alan; ancak hızla gözümüzün önünde dönüşüyor. Tariş neden önemliydi? Bunu biraz sonra değerli katılımcılarımız detaylı olarak tartışacaklar. Hem istihdam gücü hem tarımsal metaların değerini belirleme konusundaki gücü ile hükümetin popülist söylemlerinde araç olarak kullandığı, Türkiye’nin en büyük kooperatiflerinden bir tanesi. Kooperatifin paydaşları büyük toprak sahipleri. Büyük toprak sahipleri aynı zamanda sanayiye hâkim iş insanları. Tariş olaylarının başlamasına ise Milliyetçi Cephe hükümetinin kurulması sebep oluyor; sonrasında Tariş’te faşist kadrolaşmanın artması, işçilerin emeğinden edilmeleri, fişlenmeleri ve medya üzerinden hedef gösterilmeleri ile devam ediyor. Maalesef günümüz ile çok büyük benzerlikler görüyoruz. Tariş olayları üzerine dönemin emniyet müdürünün yaptığı açıklamada doğrudan Gültepe Belediye Başkanı’nı hedef göstermesi, doğu ve güneydoğudan gelen insanların yerleştirildiği Gültepe’de belediye hoparlörlerinden bağımsız Kürdistan sloganları atırlı denilerek “temizlik çalışması”nın yapıldığının söylenmesi, medyanın Tariş işçilerinin partizan olduğunu söylemesi, direnen işçi ve öğrencilerin hedef gösterilmesi gibi pek çok

benzerlik bulabiliriz. Bu alanı kentin herhangi bir parçası olarak değil, ülkenin siyasi tarihinin de bir parçası olarak okuyoruz ve maalesef hükümetin davranışlarındaki sürekliliği görüyoruz. Böyle bir direnişi kentin odağındaki bu alan üzerinden okumak çok kıymetli. Emek veren tüm hocalara ve katılımcılara çok teşekkür ediyorum.

Zor günler geçiriyoruz; çünkü adalet kavramının değiştiği günlerden geçiyoruz. Bugün sömürülen ve hakkı yenen sadece işçiler değil, tekme atılan madencileri savunan avukatlar içerideler. Mimarlar Odası'nın birçok kamu mücadelesinde omuz omuza yürüdüğü Can Atalay, yayınlanan bir Anayasa Mahkemesi kararı meclisten okunmadığı için siyasi esir olarak içeride tutuluyor. Böyle ağır bir gündemde emek ve dayanışma, sermaye için bir tehdit oluşturuyor. İyi ki öğrenciler var, iyi ki gençler var, iyi ki gençlerle dayanışan bizler varız. Umuyorum yarına çok daha aydınlık günler bırakacağız.

2. GÜN 1. OTURUM

GEÇMİŞ YAŞAM PRATİKLERİ VE DÖNÜŞEN BELLEK

DEĞİŞEN YAŞAM PRATİKLERİ VE BELLEK

19.04.2025 | 13.00 - 15.15 | İzmir Mimarlık Merkezi

1. OTURUM:

GEÇMİŞ YAŞAM PRATİKLERİ VE DÖNÜŞEN BELLEK

MODERATÖR

ZAFER MUTLUER

Şehir Plancısı, TMMOB Şehir Plancıları
Odası İzmir Şubesi

İZMİR'İN EMEK VE
ÜRETİM TARİHİNDEN
ANILAR...

İŞÇİ SINIFININ
MÜCADELE
GELENEĞİNDE TARİŞ
DİRENİŞİ

BÖLGENİN İZMİR SANAYİ
SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ
AÇISINDAN ÖNEMİ

MEHMET ŞAKİR ÖRS

Cumhuriyet Gazetesi,
Eski TARİŞ Ortağı ve Çalışanı

İSMET AKTAŞ

Gıda İş Sendikası İzmir Şubesi
Eski Yöneticisi,
Eski TARİŞ Pamuk Yağ
Kombinesi Çalışanı

MUSTAFA R. DİRİN

Dirinler Makina San. Tic. A.Ş.
Yönetim Kurulu Başkanı

ZAFER MUTLUER, Şehir Plancısı, TMMOB Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi

İzmir, tarih boyunca bir liman ve ticaret kenti olmanın ötesinde, bu kimliği besleyen güçlü bir üretim havzası olma özelliğini de bağrında taşımıştır. Bugün “Yeni Kent Merkezi” (YKM) olarak adlandırılan ve Alsancak Liman arkasından başlayıp Turan’a kadar uzanan bu geniş coğrafya, kentin Geç Osmanlı’dan Cumhuriyet’e uzanan sanayileşme serüveninin, toplumsal belleğinin ve emek tarihinin en somutlaştığı alandır. Ancak son yirmi yılda ivme kazanan planlama kararları ve neoliberal kentsel politikalar, bu bölgeyi sadece “yüksek yoğunluklu bir gayrimenkul yatırım alanı” olarak kurgulamakta, alanın taşıdığı devasa tarihsel mirası ve toplumsal dokuyu adeta görünmez kılmaktadır.

“Değişen Yaşam Pratikleri ve Bellek” oturumu, bölgedeki fiziksel dönüşümün ötesine geçerek; kentin çeperinden merkezine eklemlenen yaşam hikâyelerini, işçi sınıfının sendikal mücadelesini ve yerel halkın kentsel hafızasını merkeze almaktadır.

Bölge, bugün “Darağacı” veya “Umurbey” isimleriyle anılan dokusuyla; Tekel, Tariş, Sümerbank gibi Türkiye sanayisinin öncü kuruluşlarının sadece üretim mekânı değil, aynı zamanda modern kentli kimliğinin inşa edildiği bir “okul” niteliğindedir. Mehmet Şakir Örs’ün aktardığı vardiya çıkışlarındaki o “insan şenliği”nden, İsmet Aktaş’ın belleklerimize kazıdığı Tariş direnişindeki kadınların öncü rolüne ve Mustafa Dirin’in tanıklık ettiği küçük atölyelerden organize sanayi bölgelerine geçişin sancılı öyküsüne kadar her anlatı, bu yayının asli gövdesini oluşturmaktadır.

Ancak bugün karşı karşıya olduğumuz tablo, sadece bir mekânın değişimi değil, bir **bellek kırımı** tehlikesidir. Ege ve Umurbey Mahalleleri’ndeki direniş odakları ile sanat kolektiflerinin (Darağaç gibi) çabaları, bu tehlike karşısında tabandan gelen bir itirazın ve var olma iradesinin ifadesidir. Bu kitap; gökdelenlerin gölgesinde kalmış demiryolu kültürünü, yıkılan fabrikaların arasından süzülen emek hikâyelerini ve mülkiyet el değiştirmeleriyle yok edilen sokakları kayıt altına almayı bir “kamusal ödev” olarak görmektedir.

Mehmet Şakir Örs'ün sunumu

İzmir'in Emek ve Üretim Tarihinden Anılar

MEHMET ŞAKİR ÖRS, Cumhuriyet Gazetesi,
Eski TARİŞ Ortağı ve Çalışanı

Değerli konuklar, merhabalar. Bu tür buluşmalar hem kentin belleğini canlı tutmak hem de bunları geleceğe aktarmak için vesile oluyor. Bu paneli düzenleyen meslek odalarını, akademisyen dostlarımızı ve özellikle bu güzel İzmir gününde buraya teşrif eden siz katılımcıları sevgiyle saygıyla selamlıyorum, hepinize teşekkür ediyorum.

Değerli dostlar, gerçekten Zafer Bey'in ifade ettiği gibi bugün burada konuşacağımız alan, İzmir'in sosyal ve ekonomik tarihi açısından çok anlamlı ve derin izler barındırıyor. İzmir'in bir liman kenti, bir ticaret kenti olduğunun altını çizmek gerekiyor. Osmanlı Döneminde ve Erken Cumhuriyet Döneminde üretim ilişkilerinin en yoğun yaşandığı yerlerden birisi. İzmir aynı zamanda farklı kültürlerin, farklı dillerin, farklı dinlerin bir arada yaşadığı bir kent. Bu bakımdan Türkiye için de önemli bir örnek oluşturuyor, bir rol model sunuyor. İzmir'in tarihi ve geçmişteki kültürel çeşitliliği bugünleri de etkiliyor. Etkileşimi çok derinlikli oluyor.

İzmir, limanı üzerinden tarıma ve sanayiye dayalı birçok ürünü ticarete açan bir kent. İhraç ürünleri arasında başta incir, üzüm, pamuk gibi tarım ürünleri bulunuyordu. Dolayısıyla "liman arkası" dediğimiz ve değişik dönemlerde Darağacı ve Umurbey isimleriyle anılan, bugün ise "yeni kent merkezi" dediğimiz alan, İzmir'in hem ekonomik hem sosyal tarihi açısından önemli izler barındırıyor.

Ben İzmirli bir emekçi olarak iş hayatına 1970'li yıllarda Tariş'te başladım, yani yaklaşık yarım asır önce. Bu yarım asırlık üretim tarihinin bizzat yaşayanıyız. Bugün size benim belleğimde iz bırakanları aktarmaya çalışacağım. Az önce Zafer Bey ile dışarıda konuşurken kendisi dikkat çekti; şimdi çok küçük atölyeler, küçük üretim alanlarıyla dolu bu bölge ama geçmişte burada büyük fabrikalar vardı. 1970'li yıllarda limanın hemen arkasında Devlet Demiryolları işletmeleri, şimdi İZBAN'ın olduğu yerin çevresinde Tekel'in işletmeleri, başta tarihi Tekel Sigara Fabrikası, Yaprak Tütün İşletmeleri, stadyumdan itibaren Şehitler Caddesi-ya da eski adıyla Umurbey Caddesi- üzerinde Tariş Genel Müdürlüğü, Tariş İncir İşletmesi, hemen arkasında Zeytinyağı İşletmesi bulunuyordu. Ege Mahallesi yakınlarında ise Pamuk Yağ Kombinası çok büyük ve önemli işletmelerdi. Daha ileride benim de 22 yaşında bir üniversite öğrencisiyken işçi olarak çalışmaya başladığım Tariş Üzüm İşletmesi vardı. Tariş Üzüm İşletmesi'nde üç vardiya halinde 1000'i aşkın işçi çalışırdı. Ve hemen karşısında Sümerbank Fabrikası vardı. Biraz daha ileride Halkapınar'da Tekel'in Şarap Fabrikası, oradan da ileriye doğru gidilince Kula Mensucat ve Piyale Fabrikaları önemli üretim alanlarıydı. Her birinde benim çalıştığım fabrikadaki gibi 1000'i aşkın insan çalışırdı. O günün koşullarında bu insanların işe gitmesi gelmesi için banliyö treni önemli bir ulaşım aracıydı. Bizim çalıştığımız dönemlerde bugünkü gibi servis düzeni gibi bir hizmet yoktu, öyle bir talep de yoktu. İşçiler kendi imkânlarıyla gelip giderlerdi. Örneğin biz Çiğli-Karşıyaka bölgesinden Alsancak'a banliyö treni ile gelirdik. Bunun dışında şehir içi otobüslerle gelinirdi. Vardiya çıkışları bölgedeki diğer fabrikalardan -Sümerbank, Tariş Üzüm, Zeytinyağı depoları, Sirke İşletmesi gibi pek çoğundan aynı anda çıkanlarla tam anlamıyla bir insan şenliği yaşanırdı. 07.00-15.00, 15.00-23.00, 23.00-07.00 olmak üzere üç vardiya çalışılırdı. Çoğu fabrika ve vardiya değişimleri müthişti. Duraklar, otobüsler, banliyö trenleri günün muhasebesinin yapıldığı alanlardı. Bu bölgede en çok Tariş ve Tekel'in tesisleri vardı. Çalışanların bir kısmı fabrika yakınında otursa da birçoğu da Çamdibi, Bornova, Gültepe (en çok çalışanın geldiği yerlerden biri), Toros, Çiğli, Çimentepe (Güzeltepe) gibi İzmir'in varoşlarından/ceperlerinden gelirlerdi. Fabrikalara geliş gidiş insan hikayeleriyle doluydu. İnsanların kendi hayatları, kendi fabrikalarında olan sendikal, sosyal, toplumsal gelişmeleri anlattıkları, duygudaşlık içinde oldukları yerlerdi. Benim fabrikaya girişim 1978 yılıydı. Bu dönemde DİSK çok etkiliydi. Özellikle Sümerbank ve Tariş fabrikalarının tamamında örgütlüydü. İş yerlerindeki sendika temsilcilik seçimleri sanki parlamento seçimi gibiydi! Listeler oluşturulur, propagandalar yapılır, her grup kağıtlar bastırır, masraflar işçilerin kendi ceplerinden karşılanırdı. Müthiş bir hareketlilik vardı fabrikalarda. Dolayısıyla bölgede yoğun bir sosyal hayat vardı. Zamanla giderek sanayinin, ticaretin, fiziki mekânların kapanmasıyla birlikte bu fabrikaların ve hareketlerin hiçbiri kalmadı. Burada mekânın kullanımı ve yerleşimi azaldı. Gördüğüm kadarıyla bugün çok az sayıda insan yaşıyor burada. Yine de İsmet arkadaşımız hala bu bölgede yaşıyor ve buradaki atölyesinde çalışıyor. Gözlemlerini kendisi çok daha iyi anlatır. Dolayısıyla burada çok küçük işletmeler kaldı. Kentin büyümesi ve organize sanayi bölgelerinin oluşturulmasıyla kentin sanayi ve ticareti oralara kaydı.

Burada çoğunlukla akademik kökenli mimar, mühendis ve plancılar var, şehre mesleki gözünüzle bakıyorsunuzdur. Biz yurttaş gözüyle hikâyelerimizi anlatarak gelecek kuşaklara aktarmak istiyoruz. Fiziki büyüme ve kentsel mekânların değişimi elbette bir zorunluluktur, hayatın ve zamanın ruhunun karşısında duramayabiliriz. Ancak geleceğe

bu yaşanmışlıkların ve sosyal hikâyelerin aktarılmasını önemsiyorum ve bunun mümkün olduğunu düşünüyorum. Fiziksel olarak mekânların yok olmasını engelleyemsek de sosyal belleği geleceğe aktarmanın bir ödev olduğunu düşünüyorum. Yerel yönetimlerden akademik camiaya, TMMOB bileşenlerinden iş dünyasına kadar herkes için bir toplumsal sorumluluk olduğunu düşünüyorum. Bu bağlamda, hala dokusunu koruyabilen Havagazı Fabrikası, Elektrik Fabrikası, Tekel Sigara Fabrikası gibi mekânların birtakım işlevler üstlenerek yaşanmışlıkların korunduğu ve yeni kuşaklara aktarıldığı sosyal köprüler olarak yaşatılabileceğine inanıyorum. Bu bakımdan şu an korunması ve yaşatılması gereken Elektrik Fabrikası'nı vurgulamak istiyorum. Bence kentin gündemi açısından burası çok önemli. Havagazı ve Tekel Fabrikaları belirli işlevler yüklendi ama Elektrik Fabrikası'nın da aynı sosyal havza içinde düşünmek, tasarlamak gerekiyor. Bu anlamda iş dünyası, emek dünyası, yerel yönetimler, kentin farklı bileşenleri iş birliği ve güç birliği yapabilir. Ortak akılla bunlar sağlanabilir. Örneğin, Elektrik Fabrikası özellikle sizler gibi teknik meslek insanlarının üzerine kafa yorması, proje üretmesi gereken bir yer. Elektrik Fabrikası 1926 yılında yapılmış, önümüzdeki yıl, 2026'da 100. yaşı olacak. Bu, kent tarihi adına önemli bir dönüm noktası olabilir. Belki yerel yönetim bunun farkında olmayabilir. Bence burada bir çıktı olarak, Elektrik Fabrikası'nın 100. yaşında İzmir'e kazandırılması ve bir sosyal bellek misyonu yüklenmesini önerebiliriz. Bunu yerel yönetimler üzerinden iş dünyası, ticaret odaları ve meslek örgütleriyle bir ortak akıl oluşturarak kentin ortak talebi haline getirebiliriz, getirmeliyiz, diye düşünüyorum. Buna biz de basından destek verebiliriz. Bunu sizlerin dikkatinize sunmak istiyorum.

Bazı platformlarda daha önce dile getirdiğim üzere, Elektrik Fabrikası için önerim, bir sanayi ve ticaret müzesine dönüşmesi. Belki sizler bu işleri tartışarak farklı görüşler sunabilirsiniz ama bir ortak noktada buluşmak önemli. Bir başka önerim ise, İzmir'in emek ve demokrasi mücadeleleri belleğine kavuşturulması. Çok sıklıkla darbelerin yapıldığı ülkemizde biraz hafıza zayıflığı var. Kuşaklar arasında iletişim kopuyor-ki darbeler de bunun için yapılıyor, iletişim zayıflıyor. Herkes kendi hayatını kendi yaşadığı dönemden başlatıyor. Hâlbuki bu ülkenin kentlerinin gerçekten müthiş bir tarihsel arka planı, hepsinin ayrı hikâyesi var. Bu hikâyelerin sosyal bilimciler ve uygulamacılarla araştırılması çok önemli. Örneğin İzmir'de Ahmet Piriştina Kent Arşivi Müzesi (APİKAM) var. Hasan Bey de burada, onların zamanında kuruldu, rahmetli Ahmet Piriştina Başkan'ı da anmış olalım. Güzel, doğru bir amaçla kuruldu ve gerçekten işlevsel. Bu dönemde bağımsız bir şey kurmak kolay olmadığı için, belki APİKAM'ın bünyesinde kurulacak ama zamanla bağımsızlaşacak İzmir'in emek ve demokrasi mücadeleleri belleği giderek bir enstitüye dönüşecek bir oluşum düşünülebilir. Çünkü İzmir buna uygun. Başka kentlerde çok sık siyasal değişiklikler oluyor, en azından bizim kentimiz belli ölçüde muhalif kimliğini ve demokrasi konusunda duruşunu koruyan bir kent. Dolayısıyla bu kentin kimliğinden gelen hikayeleri yaşatmak ve geleceğe devretmek adına bunun önemli olduğunu düşünüyorum. Hollanda'da Amsterdam'da böyle bir enstitü var, tüm dünyayı takip ederek bu tür hikayeleri arşivliyor ve herkesin kullanımına açıyorlar. İzmir'de de bunun bir benzeri kurulabilir. Buna kentin sosyal, toplumsal, siyasal önderleri, sendikalar öncülük yapabilir. Bunu burada tekrar dile getirmek istedim.

Dikkatiniz için teşekkür ediyorum.

İsmet Aktaş'ın sunumu

İşçi Sınıfının Mücadele Geleneğinde Tariş Direnişi

İSMET AKTAŞ, Gıda İş Sendikası İzmir Şubesi Eski
Yöneticisi, Eski TARIŞ Pamuk Yağ Kombinesi Çalışanı

Merhaba değerli arkadaşlar, değerli dostlarım. Öncelikle değerli arkadaşım Şakir Örs, Ayşegül Hocam ve Pervin Hocama buraya gelmemde katkıları oldu, emeği oldu, onlara sizin huzurunuzda teşekkür ederim.

Değerli arkadaşlar, 1970-1980'li yıllar çoğunlukla sağ-sol çatışmalarının olduğu yıllar olarak bilinse de esasında demokratik ve sendikal haklar için sayısız mücadele verilmiş yıllardır. Bunun en somut örneği de İzmirliilerin dayanışma içine girdiği şanlı Tariş direnişidir. Bu direnişi daha iyi anlamak için kısa bir tarih yolculuğu yapmakta fayda var. 1975 ve 1977 yıllarında birinci ve ikinci Milliyetçi Cephe hükümetleri kuruluyor. Tariş'e çeşitli illerden MHP kökenli kadrolardan personel işe alınıyor. Bu dönemde üretim %40. İşe alınanların çoğu üretimin içinde değiller, sadece ay sonunda para almak için geliyorlar. O dönemde iş yerlerinde maaşlar bugünkü gibi dijital ortamda yatırılmıyordu, ay sonunda bir zarf içerisinde alınıyordu.

Öncelikle Tariş'in etkin olduğu bölgeler İzmir, Aydın, Muğla, Denizli, Uşak, Manisa ve Balıkesir'i kapsıyordu. Tariş işletmeleri Ege Bölgesine yayılmış devasa bir kooperatiftir: Tariş Pamukyağ Kombinası, Tariş Zeytinyağ Kombinası, Tariş Yemta, Tariş 1 No'lu Üzüm İşletmesi, Tariş 2 No'lu Üzüm İşletmesi, Tariş İncir İşletmesi, Tariş Alkol Fabrikası, Tariş Sirke ve Pekmez İşletmesi, Tariş Üzüm Depolama, Tariş İplik Fabrikası, Tariş

Görsel 1 Eski Tarış Pamukyağ Kombinası, eski Tarış Yemta ve Tarış Zeytinyağ Fabrikası, eski Tarış Genel Müdürlüğü ve eski Tarış İncir İşletmesi'nin bugünkü görünümü.

Pamuk Depolama, Tarış Bakım ve Yenileme Fabrikası ve Ege Bölgesinde yüzlerce kooperatif depolama tesisinden oluşmaktaydı. Tarış büyük bir aileydi. Bu işletmelerde 10 bine yakın çalışan ve 80 bin kooperatif üyesi vardı. İzmir'de ben Tarış Pamukyağ Kombinası'nda çalıştım. Bugün onun yerinde yüksek katlı konut blokları var. Alsancak Stadi'nin karşısındaki Genel Müdürlük ve İncir İşletmesinin yerinde de şu anda yüksek katlı bir yapı inşaatı var. Tarış Karton ve Ambalaj Deposu'nun yerinde bir otomobil servisi var. Eski Un Fabrikası çalıştığım dönemde sözleşme yaptığımız bir fabrikaydı; bugün restore edilerek korunmuş. Sirke ve Pekmez İşletmesi, Gıda-İş'e bağlı bir işletmeydi, bugün o da dönüşmüş durumda.

Yeni işe alınanların tamamı neredeyse kooperatif üyelerinin çocuklarıydı. 18-22 yaşlarında, çalışkan, pırıl pırıl gençlerdi. Üretim %40'lardan %70'e, daha sonra %100'e çıktı. Peki, neden Tarış direnişi oldu? Neden ve nasıl başladı?

1979 yılının Kasım ayında üçüncü Milliyetçi Cephe hükümeti kuruldu. Öncelikle genel müdürler görevlerinden alındı. Tarış'te çalışanların iş güvenliği ve can güvenliği tehlikedeydi. 20 Ocak 1980 sabahı saat 08:30'da düğmeye basılmıştı. Pamukyağ Kombinası ve Zeytinyağ Fabrikalarına polis baskını oldu. Ben o zaman Gıda-İş Sendikası'nın genel yönetim kurulunda olmama rağmen İzmir Şubesine yeni yönetim atandı. Tarış Pamukyağ Kombinası'nda işçi olarak çalıştım. İşe şoför olarak başladım, ağır vasıta ehliyetim vardı. 20 Ocak sabahında yüzlerce polis arka taraftan baskın yaptı. Doğal olarak biz de elimizdeki imkânlarla Pamukyağ Kombinası binasının girişini kapattık, kamyonları kapının önüne çektik. Böylece Tarış direnişi Pamukyağ Kombinası'nda başlamış oldu. Ege Mahallesi'ndeki Roman dostlarımıza minnettarım; çünkü baskın olduğu zaman Pamukyağ Kombinası'ndan dışarı çıkmak mümkün değildi, içeri de kimse giremiyordu. Ege Mahallesi'ndeki Roman dostlarımız büyük bir dayanışma göstererek bize yukarıdan ekmek attılar. Onlara bu vesileyle minnettarlığımı sunmak istiyorum. Bu baskın, 24 Ocak (1980) kararlarının Ege Bölgesi, İzmir ayağında

Görsel 2 Eski Tariş Karton ve Ambalaj Deposu'nun bugünkü görünümü.

Görsel 3 Eski Un Fabrikası, bugün Yaşar Müzesi.

Görsel 4 Eski Sirke ve Pekmez İşletmesi Sokağının bugünkü görünümü.

hayata geçirilmesiydi. Yani, liberalizmin hayata geçirilmesi, kamu kurumlarının tasfiye edilmesi, kapatılmasıydı. Kooperatifçilik yok edildi. Köylü, tüccarın eline düştü. Bunun sonunda birçok köylü, ürünleri para etmeyince bağlarını söktü.

22 Ocak 1980'de fabrikalarda direniş başladı. O meşhur 24 Ocak (1980) kararlarında-Turgut Özal'ın bakan olmasa da bakan düzeyinde aldığı kararlarda- IMF ve OECD'den para alabilmek için kamunun daraltılması, kooperatiflerin yok edilmesi hedeflendi. Tariş de planın adeta bir parçasıydı. 26 Ocak 1980'de Tariş direnişine destek olmak üzere İzmir mitingi düzenlendi. Değerli arkadaşlar, Tariş direnişimiz gerçekten çok

haklıydı. 50 bine yakın İzmirli, Tarış işçisinin yanında yer aldı, Tarış'i destekledi. Ve sıra işten çıkarmalara geldi. İlk önce Tarış Pamukyağ Kombinası'ndan benim de aralarında bulunduğum 52 işçinin iş akdi feshedildi. 31 Ocak 1980'de direnişin ilk bölümü noktalandı.

Tariş'te kıyım 14 Şubat 1980'de İplik Fabrikası'nın boşaltılmasıyla devam etti. 15 Şubat 1980'de ise İzmir'de sıkıyönetim ilan edildi. 1980'in Mayıs ayında Tarış Üzüm İşletmeleri'nde greve çıkıldı. Değerli arkadaşlarım, Türkiye'de solun güçlenmesi, demokrasi güçlerinin ivme kazanması, Turgut Özal'ın 24 Ocak kararlarının hayata geçirmesine bir engel oluştuyordu. Bu engeli kaldırmak için kooperatifçiliği yok etmek gerekiyordu. Bunu hayata geçirmek için 12 Eylül darbesinin hazırlıkları da vardı. Sadece Tarış olayları değil, 1 Şubat 1978'de Abdi İpekçi, 16 Kasım 1979'de TÖB-DER Genel Başkanı Talip Öztürk, 7 Aralık 1979 Cavit Orhan Tütengil, 27 Mayıs 1980 MHP Genel Başkanı Gün Sazak'ın öldürülmesi bunlara zemin hazırladı. 27 Mayıs Çorum Olaylarında 57 kişi yaşamını yitirdi, 22 Temmuz 1980'de DİSK Genel Başkanı, işçi sınıfının önderi Kemal Türkler öldürüldü. Belki o dönemde korku salmak istemişlerdi. Yüzbinlerce insan tüm engellemelere rağmen İstanbul'a ulaştı. Tarış olayları da 12 Eylül'e giden yolun bir parçasıydı.

12 Eylül 1980 askeri darbesi olmadan önce Türkiye’de 16 ilde sıkıyönetim vardı. Sağ-sol çatışması dense de gelişen Türkiye’nin siyasi hareketine bir darbe planının hazırlığı vardı. Bilenler vardır, Kenan Evren ABD’ye gidip Türkiye’ye döndükten sonra ABD, darbeyi bizim çocuklar yaptı, diye sesleniyordu. Sonra birden ortalık duruldu. Kendi deyimleriyle, her gün onlarca insanın öldürüldüğü ülkede tamamen sessizlik hâkimdi. İddia ediyorum ki bu gelişmelerin içinde derin devlet vardı. Sağ-sol çatışması adı altında demokrasi güçlerine darbe indirmek istediler, hazırlanan yol buydu. Sonuçta 12 Eylül 1290 darbesi oldu. 650 bin kişi hakkında tutuklama, 50’nin üzerinde kişi hakkında idam kararı verildi. 17 yaşındaki insanın kemik yaşı 18’e çıkarılarak idam edildi. Yüz binlerce insan işkence gördü. Kendimi övmek değil amacım, yaptıklarımın da pişmanlık duymuyorum; 12 Eylül askeri darbesinde, teslim ol, çağrısına uymayanlardanım. 1984 yılında tutuklandım, yoğun işkence gördüm. Bir buçuk yıl Buca Şirinyer cezaevinde kaldım. Ardından tutukluluk sürem göz önüne alınarak bırakıldım; sonradan cezam altı yıl sekiz ay olarak kesinleşti. Ancak tekrar teslim olmadım. 1992 yılına kadar kesinleşmiş cezam vardı. İzmir ve İstanbul’da Gıda-İş işçilerinin yanındaydım, eski siyasi arkadaşlarımızla diyalogumuz hiç kopmamıştı. 1992 yılına kadar teslim olmadım. 1980’de tutuklama kararım çıktığında teslim olmadım, bir buçuk yıl cezaevinde, 10 buçuk yıl kaçak olarak yaşadım. 10 buçuk yıl süren bu kaçak dönemim boyunca bana destek olan, saklayan, evini açan, benimle ekmeğini paylaşan yalnızca Tariş işçileriydi. 1980 öncesinde nasıl bir dayanışma içindeysen 1980’den sonra da aynı dayanışmayı sürdürdük. 1992’de kesinleşmiş cezam, anımsarsınız Erbakan’ı kurtarmak adına çıkarılan af ile düşmüş oldu. Erbakan’ı kurtarmak istemeselerdi bilmiyorum daha ne kadar kaçacaktık.

Değerli arkadaşlar, yıllar önce Tariş işçileriyle ayrı ayrı birbirlerinden habersiz röportajlar yapıldı ve onlara “Tariş sizin için ne ifade ediyor?” diye soruldu. Özetle şunları söylediler: Tariş bizim için bir okuldur; Tariş’te başka bir hayatın olduğunu öğrendik; Tariş olmasaydı hayatımız eksik kalırdı; Tariş kimliğimizi belirleyen temel öğelerden biriydi; Tariş temel bir istasyondur; Tariş hak aramasını öğretti; Tariş bir hayat okuludur; Tariş sorunlarla nasıl mücadele edileceğini öğretti. Böyle bir Tariş topluluğu yenilemezdi, yenilmedi.

Peki, Tariş’in lokomotifi kimdi? Tariş’i başarıya götüren kahramanlarımız kimlerdi? Elbette kadınlardı. Değerli arkadaşlar, Tariş direnişi biz erkeklerin değil, Tarişli kadınların başarısıdır. Bana sorarsanız, Tariş direniştir, dayanışmadır. Tariş, kadın demektir, anaerkil aile yapısı demektir. Tarişli kadınlar barikatların öncü gücüydü, dayanışmanın mihenk taşıydı, demiri çimentosuydu. Her bir Tarişli kadın Clara Zetkin,

Rosa Luxemburg, Kollontai idi. Her bir Tarişli kadın Maria Suphi, Sümeyra Çakır, Sabiha Sertel, Beria Onger, Suat Derviş, Behice Boran'dı. Kadınlar olmasaydı yine direniş olurdu ama başarılı olur muydu? Direnişin başarısı gerçekten kadınlara aittir. Sizin huzurunuzda tüm Tarişli emekçi kadınlarımızı saygıyla selamlıyorum. Bu dayanışma 40 yıldan beri sürüyor. Onlar cezaevine giren eşlerine sahip çıktılar, onların yanında oldular. Kadın dayanışmasıyla çocuklarını evlendirdiler, birlikte nice sorunları aştılar. Bir kısmı politik de değildir, bu Tariş işçilerinin süregelen bir dayanışma örneğidir. Nermin arkadaşımızın dediği gibi, "biz orada her şeyi konuşuyoruz, politika da konuşuyoruz ama biz orada kendi aramızda dayanışma gösteriyoruz." Şemikler'deki Tariş İplik Fabrikasında çalışan kadın arkadaşlarımız düzenli toplantılarına devam ediyor.

1980'deki 50 bin kişilik Tariş direnişine destek mitinginden görsel ile 1 Mayıs 2015'te meydanlara çıktık. Bir anıyı aktarmak isterim. Bu sefer polis hayrete düşmüş, birbirleriyle konuşmuşlar, Tariş nereden çıktı, kim bunlar diye. Yanındaki diğer polis arkadaş, onların hepsi yaşlı, bırak onları, demiş.

Değerli arkadaşlar, siz bana ailemi soruyorsanız, ben Tariş derim. Mutluluğun resmini çiz diyorsanız, ben yine Tariş derim. Tariş benim ailem. Tariş benim her şeyim, hayatım, varlığım. Teşekkür ederim.

Bölgenin İzmir Sanayi Sektörünün Gelişimi Açısından Önemi

MUSTAFA R. DİRİN, Dirinler Makina San. Tic. A.Ş.
Yönetim Kurulu Başkanı

Sevgili arkadaşlar, şöyle bir salona bakıyorum, herhalde salonun en yaşlısı benim. Dolayısıyla ben bir tarihim, bu tarihten faydalanmalısınız! Konuşmamı üç bölümde toplamak isterim. Önce kısaca yaşantımı anlatmak istiyorum, sonra kentin tarihsel gelişimine, en son da İsmet ve Şakir Beylerin bahsettiği konulara değinmek istiyorum. Önceden bir hazırlık yapmadım, doğaçlama çalışmayı severim. Yanlış bir şey söylersem affınıza sığınıyorum.

Önce kendi yaşantımdan başlayayım. Benim babam askerlik öncesinde cırak olarak bir tornacının yanında işe başlamış, kalfa olmuş, usta olmuş. Askere gitmiş gelmiş. Sonra bir yerde çalışırken mahallenin bekçisi Osman Konak ile tanışıyor. Osman Konak da bakmış, tornacılar pavyonlara gidiyorlar, şık giyiniyorlar, ben oğluma tornacılık öğreteyim demiş. Babamla ortak olmuşlar ve benim doğduğum yıl bir yer tutmuşlar. Osman Amca'nın eli çok bolmuş, babamsa çok tutumlu. İki sene beraber çalıştıktan sonra babam kendi dükkânını açmış. Benim iş hayatım da böyle başlamış oldu, daha dört-beş yaşındayken tornacıların, esnafın arasındaydım. Ben Mithatpaşa Endüstri Meslek Lisesi mezunuyum. Buca'daki Mimarlık Mühendislik Fakültesi'nin gece bölümünde okudum. Beş senelik okulu sekiz buçuk senede bitirdim. Çift dikiş olsun, daha iyi olsun diye değil; çok kötü günlerdi onlar. Üç ay sağ kesimin olaylarıyla okul kapanıyordu, sonra sol kesiminkilerle üç ay daha kapanıyordu. Hatta altı aya kadar

uzayan zamanlar oluyordu. Meslek lisesini bitirdiğim 1969 yılından bugüne 56 senedir çalışıyorum. Bütün dünyada insanlar 63-67 yaşında emekli oluyorlar veya 25 sene çalıştıktan sonra emekli oluyorlar. Ben iki tane 25 seneden fazla geçirmişim, üstelik bir buçuk vardiya çalışarak. Günde 12, 16, hatta 36 saat çalıştığımız zamanlar olurdu. Ben bununla iftihar ediyorum. İyi ki böyle çalışmışım. Kısaca hayatım bu.

Babamın ilk ortak olduğu yer 12 metrekaireydi, sonra oradan tek başına 40 metrekaireye geçti. Faturayı kendi kesiyor, malzemeyi kendi alıyor, tezgâhta kendi çalışıyor, işleri de çok. Demiş, ben bir usta alayım. Ali Usta ile uzun seneler beraber çalıştık. Biraz daha büyüyünce Ali Usta'ya bir yardımcı alındı. Böyle büyüye büyüye bir yerlere geliniyor. 1952'den 1970'e kadar o küçük atölyede çalıştık. Bir arka sokakta 100 metrekaire bir yer kiralamıştık. 1. Sanayi Sitesinde 100 metrekaire bir yerimiz vardı. Dedik ki, bunları bir araya getirelim. Çamdibi'nde 750 metrekairelik bir arsa vardı, orayı tuttuk. 350 metrekaresini kapattık, 350 metrekaresininin çatısını örtemedik. Kazandıkça sekiz ay sonra örttük çatıyı. 1990 yılındaysa Organize Sanayi Bölgesine taşındık. Çok kolay anlatılıyor, değil mi? 1952'den 1970'e, 1970'ten 1990'a. Babamın hayatında evi olmadı. Ben de iki sene evvel kendime bir ev aldım, çocuklarımin zoruyla. Şimdi 200 bizim şirkette 200 kişi çalışıyor. Bir de Dirinler Akademi dediğimiz bir çıraklık okulum var, orada mühendis ve teknikerler yetiştiriyorum. Çalışanların %65'i benim yetiştirdiğim çıraklar. Ben de çıraklarla birlikte büyüdüm. Kamyon lastiklerinin jantlarını yere koyar, üzerine gazete kağıtlarını serer, sefertaslarımızı çıkarırdık. Onda dolma, bende barbunya. Benim babamın akıllı ve çalışkan bir adam olması ve beni zorla okutmasının karşısında diğerinin babasının imkânı yoksa ve okutamadıysa bir farkımız yoktur. Ben bu şansı ondan üstün olmak için kullanamam, onunla eşitimidir. Ben kendimi böyle görüyorum. Gelin iş yerime ziyarete, herkes önümü keser, elimi öper. Ben kendimi onlarla eşit gördüğüm için elimi öpüyor.

Biraz İzmir'in geçmişinden konuşayım, Ayşegül Hanım onun için davet etti beni. İzmir'e çok ihanet ettik. Mesela ben Yapıcıoğlu'nda doğdum, Eşrefpaşa'da okudum, oradaki evlerde büyüdüm. Tek katlı, bir buçuk katlı evlerdi, bakın iki katlı değil. Yazın şilteleri serer, komşularla birlikte çay içerdik. Bakın, Selanik İzmir'e çok benziyor. Aynı bizim Yapıcıoğlu Eşrefpaşa'daki 50-60 sene evvelki evler gibi evler var, boyalı badanalı, tertemiz sokaklar. Yeni Selanik ise başka bir yerde. Neden bozuyorsun? O tarihe de ihtiyacı var ülkenin. Paris'e gidiyorsunuz, binaların hepsi birbirine benziyor. Lokantalarda bir tane bağırın yok, herkes sakin konuşuyor. Paris'in dokusunu bozmamak için yeni bir şehir yapmışlar Paris'in kıyısında. Az önce anlattım, 40 metrekareden 20 senede Çamdibi'ne, oradan da Organize Sanayi Bölgesi'ne. 40 metrekaire yetmedi, Ali Ustalar çoğaldı, onların yardımcıları çoğaldı, 30 kişi olduk. Şöyle düşünelim, buna ölçek ekonomisi diyelim. Ülkede önceden yokluk vardı. Birinci köprü yapıldığı zaman ülkenin bütçesi 2 milyar dolardı; ikinci köprü yapıldığı zaman 8 buçuk milyardı; üçüncü köprü yapıldığı zaman ise 150 milyar dolardı. Bu ölçek ekonomisinde yapılıyor bunlar. Ölçek küçükse harcayacak para azdır. Bizim 40 metrekarenin, Türkiye'nin, İzmir'in imkanları böyleydi. Şimdi Allah'a şükür, ülkenin imkânları çok genişledi. 40 metrekarede beş kişiyle çalışırken babamın bir Austin marka arabası vardı. İçine dört kişi zor sığıyordu. Çalışanımsanız bisikleti yoktu. Şimdi benim işletmemde arabası olmayan neredeyse yok. Bu, ölçek ekonomisi. Çalışanlarımızın arasında ev almayan neredeyse yok. Ülkenin şartları değişti, aynı şartlarda konuşamayız. Bugünkü şartları konuşalım.

Evet, İzmir'imize çok ihanet ettik. Mesela Manhattan'a gidiyorsunuz, bir müzeye. Orada 150 sene evvelki New York fotoğrafları bir yerde, her 25-50 senede New York düzen değiştirmiş, şu anki halini almış, eski New York yok. Böyle bir düşünce de var. Hangisini tercih edeceğiz? Bu da şehir plancılarının işi, akademisyenlerin işi. Her belediye başkanı kalkıp da bu böyle olsun dememeli ama maalesef deniyor. Hepsinin hatası var. Çok güzel şeyler yapan da var. Bir şehir plancısının düşüncesini dikkate almamak kadar büyük saçmalık olabilir mi? Almanya'ya bir şehre gidiyorsunuz, binalar var, bir park var, inanılmaz güzel. Benim İzmir'imde niye böyle bir park olmasın kardeşim? Neden nefes alacak bir yer yapmayalım? Biz Kültürpark'ımızı elimizde zor tutuyoruz. Milletin gözü Kültürpark'ta. Bizim çocukluğumuzdaki Kültürpark'ın güzelliği de kalmadı sanki. Eskiden o kadar elektrik sıkıntısı vardı ki, Fuar'a elektrik vermek için İzmir'in evlerinin elektriği kesiliyordu. Bugün böyle bir derdimiz yok.

Bakın, benim pek -izm'lerle işim yok. Sosyalizm, komünizm, faşizm vs., demokrasi olur, krallık olur. İngiltere krallık, Hollanda krallık. Almanya'da demokrasi var. İspanya'da Franco vardı. Tabii nefretimiz çok. Çin'de komünizm vardı. Ama Çin bugün en güçlü ülkelerden biri. Japonya'da krallık var ama en güçlü ülkelerden biri. İngiltere, Hollanda, Almanya, İspanya hepsi iyi idare ediliyor, dünyanın sayılı ülkelerinden. Demek ki, rejimler önemli değil, yöneticiler önemli diye düşünüyorum. Bizim şanssızlığımız, bizi yönetecek iyi insanları bulamamış olmamız. Bugünkü siyasi otoriteye kızıyoruz. Cumhuriyet'in 80-90 yılda yaptıklarını, 750-780 milyar dolarlık tesisleri 75 milyar dolarlara sattık. Bu affedilecek şey değil. Peki neden? Bizi yönetecek iyi bir idare seçemedik kendimize. Kabahat bizim. Ben sanayiciyim, patronum ama Tarış işçisinden farkım yok. Lütfen birbirimizi ayırttırmayalım.

1970'lerde sağcı solcu diye ayırttırmaya çalışıyorlardı. Şimdi de Alevi, Sünni, Çerkez, Kürt diye ayırıyorlar. Oysa o benim kardeşim. Benim çocukluğumda Kürt ile Laz şakalaşırdı. Kürt neye denir, diyordu, Kürt Laz'ın deniz görmemiştir, diye şakaşılırdı. Neden ayırttırıyorsunuz bizi? Bir niyet var. Peki niye biz bu niyete alet oluyoruz? Toplum olarak niye ayırıyoruz? Besbelli, bizi ayırttırmak istiyorlar. Buna izin vermemeliyiz, bu konuda çok hassasım. 15 milyonken de, 35 milyonken de, 86 milyonken de bizim kardeş olmamız lazım, başka kurtuluşumuz yok, ya hep beraber ya hiç.

Daha fazla uzatmayayım, beni sabırla dinlediğiniz için çok teşekkür ediyorum. Hepinize hayırlı hafta sonları diliyorum.

1. Oturum sonrası tartışma ve katkılar

TARTIŞMA ve KATKILAR

Ali Rıza Avcan: Merhabalar, Ali Rıza Avcan. Ben soru sormadan önce bir gelişme, bir çalışma hakkında sizleri bilgilendirmek istiyorum. Keşke bu program dahilinde yer alsaydık ve anlatsaydık diye düşünmeden edemiyorum. Ali Rıza Avcan ve beş-altı arkadaştan oluşan gönüllü kent araştırmacısı/gözlemcisi aşağı yukarı iki-üç aydır Darağacı bölgesinde çalışıyor. Bunlar, Orhan Beşikçi, Turgay Gülpınar, Erol Şaşmaz, Orhan Berent. Biz birlikte bir süredir Darağacı/Umurbey bölgesini sokak sokak, cadde cadde, bina bina fotoğraflayarak tapu kayıtları ve imar planlarındaki bilgileri eşleştirerek mekanları geçmişleri üzerinden bugüne geldikleri haliyle belgelemeye çalışıyoruz. Bunu yaparken örnek aldığımız proje Bergama'daki Fabrika projesi. Bergama Sümerbank Fabrikası'nda çalışan yöneticilerin, mühendislerin ve işçilerin "emeğin miras hakkı" kavramı boyutunda hafızalarını belirlemek ve bunu bir network üzerinden canlı tutmaya çalışan bir proje bu. Kapitalizmde fabrikalar yavaş yavaş kalkıyor, onun yerine başka şeyler geliyor ama fabrikalarda çalışan emeğin miras hakkı var. Verilen mücadeleleri, çalışmaları hatırlamak ve bu hafızayı korumak gerekiyor. Hem o dönemde çalışanlar hem de onların çocukları, torunları üzerinden canlı tutmak gerekiyor. Bergama projesi bunu çok güzel yapıyor. Keşke bugün o projede çalışanlar aramızda olsa ve aktarsalardı. Evet, bir süredir Darağacı'nda çalışıyoruz ve Darağacı'nı hem mekân hem de insan olarak, insana dokunarak öğrenmeye çalışıyoruz. Ayrıca projenin içinde avukat Senih Özay var, Darağacı muhtarı Fatma Kaçaro var, bizi destekliyor. Haliyle, Darağaç Kolektifi var. Bu çalışma çerçevesinde dün profesyonel

turist rehberlerinin meslek odası ile birlikte Darağacı'nda kültür rotaları hazırlamak için bir atölye çalışması yaptık. Darağacı'nın korkulan, gidilemeyen, çekinilen bir bölge olmaktan çıkması gerekiyor. Onun için öncelikle kentte yaşayanların gidip görmesi gerekiyor. İçinden geçip giderken değil, yürüyerek, insanlarıyla konuşarak, mekânlara dokunarak öğrenmesi gerekiyor. Darağacı çetin bir bölge. Aslında ufacık, nüfusu 288. 1-1,5 kilometrekarelik bir alanı kapsıyor ama içinde çok çetin alanlar var. Bunlardan biri İzmir-Aydın demiryolunun yapılmasıyla birlikte oluşan demiryolu sahası. Bugün bizim girip çıkabildiğimiz bölgelerde sanki mevcut durum iyiymiş gibi gözüküyor ama içeri girdiğinizde demiryolu kültürünün nasıl yok olmakta olduğunu görüyorsunuz. Demiryolu kültürüyle gökdelenler arasındaki savaşı görüyorsunuz. Demiryolu alanın işgali ve alana ilişkin düşünülenleri dikkate aldığınızda, bu savaş devam ediyor ama çoğumuz bunun farkında değiliz. Bir stadyum var, Mustafa Denizli Stadyumu deniliyor ama eski Altay ya da Panionion Stadyumu, başlı başına bir kültürel değer. Hemen onun yanında eski kilise ve Rum Mezarlığı yerine yapılan meslek okulu, ondan sonra Güzel Sanatlar Fakültesi ve onun yok edilen binaları var. Biraz ötede Şark Sanayi var. Şark Sanayi'nin kendi halinde gelişen muhteşem doğasıyla güzelliği var. Bugün iki ailenin mülkiyeti altında bu alan. Hürriyet Gazetesi'nin terk ettiği bir Darağacı var, onun getirdiği bir dağılma süreci yaşanıyor bölgede. Biraz daha ilerlerseniz Sümerbank var. Eğitim tesisleri itibarıyla canlılığını biraz koruyor ama yakında yapılacak Emniyet Müdürlüğü binaları o bölgedeki değişimi tetikleyecektir. Onun için yollar genişletiliyor, meydanlar oluşturulmaya çalışılıyor. Bu arada Büyükşehir Belediyesi mali sıkıntı gerekçesiyle çok geniş arazilerini satıyor. Önce 150 milyona, sonra 850 milyona iki büyük arsa satıldı yakın zamanda. Onların da gökdelen olmasını bekliyoruz. Evet, küçük işletmeler, atölyeler var. Atatürk Organize Sanayi Bölgesi'nden kalkıp o bölgeye gelen bir mobilya fabrikası var, çok ilginç. Liman için kullanılan büyük depolar var. Bölgeyi tanımamız gerekiyor. Bunun için bundan böyle Şehir Plancıları Odası ile birlikte çalışacağız. Rehberler Odası ile birlikte çalışıyoruz.

Yaptığımız çalışmaları duyan İzmir Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri bizi görüşmeye davet etti. Geçtiğimiz Çarşamba günü çok samimi ve uzun bir görüşme yaptık. Şu müjdeyi vereyim, bu samimi görüşmede, İzmir Kalkınma Ajansı olarak İzmir Elektrik Fabrikası'nın bir kültür sanat merkezi olarak kullanılmasını istiyorlar ve bunun için girişimde bulunduklarını söylüyorlar. Ne ölçüde hayata geçer bilemem ama ifade edilen bu. Evet, Darağacı'nı iyi tanımak, mekanıyla, insanıyla tanımak, oradaki filizlenmeleri teşvik etmek ve kentliyle barıştırmak gerekiyor. Bunun için de sanıyorum İzmir'de çoğu zaman yapamadığımız birlikte çalışmayı becermemiz gerekiyor. Bu düşünce ile Konak Belediyesi, Büyükşehir Belediyesi ile görüşmeler yaptık ama sonra gördük ki bireyin gücü, bir araya gelen gönüllülerin gücü, bazı şeyleri başarmakta çok daha etkili oluyor. O yüzden hangi yöntemle olursa olsun sonuca ulaşmak önemli. Bu bölge için geç kalındığının farkındayız. O gökdelenlerin yanında durduğunuzda sizi ezdiğini görüyorsunuz, bu çok kötü bir his, bunu hiç kimse hissetmesin. Bu bölge inşaatlar nedeniyle imar planlarında gözükmesine rağmen yok edilen sokaklarıyla bizim geç de olsa ilgimizi bekliyor. Neresinden dönülürse kardır, diye düşünüyorum. Teşekkür ediyorum.

Ayşegül Altınörs Çırak: Ben öncelikle tüm katılımcılarımıza çok teşekkür etmek istiyorum. Bizi meslek disiplinlerimizin dışında, tam da yaşam pratiklerinden, alanın yaşanmışlık değerlerinden kesitler sunarak anlattınız. Ben Mustafa Bey'e söz ettiği tesislerinin durumunu sormak istiyorum. Örneğin Çamdibi'nde başladığınız 750 metrekairelik tesisin durumu nedir? Hala sanayi tesisi olarak mı duruyor, başka bir şeye mi dönüştü? Kemeraltı-Alsancak arasındaki bölgede babanızla başladığınız ilk torna tesisleri bugün ne durumdalar acaba? Ve Çamdibi'nde çalışırken komşu bölgeleri nasıl anımsıyorsunuz?

Mustafa Dirin: Çok güzel bir soru. İlk başladığımız, 40 metrekairelik yer iş merkezi oldu, başka esnaf lar geldi, gelinlikçiler var, tekstilciler var, lokantalar var. Orada bugün sanayi çalışmıyor, yok. Alsancak'ta vardı, hemen yanımda torna tezgahlarıyla Par Makine vardı. Onlar da bugün yok, hepsi apartman ve iş merkezi oldu. Çamdibi'nde çalıştığımız bina hala duruyor. Bir başka sanayici orada sanayicilik yapmaya devam ediyor. Sahibi şimdi başka. 1. Sanayi Sitesi'nde de bir atölyemiz vardı ama orada da tornacılar ve makine sanayicileri kalmadı. Oto yedek parçacıları gibi firmalar çoğaldı. Bunun devamlılığını ihtiyaçlar sağlıyor tabii ki. Yeni bir yerde talep artınca değişiyor. Alsancak'ta, "Kale arkası" olarak tabir ettiğimiz yerde, Topçu'nun orada o zamanlar ihtiyaç öyleydi. Mesela Çamdibi'nde başka talep gelmedi, orada hala tornacılar, sanayiciler çalışıyor. Toplumun ihtiyacı neyse ona dönüşüyor. Ancak hocama katılıyorum; Elektrik Fabrikası'nın bu düzeninin bozulması şehre büyük ihanet olur. Bunlar zamanla birçok kişinin elinde olabilir. Biraz evvel söylediğim gibi, şehre ihanet eden belediye yöneticilerimiz olmuştur, güzel şeyler yapanlar da olmuştur ama ihanet daha fazladır. Az önce bahssettim, iş nedeniyle Almanya'ya çok gidip gelirim. Orada daracık bir sokaktan muazzam bir parka ulaşabiliyorsunuz. Adeta parkların içine şehirler kurulmuş. İnsanlar nefes alıyorlar.

Ayşegül Altınörs Çırak: Teşekkür ederim. Ben de sizin vesilenizle "Kale arkası", yani bugünkü referans bölgesi Topçu'nun bir sanayi bölgesi olduğunu yeni fark edenlerdenim. Oradaki firmaların yoğunluğu nasıldı?

Mustafa Dirin: Bunlar oto tamircisi, oto elektrikçisi, su tribünü yapan, tulumba yapan, el tulumbaşı yapan, kamyon yedek parçası yapan ufak atölyelerdi. Komşumuz olan bir hortum fabrikası vardı. Sanayici dediğimiz tamircilikti hanımefendi. 50 metrekaireden büyük atölye yoktu. Bir tek Ahmet Par'ın torna tezgâhı biraz büyüktü ama onun dışında hep küçük küçük atölyeler vardı. Türkiye'yi fabrikalaştıran 1970'te ABD'nin koyduğu ambargodur. Para yok, pul yok, ihtiyaç var, ülke büyüyor. Herkes daha fazla üretim yapmaya ihtiyaç duydu. Ben 1969'da okulu bitirdim ve kimse beni zorlamadı ama iş varken çalışmak diye bir şey vardır, gece gündüz çalışıyorduk. İhtiyaç vardı. Bu nedenle ambargonun Türkiye'ye çok büyük faydası olmuştur diye düşünüyorum.

Murat Çevik: Öncelikle hepinize teşekkür ederim. Ben de beyefendiden biraz gencim, 67 yaşındayım. Türkiye'nin ilk bisikletliler derneğini 1990 yılında Ankara'da kurdum.

46 yıllık bilişimciyim. Bu panelle ilgili bir perspektif sunmak istiyorum. “Değişen yaşam pratikleri ve bellek”, “yeni kent merkezi tarihsel dönüşüm süreci” bence içi biraz daha doldurularak sunum yapılmalıydı, doğrusu benim beklentim oydu. Dünyada son 40 bin yılda üretilen veri artık bir ayda üretiliyor. Bu tamamen dijital veri. Bu dijital veriye endeksli yeni bir toplum oluşuyor ve geçmişten gelen bellek, çok hızlı dönüşümler yaşayarak yeni yaşam biçimlerini ortaya koyuyor. Bence “tarihsel dönüşüm süreci” dediğimiz süreçte insanların, kültürel beklentilerin nereden nereye geldiğini ve kentin bu beklentileri karşılamak yönünde ne kadar hazırlık yaptığını, ne kadar mücadele verdiğini, ne kadar örgütlendiğini masaya yatırmak gerekir, diye düşünüyorum. Beyefendinin az önce Darağaç ile ilgili söylediği beni çok heyecanlandırdı. Çok önemli bir yer. Daha eşimi bile oraya götüremedim. İzmir’de hayal edemeyeceğiniz güzellikte yerler var. Bu kenti oluşturan insanlar ise bunlardan bihaber yaşıyorlar. Bu farkındalıkları belleğe çekmek, bu çalışmanın atacağı güzel bir adım olacaktır. Hepinize çok teşekkür ederim.

Ali Rıza Avcan: Unuttuğum bir şey oldu. Örnek bir insana vefa borcumu yerine getirmek zorundayım. Bunu bugün burada kayıtlara da geçirmek isterim. Darağacı bölgesinin emeğin miras hakkı boyutunda hafızasını araştırırken karşımıza 1964 yılında bir süre İzmir Elektrik Fabrikası’nın müdürlüğünü yapmış muhteşem bir insan çıktı: Süha Tarman. 97 yaşında, Karşıyaka’da yaşıyor. Yurtdışında eğitim görmüş bir makine mühendisi. İzmir Elektrik Fabrikası’ndaki başarılı yönetimi nedeniyle bir yıl sonra ESHOT Genel Müdürü olarak görevlendirilmiş. Fakat aldığı cazip teklifler sonucunda Özgörkey grubuna geçmiş, Coca Cola’nın üst düzey yöneticilerinden olmuş. Bugün sağlığı iyi, zihni, anlatımı gayet iyi. O tür insanlar hep yaşasın isterim. Sancar Maruflu Sokak’taki üç oda bir salon dairesini oluşturduğu arşive ayırmış, kendisi ayrı bir yerde yaşıyor. Bizi geçen Temmuz ayında bu arşivinde kabul etti. Hem Elektrik Fabrikası ile ilgili hem de çalıştığı diğer kurumlarla ilgili müthiş bir arşiv oluşturmuş. Bir nevi müze ev gibi bir yer. Bunu çok bilinçli bir şekilde yapmış. Örneğin, İzmir Elektrik Fabrikası’ndaki işçilerin daha eğitilmiş hale gelmesi için eğitim çalışmaları düzenlemiş, broşürler hazırlamış ve hepsini korumuş. Arşivinin bir kısmını dijital ortamda APİKAM’a bağışlamış. Pek çok kişinin bu çalışmadan haberi yok. O yüzden Süha Bey’i sağlığında bu güzel çalışmalarını için kent adına takdir etmek lazım. Kentin hafızasını kendi çapında korumuş, keşke hepimiz öyle olsak. Ben en azından onun yaptıklarına duyduğum saygı nedeniyle bunu burada ifade etmenin bir vazife olduğunu düşündüm, teşekkür ediyorum.

Zafer Mutluer: Oturumu sonlandırmadan önce benim de Şakir Bey’e kısa bir sorum olacak. Bölgedeki yoğun emekçi topluluğun çoğunlukla kırsaldan kente göç eden yurttaşlardan oluştuğunu ve onların kentleşmesine olanak sağladığını belirttiniz. Bunu biraz daha açmanızı rica edeceğim. Ayrıca, bu bölgede, TARİŞ ve Tekel işçilerinin iş çıkışlarında anlattığınız sosyalleşmeyi/örgütlenmeyi yaşadıkları mekanlar var mıydı? Bunların izlerini bugün bulabilir miyiz yoksa çoktan kaybettik mi?

Mehmet Şakir Örs: Teşekkür ediyorum. Soruyu yanıtlamadan önce Ali Rıza Bey’in anlatımlarına dikkat çekmek istiyorum. Bu önemli bir çalışma olmuş. Orhan Bey,

Senih Bey gibi dostları iyi yakalamışsınız. Darağaç Kolektifi'nin sırtı yere gelmez. Bu tür sivil inisiyatifleri çok önemsiyorum. Yerel yönetimler ya da kamu kurumlarından yeterince karşılık bulamayabilirsiniz, bunlarla hep karşılaşıyoruz ama kent adına çok önemli bir görev. Burada seslendirmeniz iyi oldu. TMMOB bileşenlerinin de bu işi sahiplenmesi gerekir. Bahsettiğiniz Bergama örneği çok güzel, bunların farklı mekânsal ölçeklerde çoğaltılması gerekir. Kent adına TMMOB tarafından kendi uzmanlık alanları ve yetkinlikleri kapsamında desteklenmesi çok iyi olur. Biz de basın desteği sağlamaya çalışırız. Elektrik Fabrikası'nı çok önemsiyoruz. Andığınız değerli büyüğümüz inşallah çok uzun yıllar yaşar. Onlar bu dünyadan göçmeden kentin bu alanları sahiplenmesi ve sosyal belleğe aktarması gerekiyor. Önemli olan, kentin yerel dinamiklerinin iş ve güç birliği yapması, olanaklarını birleştirmesi. Sizin örneklerinizi desteklemeli ve farklı yerlerde çoğaltmalı.

Zafer Bey'in sorusuna dönersek, kentsel dönüşüm meselesinde insanı merkeze almak ve kentle bütünleştirmek çok önemli. Biz fabrikalarda çalışırken kırsaldan çok sayıda işçi gelmişti. Az önce İsmet kardeşimizin açıkladığı gibi, Tariş bir kooperatif kuruluşu. Örneğin, ben aslında bir ayağı tarımda olan bir insanım. Üç kuşaktır Tariş ortağı bir ailenin çocuğuydum. Tariş'te işe girişimde bu çok önemli bir etkendi. Benim gibi, hatta benden çok daha güçlü aidiyetleri olan, kırsal alandan bağlar bahçelerden gelmiş çok sayıda genç işçi vardı. Bunlar ilk defa Tariş'te sendika, sözleşme, vardiya kavramlarını öğrendiler, saat mefhumuyla tanıştılar. Tekel Fabrikası da benzer yapıdadır. Orada çoğunlukla Balkanlar'dan ve Adalardan gelen insanlar bulunurdu. Benim de ilk sigortalı işim lise yıllarımda mevsimlik işçi olarak tütün işinde olmuştur. İzmir'de hem Tekel hem Tariş Fabrikalarının güçlü aidiyetleri vardı. İnsanlar kendilerinden sonraki kuşakları da orada çalıştırırlar. Örneğin, çok saygın ustalar vardır, bu ustaların çocukları işe alınır. O dönemde işsizlik bugünkü gibi değildi. Fabrikalara emek vermiş insanlar emekli olurken ya da olmadan önce kendilerinden sonraki kuşaklara öncelik verilirdi. Çamdibi, Gültepe, Toros, Ferah, Çimentepe, Çiğli gibi mahallelerde Tariş'te ve Tekel'de çalışanlar semt kahvelerinde birlikte oturur, birlikte kalkarlardı, birlikte pikniğe giderlerdi. Fabrikalardaki anılarını, sendikal, sosyal, siyasal gelişmeleri birbirleriyle paylaşırlardı. Dolayısıyla hem kırsaldan gelen bu insanların hem de kentin çeperinde yaşayan insanların kentlileşmesi bu sayede olmuştur. İşçi sınıfının bir parçası olduklarını bu mekânlarda hissetmişlerdir. Sendika ile, toplu sözleşme ile tanışmışlardır. Hayatlarında ilk kez greve çıkmışlardır. İsmet kardeşimiz az önce belirtti, 12 Eylül 1980 darbesi bizi grev gözcüsü gömleklerimizle bulmuştu. Hemen öncesinde dört buçuk ay grev yapmıştık. Tariş, Tekel gibi yapılar artık kalmadı, mekânları terk edildi. Tariş kırsala çekildi, Tekel de özelleştirildi. Bunları belki bir sosyal bellekte değerlendirmek gerekir.

Ali Rıza Avcan: Sümerbank'ı, Sümerbank'ın 1969'daki grevlerini ıskalamamak lazım. Arka taraftaki lojmanları, Sovyet tipi yapılaşmanın sanayideki yapılaşmanın örneğidir bu fabrika.

Mehmet Şakir Örs: Doğru, Sümerbank bizim karşıımızdaydı. Çalıştığımız fabrikaların hepsi yıkıldı, yok oldu. Aynı vardiyadan çıktığımızda yüz yüze gelirdik. Tariş Üzüm Fabrikası ile Sümerbank arasındaki yolda kahvehaneler ve bakkallar vardı.

Bakkallar aynı zamanda tektekçilik yaparlardı. İşçiler içmeyi severdi. Vardiya çıkışında müdavimleri bakkallarda hem günün değerlendirmesini yapar hem de bir küçük tektek atarlardı. Bakkallar ve kahvehaneler aynı zamanda sosyal buluşma alanlarıydı. Büyük bir kahvehane de vardı. Tariş ve Tekel çalışanları için banliyö treni çok önemlidir. Bunun da sosyal belleğe dönüşmesi hepimizin görevi. Başta yerel yönetimler olmak üzere, tek tek Senih Bey, Orhan Bey gibi dostlarımız, buradaki dostlarımız ve TMMOB bileşenleri ile yaşatılabilir. Tüm çalışmaları tekrar kutlamak isterim. Teşekkürler.

Zafer Mutluer: Konuşmalarınız için teşekkür ederiz, salondan gelen katkılar da çok değerliydi. Oturumumuzu sonlandırıyoruz. Bir sonraki oturumda buluşmak üzere.

2. GÜN 2. OTURUM

MEVCUT YAŞAM PRATİKLERİ VE BELLEK

#2 PANEL

YENİ KENT MERKEZİ
TARİHSEL DÖNÜŞÜM
SÜRECİ

tmmob
mimarlar
odası
İzmir Şubesi

TMMOB
Şehir Plancıları Odası
İzmir Şubesi

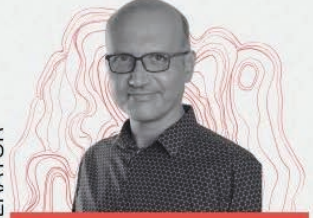
DEĞİŞEN YAŞAM PRATİKLERİ VE BELLEK

19.04.2025 | 15:45 - 18.00 | İzmir Mimarlık Merkezi

2. OTURUM:

MEVCUT YAŞAM PRATİKLERİ VE BELLEK

MODERATÖR

BURAK PAŞIN

Doç. Dr., Yaşar Üniversitesi, İç Mimarlık
ve Çevre Tasarımı Bölümü

DARAĞAÇ KOLEKTİFİ'NİN
BİRLİKTELİK SÜRECİ

ROMAN VATANDAŞLARIN
KENTSEL DÖNÜŞÜM
SÜRECİ

EGE MAHALLESİ'NDE
KENTSEL DÖNÜŞÜM,
TARİHİ ÇÖKÜŞ VE YAŞAM
MÜCADELESİ

Darağaç

ALİ CEM DOĞAN

Darağaç Kolektifi

HAKAN KARA

Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm
ve Sosyal Yardımlaşma Derneği

TAMER YETİŞİR

Ege Mahallesi Gençlik, Eğitim ve
Kültür Derneği

BURKAY PAŞIN, Doç. Dr., Yaşar Üniversitesi,
İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü

Kentsel mekan, tarih boyunca yalnızca fiziksel yapıların değil, kolektif ve bireysel belleklerin, sınıfsal mücadelelerin ve kimliklerin de kesişim alanı olmuştur. Özellikle Türkiye’de son yıllarda hız kazanan kentsel dönüşüm projeleri, bu alanı radikal ve muğlak biçimde yeniden şekillendirmektedir. Bu bağlamda, “Mevcut Yaşam Pratikleri ve Bellek” başlıklı ikinci oturumda, kent merkezinin hemen yanı başında bulunan iki mahalledeki (Umurbey ve Ege) direniş ve üretim pratiklerini merkeze alarak, çok katmanlı, devingen ve her gün yeniden inşa edilen yerel belleklere odaklanılmıştır.

Alsancak Stadı ile Halkapınar arasında kalan Umurbey ve Ege Mahalleleri, tarihsel olarak endüstriyel ve ticari yapılar ile konutların iç içe geçtiği heterojen bir dokuya sahiptir. Günümüzde yapıların çoğu yıkılmış ya da işlevini yitirmiş olsa da, bölgenin tarih boyunca endüstriyel yapılar ile şekillenen sosyo-kültürel karakteri ve kolektif bellekteki izleri küçük ölçekli tamirhaneler, depolar ve atölyelerle hâlâ varlığını korumaktadır. Ancak, son yıllarda bölgede yaşanan kentsel dönüşüm pratikleri, sağlıklı ve sürdürülebilir bir kolektif bellek inşa etmekten çok, geleceğe yönelik bulanık bir perspektif ortaya koymaktadır.

Oturumun ilk konuşmacısı Ali Cem Doğan, Umurbey Mahallesi’nde Darağaç Kolektifi’nin doğuşunu ve mahalle ile kurduğu birliktelik sürecini anlatmıştır. Eskiden bir işçi sınıfı mahallesi olan Umurbey, fabrikaların kapanmasıyla küçük bir sanayi sitesine dönüşmüş ve kolektifteki sanatçılar için verimli bir üretim ortamı haline gelmiştir. Darağaç Kolektifi’nin sanatsal pratiği, seçkin ve büyük sermayeninkinden tamamen farklıdır. Kamusal alana, sokağa taşıdıkları eserler, sanatçı ve mahalleli (esnaf/ustalar) arasında beklenmedik bir diyalog ve sahiplenme yaratmıştır. Doğan, tabandan yayılan bu demokratik sanat üretim modelini “hem kimliksel hem de sınıfsal bir mücadele” olarak tanımlamıştır.

Oturumun ikinci ve üçüncü konuşmacıları olan, Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Yardımlaşma Derneği’nden Hakan Kara ve Tamer Yetişir, Umurbey’in hemen güneyindeki Ege Mahallesi’nde yaşanan kentsel dönüşüm sürecini ve bu süreçte verdikleri hukuksal, bürokratik ve siyasal mücadeleyi aktarmışlardır. Bu aynı zamanda, Roman vatandaşların kendi kültürlerini koruma ve önyargılardan arınma mücadelesidir. Yüksek katlı ofis ve rezidans yapılarıyla mekansal ve sosyal

karakteri hızla değişen bölge, diğer tüm alt kültürleri göz ardı eden bir soylulaştırma (*gentrification*) tehlikesiyle karşı karşıyadırlar.

Panel, kentsel dönüşümün sadece bir imar ve planlama meselesi değil, kimlik, sınıf, kültür ve bellek gibi en temel insani değerlerin korunması mücadelesi olduğunu da gözler önüne sermiştir. Umurbey ve Ege Mahallesi deneyimleri, Türkiye'deki kentsel dönüşüm projelerinin tek tipleştirici, yukarıdan inmeceli ve piyasa odaklı yaklaşımının karşısında, yerel, katılımcı ve tabandan gelen topyekün direniş pratiklerinin önemini göstermektedir.

Şehir Plancıları Odası ve Mimarlar Odası İzmir Şubelerinin, ülke demokrasi sınavından geçtiğimiz böyle bir dönemde, bu panel serisiyle bizi buluşturmaları çok önemli ve kıymetli. Her iki Oda'ya da çok teşekkür ederim. Oturumumuzun başlığı "Mevcut Yaşam Pratikleri ve Bellek". Bizim şu anda bu buluşmamız bile bir bellek inşası, burada söylediklerimizle tarihe bir not düşüyoruz. Konuşmacılarımızı tanıtayım: Darağaç Kolektifi'nden Ali Cem Doğan, "Darağaç Kolektifi'nin Birliklilik Süreci"ni anlatacak; sonrasında Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Yardımlaşma Derneği'nden Hakan Kara, "Roman Vatandaşların Kentsel Dönüşüm Süreci"ni bizlerle paylaşacak; son olarak da Ege Mahallesi Gençlik, Eğitim ve Kültür Derneği'nden Tamer Yetişir, "Ege Mahallesi'nde Kentsel Dönüşüm, Tarihi Çöküş ve Yaşam Mücadelesi" üzerine konuşacak. Süremiz epeyce uzun, izninizle, bu konuşmalara altlık oluşturmak ve biraz da yönlendirmek üzere bir girizgâh yapmak istiyorum.

Bellek çok karmaşık, zıtlıklarla dolu ve aslında ideolojik bir olgu. Ünlü düşünür Michel Foucault'nun "karşıt bellek" (*counter memory*) kavramı vardır ve bunu bir sivil direniş pratiği olarak tanımlar. Devlet erkanının, karar vericilerin tarih yazımındaki kurgusal gerçekliğine tamamen zıt bir kavramdır. Bellek son dönemde hatırlanmak istenenler kadar unutulmak ve hatta unutturulmak istenenler üzerine inşa ediliyor. İşte ideolojik yönü tam da burada başlıyor. Örneğin, tarih boyunca savaş, soykırım, darbe, salgın gibi kitlesel travmalara maruz kalmış birçok toplumda bu durum görülür. Belleğin birçok katmanı var ve belleği paylaşan çok farklı kesimler var. Mesela, özellikle ulus devletlerin kuruluş sürecinde tarih yazımında, ders kitaplarında ve genel söylemlerde bir savaş çoğunlukla bir zafer olarak görülürken, savaş mağdurları ve mülteciler

için çok travmatik bir durumdur. Dolayısıyla, belleği nasıl inşa etmek isterseniz öyle şekillenmiyor. Gündelik yaşam pratikleri, kitleler buna izin vermiyor. “Kolektif bellek” diye bir kavramdan bahsetmenin de bu nedenle çok idealist olduğunu düşünüyorum. Evet, belli değerler üzerinden kolektif bir bellek kurulabilir ama bellek çok katmanlı, devingen ve her gün yeniden inşa edilen bir olgudur. Bugün bu panele konu olan mahallelerdeki deneyimler neden önemli? Çünkü hem Darağaç Kolektifi’nin bir süredir yaşam ve üretim alanı olan Umurbey Mahallesi’ni hem de hemen yanındaki Ege Mahallesi’ni ortak kılan, mevcut yaşam pratiklerinin bölgenin tarihsel, sosyal ve kültürel belleği üzerinden sürekli şekillenmesidir.

Ben Karşıyaka’da oturuyorum, çocukluğumdan beri Alsancak’tan Karşıyaka’ya giderken bu bölgeden toplu taşıma veya araçla geçerim ve burayı hep, sanki yokmuş gibi, kentin atıl kalmış bir alanı, temizlenmesi gereken bir alan gibi görürüm. Aslında böyle bir alan değil, gündelik yaşam pratikleri çok farklı. Galiba biz kentliler bunun pek farkında değiliz. Hemen yanı başımızdaki bu alanda neler olduğuna dair fikrimiz yok. Oysa oralarda da başka bellekler inşa ediliyor. Alsancak Stadı ile Halkapınar arasında kalan bu iki mahalle; endüstriyel yapılar, depolar, işlevini yitirmiş fabrikalar, 19. yüzyıl ve erken 20. yüzyıldan kalma iki katlı konutlar ile heterojen ve karmaşık bir dokuda şekillenmiş durumda. Bölgenin yapısı, Cumhuriyet’ten önce orada yerleşik gayrimüslimler tarafından işletilen Havagazı, Un, Kiremit, Zeytinyağı Fabrikaları ve işçi konutlarıyla şekillenmeye başlıyor. 20. yüzyılda ise hepimizin bildiği Şark Sanayi, Elektrik Fabrikası, İzmir Pamuk Mensucat Fabrikası, Sümerbank Basma Sanayi ile endüstriyel bir kimlik kazanıyor. Günümüzde bu yapıların birçoğu yıkılmış, terk edilmiş ya da işlevini yitirmiş olsa da bölgenin endüstriyel karakteri küçük ölçekte tamirhaneler, liman arkasında depolar ve atölyeler ile hâlâ korunmakta. Oturumun ilk konuşmasını yapacak Ali Cem Doğan’ın da içinde bulunduğu kolektif, bölgenin bu küçük endüstriyel üretiminden beslenen, bu üretime rağmen değil, bununla birlikte gelişen bir model oluşturuyor. Ben de yaklaşık 10 yıl önce tanıştım Darağaç Kolektifi ile. Kolektif’in sokaktaki ilk sergilerinden biriydi, iki akademisyen arkadaşımın sergiye katıldık ve çok şaşırdık. Böyle bir ortam olabileceğini, böyle bir yerde böyle bir serginin yapılabileceğini düşünmüyorduk. Ezberleri tamamen bozan bir sergiydi bu, seçkin ve büyük sermayenin elinden çıkan sanat anlayışından tamamen farklı olarak orada yaşayan tabandan gelen kitleyle iç içe geçmiş bir anlayış vardı. İlgilenenler bu sergi ve Kolektif hakkındaki yazımızı Ege Mimarlık dergisinin Tamir sayısında okuyabilirler (Pasin, Varinlioğlu, Kılınç, 2020). Bu açıdan Kolektif, sağlıklı ve sürdürülebilir bir demokrasi örneği sunuyor; çünkü kendisini karar vericilerin dışında tutarak, tabandan yayılan bir model geliştiriyor. Darağaç Kolektifi’nin mevcut yaşam pratiklerini anlatmak üzere sözü Ali Cem Doğan’a veriyorum.

Darağaç Kolektifi'nin sunumu

Darağaç Kolektifi'nin Birliktelik Süreci

Darağaç Kolektifi adına **ALİ CEM DOĞAN**, Sanatçı

Burkay Hocam, çok teşekkürler. Ben Ali Cem, sinemacıyım, görüntü yönetmeniyim. Aynı zamanda Darağaç Kolektifi'nin koordinatörlerinden ve kurucu üyelerindenim. Konuşmamı hazırladığımda ne söyleyeceğimi, nasıl başlamam gerektiğini biliyordum. Ancak bir önceki oturum, bu girizgahımı biraz değiştirmem gerektiğini düşündürdü. Az önce Burkay Hoca'nın bahsettiği ve Ege Mahallesi'nden komşularımızla hemfikir olduğumuz bir durum var. Biz bu mahallede yaşayan insanlarız. Bir mahallenin dönüşümü, nasıl gelişeceği, o mahalleye ne olacağı konusunda orada yaşayan insanlar karar verirler. Bir önceki oturumda belki olmayanlar olabilir, şu anda daha kalabalığımız ama talihsiz bir şey duyduk. Mahallemizin, Darağaç'ın "turizme açılması" ve "turizmle alakalı faaliyetler"i geliştirilmeye çalışıldığını duyduk. Bu aslında bizi şaşırttı. Çünkü turizm demek, ustaların dükkanlarını kaybetmesi, sanatçıların atölyelerini kaybetmesi demek, yaşam alanlarımızın daralması demek.

Az sonra izleteceğimiz video, Barış Aral'ın 2022 yılında Darağaç'ın yıllık sergilerinden biri olan Rotasyon sergisi için hazırladığı, bir buçuk-iki dakika uzunluğunda bir video. Bununla başlamak isabetli olacak. Burada sadece Folkart binasını göreceksiniz ama bugün çevresinde yeni gökdelenler de yükseliyor. Sarkastik bir dili var ama sanırım şu anda ihtiyaç duyduğumuz şey, tam da bu. Videoyu izleyelim, sonrasında devam edeceğim.

Bu videoda, o zamanlar komik bir tehdit olarak gördüğümüz gökdelenlerin yükselmesi konusu dört-beş sene önceydi. Bizim de atölyemizin üzerine gökdelen yapacaklar, yatacak mıyız iş makinelerinin önüne, diye konuşuyorduk. Şu anda tehlikeler çok daha somut, çok daha içeriden, çok daha çevreden gelen tehditlere dönüştü.

Devam etmeden bir not ileteyim: Bundan sonra konuşmama eşlik edecek görüntüler mahallenin tam üstünden çektiğimiz drone görüntüleri. Fark ettiyseniz hep inşaatlardan, yapılardan, gökdelenlerden, yeni kent merkezinden bahsediliyor ama şaşırtıcı bir şekilde Umurbey Mahallesinde ve Ege Mahallesinde hala insanlar yaşıyor! Bütün o şehir politikalarından, meslek odalarından, açıklamalardan bahsediliyor ama bir yandan da biz de buradayız ve az da değiliz. İnsanlarla iletişim kurabildiğimizi düşündüğümüz bir noktadayız.

Birazcık geriye gidelim, 1970-80'lere değil, bu sefer 2010'lu yıllara doğru. 2013'ten, Gezi'den ve onu takip eden yıllardan başlayalım. Türkiye'de sanatçılar ve tasarımcılar özellikle son 10-15 yıldır büyük bir buhranın içerisinde. Bunun çok açık sebepleri var. En açık sebebi, hepimizin de acısını çektiği ekonomik sebepler. Çünkü, emin olun, Türkiye'de bir sanatçı ve tasarımcı olarak hayatınızı geçindirmek gerçekten zor. Bir de bununla ilişkili olarak beyin göçünden söz ediyoruz. İnsanların Avrupa'ya veya başka ülkelere gitmesinin temel sebeplerinden biri, yeterli ifade alanı bulamamalarından kaynaklanıyor. Bundan biz de mustarip olduğumuz için, yaşadığımız alanda bunu değiştirebilir miyiz, diye bir soruyla başladık. 2016 yılıydı. Kolektif'ten önce de birbirini tanıyan bir arkadaş grubuyduk. Birkaç arkadaşımız mahallede atölye tuttular. O dönemde kira fiyatları çok uygundu. Günümüzde de göreceli olarak hala uygun diyebiliriz-bu bizim için iyi bir şey-. Arkadaşlarımız atölyeyi tuttuktan sonra biz de onların yanına gide gele mahalleye ayağımız alıştı. Sonrasında, biz de şuradan bir yer tutalım dedik. Bir arkadaşımız bir yer tuttu, birimiz başka bir yer tuttu derken bir sokakta üç dört tane sanatçı atölyesi oluşmaya başladı. Birbirimizi sürekli ziyaret ediyoruz, gidip geliyoruz. Mahalle ise küçük bir sanayi sitesi aslında. Hocalarımızın bir önceki oturumda anlattığı gibi, yoğunlukla işçilerin ve işçi ailelerinin yaşadığı bir mahalleyken fabrikaların kapanmasıyla birlikte metruk bir hale gelmiş. Bugün Alsancak katlı otoparkının bulunduğu yerde o zamanlar faaliyetini sürdüren küçük atölyelerin küçük sanayi sitesi şeklinde örgütlenerek mahalleye taşınmasıyla eski işçi sınıfı mahallesi yeni küçük sanayi sitesine dönmüşmüş; bizim taşınmamızla birlikte ise sanatçıların da yaşadığı bir mahalleye dönüştü. Mahalleye ilk taşındığımızda, ustalar, komşularımız başta tabii ki, kim bu değişik tipler, diye bakarken karşılıklı bir iletişim kurma çabasının sonunda diyalogumuz başladı. Buraya gelmeden önce bir kolektif olalım, kamusal alanda sergiler yapalım gibi bir niyetimiz yoktu; sadece arkadaşlarımızla uygun fiyatta bir kira ödeyerek aynı mahallede yaşamak ve üretmek istiyorduk. Derken, mahalleliyle kaynaştık, ustalar evimize gelip gitmeye başladı, birlikte yemek yemeye başladık. Eserlerimizi, resimlerimizi, fotoğraflarımızı görmeye başladılar. Mesela bir usta bir ressamın soyut bir işini görüyor, ben de yaparım oğlum, bu ne lan, diyor. Böyle bir iletişim biçimi kuruluyor. Bir gün ustalardan biri, eser mi diyorsunuz ne diyorsunuz, koyun sokaklara biz de görelim, dedi. 2016 yılıydı. Mahalleye yeni taşınmışız, ustalar bizi seviyor, komşularımız bizi seviyor, güzel bir ilişkimiz var ve birden bize diyorlar ki, çıkarın atölyelerinizi sokaklara koyun, biz de görelim. Sanatçılarda şöyle bir geçmiş vardır: Sanatçı güzel sanatlar eğitimi görmüştür, onun o biricik eserleri, mezun olunca

onu bekleyen büyük fırsatlar var, galeriler kapış kapış eserlerini alacak ve hemen sergileyecekmiş gibi bir illüzyonun içindedir ve bu illüzyonun içinden çıkar, körfez balığı gibi. Biz de eserlerimizi sokağa koyarken, acaba başlarına bir şey gelir mi, diye az da olsa endişelendik. Bu noktada mahalleli içimizi, biz göz kulak oluruz, diye serinletti. Burada şunu görüyorsunuz; asla iletişim kuramayacağınızı düşündüğünüz toplumun bir kesimi birden sizin eserlerinizi sahiplenir hale geliyor. Diyalogun en güzel başlangıcıydı bu bizim için. Toplumsal olarak bir karşılık bulamadığımız ülkede, mahallelinin bize sahip çıktığını gördüğümüzde iletişim ve yakınlığımız arttı. Bu ilk sergiye gelen ziyaretçilerden ve arkadaşlarımızdan aldığımız geri dönüşler neticesinde her sene Eylül ayının son Cuma gününde yıllık Darağaç sergileri yapmaya karar verdik. Sanatçıları davet edelim, alana özgü yerleştirmeler yapılsın ve bu şekilde varlığımızı sürdürmeye devam edelim, dedik.

Üçüncü seneden sonra kapasitemizi biraz daha büyütmemiz gerektiği kanısına vardık ve Türkiye için kısıtlı da olsa fonlara (Avrupa Birliği fonları, Kültür İçin Alan, CultureCIVIC, SAHA) başvurmaya başladık. Bu fonlar sayesinde daha fazla insana ulaşabildik, daha fazla sanatçıyı mahallemize davet edebildik, daha fazla eser üretebildik.

Bu sene Darağaç Kolektifi'nin 10. yılı doluyor. Şu anda mahalleden komşularımız, arkadaşlarımız da burada. Bizim burada konuşabiliyor olmamız bile garip ve komik çünkü böyle başlamadık. Bir yerden sonra işler sizden daha büyük bir hale geliyor. Biz yaşam alanımızı, kimliğimizi korumaya çalışıyoruz. Ege Mahallesi'ndeki komşularımızda da benzer bir durum söz konusu. Burada hem kimlikssel hem sınıfsal bir mücadele var. Bir örnek vereyim. Mahallede birinci gün boş boş yürüyorsunuz, ikinci gün yürüyorsunuz, boş boş geziyorsunuz. Üçüncü gün ustalardan biri çıkıp size sorabilir: "Abi, hayırdır ya, hiçbir şey yapmıyor musun, boş boş takılıyorsun, senin tuzun kuru herhâlde?" Bu tarz iğneleyici laflar bize gösterdi ki, bizim de onlar gibi çalışmamız gerekiyor. Zaten biz de çalışıyoruz ve dolayısıyla onların motivasyonu bizi de olumlu etkiliyor! "Sınıfsal" dediğim, bu tür ortaklıklarla kurulan bir bağ. Mahallede ustalar ve komşularımız nasıl gece gündüz çalışmak zorundalarsa, bizim de onların yaptığı gibi hayatta kalabilmek için, kendimizi daha iyi ifade edebilmek için onlar kadar çalışmamız gerekiyor. Bu düzen bu şekilde devam etti ve beraberinde bir öğrenme süreci getirdi. Örneğin, atölyenize gittiğinizde üç beş anahtarınız yoksa yan taraftaki ustanın dükkanına gidiyorsunuz, ondan anahtarı alıyorsunuz, kullanıyorsunuz ve geri bırakıyorsunuz. Ustanın boyası yoksa gelip sizden boya alıyor. Böyle bir bilgi paylaşımı ve dayanışma söz konusu oldu. Günümüzde bizi birbirimize bu kadar bağlayan tam da bu yardımlaşma duygusu. Arkada izlediğiniz video, Darağaç'ın bu seneki projelerinden biri olan Darağaç Mutfak projesinin inşa sürecini gösteriyor. Videoda mahalledeki komşularımızı ve esnafı görebilirsiniz. Darağaç Mutfak sayesinde mahalleliyle iletişimimizi daha da artırmak, gastronomiyle ilişkili eserleri üretebileceğimiz ve sergileyebileceğimiz bir alan yaratmak istiyoruz. Biz aslında bir illüzyonun içerisinde ya da belki bir fanusun içerisinde ama çok mutlu mesut yaşayabildiğimiz bir ortamdayız. Anlattığım tablo size çok toz pembe gözükebilir ama her şey öyle değil tabii ki. Burada da kavgalar, gürültüler, çekişmeler yaşanıyor; çünkü mahalle bu ülkenin bir mikrokozmosu, küçük ölçekte bir kopyası ve biz de bunları gündelik hayatımızda yaşıyoruz.

Şimdi mücadele bölümüne geleyim. Her şeye sıfırdan başladık ve her şeye sıfırdan başladığımız noktada birbirimize şunu dedik: Ne yapacağız? Tamam, kamusal

alandaki sergiler yaptık, sokaklarda işler var, her yer eser dolu, bir soylulaştırma gerçekleştiriyoruz. Tamam ama sonra? Ne yapmalı, nereye evrilmeliyiz? Bir arkadaşımız “kent enstitüsü” gibi bir fikir ortaya attı. Bu tartışmadan sonra bütün mahalleyi bir kent enstitüsü, bir açık alan, açık atölye, alternatif bir eğitim sistemi olarak görmeye başladık. Darağaç Mutfak, kurmaya çalıştığımız eğitim modelinin ufak bir parçası. Örneğin, Gastronomi bölümleriyle yapmak istediğimiz iş birlikleri, hemen yanımda yer alan meslek lisesinde Mutfak Sanatları bölümünde okuyan öğrencilerin Darağaç Mutfak’ta işlerini üretebilmesi, buradan para kazanabilmesi, bunun mahallenin yerel ekonomisine katkıda bulunabilmesi gibi olasılıkları incelemeye başladık. Şimdi biz bunları düşünürken bir yandan da o gökdelenler, “yeni yaşam formları”, yeni kent merkezi tartışılıyor. “Yeni kent merkezi” lafı da pek bir şey ifade etmiyor, çünkü mahalledeyken zaten burayı hayatımızın merkezi olarak görüyoruz ve bizim için ufak bir resmin ufak bir detayı gibi gözüküyor. Yaşadığımız illüzyonun, mahallenin ve fanusun bizi nerelere götürdüğünü, bizi ne şekilde şaşırtabileceğini fark ediyoruz. Özetle, bizim yaşadığımız birliktelik, çok değişecek gibi gözüküyor. Geçenlerde bir toplantıda biri, ne olacak, gökdelen yapıldıktan sonra gökdelenin altında da aynı şeyi yaparsınız, demişti. Düşündük, hayır yapamayız, dedik; çünkü öyle bir şey değil bu. Biz burada iletişim kurabilmeye çalışıyoruz. Günümüzde sanat ve tasarım alanında üretilen eserlerin toplumun kendisinden ne kadar kopuk olduğunu fark ettiğimizde çabamızın beyhude olmadığını görüyoruz. Bizim bir nevi inatla sürdürmeye çalıştığımız bu. Bizi ve bu mahalleyi buradan alsanız, İzmir’in ücra bir yerine atsanız, hiç göze batmaz. O yüzden, yeni kent merkezi yapılacaksa yapılsın, biz zaten kentin neresinde olduğumuzu kendimiz konumlandırabilmiş değiliz. Bu bizim için çok geçirgen bir durum. Elbette bu mücadele sürecek. Biz hiçbirimiz burada mülk sahibi değiliz. Mülkiyet üzerinden bağımızın olmadığı bir alanı savunmaya çalışıyoruz, bunun farkındayız. Belki de beyhude hissi buradan geliyordur. Fakat biz bir yaşam, bir iletişim biçimi yaratmaya çalışıyoruz ve bunu kendi mahallemizde yapmayı uygun görüyoruz.

Darağaç Mutfak, Mayıs ayının sonunda açılacak, hepinizi bekleriz. Darağaç’ın faaliyetleri hiçbir zaman ticari kaygı gütmeydi. Tüm etkinliklerimiz, konserlerimiz, sergilerimiz birkaç istisna hariç ücretsiz gerçekleşti. Bu süreçte akıl veren, şunu da satsanız, şuradan bir para gelse diyen çok oldu. Muhtemelen akla ilk gelen şey, bizim için en kötü çözüm oluyor. Kolektif olarak en hızlı karar verdiğimiz şey kolektifin adıydı herhalde. 10 yıl önce adı ne olsun diye oturup düşündüğümüzde, on saniye sürmüş olmalı, Darağaç Kolektifi olsun, dedik. Çünkü komşularımız, biz Darağaçlıyız, diyor, Darağaç çocuğuyuz, Darağaç’ta büyüdük. Darağacı değil, Darağaç. Bir yumuşama durumu yok. Biz de böyle olmamız gerektiğini düşündük ve kolektifimizin adı Darağaç oldu. Bundan dört yıl önce ise bir dernek kurduk. Sadece sanatçılar değil, mahalleliler de derneğin üyesi. Çok kalabalık değiliz, ki bu da iyi oluyor sanki. Mahalleye bekleriz, hepimiz oralardayız.

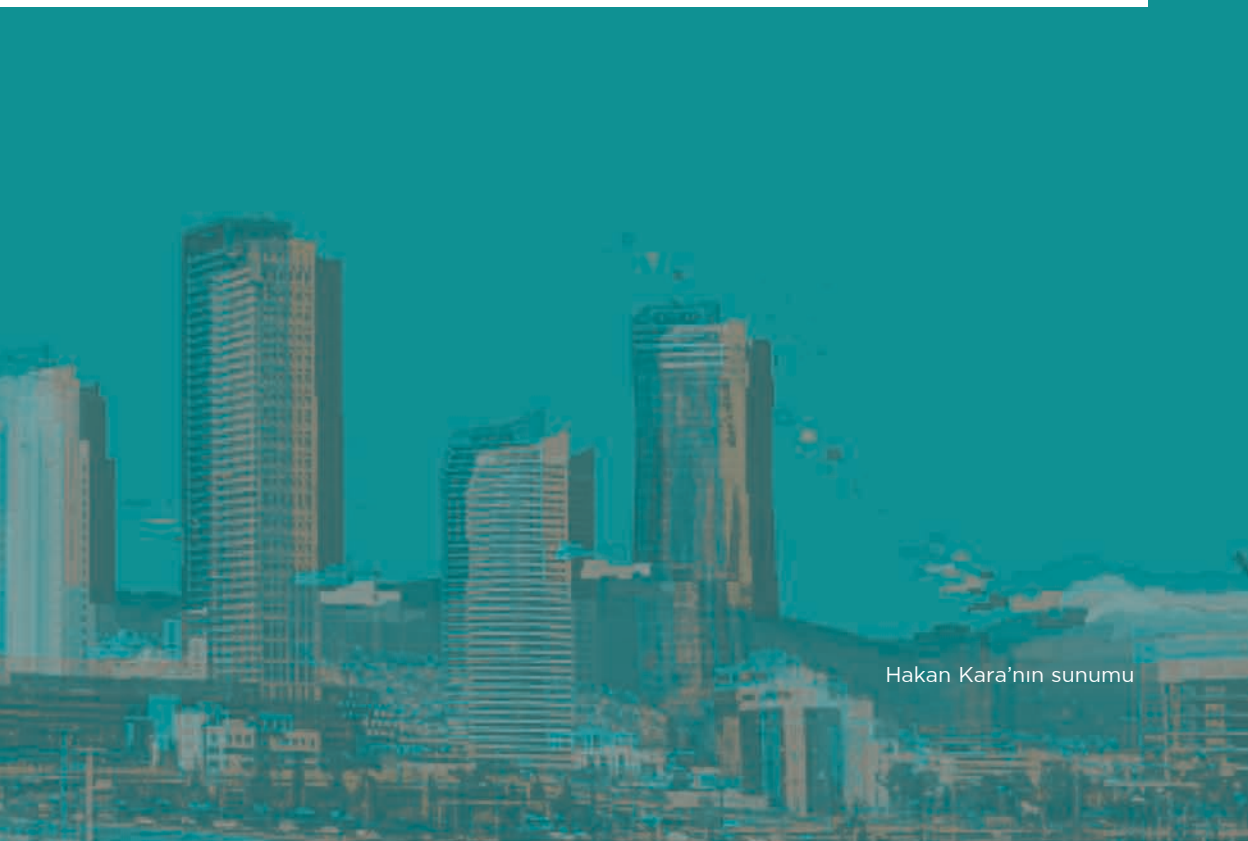
Son olarak hem bir özeleştirme hem de bir eleştiri yapmak istiyorum. Gökdelenler yapıldı, gökdelenler var, Folkart da yapılmıştı, ona da dava açılmıştı, davası hala sürüyor. Acaba bu mücadele sisteminin mi topyekûn değişmesi gerekiyor? Ege Mahallesi’ndeki komşularımız da bahsedeceklerdir, Darağaç Mahallesi’nin başına gelecek muhtemel senaryoları düşünüyoruz ama maalesef bugüne kadar İzmir’de kent adına yapılmış mücadelelerin çok da başarılı olduğunu söyleyemiyorum. Gökdelenler var, hala olmaya

devam ediyor. Mevzu gökdelenlerin olması ya da olmaması değil, gökdelen ya da yüksek toplu konutlar dışında başka seçenek sunulmaması. Yakın zamanda Elektrik Fabrikası için mahalle içerisinde bir mücadeleye başladık. Orada yüksek yapı olmasının argümanı yerine orada ne olsun argümanı üzerine çalışıyoruz. Çalıştığımız birtakım mimari planlar, tasarımlar var. Bunları olgunlaştırdıktan sonra bununla ilgili kamuoyu oluşturup İzmirliyle paylaşmak istiyoruz. Çünkü bu mücadele bizim mahalle olarak tek başına sonuçlandırabileceğimiz bir mücadele biçimi değil. İzmir halkının hep birlikte bu konu hakkında harekete geçebilmesi gerekiyor. Bunu meslek odalarından, derneklerden, vakıflardan, devlet kurumlarından, Avrupa Birliği projelerinden beklemek çok büyük bir hata. Geçen zaman ve kaybettiklerimiz, bize bunu gösterdi. Biz başka bir mücadele biçimi öneriyoruz. Daha farklı, daha güncel, daha yeni ve herkesin katılımcısı olabileceği, bir mekânı şehir adına nasıl dönüştürebiliriz tartışmasının yapıldığı bir mücadele alanı açmayı öneriyoruz. Dinlediğiniz için çok teşekkür ederim.

Burkay Pasin: Ali Cem Doğan'a teşekkür ediyoruz. Soru-cevap ve tartışma bölümünü tüm konuşmalar tamamlandıktan sonra en sonda yapacağız.

Şimdi ise Darağaç'tan hemen güneyindeki Ege Mahallesi'ne geçiyoruz. Ege Mahallesi 1920'deki Büyük İzmir Yangınından önce ağırlıklı olarak Rumların yaşadığı bir mahalleyken, mübadelenin ardından Selanik ve çevresinden gelen Romanlar buraya yerleşmiş. Mimari dokusu 1970'lere kadar imar düzenine göre yerleşmemiş ve bir kısmı geçici nitelikte basit çatki yapılardan oluşmaktaymış. "Tenekeli mahalle" isminin gerçekten tenekeden yapılmış yapılardan geldiğini biliyoruz. 1970'li yıllarda -hepimizin çeşitli şekillerde kendisini yâd ettiği-dönemin belediye başkanı Osman Kibar mahalleye blok konutlar yaptırmış. Bunlar dıştan koridorlu, dört katlı apartmanlar. Tahmin edeceğimiz üzere bu yapılar, Romanların dışa dönük, sokakla iç içe geçen ve kalabalık gruplar halinde sosyalleştikleri yaşam tarzına pek de uygun değil. Kullanıcılar yaşadıkları evleri çeşitli şekillerde dönüştürmüşler, mevcut birimleri genişletmişler. Bunun nedenlerinden biri geniş aileler haline yaşamaları, çocukların evlenince -biraz da ekonomik sebeplerden-ailelerinin yanına taşınmaları.

2009 yılında İzmir Büyükşehir Belediyesi Ege Mahallesi'nde kademeli olarak bir kentsel dönüşüm projesi uygulayacağını açıkladı. Kentsel dönüşüm ve gelişim projesinin ilk etabının temeli geçtiğimiz yıl atıldı. Bu kapsamda yaklaşık 120 bin metrekarelik inşaat alanında ticaret ve konut fonksiyonlu bir yüksek yapı bloğu, bağımsız birimler ve yine konut fonksiyonlu bloklardan oluşan toplam 706 bağımsız birim üretilecek. Şimdilik işleyen süreç böyle gözüküyor. Mevcut yaşam pratiklerini, burada süren mücadeleyi, hangi problemlerin yaşandığını ve yerel yönetimle nasıl ilişkiler kurulduğuna ilişkin çok daha detaylı ve kıymetli bilgileri Hakan Kara ve ardından Tamer Yetişir'den alacağız. Öncelikle sözü sayın Hakan Kara'ya vermek istiyorum, teşekkürler.

Hakan Kara'nın sunumu

Roman Vatandaşların Kentsel Dönüşüm Süreci

HAKAN KARA, Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Yardımlaşma Derneği Başkanı

Öncelikle herkese katıldığı için teşekkür ediyorum. Ben Hakan Kara, 18 yıldır İzmir Büyükşehir Belediyesi'nde personelim. Şu anda Veteriner İşleri'nde büro personeli olarak görev yapıyorum. Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Yardımlaşma Derneğimizi 2019 yılında kurduk. Bu derneği kurma sebeplerimizden biri, tapu sahibi olmayan, gecekonduda yaşayan yaklaşık 400 hanenin haklarını korumaktı. Bize hiçbir vatandaşın mağdur edilmeyeceği ve herkesin ev sahibi olacağı söylendi, biz de bu şartla kentsel dönüşümü kabul ettik. Yoksa bunu istemiyoruz; çünkü insanımızın evsiz kalacağını biliyoruz. Bunu İstanbul'da Sulukule'de gördük. Ben de bir belediye personeli olarak bu kentsel dönüşümün içerisindeyim. Eksileriyle artılarıyla her şeyi net bir şekilde biliyorum. Az önce hocamın bahsettiği lojmanlardan yaklaşık 70 hanenin üzerinde ipotek kalmıştı. Tamer Bey'in babası rahmetli Cumhuriyetçi gibi bu işlerle uğraşan büyüklerimiz bu konuda çok mücadele etti; fakat bir sonuca ulaşamadılar. Biz de bunun arkasında durarak mücadelemizi yeniden başlattık. Gerek genel sekreter ile gerek daire başkanları ile gerek belediye başkanıyla görüşsek de hiçbirimiz, muhtar, cami başkanı, spor başkanları, hiçbir sonuca varamadık. Bu ipoteklerin 40 yılı aştıktan sonra kaldırılacağı beyan edilmişti. Fakat Tunç (Soyer) Başkanımız İzmir Büyükşehir Belediyesi'ni zarara uğratmamak için 40. yılın sonunda bu insanlara dava açtı ve bu davayı belediyeyi zarar uğratmamak için açmak zorunda olduğunu

söyledi. Aksi takdirde Ankara'dan gelen müfettişlerin kendilerine ceza yazacaklarını belirtti. İnsanlarımızın evine savcılıktan araçlar gelmeye başladı, fotoğraflar çekiliyor. Kimine 110 bin TL, kimine 150 bin TL borç çıktı. Hem hükümet kanadından hem personel kimliğimizi, ikili ilişkilerimizi kullanarak durumu izah ettik ve çok şükür ki bunu mecliste sunup ipotek borçlarının hepsini kaldırttık. Bu bizim için çok büyük bir başarıdır; çünkü toplam borç yaklaşık 3-4 milyonu geçiyordu ve bunu kaldırttık. Dernek olarak hala bu konunun takibini yapıyoruz. İpotek terkin harcını yatırtıyoruz. Üst yazısını Emlak Daire Başkanlığı'nda hazırlatıp Tapu'ya gönderip evlerin üstünden tek tek şerhleri kaldırtıyoruz.

Burası 1970 yılında yapıldığında vatandaşlarımıza evlerin yarı parası Emlak Bankası'na, yarı parası İzmir Belediyesi'ne-o zaman büyükşehir değildi- ödenmek şartıyla verilmiş. Bunlardan kimisi belediyeye borcunu bitirmiş ama Emlak Bankası'na borcu bitirmediği için şerh kalmış. Kimisi de Emlak Bankası'na bitirmiş, belediyeye borcunu bitirememiş. Bu sefer de ipotek kalmış. Biz bunların hepsinin takibini dernek olarak yaptık. Şu anda yaklaşık 10 hane kaldı. Onlar için de artık vatandaşlarımızın bir zahmet kalkıp kendilerinin mücadele etmesi gerekiyor. Bizim insanlarımız biraz zor. Bu biraz da cahillikten kaynaklanıyor. Şimdi yolunu açtık, 300-500 lira civarında bir ipotek terkin harcı yatırılacak sadece. Biz yine müdahale ediyoruz tabii.

Siz de bilirsiniz, biz çok renkli kimlikli insanlarız, her rengimiz ayrı bir heyecan. Her şeyimizi kaybederiz ama neşemizi kaybetmeyiz. Büyük bir sorun yaşasak da yarım saat sonra önemsemeden tekrar yolumuza bakarız. Çünkü biz çok büyük zorluklardan geçerek hayata tutunduk. Böyle yapmasaydık Roman diye bir grup kalmazdı dünyada. Yani, biraz vurdumduymaz davranmak bizim kültürümüzde. Bunun dezavantajlarını da çok yaşıyoruz tabii. Çocuklarımıza bakıyorum, 2000li yıllara kadar lise mezunu olan yok. Ama çok şükür, bir hâkim kızımız çıktı, bizi gururlandırıyor. Bir öğretmenimiz çıktı, bir polis oğlumuz var, hemşire, doktor var. Bunlar bize çok gurur veriyor. Biz artık 9-8'liklerle anılmak istemiyoruz. Sadece çiçek satıcısı, ayakkabı boyacısı olmak istemiyoruz. Artık 2025 yılındayız, çocuklarımız da bunu istemiyor, kabul etmiyor. Önümüzde Hıdırellez var. Herkes mahallelerimize gelmek gezmek ister, oynamak ister ama Hıdırellez'den sonra mahalleden geçmek istemezler, hatta birbirlerini orası tehlikeli, kapkaç yapılır, hırsızlık yapılır diye uyarırlar. Aslında biz bunların hepsinden temizlendik. Başka bir bakış açımız var artık.

Kentsel dönüşüm sürecinde zorluk çekiyoruz. Gecekondu evlerimiz şu anda yıkılıyor. Projenin birinci etabında 38 hanenin evi yıkıldı. Bunlara hatırı sayılır bir gecekondu/taşınma parası adı altında para verildi. Onlar yine başka bir Roman mahallesine gittiler; çünkü başka bir semtte yaşayamazlar. Bizim mahallelerimiz bizim için akvaryum gibidir. Balık akvaryumdan çıktığında nasıl can çekişir ve ölürse biz de mahallelerimizden çıktığımızda o hale geliriz. Mesela bakkallarımızdan istediğimizi açık şekilde alabiliyoruz, tek dal sigara alıyoruz, tek bir adet çocuk bezi alıyoruz. Başka hiçbir bakkalda yoktur bu. O yüzden bir kültürümüzü korumak adına çalışıyoruz. Projenin birinci etabında 52 katlı bir rezidans yapılacak. Onun yanına 12 ve 11 katlı yapılar yapılacak. İkinci etapta dokuz ve sekiz katlı yapılar var, diğer etaplar ise altışar katlı olacak. Bizim kültürümüzde düğünler sokakta olur. En güzel salonu tutsanız o güzelliği yaşayamazsınız. Bizimki de acayip tabii ama düğünlerimiz gece 11'de başlar, sabah ezanında biter. Burada da bir anormallik var. Çocuk kaçta

yatacak da kalkacak, okula gidecek? Çok değişik. Kentsel dönüşümün olmasını isteme sebeplerinden biri de bu yaşam düzeni. Belki de proje tamamlanınca yaşam düzenimiz düzelecek. Düşünlerimiz salonlarda olacak belki. İstemediğimiz şeyler olacak ama buna mecburuz, bunların olması gerekiyor. Biz yine kültürümüzü koruruz, ona çözümler üretiriz. Bu kentsel dönüşümü ben bir Roman çocuğu olarak istiyorum. Ama bizim istediğimiz gibi bir kentsel dönüşüm olacaksa istiyorum. 12 katlı apartmanın aidatını nasıl karşılayacak bu insanlar? Günlük 200-300 lira ile evini geçindirmeye çalışıyorlar. Ben belediyede çalışıyorum, eşim çalışıyor, biz karşınız ama benim komşum bunu karşılayamayacak. Şu anda 575 kişinin tapusu var. Bunların 175'i yıllar önce bu mahalleyi Romanlardan kaçmak için terk etmiş insanlar. Bu sefer -tabiri caizse-bizim insanlarımıza kalmış her yer. Şu anda 400 hanenin kanunen hiçbir hakkı yok. Biz de bunun mücadelesini veriyoruz. Aziz (Kocaoğlu) Başkan döneminde başladı. Aziz Başkan bize bunun sözünü verdi. Ardından Tunç (Soyer) Başkan'a geçti. O da bunun sözünü verdi. Şimdi Cemil (Tugay) Başkan'a geçti. Cemil Başkan da bunun sözünü veriyor ama biz söz istemiyoruz. Biz artık bunun imza altına alınmasını istiyoruz. Biz 30 Roman derneği olarak Tunç Başkan ile son yılında çok iyi bir iş birliği protokolü imzaladık. Bu protokolü İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Dernek başkanlarımızla birlikte sorunu ve sorunun nasıl giderileceğini beyan ederek hazırladık. Şimdi bunun Cemil Başkan tarafından güncellenmesini ve yeniden imza altına alınmasını istiyoruz. Vatandaşlarımız artık bize, bunlar bizi kandırıyor, bizi gönderecekler buradan, diyorlar. Herkes her şeyin farkında. Roman olduğumuzu belirtmeden Alsancak evlerinin satış ofisine gittik. 7-8 milyon lira para vereceğiz, Roman vatandaşlarla mı yaşayacağız dedik, bize hemen, hayır hayır onlar gidiyor buradan, dediler. Bunu şimdi Başkan'a söylediğimizde, halt etmişler, diyor ama biz biliyoruz. Bu insanlar vatanını seven, topluma her zaman hizmet etmek isteyen insanlar. Ege Mahallesi Tariş Yağ Kombinası, Tekel, Tütün Mağazası ve İzbeton şantiye alanı içerisinde kalmış bir mahalle. Şu anda 1825 kişinin yaşadığı, 1000 hanenin olduğu bir yer. Bu saydığım fabrikalarda bizden çalışan insan sayısı parmakla sayılıydı. Bize hep önyargılı davrandılar. Önceki oturumda Şakir Bey'in bahsettiği, tam Tariş'in karşısında büyük bir kahvemiz vardı. O kahve benim dedemindi, dedemden sonra babama kaldı. Orada esnafılık yaptık; çünkü bizi iş gücü olarak fabrikaya almıyorlardı. Dışarıdan mahalleye bine yakın işçi geliyor, biz de kahvemizde bu işçilerden para kazanalım dedik.

Ege Mahallesi'ndeki yüksek yapılar Roman vatandaşları için bir hapis hayatı olacak, biz bunu istemiyoruz. Bizim en yüksek yapıımız dört katlı. Belediye'nin vereceği 9, 11, 12 katlı yapılarda yapamayız. Bize diyorlar ki, isterseniz 52 katlı rezidanstan yer alabilirsiniz, 200 metrekare yerin varsa bunun 100 metrekaresi gider, 100 metrekare veririz. Ama benim 50 metrekaresim var, 25 metrekare yer mi vereceksin bana? Zaten öyle bir şey yok, diyor. Demek ki bu bizim için yapılan bir yer değil! Şu anda vatandaşlarımız çok zor durumdalar, evleri yıkılacak ve nereye gidecekleri, ne yapacakları belli değil. Belediye tarafında önceki dönemlerden kalma borçlardan bahsediliyor. Onun da haklılık payı vardır, biz de belediye personeli olarak maaş alamıyoruz, ikramiye alamıyoruz, sıkıntılar yaşıyoruz. Konak Belediyesi grevde, Karabağlar Belediyesi grevde, Güzelbahçe Belediyesi grevde. Ama bunların önümüzdeki aylarda giderileceğine inanıyorum, bir personel olarak

inanmak istiyorum! Zor bir süreçten geçiyoruz. Başkanımız son toplantıda bana, birinci etap bitene kadar kentsel dönüşümden bahsetmeyelim, dedi. O da farkında ve bizim de farkında olmamızı istiyor. Çok zor bir süreç bizi bekliyor.

Roman vatandaşlar olarak kendilerine iş bulamazken gecekondusunu da kaybettikten sonra çocuklara nasıl bir gelecek hazırlayacaklar, bunları konuşamıyoruz; çünkü kimsenin kendi geleceği yok. Benim evim kentsel dönüşümde yıkıldı, şu anda kira desteği alarak Kahramanlar Mahallesi'nde oturuyorum. Ege Mahallesi'nden alt geçitten çıktıktan sonra kiralara 20 binden başlıyor. Vatandaşımızın orada oturma imkânı yok, mecburen diğer Roman mahallelerine taşınacaklar. Şu anda Güney Mahallesi'nde de aynı sorun var. Biliyorsunuz, Konak Belediyesi burayı imara açtı. Mahallenin %98'i istemediği için dava açtılar, buna rağmen bir değişiklik yapmıyorlar. İnsanların kendi evleri var. Mesela adam kendine üç katlı bina yapmış, oğlu oturuyor, kendi oturuyor, kızı oturuyor ama gelen müteahhit ona sadece bir ev verecek. Bunu kimse kabul etmez. Dediğimiz gibi, kültürümüz bitiyor. Romanları ayrı yerlere savuşturuyorlar. İçinde olduğumuz bu zor süreci Başkanlarımıza her seferinde dile getiriyoruz. Yaşayabileceğimiz konutlar yapılmasını istiyoruz.

En son eski CHP İzmir İl Başkanı, bugün ise CHP Genel Başkan Yardımcısı ve Parti Sözcüsü olan Deniz Yücel gelmişti mahallemize. Ayrıca milletvekilimiz Özcan Purçu da vardı. Onlara bize iş lazım ama daha acil işler de var, mesela şu anda lojmanlarımızdan büyük beton parçaları düşüyor diye göstermiştim. Kimse tadilatını yaptıramamış, artık demirler gözükmüyor, kolonlar erimiş. Girelim bakalım, dedi. Gezerken hayretler içerisinde kaldı. Bizim evlerimiz dışarıdan çok kötü görünebilir ama eminim ki içleri hepinizin evinden iyidir-bir gün misafir edelim, bekleriz-. Siz nasıl yaşıyorsunuz burada, dedi. Bir çare bulmalıyız buna derken biri sokuldu, bunlar özel mülkiyet, bir şey yapamayız dedi. O zaman bırakalım ölsünler, dedim! Daha yeni depremi görmüşüz, kaç tane vatandaşımız öldü. Sonunda bana, hemen dilekçeni hazırla, Kentsel Dönüşüm Başkanlığı'na bırak, biz gerisini takip edeceğiz, dedi. Dilekçeyi yazdım verdim. Mahallemizde yedi adet lojman bulunuyor. Bunların altı tanesi tapu sahipli, biri İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne ait. Bu yedi lojmanın içerisinde sadece kendi lojmanını baz alarak orada yaşayanları tahliye etme kararı alıyor. Ve şunu beyan ediyorlar: "Sizin Kentsel Dönüşüm Derneği Başkanınız bu dilekçeyi verdiği için sizi buradan tahliye etmek zorundayız." Evimi taşlatacaklar, başka bir şey değil! Kaş yaparken göz çıkarmışız, haberimiz yok. Halkımıza anlattık, sadece tapusuz olan lojmandan değil, mahalledeki tüm lojmanlardan bahsettik, dedik. Ben Fen İşleri'nde yıllarca görev yaptım ve üzümlere söylüyorum ki bir yapı yapılıyor, ardından üç ay geçiyor, yapı yıkılıyor, yerine tekrar başka bir şey yapılıyor; biz bunları gördük. 18 yıldan beri belediye personeli olarak hepsini yaşadım. Diyorum ki, en azından bir iskele kurulsun ve şu dökülecek taşlar alınsın. Bizi kimse duymadı. Aradan biraz zaman geçtikten sonra yeni CHP İzmir İl Başkanı Şenol Aslanoğlu'nu mahalleden bir ağabeyimiz iftar yemeğine davet etti. Kendisi ailesiyle birlikte geldi ve dönüşte tam arabasına binecekken az önce bahsettiğim lojmanın tepesinden büyük bir beton parçası arabasının üzerine düştü. İstesek ayarlayamayız böyle bir şeyi. Geçmiş olsun demek için ziyaretine gittim, konuyu yeniden anlattım ama bir şey değişmedi maalesef. Biz inandığımız davada ilerlemeye devam edeceğiz. Nasıl ki, ipotekler kalkmaz dediler-ki ben 2016 yılında ipotek borcumu 5750 TL olarak ödemiştım-, bu tapusu olmayan 400 hanenin Roman

vatandaşları da hakkını alacak. Bunun için bir video hazırlanmıştı ama yayınlamaktan vazgeçtik. Cemil Başkanımız seçilmeden bir gün önce derneğimizi ziyaret etti. Biz de onu görkemli bir şekilde mahallemizde ağırladık. Bize orada bir söz verdi; kira öder gibi sizi ev sahibi yapacağız, dedi. Umarım sözlerinin arkasında dururlar. Allah hepimizin yardımcısı olsun. Roman vatandaşlar hayata 2-0 mağlup başlıyor. Bize hep eğitiminiz az, eğitilmeniz gerek, derler. Bana göre de Roman olmayanların Romanlarla nasıl konuşulur, onlara nasıl yaklaşılr, bunun eğitimini almaları gerekiyor. Herkese teşekkür ederim.

Burkay Pasin: Çok teşekkürler. Hakan Bey'in bıraktığı yerden Tamer Bey'in de bu süreçteki deneyimlerini dinleyelim, buyurun.

Ege Mahallesi'nde Kentsel Dönüşüm, Tarihi Çöküş ve Yaşam Mücadelesi

TAMER YETİŞİR, Ege Mahallesi Gençlik, Eğitim ve
Kültür Derneği Başkanı

Ben Tamer Yetişir, Ege Mahallesi Gençlik, Eğitim ve Kültür Derneğinin başkanıyım. Hepimiz aynı konulara değindik, Romanların nasıl yaşadığını, mahallemizin sorunlarını, gençlerin sorunlarını anlattık. Örneğin gençlik adına, eğitimimizde çok eksiklikler var. Fakat üniversiteye gitmek isteyen bir çocuğumuzun ailesi şu anda icralık ama aile çocuğunu okutmak için kendini feda ediyor. Çünkü bir de konut sorunu var. Evi mi çocuğu mu geçimi mi düşüneceksin? Bildiğiniz üzere, mahallemizin geneli derme çatma evlerden yapılı. Herkesin günlük ihtiyaçları var. Adam akşama kadar hamallık yapıyor, 300-400 lira para alıyor, kalkıp evine gelirken domat peynir alacak, 250 lira, biber alacak, bir menemen yapacak, yanına bir makarna uyduracak, yoğurtlu, bugünü çıkaralım Allah kerim. Bu sefer çocuk geliyor, anne dersim var diyor, tamam git yap, diyorsun. E ama internete girmem lazım, diyor, kaç para bu? 100 lirayı buluyor. Eh tamam, yapma dersini şimdi, diyor. Çocuk ertesi gün okula gitmiyor. Çünkü o para o aile için çok büyük para. Ya yemek yapacak ya ders yapacak. Çocuk utancından okula gitmiyor, yarın, öbür gün derken eğitim eksikliği ortaya çıkıyor. Aralarında çok zeki çocuklarımız var, kendi çabalarıyla bir şeyler yapmaya çalışıyorlar. Biz dernek olarak çocuklar ders yapabilsin diye beş tane bilgisayar kurduk.

Bir çaba içerisindeyiz. Sosyal hayatımız hiç yok. Mahallenin etrafı dört duvarla çevrilmiş, demir ağların arasında kalmışız. Zombiler vardır ya, *Resident Evil* filmindeki

gibi, biz de öyleyiz. Gece dışarıda, sabaha kadar şen şakrak geziyoruz; sabah kimse yok, ölü bir şehir. Kimse ne dışarı çıkabiliyor ne gezmeye gidebiliyor. Alsancak'a kahve içmeye gidin bakalım ailece. Nereye gideceksiniz? 800-900 lira tutar. Oturup evde yapar içersiniz. Yani, mahalleden dışarıya çıkış yok.

Mahallemizin en önemli tarihi yerlerinden biri kilisemizdir . Ayrıca 110-120 yıllık eski Rum evlerimiz var. Sosyal kültürel faaliyetlerimiz hiç yok maalesef. Bunlara öncülük yapalım diyoruz ama mutlaka bir engel çıkıyor. Ayrımcılık almış başını gidiyor. Eskiden de ayrımcılık var diyorduk ama şimdi daha çok var. Dijital ayrımcılık bile var. Kargoyu çağırıyorsun ama kargo bu mahalleye giremiyor. Neden? Çünkü "tehlikeli mahalle." Beni nasıl ayrıştırıyorsunuz? Hani Romanlara ayrımcılık yoktu? Evleri veriyoruz, tamam iyi, güzel, kentsel dönüşüm olsun, hepimizin sosyal bir yaşantısı olsun. Ben eşimle en azından 1+1 evde oturayım, konuşayım. Çocuğumun yanında sorunlarımı nasıl paylaşacağım? Rahat rahat kavga bile edilemiyor. Şimdi kentsel dönüşüm dediler ama bizi bahçeli evlerimizden alacaksınız, sonra 37 metrekarelik bir eve mi sokacaksınız? Buna "akıllı ev" diyorsunuz. Benim o evde aklım gider zaten! Ben orada yaşantımı nasıl sağlayacağım? Biz çalışanlar olarak öderiz ama çalışmayanlar, cezaevinden yeni çıkanlar ne yapacak? İş yok aş yok. Gençlerimizin çıraklık eğitimine verilmesi, herkese iş sahası açılması lazım. Geçim kaynağı olmadan nasıl burada oturacaklar? Dolayısıyla bu kentsel dönüşüm yapılmadan önce ailevi ve sosyal planların yapılması gerekiyor. Ailenin geçim kaynaklarını sağladıktan sonra çocuğuna iyi bir eğitim verebilmesi lazım. Az önce konuştuğumuz gibi Tariş, Sümerbank, Matbaa, EgeTV birçok kuruluşun olduğu bir yer burası. Haritalarda bile sanayi bölgesi olarak geçer. Evler ucuzdur, Roman mahallesidir. "Ucuz evler" denir. Düşünün, mahalle o dönemlerde 2000-2500 nüfusa sahip ve Tariş'te sadece beş kişi çalışıyor. Sümerbank bu mahalleden hiç kimseyi işe almamış, Yemta, İncir Fabrikası, Tariş Kolonya, İplik Fabrikası kimseyi almamış. Ama önceki oturumda anlatıldığı gibi bizim mahallemiz oradaki işçilere kucak açmış, onları saklamış, onları yedirmiş, onları korumuş. Eskiden bizim mahallemizden geçerdi insanlar. İşçiler o bahsedilen kahvede günler, aylar, yıllar geçirdiler. İşe giderken sabahları poğaçacı Fırat Abi'den poğaçaya alırdı. Ama eskiden 1000-1500 poğaçaya yaparken bugün 100 tanesini satamıyor. Bakkalımızdan geçenler bir şeyler alırdı. Otobüsümüz geçerdi, dolmuşumuz geçerdi. Şimdi hiçbir şey yok. Sadece kapalı bir alan. Bu alanın içinde kendi pişirdiğini kendin ye. Herkes birbirine bir şey satıyor ama içeride bir döngü var sadece. Dışarıdan hiçbir şey yok. Yaşamımızı çok zor sağlıyoruz. Belki daha zor yaşayanlar vardır, Allah'a şükürler olsun, hepimiz dimdik ayaktaız, neşemizi daha kaybetmedik, iki darbuka sesi duyduk mu, seviniriz, güleriz, eğleniriz. Ama içimizde kanayan yaramız var, kimse buna müdahale edemiyor. Hiçbir hekim kalbimizi açıp bakmıyor. Sizin gibi değerli insanlarımız, hocalarımız, öğrencilerimiz, meslek odalarımız, sizler öncü çıkarsanız bizim dertlerimizi, sorunlarımızı anlayıp birlikte mücadele edersek belki Romanlar da topluma kazandırılır, Romanlara iş sahası açılır, geleceğimiz, çocuklarımızın eğitimleri tamamlanır. Bu konuyu hep beraber paylaşırız inşallah. Darağaç'tan gelen arkadaşımız da sağ olsun, güzel şeyler anlattı. Allah hepimizin yolunu açık etsin. Dinlediğiniz için hepimize teşekkür ederim.

2. Oturum sonrası tartışma ve katkılar

TARTIŞMA ve KATKILAR

Burkay Pasin: Teşekkür ederiz Tamer Bey. Mimarlığı biz kendi yöntemlerimizle konuşuyoruz ama aslında mimarlık tam da bu galiba. Mekândaki deneyimler, zorluklar, çabalar. Bunları çoğu zaman görmüyoruz, masa başına oturduğumuzda iki boyutlu görseller üzerinden okunmuyor bu işler.

Soru-cevap bölümüne geçmeden önce izin verirsiniz Hakan Bey'e bir soru sormak istiyorum; çünkü bir boşluk kaldı anlattıklarınızda. Süreci çok yakından olmasa da önceki senelerde takip ediyordum. Kentsel dönüşüm kapsamında Aziz Kocaoğlu döneminde başlamış bir projelendirme süreci vardı. Bu sürece ne oldu? Siz taleplerinizi ileterek sürece dâhil olabildiniz mi? Bugünkü son projeye nasıl gelindi?

Hakan Kara: En son 2014 yılında iskân yasasıyla birlikte kentsel dönüşüm projesi onaylandı; fakat defalarca ihaleye çıkılmasına rağmen kimse ihaleye katılmadı. Günümüzün şartlarından dolayı ihaleye katılım olmadı. Sonunda büyük bir firma, Tekel'in bütün mağazasının olduğu yere 52 katlı rezidans yapmak üzere proje değişikliğine giderek anlaştı. Çünkü hem vatandaşa ev vermek istiyorlar hem de para yok. Bu kentsel dönüşümü kim yapacak? Birinin bunu yapması için kârlı çıkması lazım. Dolayısıyla proje böyle oldu. O yüzden 12 kat, 11 kat, dokuz kat, sekiz kattan sonra altışar kata düşülüyor. Şu anda bile yeterli değil aslında. 1850 ev yapılacak, bunların 700 küsuru Ege Mahalleliler için. 1850 sayısının içine rezidantakiler de dahil. Ege

Mahallesinde 575 adet tapu sahibi var. Yani biz gecekonduculara ev vermeyecekler diye düşünüyoruz. Verseler de nasıl kabul edecekler? 3-5 milyon liraya sana burayı veriyorum, 120 aya bölüyorum, öde, diyecekler. Nasıl ödeyecek bu insanlar? Belki de ödeyemeyeceklerini bildikleri için bunu sunacaklar. Bu insanların hiçbirinin bankadan bir kartı olmamış. Neye göre onlara ev verilecek? Adam ödeyemem deyince, ona ev olmayacak. 400 hane var, çoğu çalışmıyor, sigortaları yok. Bu yapılanların hiçbirisi gerçekçi değil. Kentsel dönüşüm değil, tamamen rantsal dönüşüm.

Diyelim 575 hanenin başına piyango kondu. Daha şimdiden 2+1 evler 2,5 milyon liraya satılıyor. Tapu sahipleri için tek avantaj bu. Satıp gidecekler ve yaşayabildikleri bir yerde oturacaklar. Ege Mahallesi, nam-ı diğer Murtake kalmayacak. Tarihi bir çöküş. Az önce Tamer Başkan'ın bahsettiği kilise'nin adı Murtaka idi, oradan Murtake adını aldı mahallemiz. Şarkılarda da "Tepecikli mi Murtakeli mi" derler. Ama maalesef Murtake artık gidiyor.

Birinci etap tamamlandıktan sonra her şey gün yüzüne çıkacak. Biz kendilerine bu şartı koştuk. İkinci etapta kiracı ve işgalciler için ev olsun, yoksa bu projeyi devam ettirmeyiz, dedik. Ne olursa olsun, biz 1825 kişiyle mahalle halkı olarak karşınızda olacağız. Bu bir tehdit değil ama isterseniz de tehdit deyin. Bizim mahallemiz bizim ülkemiz gibi. Burada Suriyelileri de gördük, geldiler, kimi iyi kimi kötü davrandı, sonuçta yurdundan ayrılmış başka bir ülkeye gelmişler. Mahallemizden gittiğimiz zaman biz de öyle oluruz. Ben iki yıl önce ayrıldım Ege Mahallesi'nden. Şu anda Kahramanlar tarafında oturuyorum ve hayatımızın düzene girdiğine inanıyorum. Kızım saat en geç 9, bilemediniz 10'da uyuyor, sessizlik var, sabah istediğimiz gibi kalkıyoruz. Bu benim hoşuma gidiyor. Ama mesela benim kendi işim oluyor veya mahalleye fırına gidiyorum börek almaya, gece 12-1'de, sanki akşam saat 8! Herkes evlerinden dışarı yeni çıkıyor. Düşün daha başlamamış. Benim kız da görüyor, baba hadi mahalleye gidelim, diyor, o da istiyor, Romanlık kanında var!

Rant için projeler iki-üç defa değişti. Yapıların tamamını altışar katlı istememize rağmen olmadı. Şu anda oturduğumuz binalar dört katlı. Yine de herkese ev olması için altışar katlı olsun dedik. Ama olmuyor dediler, 11-12 katlı yapmaya mecburuz, size ev verebilmek için bunları yapmak zorundayız diyorlar. Sonunda kendileri alıyor kendileri oynuyor. Her şey onların istediği gibi gidiyor. Bizim istediğimiz gibi giden tek şey tapu sahibi olanların resmi hakları. Ben Fuar'da hollerde görevliyim. Sözleşmeleri kendimiz yapıyoruz, şartlarını biliyorum. Örneğin 50 metrekare yeri olana 1+1 ev, 38 metrekare borçsuz olarak veriliyor. 2+1 ev isterseniz 5 metrekare borçlandırarak sözleşme yapılıyor. Peki bu 5 metrekarenin ödemesini neye göre yapacağız? Bir de tek seferde ödenecek diyor. Parası yoksa ne olacak, diyorum. Bir alt seçeneğe, 38 metrekareye dönebilir diyorlar. Biz zaten yıllardır ufak evlerde oturuyoruz, onlar bize daha da ufağını yapmış oluyor. Bir de içinde çocuk odası da varmış. Nasıl yerleştirdiniz? Teşekkür ederiz! Oturduğumuz bu lojmanlar 40 metrekare. Köşede oturanlar balkonu da evin içine almışlar, evlerini büyütmüşler. O bile yetmiyor. Biz 38 metrekarede nasıl oturacağız? Bizimkiler de maşallah üç çocuklu beş çocuklu kalabalık aileler. Hepimize geçmiş olsun.

Dediğim gibi, umudumu kaybetmek istemiyorum. Mücadelemini diri tutmak istiyorum. Arkadaşlarıma da bunu anlatmaya çalışıyorum. Mahallemizdeki gençler her şeyin

farkındalar, bir şeyler yapmak istiyorlar. Büyüklerimiz biraz kahvehane köşelerinde yaşlanmışlar. Onları eskiden belediyenin kapısından kovuyorlardı. Şimdi onları yemeğe çağırırsalar onlara yetiyor. Mesela Konak Belediyesi Başkanı, Büyükşehir Belediyesi Başkanı bizi 8 Nisan'da yemeğe davet etti. Bunlar onları memnun edebilir. Ama bize yetmiyor, gerekirse toplantı yapsın ama istediğimizi versin. Biz bundan sonraki nesillerimize daha güzel bir hayat bırakmak istiyoruz, daha refah içinde bir yaşam istiyoruz. Gençlerimize de bunu anlatıyoruz. Mahallelerine sahip çıkmalarını söylüyoruz, derneğimizde etkinlikler yapıyoruz. Dernek olarak Gençlik ve Spor Bakanlığı ile bir proje yaptık ve gençleri Kayseri Kayak Merkezi'ne götürdük. Hayatlarında ilk defa kar gördüler. Heyecanlarını anlatamam. Giderken enstrüman çalan gençleri de yanımıza aldık, kimi flüt, kimi keman, kimi darbuka çalıyor. Yaşları 13-14 ama yaptıkları icraat çok büyük. Her türlü zorluğun en alasını yaşamışız biz, bu zorluklar bizi yıkmaz ama mücadelemizi daha da artırır. Yakın zamanda Cemil Başkan ile yeniden bir toplantımız olacak. Orada bunu dile getireceğiz. Biz, bizim istediğimiz gibi bir kentsel dönüşüm istiyoruz. İpotekler kaldırılırken Meclis'te destek verdiğimiz partimiz sunsun dedik, biz övülmek istiyoruz, siz övülün, dedik. Sunmadılar, AKP'nin meclis üyesi sundu, o bizi kırmadı. Tunç Başkan Meclis'e sunun, ben yanınızdayım demişti, hakkını ödeyemeyiz. Samimiyetle söylüyorum, Romanlar için Tunç Başkan dönemi çok değerliydi. İlgisi, alakası ve bizim için verdiği mücadele çok kıymetliydi. Diğer başkanlarımızdan da böyle bir yaklaşım bekliyoruz. Aziz Başkan'ın da hakkını ödeyemeyiz, kendisi zaten Bornova'da Romanlarla büyümüş ama yine de Tunç Başkan'ın deprem ve pandemi gibi büyük zorlukların içerisinde başarılı bir dönem geçirdiğine inanıyorum ve buradan kendisine bir kez daha teşekkür ediyorum.

Burkay Pasin: Teşekkür ederiz. Salondan gelecek soru, katkı ve yorumlara geçelim.

Senih Özay: Ege Mahallesi'nden gelen iki konuşmacıların anlattıklarından anlaşılıyor ki, devlete, valiliğe, bakanlığa, yerel yönetimlere kollarını bacaklarını kaptırmışlar, onlara soru sormayayım. Daha sonra onlarla oturup dertlerine ilişkin konuşalım.

Darağaç'ın konuşmacısına bir şey söylemek istiyorum. Buradaki deneyiminizi düşünürsek, sen de sokaklarda çok güzel şeyler yapıp dururken senin bölgeye gelen kötülüklerin rüzgârını sivil itaatsizlikle mi caydıracaksın? Yoksa hukuk mu düşünürsün? Türkiye'de yargıçlar, bilirkişiler, doçentler, profesörler size yardım eder mi korumacı bir sonuç almak için? Nasıl bakıyor sizin ekibiniz? Anlatırsan sevinirim. Teşekkür ederim.

Ali Cem Doğan: Tabii anlatayım. Komşularımızın anlattığı hikaye ile neler olduğuna dair hafızamı yenilemiş oldum. Büyükşehir Belediyesi veya diğer şirketler tarafından verilen birtakım sözler var ama belli ki hiçbirisi tutulmuyor. Bizim mahallemize de yaklaşan bir tehlike olduğunu en somut şekliyle görebiliyoruz. Ve bu, gündelik hayatımızın bir parçası. Bulunduğumuz yerden, uzaktan da olsa Ege Mahallesi'nde olanı biteni görüyoruz. Burada bir özeleştiri yapayım, aramızdaki dayanışmayı artırmamız gerekiyordu. Arazımızda bir problem yok, yıllardır ilişkilerimiz devam ediyor. Ancak böyle durumlarda belki daha yüksek bir dayanışmayla hissetmeliydik. Uzaktan bakmanın ya da bireysel ilişkilerin ötesine geçmeliydik.

Bizim mahalle için Senih Abi'nin bahsettiği sivil itaatsizlik tek başına çözüm olabilecek gibi gözüküyor. O yüzden Elektrik Fabrikası örneğini yinelemek istiyorum. Ege Mahallesi gibi, Umurbey/Darağaç Mahallesi gibi yerlerde nüfus az olduğu için kent genelinde daha geniş bir kamuoyu yaratılması gerekiyor ve insanların topyekûn bir tepki gösterebilmesi gerekiyor. Ancak bu şekilde başarılı olabiliriz. Çünkü günümüzde kurumsal aygıtlar veya sivil toplum kuruluşları, dernekler, meslek odaları zayıflatıldığı için onların tek başına bir şey yapabilmesi bana pek gerçekçi gözüküyor. Daha çok dayanışmaya ihtiyacımız var. Ege Mahallesi'nden sonra, şüphesiz, sırada biz varız. Bu hem somut hem soyut şekilde üstümüze geliyor. Yapmamız gereken, oradaki 1800 kişinin üzerine bizim mahalleden 200 kişiyi ekleyerek mücadeleyi birlikte sürdürmektir. Anladığım kadarıyla Ege Mahallesi'ndeki ikinci etabın başlamasıyla bir hareketlenme olacak ve bizim de bu mahalleye destek vermemiz gerektiğini düşünüyorum. Sivil itaatsizlik hali yeterlik değil ama İzmirli'lere bu dayanışmanın gerçek olabileceğini ve bunun iyi sonuçlar getirebileceğini hissettirebilirsek kamuoyu oluşturulabilir. Yani, aslında cevabım, E) Hepsil!

Ali Rıza Avcan: Teşekkür ederim. Kırmızı Pazartesi gibi bir durum yaşıyoruz aslında. Ne olacağını hepimiz biliyoruz ve bekliyoruz. Bazen sert sözler söylüyoruz, örgütlenmeye çalışıyoruz ama genel olarak pasifistiz. Geleceğe hoş geldin diyoruz ve bu suçu ortaklaşa işliyoruz. Aslında iki mahallenin birbirinden farkı yok. "Çökme" dediğimiz kavram sınır tanımıyor. Bugün her iki mahallenin nüfusu da düzenli olarak azalıyor. 2023'te Umurbey Mahallesi'nin nüfusu 306'yı, 2024'te 288'e düşmüş. Ege Mahallesi'nde düşüş daha da fazla. İzmir'de Kemeraltı, Basmane taraflarında tek bir kişinin yaşamadığı mahalleler var.

Evora'nın yaptığı konutlarda 900 kusur konut var. Bu konutlar doluğunda ne olacak? O 200-300 kusurluk nüfuslar oraya gelen binlerce nüfus karşısında ne yapacak? Üstelik onlar öncelikli ve ayrıcalıklı kesimler olacak. Etrafı dikenli tellerle çevrildiğinde, kameralarla izlendiğinde, bırakın insanların girip çıkmasını, mahallenin kedileri köpekleri bile içeri giremeyecekler. Hakan Kara'nın söylediğine göre buna bir de kültürel asimilasyon eklenecek. İnsanlar geleneklerinden, yaşam tarzından vazgeçecek. Bunu yapmak zorunda kalacaklar. Bu bir insanlık suçu.

Bir süre önce Tepecik'te bir papazın evi Roman Kültür Merkezi yapıldığında aklıma gelen ilk soru, acaba Romanlar sivil mimari anlamında nasıl evlerde oturuyorlardı? "Tenekeli" falan diyoruz ama nasıldı? Geldikleri Selanik'te nasıldı? Literatürü karıştırdığımda mimarlık dünyasında bu konularla ilgili tek bir makaleye rastlamadım. Eser Gültekin Hoca ile de konuştum ama o da olmadığını söyledi. Mimarlarımız Romanların nasıl mekanlarda yaşadıklarını araştırmamışlar. Mekân bilinmediği için yaşam biçimleri de pek bilinmiyor. Sadece geleneksel olarak oynarlar, sıçarlar, şunu bunu yaparlar, deniyor. Günlük yaşam içinde onları tarif edebilecek kadar bilgi elimizde yok. Haliyle, onlar için yapılan projeler standart projeler oluyor ve kandırılmaya çalışıyorlar.

Bir diğer garip durum ise stadyumun hemen arkasındaki Evora'yı yapan teknik yapı ile Ege Mahallesi'ndeki kentsel dönüşümü yapan firmanın aynı olması. Ne kadar büyük bir tesadüf! Arada sadece Alsancak var. Müteahhide daire karşılığında bina verilir, bu sefer kule karşılığında inşaat verilmiş. Sen Divan Residence'ı yap, oradan para kazan,

sonra ondan geri kalanlarla burayı yap, denmiş. Bu beş yıllık kira süresi ne zaman bitecek, ne zaman zor durumda kalacaklar, orası ayrı bir hikaye. Yıllar önce 2015 yılında Fuar'da Büyükşehir Belediyesi'nin standında kentsel dönüşüm projelerini anlatan bir birim vardı, gittim, broşürleri aldım. Oradaki arkadaşlar büyük bir heyecanla projelerini anlatıyorlardı. Geçenlerde arşivimi düzenlerken bu broşürleri gördüm. 10 yıl geçmiş ve tek bir adım atılmamış. Soylulaştırma için kentin kıyısındaki mahallelere gideceksiniz, orayı satacaksınız veya kiraya vereceksiniz. Bir meclis üyesi Karşıyaka'daki bir sitede, bırakın kirayı, aidatın 12 bin lira olduğunu söylüyordu. Muhtemelen burada da öyle olacak. Bir de sitenin içinde alışveriş merkezi, çarşı olacak, havuz olacak, sosyal yaşam alanları olacak. Hadi, çıkın orada düğün yapın. Emniyet Müdürlüğünü de yakına konduruyorlar, ne güzel! Emniyet sizi mi koruyacak, yoksa o gökdelende oturanları mı koruyacak?

Her yağmurda Alsancak su içinde kalır. Büyükşehir Belediyesi, İZSU, Avrupa Birliği'nden büyük bir kredi almış ve o krediyi iki hatta üç bölüm halinde hayata geçiriyor. Önceliği Ege Mahallesi ve Umurbey Mahallesi'ne vermişler, daha sonra Alsancak'ı yapacaklar. Öncelik niye Alsancak'a verilmiyor? Çünkü, bir anlamda, gelen parayı gökdelenler için harcıyorsun. Bütçenin adil olması anlamında doğru değil. Bu binalar yapılırken belediyeler milyon liralardan ruhsat harçları aldılar. Haliyle, bunun karşılığını ödemek zorundalar. Siyaset, bürokrasi ilginç. Ezilen, dikkate alınmayan, yok olan hep Romanlar oluyor ama ne hikmetse bütün fonlar da onlar için harcanıyor.

Ali Cem Doğan: Komşularım adına konuşmak istemem ama bu umutsuzluğu gerçekçilik olarak görmüyorum. Bundan on yıl önce mahallemize taksi girmezdi. Biz o zamanlar umudunu yitirmiş dört-beş sanatçı bir şeylere başlayıp bütün mahalleyle birlikte bazı şeyleri değiştirebildik. Gerçekten bu umutsuzluğa ihtiyacımız yok. Neden olmadığını söylüyorum. 1800 kişiyle kalanlarla birlikte haklarını arayacağını söyleyen komşularımız var. Bir yandan da bu tehlikeyi yaşayan biz varız. Bazı şeyler değişebilir. Ama değişmeyeceğine dair ifadelerimiz bana gerçekçi gelmiyor. Biz bir rüya, bir ütopya olarak gördüğümüz şeylerin yapılabildiğini gördük. Ya biz deliyiz ya da siz çok gerçekçisiniz.

Üstelik bu konuları konuşmaya kimse hazır değildi. Mahalleye girmekten çekinen insanlar, araçlar vardan bahsediyorum. Şu anda insanlar İzmir'de özellikle 20-30 yaş arasındaki insanların keyfince ücretsiz vakit geçirebildiği hiçbir alan olmadığı için mahallemize geliyorlar.

Ali Rıza Avcan: Ben Ege Mahallesi için söylüyorum.

Ali Cem Doğan: Ben komşu olarak üzerimize alındığımız için açıklıyorum, aynı mücadele içinde iki mahalleyiz. Umutsuzluğu tehlikeli görüyorum, gerçekçi görmüyorum.

Ali Rıza Avcan: Sivil itaatsizlik, hukuki mücadele ve birtakım kurumları karşınıza alma cesaretini göstermeliyiz. O olmadığı sürece olmaz.

Ali Cem Doğan: Katılıyorum, kesinlikle öyle.

Cem Pekbalıkcı: Öncelikle hem Şehir Plancıları Odası'na hem Mimarlar Odası'na bu programı iki haftadır organize ettikleri için teşekkür ediyorum. Geçen haftaki programda tarihsel süreç ve koruma konuları daha teknik olarak konuşuldu, çok bilgilendiriciydi. Az önce Tamer Bey de söyledi, Ege Mahallesi ve Umurbey Mahallesi şehir planlarında “ucuz evler mahallesi” olarak geçiyordu. 2025 yılına geldiğimizde ise karantinaya alınmış bir bölge gibi. Önce İzban'ı getirip koydular. Çok daha çevre dostu bir şehir planıyla düzenlenebilecekken bir alt geçide mahkûm edildi, sonra da saçma bir merdiven konuldu. Az önce Ali Cem Bey dedi ya, taksiler bizim mahallemize hala girmiyor. Bununla alakalı bir hukuki süreç yürütüyoruz. Bunun kararını veren UKOME (Ulaşım Koordinasyon Merkezi)'nin içinde Büyükşehir Belediyesi var, Valilik var, Emniyet Müdürlüğü var. Biz de soruyoruz, sivil toplumun bir Roman üyesi olarak soruyorum. Bu durum Ege Mahallesi'nde, Tepecik, Hilal, Esentepe Mahallelerinde aynı ve ne hikmetse sadece Roman mahallelerinde mevcut. Bu bölgeler için “tehlikeli” kararını neye göre, hangi bilimsel veriye göre veriyorsunuz? Bu doğrudan dijital ayrımcılıktır. Bu durumda, oraya hizmet getiremem ama mahallenin iki adım ötesindeki yere hizmet getiririm, deniyor. Şimdi mesela altyapı çalışmaları başladı deniyor ama Ege Mahallesi'nde ve Tepecik'te internet hızı 8 Mbps iken hemen dibindeki Alsancak'ta 1000 Mbps internet hizmeti veriliyor. Bunu da oturup konuşmak lazım. Belki bu toplantılardan sonra bir platform ya da bir heyet kurulur ve o şekilde yürütürüz. Çünkü ne Büyükşehir Belediyesi'nin sunduğu planlar, projeler ne de devletin hazırlamaya çalıştığı planlar özneyi düşünüyor. Tam da bu nedenle siz burada öznelere söz verdiğiniz için çok teşekkür ediyorum.

Konuşmaya başlarken Tepecik'te “tenekeli mahalle”den bahsedildi, mahallenin ilk beton evi benim nenemin-dedemin eviydi. Mahallede “Alman kulesi” diye bilinen bir yer var. Kentin belleğinde tarihsel olarak önemli bir yerdedir. Algıda ise hep, Romanlar çabuk kandırılabilir, çabuk ikna edilebilirdir. Bilmiyorlar ki, bizim o güldüren ve eğlenceli tarafımız aslında bir maske; çünkü çok sıkıntı yaşıyoruz. O maskeyi çıkardığımız zaman başka yüzümüzü görecekler ve hiç mutlu olmayacaklar. Ben aslında bu imkanı sağladığı için Mimarlar Odası'na ve Şehir Plancıları Odası'na tekrar çok çok teşekkür ediyorum.

Asimilasyona gelecek olursak, gece 2'de, 3'te yatmak bir kültür değildir. Bunu bir Roman olarak söylüyorum. Çünkü bu şekilde topluma entegre olamıyoruz. Gece 3'te uyuyan çocuk, sabah 7'de okul için kalkamıyor. Mahallenin dışına çıkınca, Hakan Abi'nin dediği gibi bir şeyler değişiyor demek ki, ama bu konuların öznesiyle oturup tartışılması ve değişmesi lazım. Burada daha çok görüşmeler yapmamız lazım. Çünkü bizim mahallemizde insanlar buradaki konuşmalara dâhil olmaz belki ama mahallede Ayşe Teyze dediği zaman onu dinler. Biz de burada bir avuç insan olarak savunuculuğu en üst seviyeye getirmemiz lazım ki, daha sonra liman arasındaki o üçgen bölge kötü bir tabloya dönüşmesin. Çok teşekkür ederim, sağ olun.

Semahat Özdemir: Çok teşekkür ediyorum. Geçen hafta da katıldım, bütün konuşmaları çok ilgiyle izledim ve çok duygulandım. “Yaşanmışlık hakkı” diye bir hak olduğunu düşünüyorum. İnsanların anılarının olduğu yaşam alanlarından çıkarılmaması gerekir.

Herkesin kendi istediği ölçüde kendi kültürüyle daha iyi yaşam koşullarında yaşamaya devam etmeye hakkı vardır. Ben bir şehir plancısıyım. Sizden yaşça büyüğüm, mesleğimin 45. yılındayım. Hatırladığım iki şey var. Bunlardan biri, Ankara Dikmen Vadisi projesidir. Bu proje rahmetli Raci Bademli Hoca ve Murat Karayalçın iş birliğinde gerçekleşmiştir. Ben gözlerimle gördüm, tanık oldum. Oradaki hiçbir yapının tapusu yoktu, hepsi gecekonduydu. Gecekonduları davul zurna ile yıktılar. Bir kısmı orada yaşamaya devam etmedi; çünkü rantı çok yüksek konutlara dönüştü ama en azından mutlulukla yıktılar ve belli bir ekonomik kazanım elde ettiler. Bu iyi bir örnek. İkincisi, bir Tübitak araştırması kapsamında İzmir’de 1980 sonrası gecekondular var mıdır, sorusunun yanıtını aramak üzere İzmir’de ıslah planlarının dışındaki yeni gecekondular alanlarını incelediğimiz projeydi. Onur Mahallesi’ni, Yeşilçam Mahallesi’ni keşfettik. Bunlar özellikle doğuda boşaltılan köylerden gelen göçün yoğunlaştığı mahallelerdi. Bir de eskiden Cennetçeşme’de yaşayan ama otoyol nedeniyle tapuları da olmadığı için sadece enkaz bedeli verilerek gecekonduları yolun altında kalacak insanlar vardı. O insanların mücadelelerine tanık oldum. Gazete kupürlerini gösterdiler bize. Onlara Belediye, Valilik ile iş birliği yaparak 61 Evler diye bir bölgede arazi vermiş. Orada ortak kullanım alanlarıyla kendi evlerini yapmışlar ve yaşıyorlardı. Dolayısıyla geçmişte bu tür deneyimlerimiz var. O nedenle umudu kaybetmemek lazım ama daha görünür ve daha örgütlü olmak lazım. Kentin diğer topluluklarıyla, toplumsal kesimleriyle temas halinde olmak lazım. Birçok insan için bunlar bilinmeyen yerler. Özetle, umudu kaybetmeden görünürlüğü ve örgütlülüğü artırmak gerek diyorum ve hepinize teşekkür ediyorum.

Bir Katılımcı: Ben de şunu soracaktım, Mimarlar Odası, Şehir Plancıları Odası sizin yanınızda mı? Sizler Belediye veya devletle karşı karşıya kalırsanız güçlü güçsüzü yutuyor. İzmir’de birçok sivil toplum kuruluşu var. Onlarla bir dayanışmanız yok mu? Bugünlerde halk gücünü göstermeye ve kaybolan demokrasiyi yeniden getirmeye çalışıyor. Bu sempozyumu düzenlediğiniz için bu nedenle teşekkürler, hepimizde bir farkındalık oluşturdu. Meslek odaları ile toplu bir mücadele geliştirilemez mi? 52 katlı bina yapılıp nasıl kurtarılamıyor, anlayamıyorum. İzmir’de yaşayan biri olarak bizler de bu kadar gökdelen istemiyoruz aslında. Onun için her İzmirlinin bu mücadeleye destek vermesi gerektiğini düşünüyorum. Teşekkürler.

Deniz Özkut: Çok teşekkürler. Çok etkileyici sunumlardı. Her ne kadar biliyor olsak da bunları sizlerden dinlemek yeniden yüzleşmemizi sağladı. Kendi adıma şöyle bir itirafta bulunayım, bu iki mahalleyi bir arada hiç düşünmemiştim. Ayrı ayrı düşünmüşüm hep. Hâlbuki Darağaç’ta okudum, mimarlık ve şehir planlama bölümleri oradaydı. Semahat Hocam benden daha iyi bilir. “Tenekeli mahalle” olarak bildiğimiz Ege Mahallesi’nden çok geçerdik. Öğrenci olarak orada yaşadık, özellikle meslek alanlarımız nedeniyle değerinin farkındaydık ama bu kadar hızlı değişebileceğini öngöremedik. Bazı yerlerin değişmeyeceğini sanıyorsunuz. Ben Hidrellezlerinizin müdavimiydim. Son birkaç yıldır protesto ediyorum ama hep çok severek ve çok keyifle o mahallede dolaşmışımdır.

Ali Cem Bey’in söylediği konu çok kıymetli: Elektrik Fabrikası için ne istemediğimizi ya da neden şikâyet ettiğimizi değil, ne yapılacağını ve nasıl dönüştürülmesi gerektiğini konuşalım. Biz belki de bunu konuşmakta geç kaldık. Ege Mahallesi’nden gelen dostlar

da kentsel dönüşüm istediklerini söylüyorlar ama nasıl bir kentsel dönüşümle nasıl bir mekânda yaşamak istediklerini söylemiyorlar, sadece bize uygun olsun, diyorlar. Şimdi belki bunu açabilirsiniz. Biz mimari tasarım derslerine şöyle başlarız: Biz mimarlar olarak mekân tasarlarız, bina yapmayız ve bu mekanları tasarlarken de kapalı, yarı açık ve açık mekân örgütlenmesine bakarız. Kapalı mekân, içinde yaşadığınızdır, sizin özelinizdir. Yarı açık mekân, sokak ile, kamusal alan ile kurduğunuz ilişkidir, terasınızdır, verandanızdır. Açık mekân ise, tamamen kamusal olduğunuz, kendi bahçenizi istediğiniz gibi kurduğunuz ama sokakta da komşuluk ilişkilerinizi güçlendirdiğiniz yerdir. Bundan vazgeçmemek gerekiyor galiba. Maalesef yüksek yapıların bize attığı kazık, içe dönük ve kentten kopuk bir yaşam sunmaları ve komşuluk ilişkilerinizin, sosyal ilişkilerinizin başkalaşması. İster istemez bazı şeyleri yitiriyorsunuz. Halbuki, bizim için “yerin ruhu” dediğimiz şey çok kıymetli. Geçen haftaki oturumlarda da bunu tartıştık. Korumaya çalıştığımız şey öncelikle yerin ruhu. Mekân ideolojiktir, arkasından bir sürü değeri peşine takar ve sürükler. Sermayenin karşısında kolektifin bu şekilde direnmesi hakikaten mümkün değil. Bizim farklı yollar bulmamız lazım. Belki birlikte bir hukuk modeli üzerine çalışmak gerekiyor. Bunun için İstanbul’daki bostanlar için verilen mücadele örnek alınabilir. Semahat Hoca’nın az önce verdiği Dikmen Vadisi Portakal Çiçeği de ilginç bir örnek. Ve belki bir de bir finans modeli geliştirmek gerekiyor. Hepinizin paylaştıkları çok kıymetli ve çok ufuk açıcıydı. Bu konuları daha sık ele almamız gerekiyor. Katkılarınız için çok teşekkürler.

Hakan Kara: Aslında biz nasıl bir yerde oturmak istediğimizi kendilerine belirtmiştik. İspanya’da yaşayan Roman vatandaşlarımız var. Onların kentsel dönüşüm geçirmiş evlerini örnek gösterdik. Hepsi ikişer katlı evler ve birbirine yakınlar: “Hadi gel çay demledim, kapı önündeyiz, sen boyozları al, ben karpuzu getiriyorum” mesafesinde. Biz böyle büyüdük. Hepsine hem yazılı hem sözlü hem de görseller üzerinden anlattık ama onlara uymuyor. İşte diyorum ya bize uyuyor, onlara uymuyor. Onlara uyan bir kentsel dönüşüm süreci yaşıyoruz şu anda.

Az önce davullu zurnalı yıkım örneği verdiniz. 575 tane tapu sahibine milli piyango vurmuş gibi aslında. Benim evim şu anda yeni yapılacak rezidansın karşısında. Evimin şimdiki değeriyle yeni yapılacak evin değeri aynı mı? Aralarında uçurum var. Bu benim için bir milli piyango ama evi olmayan komşumdan utaniyorum. Anlatmaya utaniyorum. Komşuna ev verilmeyecekken benim evimin değeri 8 milyon lira oldu diye sevinemem. Teşekkürler.

Bir Katılımcı: Bugün arkadaşım ile o bölgeyi gezdik. Hakikaten üç tarafınız çevrilmiş durumda. İmar planlarında başta “kültür odaklı” bir şehir merkezi yapılacağı belirtiliyordu. Galiba 2000’lerde bu tür yüksek konutlar için izinler açıldı. Bu bölge her anlamda çok değerli. Arka taraftan Kültürpark ile ilişki kurabilecek bir yer. Burası adeta çürüsün diye bırakılmış gibi. Çünkü o kadar çok yıkık ve tarihi bina var ki, bunca sene bizim burayı bırakmış olmamız zaten çok kötü, tarihimizi siliyoruz. Sizin için çözümün aslında genlerinizde olduğunu düşünüyorum. Orada gerçekten iki karlı bir yaşam alanı, daha modern bir mahalle kurmanın başarılması durumunda ekonomik çözüm de onun içinde olacaktır. Şehir çok yürünebilir ve ulaşılabilir bir merkez olacak.

Portekiz’de sadece gastronomi odaklı sanayi yapılarının geliştirildiği bir bölge var, öğrenciler orada vakit geçirmek için zevkle gidiyorlar. İzmir’de de kültür odaklı bir dönüşümün çözüm olacağını düşünüyorum. Darağaç Mahallesi’ndekilerin pratiklerini de bu anlamda çok önemli buluyorum ama sizi tam olarak yerli göremiyorum. Siz de bir şekilde soylulaştırmanın bir ürünü’sünüz. Kültür de soylulaştırmanın bir ürünü. Buraya gelirken eserlerinizi gördüm. Sanıyorum, yapıya ve doğaya daha az zarar veren bir soylulaştırma biçimi bu. Çünkü altyapı yetmeyecek, ulaşım yetmeyecek, giriş-çıkışlar yetmeyecek. Bu kadar insanı daha fazla buraya tıkmamamız lazım. Bakış açımızı değiştirmemiz lazım. Ege Mahallesi için en yanlış karar kentsel dönüşümün yanında durmak olmuş. Çünkü evet, bu bir rant. Bunu da elde etmek gerekiyor ama oraya doğru yaklaştıkça sistem kendini daha çok haklı çıkarmaya çalışıyor.

Hakan Kara: 2020’de yaşanan depremden sonra kentsel dönüşüm hepimiz ister istemez katkı sunmak istiyoruz. Çünkü evlerimiz oturulacak gibi değil, deprem olmasına gerek yok, kendiliğinden çökecek. Bu durumda nasıl kentsel dönüşüm olmasın diyelim? Kendi vatandaşımıza ihanet etmiş oluruz. Dediğim gibi, bunun dezavantajı ne kadar varsa avantajı da var. Evinin çatısını yaptıramaz, kapısını değiştiremezken depreme sıfır bir dairede oturacaksın. Hangisini tercih ederiz? Yoksa hem evini yenileyecek paran yok hem kentsel dönüşüm istemezsen tutarsız oluyor.

Hüseyin Küçükoğlu: Ben şehir plancısıyım, kentsel tasarımcıyım. Tüm sunumlar için ayrı ayrı teşekkür ediyorum. Baştan sonra çok çarpıcı sunumlardı. Sorum Ali Cem Bey’e olacak. Yüksek Lisans çalışmamı yaparken bir projede İstanbul’da Yeldeğirmeni Mahallesi’nde çalışmıştık. Burası kamusal sanatla dönüşen bir mekân örneğiydi. İzmir Darağaç ile iki sene önce tanıştım, hakkında daha az bilgim var. Ama Yeldeğirmeni Mahallesi’nin beş yıl önceki versiyonuna benziyor diye düşünüyordum. Tekil yapı ya da yapı grupları ölçeğinde örnekler vardır ama Yel değirmeni mahalle dokusunun dönüştüğü ilk örneklerdendir. Darağaç da buna benzer. Ancak bu panelde başlangıç noktalarının çok farklı olduğunu gördüm. Kısaca, Yeldeğirmeni Mahallesi kendisini Beyoğlu’na alternatif bir kültür merkezi gibi konumlandırdı, kullanıcısı çok farklılaştı. Sonra tamamen öğrencileşti. 2018-2020 arası öyleydi en azından. Darağaç ile benzerlikleri olsa da farklılıkları çok. Siz Yeldeğirmeni Mahallesi’nde olanlardan haberdar mısınız, iş birliğiniz var mı ve sizce benzer yanlarınız var mı?

Ali Cem Doğan: Buraya gelmeden önce 2016 civarında ben de Yeldeğirmeni’ndeydim. Orada yavaşça başlayan değişimi gözlemleme imkânım olmuştu. Bizim mahallemizde binaların/mekanların sahiplik yapısı çok karışık. Bir mekânın 40 tane sahibi var, gerçek sahibini bulamıyorsunuz ve o yüzden ev metruk kalıyor, yenilenmiyor, yıkım tehlikesi içinde oluyor.

Mahalle içerisinde bizim Kolektif olarak sürdürdüğümüz bir çabamız mekanların ve mahallenin alkollü işletmelere açılmaması üzerine. Anladığımız kadarıyla, eğer bir mekân böyle bir işletme ruhsatı almak istiyorsa bütün sokağın işletmeye açılması gerekiyormuş. Bunu yeni öğrendik. Şimdi bunu engellemeye çalışıyoruz aslında. Mahalle içerisinde ekonomiyi koruyabilmenin bir yöntemi olarak bunları tartıştık.

Bunun gibi birtakım emniyet supabı gibi yaklaşarak bazı şeyleri korumaya çalışıyoruz. Yeldeğirmeni'nden farklı olarak burası bir sanayi sitesi. Burada bir kafe olduğunu, birilerinin bilgisayarını açıp çalıştığını hayal edemiyorum; çünkü özellikle hafta içinde gündüz saatlerinde çok fazla bağırış, koşuşturmaca oluyor, ustaların anlattığı hikayeleri derken pek sakin kalamıyor. Dolayısıyla mahallemiz günümüz trendlerini yakalamaktan uzak gözüküyor. Bir yandan da sanatçılar 7/24 orada yaşıyorlar ve burası onların üretim ve sergileme alanı. Başka mahallelerde olmayan-biraz Ege Mahallesi'nde var olan- daha organik bir yapı var. Sokaklar bizim evlerimizin ve atölyelerimizin uzantısı gibi oluyor. Yeldeğirmeni Mahallesinden farklı olarak mahalleyle daha yakın bir ilişki içindeyiz, belki temel fark budur. Bundan yaklaşık iki üç yıl önce Yeldeğirmeni'nden birkaç arkadaşımız gelmişti mahalleye. Bunun üzerine de konuşmuştuk. Onlar, mahalle ile aralarındaki ritmin ve uyumun yeni işletmelerin açılmasıyla birlikte azaldığından ve birtakım kopukluklardan bahsetmişlerdi. Bu noktada bizim farkımız bizi bir araya getiren şeylerin ideolojik motivasyonlar değil, aynı mahalleyi paylaşmamızdır. Yan komşumuzun hangi ideolojik görüşte olduğunu tahmin etsek de sormuyoruz, sorgulamıyoruz; çünkü önemli olmuyor. Bizi bir araya getiren şey mahalle olduğu için bu tarz farklılıklar ayrışma yaratmıyor.

Burkay Pasin: Teşekkür ederiz. Oturumu kapatmadan önce bu etkinliğin posterine bakıyorum, aşağıda bulanık bir silüet görünüyor, piksellenmiş halde. Bunu yapan grafiker arkadaş neyi düşünerek yaptı bilmiyorum ama burada gerçekten çok bulanık bir bellek var. Bu alanda geleceğe yönelik sağlıklı sürdürülebilir bir bellek inşa edilebileceğini düşünmüyorum. Yıllar önce bir arkadaşımın birlikte bu alandaki yüksek yapılarındaki sürdürülebilirlik üzerine bir çalışma yapıyorduk. Folkart'ın CEO'suyla bir görüşmemiz vardı. Kulelerden birinin çok üst katındaki ofisine gittik, tam arkada sanayi bölgesine doğru bakıyor. Burkay Hocam, dedi, görüyor musunuz şuradaki sanayinin keşmekeşini, burası bir kalksa temizlense ne güzel olur, dedi. Tabii, kendisi İzmirli değil, hayatında otomobillini hiç sanayiye götürdüğünü de sanmıyorum. Oradaki yaşantının, döngünün kent için ne ifade ettiğini bilmiyorum. Bugün birçok şey konuştuk, endişelendiğimiz olumlu-olumsuz gelişmeler var ama bu yeni yapılarda yaşayacak insanların da-paraları olsa bile- başka bir anlamda mağdur olacağını düşünüyorum.

Konuklarımıza, bu panel organizasyonu için meslek odalarımıza ve siz izleyenlere bir cumartesi günü sabredip bizlerle birlikte olduğunuz, katkı sunduğunuz için çok teşekkür ediyoruz. Önümüzdeki etkinliklerde görüşmek üzere!

ÖZGEÇMİŞLER

İsmet Aktaş: 1976 yılında Turyağ Yağ Fabrikasında işçilik hayatına başladım. Girdiğim andan itibaren sendikal çalışmalarda aktif görev aldım. Yaklaşık bir yıl içinde sendikal çalışmalar nedeniyle 1712. madde ile işten çıkarıldım. Aynı tarihlerde Gıda-İş Sendikası Kongresi gerçekleşti ve şube yönetimini kazandık. Bir yıl içinde ise Genel Merkez seçimi ile yönetimini kazanarak Genel Yönetim Kurulu Üyesi seçildim. 1979 yılında şube yönetiminde değişiklik olunca Tariş Pamuk Yağ Kombinasında işçi olarak çalışmaya başladım. Tariş Direnişinde aktif görev aldığım için çıkarılan ilk 52 kişi arasında işten çıkarıldım. 12 Eylül 1980 döneminde hakkımda tutuklama kararı çıktı, hemen teslim olmadım, 1984 yılında tutuklandım. Tutukluluk hali göz önünde bulundurularak tutuksuz yargılandım. Bu döneme kadar bir buçuk yıl boyunca Buca ve Şirinyer Cezaevi'nde yattım. 5 yıl 8 ay ceza alınca yeniden tutuklama kararı çıktı; ancak teslim olmadığım için 1992 yılına kadar kaçak olarak yaşadım. Anayasanın 141, 142 ve 163. maddeleri kaldırılınca tutuklama kararım kaldırılmış oldu.

Ayşegül Altınörs Çırak: 2001 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden mezun oldu. 2003 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nde özel çevre koruma bölgelerinin planlama süreçlerini konu alan yüksek lisans çalışmasını tamamlayarak aynı yıl doktora eğitimine başladı. Bu süreçte Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalıştı. İzmir'de kentsel arkeoloji ve koruma çalışmalarında belgeleme yaklaşımlarını konu alan doktora tez çalışmasını 2010 yılında tamamlayarak doktor ünvanını aldı. 2011 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaya başladı. 2018 yılında doçent, 2025 yılında profesör ünvanını aldı. Günümüzde Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'ndeki görevini sürdürmekte ve kentsel koruma planlaması, kültürel miras yönetimi, kent ve kentleşme tarihi, kültürel peyzaj alanları, kentsel arkeoloji, kentsel yenileme ve planlamada kamusal katılım alanlarında akademik çalışmalar yürütmektedir. İzmir Tarihi Liman Kenti Alan Yönetim Planı, Unesco Dünya Mirası adaylık çalışmaları, İzmir Tarihi Liman Kenti Risk Yönetim Planı, İzmir Somut Miras Envanter ve Stratejisi gibi çalışmalarda yer alarak, koruma alanındaki akademik deneyimini pratiğe aktarmaya çalışmaktadır.

Utku akır: 1981 yılında Ankara’da doğdu. İlkokul öğrenimini Zonguldak ve Ankara’da, ortaokul öğrenimini Ankara’da, lise öğrenimini ise İzmir’de geçirdi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi İnşaat Mühendisliği bölümünde başladığı üniversite hayatını, Dokuz Eylül Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü’nde tamamladı. Mezuniyet projesindeki çalışması ile “Ahmet Piriştina Onur Ödülü” alan isimlerden biri oldu. 2020 – 2023 yılları arasında Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi’nde çeşitli görevler üstlendi. İzmir kent tarihi, konut sorunu, kentsel siyaset başlıklarında çalışma yürüten Utku akır, 2012 yılından bu yana, İzmir Büyükşehir Belediyesinde şehir plancısı olarak çalışmaktadır. Ve Yıldız akır’ın babasıdır.

Şakir akmak: 01.08.1964’de Sarayköy’de doğdu. 1986 yılında Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Sanat Tarihi Bölümü Sanat Tarihi Anabilim Dalı’ndan mezun oldu. 1988’de aynı bölümde Araştırma Görevlisi olarak göreve başladı. 1991 yılında yüksek lisans tezini, 1999 yılında doktora tezini tamamladı. Halen aynı bölümde Doçent Doktor olarak görev yapmaktadır. Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Taçkapılar, Muğla Cami ve Mescitleri, Dünya Kenti Birgi adlı kitapları, mimarlık tarihi ile ilgili çok sayıda kitap bölümü ve makalesi bulunmaktadır.

Darağaç Kolektifi: Darağaç, İzmir Umurbey Mahallesi içinde kar amacı gütmeyen bir sanat kolektifi ve yeni iletişim stratejilerinin deneyimlendiği bir açık alandır.

Umurbey Mahallesi, eski adıyla Darağaç, Alsancak Stadyumu ile Halkapınar arasında kalan, geçmişte endüstriyel bir bölge olarak kullanılan, günümüzde de küçük sanayi bölgesi ve sanatçı atölyelerini barındıran bir yerleşime sahiptir. Darağaç aynı zamanda mahalleye gidip gelen, orada yaşayan ve üreten sanatçıların arasındaki yoğun diyalog ve tartışma ortamıyla gelişip olgunlaşmış bir sergiler bütününün de adıdır. Darağaç’ın temel hedefi İzmir’de henüz olgunlaşmamış galerilerden, yeni açılan sanatçı atölyelerinden ve sergilenebilecek mekanların eksikliklerinden dolayı genç sanatçıların işlerini gösterebilecekleri bir alana veya ortak bir söyleme dönüşmektir.

Darağaç bugüne kadar düzenlediği sergilerde ya da katılımcı olduğu yapılarda sanatçılara hiçbir konu ve materyal sınırlaması getirmemiştir. Sanatçıları kamusal alanda yeni yöntemler denemeye ve bu doğrultuda yönlendirmeye özen göstermiştir. Genel olarak resim, fotoğraf, heykel, yerleştirme, video ve performans gibi alanlarda disiplinlerarası işler sergilenmekte ya da ev sahipliği yapılmaktadır. Aynı zamanda Darağaç'ın bir tür deneysel kent enstitüsü gibi bir oluşuma dönüşme çabası da vardır. “Yer’leşmenin ve ‘dahil’ olmanın kendilerine yeni anlamlar aradığı bu kocaman yeni dünyanın haritasında, insan eliyle çizilmiş sınırların içinde, diğerleri gibi yalnızca bir nokta, Darağaç. Kendi sanat üretimini yaparken komşusundan bir fincan kahve yanında biraz da ilham alan; ihtiyacı olanı bir telefon değil, karşı pencere kadar yakında bulan; bir arada yaşarken birlik olmayı deneyimleyen sanatçılar, Darağaç. Duvarlarında resimler, kapısının önünde oturan komşular ve sokaklarında oynayan çocuklar; üreten sanatçı ve ustaların günlük telaşı ile mahalle, bize her daim iyi gelen, geçmişten alışkın olduğumuz o sıcak his, Darağaç. Gündelik kapı önü sohbetlerinin sanat etkinliğine dönüştüğü; mahallelinin sanatçı, sanatçının izleyici olduğu yer, Darağaç.”

Mustafa R. Dirin: Dirinler Makine Sanayi ve Ticaret A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı.

Sezai Göksu: 12 Şubat 1957 tarihinde Antakya’da doğdu. Ankara Bahçelievler İlkokulu ve Ankara Bahçelievler Deneme Lisesi’ni bitirdikten sonra, 1975 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü’ne girdi. 1980 yılında Şehir plancısı olarak bu bölümden mezun oldu. Aynı bölümden 1982 yılında Yüksek Lisans diploması aldı. Araştırma Görevlisi olarak 1983 yılında çalışmaya başladığı Dokuz Eylül Üniversitesi’nde 1987 yılında Doktora, 1992 yılında Doçent, 1999 yılında ise Profesör unvanlarını aldı. 2014 yılında emekli oldu. O yıldan bu yana düzenli olarak zamanının çok büyük bir bölümünü kuşlarla birlikte geçiriyor, gözlem kayıtları giriyor ve vahşi yaşam fotoğrafçılığı yapıyor.

Hakan Kara: Ege Mahallesi Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Yardımlaşma Derneği Başkanı. 2007 yılından bu yana İzmir Büyükşehir Belediyesi’nde Veteriner İşleri’nde büro personeli olarak görev yapıyor.

Zafer Mutluer: 2014 yılında İYTE Şehir ve Bölge Planlama Bölümü’nden mezun olmuştur. Dört yıl gayrimenkul değerlendirme sektöründe çalışmasının ardından altı

yıl profesyonel olarak TMMOB Şehir Plancıları Odası İzmir Şube sekreter üyeliği ve TMMOB Şehir Plancıları Odası 33. Dönem Yönetim Kurulu Genel Sekreterliği görevini yürütmüştür. Kemalpaşa Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü ve Karabağlar Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğünde şehir plancısı olarak çalışmaktadır.

Mehmet Şakir Örs: İktisatçı, gazeteci, yazar. E.Ü. İktisat Fakültesi Ekonomi Bölümü mezunu. Çok sayıda yayımlanmış kitabı ve gazetecilik ödülü var. Tarış Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, İzmir Büyükşehir Belediyesi Başkanlık Danışmanlığı ve İZFAŞ (İzmir Fuarı) Genel Müdürlüğü görevlerinde bulundu. Eşi Prof. Dr. Feriâl Örs ile birlikte İletişimevi'ni kurdu. Birçok gazete ve dergide makaleleri - araştırmaları yayımlandı. CHP İzmir il yöneticiliği yaptı. Halen Cumhuriyet Gazetesi Ege Bölge Temsilciliği görevini sürdüren Örs; İzmir Gazeteciler Cemiyeti, Türkiye Yazarlar Sendikası, Çağdaş Gazeteciler Derneği, Dil Derneği ve Edebiyatçılar Derneği üyesi.

Deniz Özkut: 1992 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünden mezun oldu. Yüksek lisansını ODTÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon Programında 1997 yılında, doktorasını ise İYTE Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümünde 2004 yılında tamamladı. 2011 yılında Doçent oldu. 2005-12 yılları arasında, Anadolu Üniversitesi ve Bahçeşehir Üniversitesi Mimarlık Bölümlerinde öğretim üyesi olarak görev yaptı. Mimari Koruma, Rölöve-Restorasyon, Kültür Varlıklarının Koruma-Kullanma Sorunları gibi uzmanlık alanı dersleri dışında, Mimari Tasarım Stüdyolarında yürütücülük yapmaktadır. Uzmanlık alanı olan 'kültürel mirasın korunması' kapsamında, geleneksel dokular, arkeolojik alanlar, dijital arkeoloji çalışmaları ve modern mimari özel ilgi alanlarıdır. Tek yapı, geleneksel kentsel doku ve arkeolojik alanlarda koruma projesi çalışmaları yapmaktadır. Halen İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Türk İslam Arkeolojisi öğretim üyesidir.

Burkay Pasin: Burkay Pasin, yüksek lisans (2007) derecesini Mimarlık alanında Dokuz Eylül Üniversitesi'nden, doktora (2014) derecesini ise yine Mimarlık alanında Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nden almıştır. Halen, Yaşar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmakta, lisans ve yüksek lisans seviyesinde dersler vermektedir. Araştırmalarını 20. yüzyıl Türk tasarım tarihi, toplumsal cinsiyet ve mekân, mimari tasarım eğitimi gibi alanlarda gerçekleştirmektedir. Araştırma makaleleri Space and Culture, The Design Journal, METU Journal of Faculty of Architecture, Journal of Design History, A|Z ITU Journal of the Faculty of Architecture, Buildings gibi uluslararası akademik dergilerde

yayınlanmıştır. Eleştirel Coğrafya: Toplum, Mekân, Coğrafya (Bağlam Yayınları, 2022), Konumsal Medya: Dijital Çağda Mekân Üzerine Disiplinlerarası Tartışmalar (Siyasal Yayınları, 2020), Handbook of Emerging 21st-Century Cities (Edward Elgar Publishing, 2018), Projecting Memory (IRF Press, 2018) gibi kitaplara da bölüm yazılarıyla katkıda bulunmuştur. Ayrıca, Hatırlamanın ve Unutmanın Kentsel Sahnesi Olarak Kültürpark'ın Belleği, İzmir Kültürpark'ın Anımsa(ma)dıkları: Temsiller, Mekânlar, Aktörler (İletişim Yayınları, 2015) adlı kitabın derleyenleri arasındadır.

Erkan Serçe: Dr. Öğretim Üyesi Erkan Serçe lisans eğitimini EÜ Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünde, yüksek lisans (1991) ve doktorasını (1996) DEÜ'de tamamladı. 1997'den beri DEÜ Buca Eğitim Fakültesi Tarih Eğitimi Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Tarih Vakfı üyesi olan Erkan Serçe'nin yayınlanmış kitaplarından bazıları şunlardır: Meşrutiyet Günlerinde İzmir (1908), İzmir'de Bira ve Birahaneler (2025), Geçmişten Günümüze Kurtuluşunun 100. Yılında İzmir: Tarih (2023), Yüzyılın Sevdası İzmir (2023), Türk Basınında 9 Eylül 1922-1939 (2022), Caravan Bridge (2022), Kervan Köprüsü: İzmir'de Ticaretin Başladığı Nokta (2021), İzmir Tarihi Kent Merkezi'ne Yolculuk (2020), İzmir Belediyesi Tarihi (2019), İzmir Ticaret Borsası Tarihi (2015), İzmir Commodity Exchange the 90th. Anniversary of the Raisin Hall (2015), The History of the İzmir Commodity Exchange from 1891 to the Present (2013), Karşıyaka Tarihi (2011), Küllerinden Doğan Şehir (The City Which Rose from The Ashes), İzmir 1905 (2002), İzmir Ticaret Odası Tarihi (2001), İzmir'de Kitapçılık 1839-1928 (2002), İzmir Esnaf ve Ahali Bankası - Egebank Tarihi (2002), İzmir ve Çevresi Nüfus İstatistiği 1917 (1998), İzmir ve Çevresi Resmî, Özel Binalar İstatistiği 1918 (1998) İzmir 1914 (1998). Erkan Serçe'nin ayrıca çeşitli dergilerde yayınlanmış pek çok makalesi bulunmaktadır.

Pervin Şenol: Dokuz Eylül Üniversitesi (DEÜ) Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde lisans eğitimi sonrasında, DEÜ Fen Bilimleri Enstitüsünde "Planlama, Katılım ve Politikalar" konusu üzerine yüksek lisans eğitimini tamamladı. "Planlama Sürecinde Adalet" teması üzerinde yoğunlaştığı doktora eğitimini İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsünde (İYTE) gerçekleştirdi. İYTE Şehir ve Bölge Planlama bölümünde araştırma görevlisi olarak başladığı akademik çalışmalarına farklı üniversitelerde devam ederek Doçent ünvanı aldı. TÜBİTAK başta olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından desteklenmiş araştırmalarda proje yürütücüsü ve araştırmacı olarak aktif görev aldı. Akademik araştırmalarının odağında "kentsel- mekansal adalet", "kentsel -kırsal politikalar", "kırsal alanın dönüşümü", "kamusal alan politikaları ve kamusal dönüşüm", "iklim değişikliği" gibi konular yer almaktadır.

Hasan Topal: 1980 yılında Ankara Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi Mimarlık Fakültesinden mezun oldu. 1981-1989 yılları arasında serbest mimarlık yaptı. 1989-1999 yılları arasında Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yönetim Kurulu Sekreterliği; 1999-2008 yılları arasında İzmir Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehir Planlamadan Sorumlu Genel Sekreter Yardımcılığı; 2008-2016 yılları arasında Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yönetim Kurulu Başkanlığı; 2016-2017 yıllarında Mimarlar Odası Genel Sekreterliği görevlerinde bulundu. Çok sayıda Mimarlık ve Kentsel Tasarım Yarışmasında Asli ve Danışman Jüri Üyesi olarak görev yaptı. İzmir’de Mimarlık, Şehir Planlama, İzmir Tarihi, Şehir Kültürü, Şehir Kimliği, Tarihsel Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması ve Çevre Koruma konularında yazılarını ve mesleki çalışmalarını sürdürüyor.

Tamer Yetişir: Ege Mahallesi Gençlik, Eğitim ve Kültür Derneği Başkanı. 46 yaşındayım, Konak Belediyesi Zabıta bariyer görevlisi olarak çalışıyorum. Evli, 21 yaşında bir kız ve 16 yaşında bir erkek çocuğu babasıyım. Ege Mahallesinde müstakil bir evde oturuyorum.

#1
PANEL

YENİ KENT MERKEZİ
TARİHSEL DÖNÜŞÜM
SÜRECİ

tmmob
mimarlar
odası
İzmir Şubesi

TMMOB
Şehir Plancıları Odası
İzmir Şubesi

YENİ KENT MERKEZİ TARİHSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİ

TARİHSEL DÖNÜŞÜM
VE PLANLAMA
ÖYKÜSÜ

12 NİSAN 2025
Cumartesi

13.00 - 18.00

İzmir Mimarlık Merkezi
Alsancak, 1474 Sk. No:9

#2
PANEL

YENİ KENT MERKEZİ
TARİHSEL DÖNÜŞÜM
SÜRECİ

tmmob
mimarlar
odası
İzmir Şubesi

TMMOB
Şehir Plancıları Odası
İzmir Şubesi

YENİ KENT MERKEZİ TARİHSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİ

DEĞİŞEN YAŞAM
PRATİKLERİ VE
BELLEK

19 NİSAN 2025
Cumartesi

13.00 - 18.00

İzmir Mimarlık Merkezi
Alsancak, 1474 Sk. No:9

